

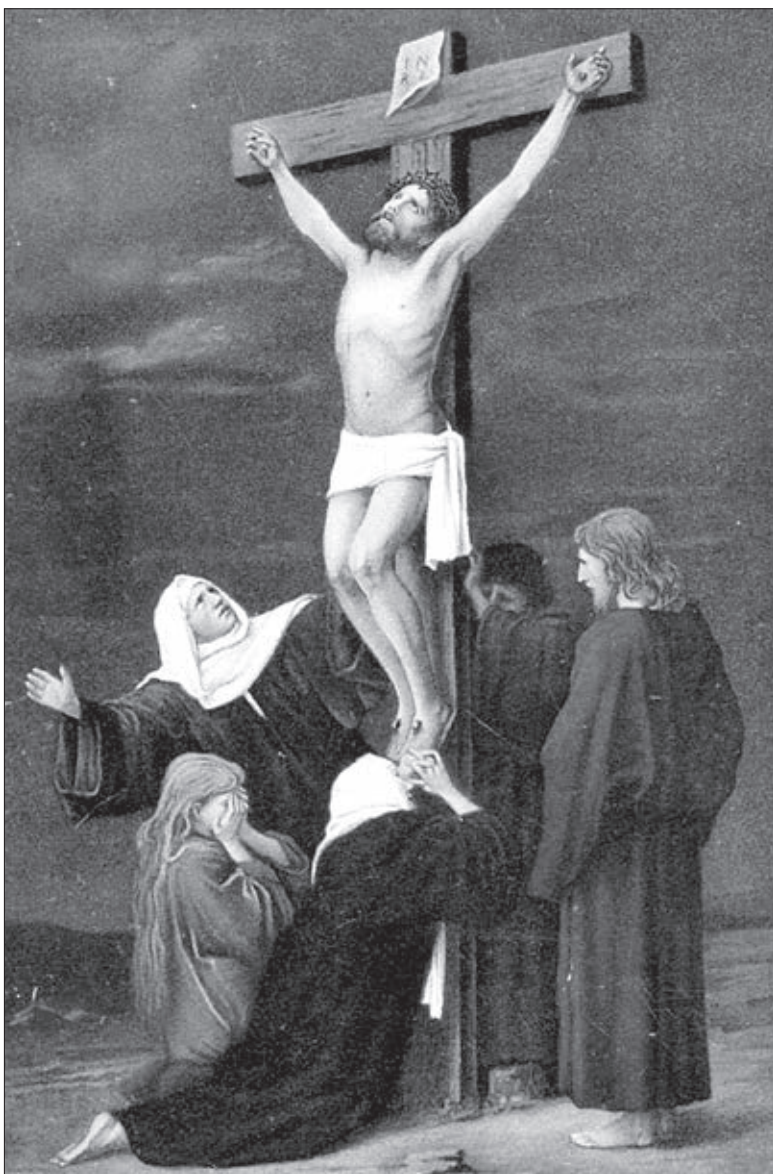
Ildika Klauszová-Fúziková

KRISTUS ŽIJE V DEJINÁCH CIRKVI

*Nebeský Otče,
prameň všetkého života!
Zošli nám svojho Ducha Svätého,
aby sme spoznali a čím viac milovali Krista
prítomného v Oltárnej Sviatosti,
ktorý sa za nás obetoval.
On je náš Pán a Majster,
priateľ a pokrm,
lekár a pokoj.
Daj nám odvahu,
aby sme jeho silu a radosť
zanesli každému človeku!
Daj, aby čas prípravy
a slávenie Eucharistického kongresu
poslúžilo nášmu veriacemu spoločenstvu,
mestám a národu,
Európe a celému svetu na duchovnú obnovu!
Amen.*

Tretie vydanie tejto publikácie vychádza pri príležitosti 52. Medzinárodného eucharistického kongresu, ktorý sa uskutoční v Budapešti v dňoch 5.-12. septembra 2021 s mottom zo Žalmu 87 „V tebe sú všetky moje pramene”. Pôjde o historickú udalosť, keďže uplynulo už 83 rokov, odkedy Budapešť prvý raz hostila Medzinárodný eucharistický kongres v roku 1938, ktorý bol 34. v poradí.

Obraz Mihály Munkácsyho

Ildika Klauszová-Fúziková

KRISTUS ŽIJE V DEJINÁCH CIRKVI

Tretie vydanie

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Spoločnosť SlovakUm

Croatica, Budapešť – 2021

Tretie vydanie publikácie:
Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku,
ktorá vyšla s podporou
Vlády Maďarska a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

NKUL-KP-1-2021/1-001340

S finančnou podporou

ÚRADU
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRAŇIČÍ

Zostavila a zredigovala: Ildika Klauszová-Fúziková

Odborný lektor: P. Cyril Kovalčík

Jazyková lektorka: Karola Klauszová

ISBN 978-615-6014-29-0

© Ildika Klauszová-Fúziková, 2021

SlovakUm

Publikácia vznikla v spolupráci s konateľom
spoločnosti SlovakUm Imrichom Fuhlom.

Publikáciu do tlače pripravila: Croatica

Uľahčiť cestu ku Kristovi

Slová na úvod

Milí veriaci,

po Jubilejnom svätom roku 2000 dostávate do rúk tretie spracované vydanie príručky rímskokatolíckeho náboženstva „Kristus žije v dejinách Cirkvi“.

V úvodnej časti sa oboznámite s cirkevnými dejinami vo všeobecnosti. Priblížime Vám jednotlivé storočia dejín Cirkvi, jej zápasy, hľadania i úspechy pri uskutočňovaní poslania, ktoré dostala od Krista. Poznávaním cirkevných dejín lepšie spoznáme šlachetnú a obetavú lásku matky Cirkvi, ktorou po stáročia miluje svoje deti.

V druhej časti Vás oboznámime s cirkevnými dejinami slovenských katolíkov žijúcich v Maďarsku: dejinami ich cirkevných zborov, kostolov a cintorínov.

Cieľom tejto príručky nie je iba oboznámiť Vás s minulosťou Cirkvi. Jej hlavným zámerom je pretlmočiť Vám odkaz cirkevných dejín a vybrať si z nich ponaučenie pre našu dobu. Cirkevné dejiny totiž oprávnené považujeme za „učiteľku života“. V nich sa učíme nielen zo žiarivého príkladu svätých, ale i z omylov a pádov nedôsledných kresťanov.

Cirkevné dejiny nám vydávajú svedectvo, ako Kristus ustavične žije so svojou Cirkvou, ako ju chráni a vedie.

Želáme Vám, aby spoznávanie cirkevných dejín aj z tejto príručky uľahčilo Vašu cestu ku Kristovi a pomohlo Vám utvárať s ním živé a osobné spoločenstvo.

Redaktorka

Jubilejný svätý rok Božieho milosrdenstva

Svätá Faustína spozorovala vo svojej cele Ježiša Krista v bielom rúchu. Jednu ruku mal pozdvihnutú na žehnanie, druhou sa dotýkal hrude. Z rúcha na prsiach vychádzali dva lúče červený a bledší. Ježiš jej povedal: „**Namaľuj obraz, ktorý vidíš, s týmto nápisom: Ježišu, dôverujem Ti!**”

„Prajem si, aby tento obraz bol uctievaný najprv vo vašej kaplnke, potom po celom svete. Sľubujem, že duša, ktorá bude tento obraz uctievať, neostane zatratená.

Sľubujem jej už tu na zemi, víťazstvo nad nepriateľom, najmä v hodine smrti. Ja sám ju budem chrániť, ako svoju česť ... Domy a dokonca mestá, v ktorých sa bude tento obraz uctievať, zachovám a ochránim.

Tieto dva lúče znamenajú Krv a Vodu. Bledší lúč predstavuje Vodu, ktorá duše ospravedlňuje. Červený lúč je symbolom Krvi, ktorá je životom duší... Tieto dva lúče vytryskli z hlbín môjho milosrdenstva vo chvíli, keď bolo moje zomierajúce Srdce na kríži prebodnuté kopijou. Tieto lúče ochránia duše pred hnevom môjho Otca... Odovzdám ľuďom nádobu, s ktorou majú prichádzať k prameňu milosrdenstva pre milosti. Touto nádobou je tento obraz.”

Sestra Faustína, vlastným menom **Helena Kowalská**, sa narodila v roku 1905 v Poľsku. V roku 1925 ju prijali do kláštora sestier Božieho milosrdenstva. V roku 1934 namaľoval

maliar **Eugen Kazimierovsky** podľa pokynov sestry Faustíny tento obraz.

Pán Ježiš povedal Faustíne: „**Prajem si Sviatok Milosrdenstva...** Prvá nedeľa po Veľkej noci má byť slávená ako Sviatok Milosrdenstva. V ten deň vylejem more milostí na tie duše, ktoré sa priblížia k prameňu Milosrdenstva. Duša, ktorá sa vyspovedá a pristúpi k sviatosti prijímania, dostane úplné odpustky svojich vín a trestov. Nijaká duša nesmie pociťovať strach priblížiť sa ku mne. Moje Milosrdenstvo je také veľké, že ani po celú večnosť ju nepochopí žiaden rozum. Je nevy-svetliteľné tak pre ľudí, ako aj pre anjelov.”

Ako duchovnú prípravu na sviatok milosrdenstva žiadal Ježiš vykonať si deviatnik k Božiemu milosrdenstvu (možno ho nájsť na internete, alebo v príslušnej náboženskej literatúre.)

Ježiš: „Duše zahynú napriek môjmu trpkému umučeniu. Dávam im poslednú nadej na záchranu, to je sviatok môjho Milosrdenstva. Ak nebudú zvelebovať moje Milosrdenstvo, zahynú naveky... Píš, hovor dušiam o mojom Milosrdenstve, lebo strašný deň, deň mojej spravodlivosti, je blízko. Kým prídem ako spravodlivý sudca, najprv prídem ako Kráľ Milosrdenstva. Skôr, ako nadíde deň spravodlivosti, ľuďom bude dané znamenie na nebi. Zhasne všetko svetlo na nebi a bude veľká tma po celej zemi. Vtedy sa objaví na nebi znak kríža a z otvorov, kde boli prebité ruky a nohy Spasiteľa, bude vychádzať veľké svetlo, ktoré bude po nejaký čas osvetľovať zem. Bude to krátko pred posledným dňom. Povedz hriešnikom, že žiaden neunikne mojej ruke. Ak utekajú pred mojím milosrdným Srdcom, upadnú do mojich spravodlivých rúk... Hovorím k nim skrze výčitky svedomia, skrze neúspech a utrpenie, skrze búrky a hromy, hovorím skrze hlas Cirkvi. Utrpenie ale inej cesty do neba niet, okrem krížovej cesty. Ja sám som ju prešiel prvý. Vedz o tom, že je to najkratšia a najbezpečnejšia

cesta... Trpiaca duša je môjmu Srdcu najbližšie. Jedine ťažký hriech ma vyháňa z duše, a nič iné.

Nemôžem trestať, hoci by bol niekto aj najväčším hriešnikom, ak sa odvoláva na moje zľutovanie, ale ospravedlňujem ho vo svojom nepochopiteľnom a nevyspytateľnom Milosrdenstve. Čím väčšia je bieda, tým má väčšie právo na moje Milosrdenstvo. Som štedrejší voči hriešnikom, než voči spravodlivým. Pre nich som zostúpil na zem... pre nich som preliat Krv, nech sa neboja priblížiť ku mne, oni najviac potrebujú moje Milosrdenstvo. Prameň môjho Milosrdenstva bol otvorený dokorán kopijou na kríži pre všetky duše, nikoho som nevytlúčil. Povedz duším, kde majú hľadať potechy- v tribunáli Milosrdenstva (vo svätej spovedi)- tam sú najväčšie zázraky, ktoré sa stále opakujú. Keď prichádzaš na **sv. spoveď**, myslí na to, že v spovednici Ja sám čakám na teba. Aj keby duša bola ako rozkladajúca sa mŕtvoľa, a aj keby po ľudsky nebolo pre ňu vzkriesenia a všetko bolo už stratené, nie je tak u Boha. Zázrak Božieho Milosrdenstva vzkriesi dušu v celej plnosti.

Za tú silu, ktorú máš v sebe na znášanie utrpenia, musíš ďakovať častému **svätému prijímaniu**. Večný život sa musí začať už tu na zemi cez sväté prijímanie. Každé sväté prijímanie ťa pripravuje na to, aby si raz vo večnosti mohla prebývať v Božej prítomnosti.”

Pán Ježiš nadiktoval sestre Faustíne **ruženec Božieho Milosrdenstva**. Povedal: „Ktokoľvek sa ho bude modliť, okúsi v hodine smrti moje veľké Milosrdenstvo. Keby bol aj najzaťažejší hriešnik, keď sa čo i len raz pomodlí tento ruženec, bude účastný milosti môjho Milosrdenstva... Tým, ktorí sa tento ruženec budú modliť, chcem darovať všetko, o čo budú prosiť. Aj duše zaťatých hriešnikov naplním pokojom, ak sa budú modliť túto modlitbu. Hodina ich smrti bude šťastná. Ak sa ju

pri zomierajúcom pomodlia druhí, dosiahnu tie isté odpustky. Keď budeš počuť, ako hodiny odbíjajú tretiu, ponor sa celá do môjho Milosrdenstva... v tejto hodine vyprosíš všetko pre seba i pre druhých.

Milosrdenstvo svojim blížnym môžeš prejavovať trojakým spôsobom: po prvé- skutkom, po druhé- slovom, po tretie- modlitbou.”

Ruženec Božieho Milosrdenstva (s cirkevným schválením Arcibiskupského úradu v Trnave): Na začiatku sa modlíme: Otčenáš, Zdravas Mária, Verím v Boha. Na veľkých zrnkách: Večný Bože, obetujem Ti Telo a Krv, Dušu i Božstvo Tvojho najmilšieho Syna a nášho Pána Ježiša Krista na odčinenie našich hriechov i hriechov celého sveta. (1x). Na malých zrnkách: Pre jeho bolestné umučenie, maj Milosrdenstvo s nami i s celým svetom. (10x). Na konci sa modlíme (3x): Svätý Bože, Svätý Mocný, Svätý nesmrteľný, zmiluj sa nad nami i nad celým svetom.

Modlitba za vyprosenie milosti na príhovor sv. Sestry Faustíny:

Ó, Ježišu, ktorý si svätú Faustínu učinil veľkou ctiteľkou Tvojho nemierného Milosrdenstva, ráč mi na jej príhovor, ak je to v zhode s Tvojou najsvätejšou vôľou, udeliť milosť..., o ktorú Ťa prosím. Ja hriešny nie som hoden Tvojho Milosrdenstva, ale zhliadni na ducha obety a zasvätenia Sestry Faustíny a odmeň jej čnosť vyslyšením prosieb, ktoré Ťi na jej príhovor s dôverou prinášam. Otče náš. Zdravas Mária. Sláva Otcu. Svätá Sestra Faustína – oroduj za nás.

Sestra Faustína zomrela po ťažkej chorobe v roku 1938 v Krakove, vo veku 33 rokov. Keď ju 30. apríla roku 2000 pápež Ján Pavol II. svätorečil, zároveň stanovil Nedeľu Božieho Milosrdenstva ako sviatok pre celú Cirkev. O tomto dni povedal:

„Toto je najšťastnejší deň môjho života!“ Dnes už svätorečený Svätý Otec Ján Pavol II. zosnul v Pánovi 2. apríla 2005, na vigíliu sviatku Božieho Milosrdenstva.

Text bol čerpaný prevažne z Denníčka Faustíny (Imprimatur Mons. František Tondra). Prosíme o modlitby za dobrodincov, ktorí prispejú na šírenie tohto obrázku.

Ježiš povedal Faustíne: „Skôr než prídem ako spravodlivý sudca, otvorím naširoko dvere Milosrdenstva. Kto nechce prejsť dverami môjho Milosrdenstva, musí prejsť dverami mojej spravodlivosti... toto je znamenie posledných čias. Potom príde deň spravodlivosti. Kým je ešte čas, nech si ľudia hľadajú útočisko pri prameni Milosrdenstva!“

Pápež František stanovil jubilejný **Svätý rok Božieho Milosrdenstva**. Tento Svätý rok sa začal sláviť na slávnosť Nepoškvrneného počatia Panny Márie (8. decembra 2015, a zavŕšil sa 20. novembra 2016, v nedeľu nášho Pána Ježiša Krista. Kráľa vesmíru a živej tváre Otcovho milosrdenstva. Pápež František kladie do stredu pozornosti milosrdného Boha, ktorý pozýva všetkých, aby sa vrátili k Nemu.

Modlitba k Panne Márii, ktorú Svätý Otec František predniesol 22. septembra 2013 v Cagliari na Sardínii: „*Preblahoslavená Panna Mária. Prosím ťa za každú rodinu, za deti a mládež, za starých a chorých, za tých, ktorí sú osamelí a za tých, ktorí sú vo väzení. Za tých, ktorí hladujú a za tých, ktorí nemajú prácu. Za tých, ktorí stratili nádej a za tých, ktorí nemajú vieru. Úpenlivo ťa prosím aj za tých, ktorí vládnu. Naša Matka, bdej láskavo nad všetkými a daruj nám tvoju silu a veľkú útechu. Sme tvoje deti, zverujeme sa pod tvoju ochranu. Nenechávaj nás osamote vo chvíľach utrpenia a skúšok. Zverujeme sa tvojmu materskému srdcu a zasväcujeme ti všetko, čím sme a čo vlastníme. A nado všetko, najsladšia Matka, ukáž nám Ježiša a uč nás robiť stále a len to, čo nám on povie. Amen*“.

Kristus žije v dejinách Cirkvi

Cirkev nevymysleli ľudia, ale pochádza od *Boha*. Založil ju na zemi sám *Boží syn – Ježiš Kristus*. Urobil to postupne. Počas verejného života ju ohlasoval a pripravoval. Na kríži jej dal život – tam sa narodila z jeho otvoreného boku. Po zmŕtvychvstaní ustanovil svätého Petra za jeho prvú viditeľnú hlavu. Telo Cirkvi sa zrodilo na Turíce, keď Ježiš zoslal prislúbeného Ducha Svätého. Vtedy boli pokrstení prví kresťania. Pán Ježiš založil Cirkev preto, aby v nej a pomocou nej pokračoval v diele vykúpenia ľudí.

Cirkev je spoločenstvo pokrstených ľudí, ktorí veria v *Boha*, dúfajú v neho a milujú ho. Hlavným poslaním cirkvi je viesť ľudí do neba. Robí to poskytovaním rozmanitých služieb spásy – učením, posväcovaním a riadením.

Cirkev slúži aj pozemskému dobru človeka. Napomáha rozvoj kultúry a civilizácie, pomáha pri odstraňovaní biedy, ochraňuje ľudské hodnoty, najmä mier medzi ľuďmi. Je naozaj *svetlo sveta, soľou a kvasom ľudstva*.

Dejiny cirkvi trvajú už viac ako dvadsať storočí. Bohaté skúsenosti a zásluhy Cirkvi môžeme poznávať v *cirkevných dejinách*. To je veda o poznávaní a výskume minulosti Cirkvi.

Historici rozlišujú 3 veľké obdobia cirkevných dejín: *starovek, stredovek a novovek*.

Starovek tvorí prvých 8. storočí.

Od 8. do 16. storočia rátame *stredovek*.

Novovek sú storočia od vystúpenia Martina Luthera až do dnešných čias.

Cirkev za čias apoštolov

Turíce – deň zoslania Ducha Svätého – nazývame *zrodom Cirkvi*, „*narodeninám*” Cirkvi. Z *prvých kresťanov*, zjednotených do súdržného spoločenstva okolo Petra a ostatných apoštolov, sa utvorila *prvá cirkevná obec v Jeruzaleme*. O živote mladej Cirkvi v Jeruzaleme a jej vzraste sa dočítame v *Skutkoch apoštolov*. Túto knihu *Svätého písma* nazývame *prvotný dejepis Cirkvi*. Sv. Lukáš o nej písal, čo sa dialo v Jeruzaleme po Turíciach, účinkovanie apoštolov, najmä sv. Pavla apoštola, a rozšírenie Cirkvi po vtedy známom svete.

Sv. Peter apoštol si od samého začiatku počínal ako predstavený Cirkvi. Ostatní apoštoli a kresťania ho vo všetkom poslúchali. Sv. Peter ako *prvý Svätý Otec* (pápež) nezostal v Jeruzaleme, ale vydal sa hlásať evanjelium ľuďom. Neskoršie odišiel do Ríma. Tam pôsobil, a tam aj slúžil svoj apoštolský život. Cisár Nero ho dal umučiť v roku 67.

Apoštoli venovali všetky svoje sily a schopnosti šíreniu evanjelia a budovaniu Cirkvi. Čoskoro sa Cirkev rozšírila po celej Rímskej ríši. V časoch apoštolov bola celá *Cirkev apoštolská*. To znamená, že všetci veriaci sa pričiňovali o šírenie evanjelia a výstavbu *Božieho kráľovstva*.

Prvé storočia dejín Cirkvi sú posvätené krvou tisícok mučeníkov. V 2. storočí vyhlásil cisár Traján kresťanstvo za zakázané náboženstvo. Každý, kto sa k nemu hlásil, mal byť usmrtený.

V 3. storočí malo *prenasledovanie kresťanstva novú podobu*. Cisár *Décius* sa usiloval kresťanstvo priviesť k odplatníctvu. Nútili ich k tomu mučením i sľubmi. Posledné, ale aj najuk-

rutnejšie prenasledovanie rozpútal na konci 3. storočia cisár *Dioklecián*. Ukrutné prenasledovanie, ktoré s menšími prestávkami trvalo takmer 300 rokov, Cirkev nezničilo. Naopak, bolo pre ňu prínosom a požehnaním.

Tertulián – známy cirkevný spisovateľ tej doby napísal:
„*Krv mučeníkov je semenom kresťanov.*”

Cirkev v tom čase žila v skrytosti. Kresťania žijúci v okolí Ríma sa zhromažďovali na bohoslužby do katakomb. Boli to podzemné chodby, ktoré v dávnej minulosti slúžili za pohrebiská. V nich kresťania nachádzali útočisko.

Po 300-ročnom prenasledovaní kresťanstva začalo pre Cirkev obdobie života a rozvoja. Prevratné zmeny v živote kresťanov nastali na začiatku 4. storočia. Novým cisárom v Ríme sa stal *Konštantín Veľký*, ktorý podporoval kresťanské náboženstvo. V roku 313 vydal tzv. *Milánsky edikt*. Bol to zákon, ktorý zaručoval úplnú slobodu Cirkvi.

Konštantín Veľký presťahoval svoje sídlo do *Carigradu* a odsťahoval sa z Ríma. Carihrad sa tak stal hlavným mestom *Rímskej ríše*. Rím však aj naďalej zostal strediskom náboženského života a Cirkvi, je akoby *hlavným mestom kresťanstva*.

V 4. a 5. storočí nastal v Európe veľký pohyb. Dejepisci túto dobu nazývajú *sťahovaním národov*. Mnohé kmene sa sťahovali a obsadzovali nové územia. Boli to: Huni, Germáni, Frankovia, Slovania a iné kmene. V Európe sa začínajú vytvárať nové štáty a kráľovstvá.

Cirkev pri sťahovaní národov neutrpela väčšiu ujmu. Pomohla tlmieť vpád barbarských národov. Svojím účinkovaním tieto nové národy v Európe zošlachtila a priviedla ich ku kresťanstvu.

Veľkomoravská ríša

Veľká Morava bola pravlastou našich predkov – *Slovienov*. Rozprestierala sa na území terajšieho *Slovenska a Moravy*. Patrilo do nej aj územie za *Dunajom*. Jej strediskami boli *Nitra, Devín a Velehrad*.

Na Veľkú Moravu sa kresťanstvo pomaly šírilo od západu z *Franskej ríše*. Prvý kostol bol postavený v *Nitre* v roku 833 za kniežata *Pribinu*. Moravské knieža *Mojmír I.* donútil *Pribinu* odísť z *Nitry* a usadiť sa v *Zadunajsku* v *Blatnobrede (Zalavár)*.

Franskí misionári medzi pospolitým ľudom šírili kresťanstvo. Veľký úspech nemali, lebo ľud im nerozumel. Na Veľkej Morave sa Cirkev udomácnila až neskôr, pričinením *solúnskych bratov svätých – Cyrila a Metoda*.

Svätí Cyril a Metod – apoštoli predkov

Slovanskí apoštoli *Konštantín-Cyryl* a *Metod* pochádzali zo *Solúna*. *Konštantína* pre jeho neobyčajné nadanie a múdrosť nazývali *filozofom*. *Metod* bol rehoľníkom v kláštore na hore *Olymp*.

Keď veľkomoravské knieža *Rastislav* požiadal cisára *Michala III. v Carihrade*, aby poslal jeho ľudu vhodných hlásateľov evanjelia, cisár vybral bratov *Konštantína* a *Metoda*. Na Veľkú Moravu prišli v roku 863.

Naším predkom priniesli nové písmo – hlaholiku – a do ich reči preložené *Sväté písmo* a *boboslužobné knihy*.

Ich požehnanú a úspešnú službu medzi našimi predkami narušili germánski biskupi, ktorí ich obžalovali u Svätého Otca. Preto sa vybrali do Ríma, aby sa tam obhájili. Do Ríma priniesli aj telesné pozostatky pápeža a mučeníka *Svätého Klementa*, ktoré našli na Kryme, keď tam pôsobili.

Pápež *Hadrián II.* ich vrelo prijal a schválil ich misijnú činnosť.

Konštantín v Ríme ochorel. Pred smrťou prijal rehoľné meno *Cyriľ*. Zomrel mladý, 14. februára 869, mal len 42 rokov. Pochovaný je v Ríme v Bazilike sv. Klementa.

Hadrián II. ustanovil sv. Metoda za *arcibiskupa Veľkej Moravy* a pápežského legáta. Metod sa vrátil na Veľkú Moravu a neúnavne pracoval vo svojom apoštolskom diele medzi Slovanmi. Zomrel 6. apríla 885. Miesto, kde je pochovaný sa ešte stále skúma. Sú aj domnienky, že je pochovaný na Velehrade.

Východná a západná cirkev

Cirkev od začiatku svojich dejín mala akoby 2 hlavné oblasti svojho pôsobenia – východ a západ. *Západnú Cirkev* nazývame *rímska Cirkev*, *východnú grécka Cirkev*. Cirkev sa rozlišovala najmä podľa *liturgickej reči a obradu*. Vo východnej Cirkvi sa používa *gréčtina*, v rímskej, západnej Cirkvi *latinčina*. Celé prvé tisícročie to bola jednotná Cirkev, podriadená Svätému Otcovi v Ríme. Odlišnosti boli iba v spôsobe slávenia bohoslužby, čiže *v rozdielnych obradoch*. V učení vieri a mravov boli úplne jednotné!

V 4. storočí za vlády Konštantína Veľkého sa Carihrad stal hlavným mestom Rímskej ríše. Pod vplyvom svetskej moci sústredenej v Carihrade si aj *biskupi-patriarchovia* žiadali vyššie právomoci. Tieto snahy o samostatnosť a nezávislosť postupne prerástli do otvoreného rozkolu východnej a západnej Cirkvi. V roku 863 nastal *rozkol-schizma* východnej Cirkvi, ktorý sa dovŕšil v roku 1054.

Roztržka medzi Východom a Západom spôsobila Cirkvi hlbokú a bolestivú ranu. Jazva po tejto roztržke trvá a bolí

dodnes. Takmer celé tisícročie sa odlúčená východná Cirkev uberá samostatným smerom. V priebehu dejín, najmä v 13. storočí, sa k nej pridali kresťania v Rusku, ďalej Srbi, a Bulhari. Veriaci vo východnej Cirkvi sami seba nazývajú *pravoslávni – ortodoxní – pravoverní*.

V poslednom čase obidve strany veľmi pracujú na zblížení a zjednotení. Toto úsilie o zjednotenie kresťanstva sa nazýva *ekumenické hnutie*. Ekumena zosilnela najmä po II. vatikánskom koncile (1962–1965).

Cirkev obnovujú velikáni dejín

„*Temné*“ 10. storočie mravného úpadku v Cirkvi vystriedalo 11. storočie, naplnené snahou o *duchovnú obnovu* náboženského života. Veľkú službu v stredoveku pri šírení civilizácie, kultúry a mravnosti poskytli najmä *kláštory* a *rehoľné spoločenstvá*. Oni boli strediskami vzdelanosti a mravnej obrody pospolitého ľudu. V kláštoroch sa rozvíjalo aj umenie.

Od čias pápeža *Gregora VII.* sa začína rozmach kláštorných katedrálnych škôl. Mnohé z nich sa postupne premenili na vysoké školy – univerzity.

Stredovek pomáhal osvetľovať aj kresťanské umenie – umelecké stavby chrámov (románsky a gotický sloh). Popri stavitelstve, maliarstve a sochárstve sa v stredoveku rozvíja aj básnické a hudobné umenie.

Stredoveká vzdelanosť, kultúra i umenie, ktoré rozvíjala i chránila Cirkev, pomohli rozvoju civilizácie v Európe i na celom svete.

Cirkev sa bránila pred *bludmi v stredoveku* v snahe reformovať vieru. V 14. storočí vzniká v západnej Európe nové hnutie, ktoré ovplyvnilo celý kultúrny i náboženský život. Toto nové duchovné hnutie dejepisci nazývajú obdobím *humanizmu* a re-

nesancie. Vzniklo v Taliansku, odkiaľ sa najmä v 15. storočí rozšírilo aj do iných krajín.

Základom humanizmu bol návrat k starým klasickým ideálom, dielam v staroveku, najmä vo výtvarnom umení, sochárstve a maliarstve.

15. storočie možno nazvať *storočím vynálezov a technického pokroku*. Humanizmus zapríčinil úpadok náboženského života v Európe.

16. storočie bolo poznačené duchovným a mravným úpadkom. Keďže chyby a nedostatky Cirkiev neskoro naprávala, vznikli rôzne hnutia mimo Cirkvi. Toto obdobie nazývame *obdobím reformácie alebo protestantizmu*.

Protestantská reformácia sa začala vystúpením *Martina Lutthera* v Nemecku. Protestanti – evanjelici v roku 1530 v *Augsburgu* založili svoje vlastné vyznanie viery – *Confessio Augustiniana* (*augsburské vyznanie*). Preto sa aj nazývajú evanjelici – augsburského vyznania.

Reformácia sa rýchlo rozšírila v značnej časti Európy. Cirkvi spôsobila nepredstaviteľné duchovné škody. Vyvrcholením pravého obrodného hnutia bolo zvolenie *Tridentského koncilu* (1545–1563). Ním sa začala pravá katolícka reforma Cirkvi a jej života, ktorú nazývame aj *rekatolizácia*.

Duchovnou obnovou náboženského života po tridentskom koncile sa oživilo aj *misionárske poslanie Cirkvi*. Cirkvi sa naskytili nevídané možnosti rozšíriť evanjelium do novoobjavených krajín Ázie a Ameriky. Veriacich, ktorých Cirkiev stratila za protestantskej reformácie, nahradil veľký počet nových kresťanov získaných misiami.

Na začiatku 19. storočia sa prejavili následky *Francúzskej revolúcie*. Rozruch a zmätok, ktorý vyvolala, sa rozšíril aj za hranice Francúzska a ovplyvnil dianie v mnohých európskych krajinách.

Veľkou postavou cirkevných dejín v 19. storočí bol pápež *Pius IX.*

Usiloval sa napraviť, čo Cirkvi a náboženskému životu spôsobila *revolúcia a osvietenstvo.*

Dejiny Cirkvi v 19. storočí sa uzatvárajú pôsobením *pápeža Leva XIII.,* ktorý bol na čele Kristovej Cirkvi v rokoch 1878 – 1903. Bolo to *obdobie rozmachu priemyslu.* Zrodila sa nová vrstva spoločnosti – *proletariát.* Biedne postavenie robotníka, chudoba, neistota, a vykorisťovanie mali za následok aj *mravný úpadok a rozklad spoločnosti.*

Cieľom pápeža Leva XIII. bolo vyzdvihnúť základné zásady kresťanstva, ktoré sa týkajú práva a spravodlivosti v štáte a v ľudskej spoločnosti vôbec.

20. storočie prinieslo celému ľudstvu mnoho nepríjemností, revolúcií, ale najmä dve nezmyselné a krvavé svetové vojny. Boh však aj v tomto storočí zreteľne dosvedčuje, že je so svojou Cirkvou a pomáha jej plniť spásanosné poslanie medzi národmi.

1. svetová vojna priniesla nesmierne materiálne a duchovné škody. Všetky pokusy o pokojné urovanie sporov stroskotali. Po skončení 1. svetovej vojny pre národy Európy nastalo veľmi ťažké obdobie. Cirkvi hrozilo nové nebezpečenstvo v podobe revolúcií. V *Rusku* vypukla v roku 1917 *tzv. bolševická revolúcia,* ktorej padli za obeť milióny nevinných ľudí. Každý, kto nesúhlasil s ozbrojenými revolucionármi, bol popravený. Vtedy v Rusku zahynulo nespočetné množstvo ľudí pravoslávneho i katolíckeho vierovyznania. Nový štát vyhlásil náboženstvu vojnu na život a na smrť. Zatvárali sa kostoly, kňazov popravili, alebo odvážali na Sibír. Po Leninovej smrti sa dostal k moci Stalin. Bol to krutovládca, ktorý v dejinách ľudstva nemá podobu. Od prevzatia moci po jeho smrť v roku 1953 padlo za obeť krutovláde Stalina a jeho pomocníkov asi 60 miliónov ľudí.

Mravný rozklad spoločnosti, hospodárska kríza v krajinách Európy a mnohé nedostatky vtedajšieho sveta vyústili do vypuknutia 2. svetovej vojny. Bezprostrednou príčinou rozpútania vojny boli snahy Hitlera a Stalina ovládnuť svet. Nepredstaviteľné boli ľudské, materiálne, kultúrne a mravné škody. Vo svete sa priam rozpútalo peklo.

Diabolská vláda nenávisť triumfovala najmä v koncentračných táboroch, v ktorých väznili a mučili ľudí. Zahynulo tam aj mnoho biskupov, kňazov a rehoľníkov katolíckej Cirkvi.

Revolúcia a najmä dve svetové vojny otriasli od základu život v jednotlivých krajinách. Spôsobili aj nevýslovné duchovné a mravné škody, ale aj zmarenie životov mnohých kresťanov. Nastal *všeobecný úpadok náboženstva*. O prebudenie duchovného života a nápravu pomerov sa usilovali pápeži nášho storočia. Po II. vatikánskom koncile (1962–1965) sa začala v Cirkvi uskutočňovať *veľká duchovná obnova*. Cirkev prežíva svoje *nové Turíce*. Obnova náboženského života sa premieta do všetkých oblastí cirkevného života.

Najväčšou obnovou prešla v Cirkvi liturgia. Spôsob slávenia svätej omše a vysluhovania sviatostí sa zjednodušil a prispôsobil mysleniu súčasných ľudí.

Významná zmena v živote Cirkvi nastala najmä zavedením *národných jazykov do bohoslužieb*. Liturgia v reči ľudu sa stala zrozumiteľnejšou a prístupnejšou všetkým veriacim.

Dôležitou udalosťou v živote Cirkvi po II. vatikánskom koncile bolo *vydanie nového cirkevného zákonníka – Codex juris canonici*.

Vyšiel z rozhodnutia pápeža Jána Pavla II. v roku 1983. Je to súbor zákonov katolíckej Cirkvi, ktorými sa uzákoňuje obnova cirkevného života.

Cirkev sa v súčasnosti pod vedením pápeža Frančiška podieľa na riešení všetkých problémov ľudstva. Podáva pomocnú

ruku svetu. Zapája sa do budovania na ochranu svetového mieru. Je prítomná všade tam, kde treba pomáhať a slúžiť.

Pán Ježiš sa rozhodol postaviť svoju Cirkev na skale, aby pretrvala veky a aby ju pekelné brány nepremohli.

Prvou skalou bol apoštol *sv. Peter*. Po celé stáročia trvania katolíckej Cirkvi sa v úlohe skaly vymenilo už 266 nástupcov *sv. Petra* apoštola!

Cirkevné matriky

Vedenie cirkevných matrík siaha až do stredoveku. Matriky zaviedli preto, lebo duchovná správa bola nútená evidovať svojich veriacich.

Cirkev si uvedomovala význam matrík a na konciloch i synodách zavádzala opatrenia, ako ich evidovať. Prvý krok k zjednoteniu evidencie urobil *2. lateránsky koncil* v roku 1139, ktorý upozornil na potrebu vedenia matrík v rámci cirkevnej disciplíny. Na základe tohto rozhodnutia začali viesť matriky najmä v krajinách západnej Európy. Všeobecné vedenie *matriky pokrstených* (baptisatorum) a *zosobášených* (copulatorum) nariadila Cirkev na tridentskom koncile (1545–1563).

Rímsky rituál v roku 1614 predpísal viesť aj *matriky zomretých* (defunctorum), a súčasne vydal formuláre na vedenie všetkých druhov matrík.

Otázkou vedenia matrík sa cirkevná vrchnosť zaoberala aj na území bývalého Uhorska. Prvé nariadenie v tomto smere vydala *Diecézna synoda vo Veszpréme* v roku 1515, keď každému farárovi uložila, aby viedol knihu (mala sa uchovávať v kostole), do ktorej sa zapisovali mená pokrstených, ich rodičov, krstných rodičov, deň, mesiac a rok narodenia.

Trnavská synoda v roku 1564 o. i. zdôraznila spomínané nariadenie tridentského koncilu. Krajinský koncil, ktorý sa

konal v Trnave v roku 1611, upozorňoval dekanov, aby pri svojich vizitáciách kontrolovali krstné matriky, lebo niektoré fary predchádzajúce nariadenia neplnili. Ani po tomto nariadení však matriky na každej fare nevedli, preto národná synoda v Trnave v roku 1638 nielenže prikázala viesť matriky pohrozila prísnyimi trestami. Napríklad tí, ktorí nedbalo viedli matriky, museli sa podrobiť skúške z cirkevného práva, prípadne podľa inštrukcií biskupa nejaký čas pobudli v kláštore na duchovnom cvičení.

Správne vedené matriky nadobúdali čoraz väčší význam aj pre štát, predovšetkým z vojenského hľadiska, preto pokyny o ich vedení vynášali nielen cirkevné vrchnosti, ale aj panovníci. Napríklad *Mária Terézia* 19. januára 1771 vydala nariadenie o vedení cirkevných matrik, Jozef II.

Tolerančným patentom z 1. mája 1781 vyhlásil rímskokatolícke matriky za právoplatné verejné listiny a patentom z 20. februára (prípadne 11. júla) 1784 určil aj reformu ich vedenia.

Matriky protestantov sa podľa dvorného dekrétu z 12. februára 1784 pokladali za súkromné záznamy. V roku 1787 povolili samostatné vedenia protestantských matrik, ktoré v roku 1790 nadobudli právoplatnosť verejných listín.

Zákonný článok 23 z roku 1827 nariadil všetkým farárom bez rozdielu na vierovyznania, aby matriky pokrstených, zosobašených a pochovaných vyhotovovali dvojmo a jeden exemplár odovzdali miestnej vrchnosti, ktorá si ho ukladala do archívu. Tým sa zabezpečilo zachovanie záznamov, ak by sa pôvodný exemplár na farách náhodou zničil.

Neskôr vydané zákony súvisiace s vedením matrik sa týkali predovšetkým *jazyka cirkevných matrik*. Do štyridsiateho roku 19. storočia nielen *rímskokatolíci*, ale aj *gréckokatolíci a evanjelíci* viedli cirkevné matriky prevažne v *latinčine*. Iba *kalvíni* používali v matrikách živú reč ľudu.

V Uhorsku od roku 1836 zaviedli v matrikách *maďarčinu* tam, kde boli kázne po maďarsky a od roku 1840 zaviedli maďarčinu ako *štátny jazyk* aj do cirkevných matrik. Súčasne vydali v maďarčine aj tlačivá, ktoré sa v praxi používali len krátko, väčšinou v rokoch 1844–1851. Okolo roku 1851 – po potlačení maďarskej revolúcie – sa väčšina fár vrátila k latinčine, výnimkou bolo iba niekoľko protestantských a gréckokatolíckych fár, ktoré viedli matriky *v slovenčine, v nemčine alebo ruštine*.

Až paragraf 14 zák. č. 44 z roku 1868 farám umožnil, aby si ľubovoľne určili jazyk pre matriky a vybavovanie cirkevných vecí. Významným medzníkom vo vedení cirkevných matrik bol *zák. čl. 33/1894*, ktorý nariadil zaviesť od 1. októbra 1895 *štátne matriky*. Cirkevné matriky sa mali používať iba na cirkevné, prípadne súkromné účely. Cirkevné matriky sú pre praktickú manipuláciu a rýchle reformovaného vierovyznania vyhľadávané a usporiadané podľa fár. Ak v jednom meste alebo obci bolo viacero fár, na prvom mieste sú matriky rímskokatolíckeho, potom gréckokatolíckeho, evanjelického a. v. a reformovaného vierovyznania.

Deti z Mlynkov

Katechizmus Katolíckej cirkvi v slovenčine

Slovenským veriacim sa po dlhom očakávaní dostal do rúk preklad *Katechizmu Katolíckej cirkvi*, ktoré vyšlo k Vianociam r. 1998 ako vzácny dar pre veriacich a všetkých ľudí dobrej vôle. Ide o historickú udalosť. Aby sme si lepšie uvedomili význam *Katechizmu katolíckej cirkvi* (KKC), stačí pripomenúť, že po tzv. *Rímskom katechizme*, zverejnenom v roku 1556 po Tridentskom koncile, je to prvý katolícky katechizmus s univerzálnou platnosťou pre celú Cirkev za posledné štyri storočia. Na jeho vypracovaní, ktoré trvalo šesť rokov (1986–1992), sa prostredníctvom biskupov a odborníkov zúčastnila celá Katolícka Cirkev. Ide o skutočnú „symfóniu viery“ Božieho ľudu.

Nový katechizmus je vzácny najmä preto, lebo podáva súhrnný a organický výklad celého katolíckeho učenia, tak viery, ako aj mravov, vo svetle *II. Vatikánskeho koncilu* a celej dvetisícročnej tradície Cirkvi.

Cieľom katechizmu katolíckej cirkvi je podať úplný výklad viery Cirkvi, z ktorého môžu všetci poznať, čo Cirkev „vyznáva“ vo svojom *Kréde* (Vyznaní viery), čo

„slávi“ vo svojej liturgii a sviatostiach, čo „žije“ zachovávaním Božích prikázaní a uvádzaním do praxe evanjeliových blahoslavenstiev, a čo „sa modlí“, najmä v modlitbe Otče náš.

Katechizmus katolíckej cirkvi je „smerodajným textom“ pri vyučovaní katolíckej viery na začiatku tretieho tisícročia. Tu treba vyzdvihnúť, že *slovenské vydanie* tohto Katechizmu je prvým prekladom, ktorý vznikol už na základe typického *latinského* vydania katechizmu: ten zverejnil pápež *Ján Pavol II.* (na fotografii) 8. septembra 1997. Katechizmus vyšiel asi v tridsiatich prekladoch.

Poslanie, kompetencie, práva a povinnosti najvyšších cirkevných predstaviteľov

Svätá stolica – Apoštolská stolica, v cirkevnom práve označenie nielen rímskeho pápeža ako osoby, ale, ak z povahy veci, alebo zo súvislosti nevyplýva iné, aj Kongregácií, pápežských súdov a úradov vo *Vatikáne* a v Ríme.

Pápež – je hlava katolíckej Cirkvi, jej najvyšším predstaveným. Ako nástupca apoštola sv. Petra pápež má plnosť moci, nielen čestný primát, ale aj najvyššiu a plnú právomoc (*jurisdictio*) v celej Cirkvi, tak vo veriacich, ktoré sa týkajú viery a mravov, ako aj v tých, ktoré sa vzťahujú na cirkevnú disciplínu a správu po celom svete rozšírenej Cirkvi.

Tituly pápeža sú: rímsky pápež, Svätý Otec, sluha sluhov Božích.

Kardináli svätej Rímskej Cirkvi – tvoria senát rímskeho pápeža a v správe Cirkvi mu pomáhajú ako jeho hlavní poradcovia a pomocníci.

Sväté kolégium kardinálov má tri triedy: biskupskú, kňazskú a jáhenskú. Tí kardináli, ktorí sídlia v Ríme, sú zamestnaní v úradoch Svätej Stolice, v Kúrii, sú *kuriálni kardináli*. Iní kardináli sú diecézni biskupi alebo arcibiskupi, pôsobiaci po celom svete na najvýznamnejších miestach. Kardinálov menuje pápež.

Kardinál svätej Rímskej Cirkvi má do završenia 80-tich rokov právo voliť pápeža a vyjadrovať svoj názor na otázky, na ktoré sa ho opýta. Túto pomoc môže poskytovať jednotlivo, alebo v kolégiu. Má povinnosť (spolu s inými kardinálmi) spolupracovať s pápežom.

Kardinála – menuje výlučne pápež, a to dekrétom, ktorý zverejní pred kolégiom kardinálov. Kardinálom môže byť iba muž – kňaz, ktorý vyniká učenosťou, mravmi, nábožnosťou a rozvážnosťou. Musí byť biskupom, ak ním nie je, musí prijať biskupské svätenie. Niekedy menuje Svätý Otec za kardinála takého, ktorého meno nemôže zverejniť – ponechá si ho v „*srdci*“ (in pectore). Kým jeho meno nezverejní, nemá menovaný kardinál žiadne povinnosti, ani práva kardinála. Obyčajne ide o osoby z krajín, kde je Cirkev prenasledovaná.

Cirkevná provincia – je zoskupenie niektorých susediacich diecéz. Cieľom spájania diecéz do provincií je napomáhať spoločnú pastoračnú činnosť a rozvíjať vzťahy medzi diecéznymi biskupmi. Cirkevné provincie ustanovuje provinčný koncil a metropolita.

Metropolita – je arcibiskup, ktorý je na čele cirkevnej provincie, pozostávajúcej aj z viac diecéz, ktoré sa menujú sufragán-

nymi diecézami. Podliehajú mu diecézni biskupi provincie (sufragáni). Metropolita dohliada, aby sa v sufragánných diecézach presne zachovávala viera a cirkevná disciplína. Vykonáva vizitáciu (pastoračnú návštevu) z dôvodu, ktorý predtým schválila Svätá stolica, alebo ak sufragán vizitáciu zanedbal. Metropolita poveruje diecézneho administrátora vedením diecézy. Nosí pálium na území svojej provincie, nemá riadiacu moc nad sufragánnymi diecézami. Tú má len diecézny biskup.

Primas – Kódex kanonického práva vyhlasuje, že titul primasa okrem nároku na česť a práva na prednosť sa nespája s nijakou právomocou vyjmúc niektorých prípadov podľa miestneho práva. Nositelia tohto titulu nemajú riadiacu moc, majú iba čestné prvenstvo medzi viacerými arcibiskupmi istého územia.

Konferencia biskupov – je zhromaždenie biskupov niektorého národa, alebo územia, ktorí spolu plnia pastoračné úlohy na svojom území. Riadia sa štatútom, ktorý schvaľuje Svätá stolica. Konferencia môže vydávať dekréty, prijaté dvojtretinovou väčšinou hlasov biskupov. Záväzné sú až po schválení Svätou stolicou a po oficiálnom vyhlásení.

Predseda konferencie biskupov – je diecézny biskup, ktorého volí konferencia biskupov a ktorý predsedá jej všeobecným zasadaniam. Po skončení zasadania posiela Svätej stolici správu o rokovaní konferencie, dekréty, ktoré prijali, aby ich preskúmala.

Liturgia v našom živote

„Liturgia sa teda právom považuje za vykonávanie Kristovho kňazského úradu. V nej sa zmyslovými znakmi vyjadruje a každému z nich aj usku-točňuje posväcovanie človeka a tajomné dielo Ježiša Krista, čiže hlava a jej údy, koná úplnú verejnú bohopoctu. Preto je každé liturgické slávenie, ako dielo Krista kňaza a jeho tela, ktorým je Cirkev, osobitne posvätným úko-nom a účinnosťou sa mu nevyrovná ani čo do významu, ani čo do stupňa nijaký úkon Cirkvi“.

(Konštitúcia o posvätnej liturgii: Svätý koncil 17)

1. Cirkev slávi liturgiu

Ludia od začiatku oslavovali Boha

Oslavovanie Boha a jeho verejné uctievanie sú také staré, ako ľudstvo samo. Od samého začiatku cítili ľudia potrebu Boha vzývať, ďakovať mu a odprosovať ho za svoje hriechy. Svedec-tvo o tom nachádzame vo Svätom písme, napr. *v rozprávaní o Kainovi a Ábelovi*. Aj archeologické vykopávky dokazujú, že uctievanie Boha bolo neodmysliteľnou súčasťou života všet-kých národov. Už praveké národy dokazovali svoju závislosť od Boha tak, že mu prinášali obety.

Starozákonné bohoslužby

V Starom zákone Boh ľudí vychovával a pripravoval na doko-nalý spôsob uctievania a oslavy. Prostredníctvom Mojžiša na-riadiť Izraelitom vykonávať obety *krvavé*, pri ktorých sa obe-tovali zvieratá, a *nekrvavé*, pri ktorých zasa obetúvali rozličné pokrmy. *Celopal* bola obeta, pri ktorej sa zviera spálilo. *Pokojné*

obety boli spojené s obetnou hostinou z obetovaného zvierata. Starozákonné obety boli predobrazom dokonalej budúcej bohoslužby Cirkvi.

Cirkev dokonale oslavuje Boha

Pán Ježiš založil na zemi Cirkev, aby ňou mohol neustále pokračovať v diele vykúpenia ľudí. Za jej hlavné poslanie ustanovil *oslavovanie Boha a posväcovanie ľudí*. Toto poslanie môže nehatene plniť, lebo ju Kristus obdaroval všetkými potrebnými darmi. Zveril jej *dokonalú obeť – svätú omšu*, opatruje premenu spásy – *sviatosti*, má pokladnicu Božieho slova – *Sväté písmo* a do vena dostal i *dar modlitby*. Cirkev vedie a riadi v každom podujatí *Duch Svätý*, ktorého jej Kristus vdýchol na Turíce. Nadovšetko je Cirkev zjednotená s Kristom, ktorý je v nej stále prítomný a v nej účinkuje. Pre toto všetko môže Cirkev dokonale v Kristovi oslavovať a posväcovať ľudí.

Cirkev oslavuje Boha liturgiou

Slovo *liturgia* je gréckeho pôvodu a znamená *službu Bohu – bohoslužbu*. Týmto slovom pomenujeme verejné úkony Cirkvi, ktorými oslavuje Boha. Sú to úkony, v ktorých účinkuje sám Ježiš Kristus a vykonáva svoj veľkňazský úrad. *Liturgia je vykonávanie kňazskej služby Krista v Cirkvi*. Je to akoby pokračovanie verejného účinkovania. Prostredníctvom liturgie Cirkvi Kristus prichádza medzi ľudí: ohlasuje im posolstvo spásy a rozdáva dary vykúpenia. Cieľom liturgie je *oslavovanie Boha, posväcovanie ľudí a výstavba Cirkvi*.

Liturgia – slávenie bohoslužieb – je najvznešenejšia činnosť Cirkvi. V nej vyvrcholí jej život a vyviera pre veriacich všetko spásonosné dobro.

Božský pôvod liturgie

Liturgiu tvoria prvky *božského a ľudského* pôvodu. To, čo do liturgie vložil sám Kristus, alebo apoštoli z vnuknutia Ducha Svätého, je *božský prvok* a nemožno ho ani meniť, ani nahradiť inými úkonmi. Tieto úkony a slová tvoria jadro liturgie. Niektoré úkony do liturgie vložila Cirkev. Postupne obohacovala bohoslužby rôznymi úkonmi na zvýšenie slávnosti, alebo na lepšiu zrozumiteľnosť obradov. Tieto *ľudské prvky liturgie*, ktoré vkladá Cirkev do bohoslužieb na základe svojej právomoci, môže podľa potreby meniť a prispôbovať chápaniu ľudí v jednotlivých obdobiach. Preto sa z času na čas koná v Cirkvi *obnova liturgie*. Posledná liturgická obnova sa uskutočnila podľa nariadenia *II. vatikánskeho koncilu* konštitúciou: *Sacrosantum concilium* – o posvätnej liturgii. Cieľom tejto reformy liturgie bolo prispôbiť bohoslužby chápaniu dnešných ľudí a umožniť im aktívnejšiu účasť na svätých tajomstvách a čoraz väčšmi prehlbovať kresťanský život. Jej významným činom bolo zavedenie národných *jazykov do liturgie*. Liturgická obnova prispieva k celkovej obnove Cirkvi.

Rôzne druhy bohoslužieb

Najvznešenejšou bohoslužbou, vrcholom a stredobodom celého liturgického života Cirkvi je *svätá omša*. Okrem svätej omše slávi Cirkev aj iné bohoslužby, ako *liturgiu sviatostí, liturgiu hodín, samostatnú liturgiu slova, liturgiu svätenín*.

Okrem týchto verejných prejavov na oslavy Boha konajú sa v Cirkvi aj rôzne ľudové pobožnosti a modlitby, ktoré nie sú liturgiou, napr. krížová cesta, ruženec, litánie a podobne. Sú veľmi užitočné, lebo vychovávajú ľudí pre liturgiu. Svojím spôsobom z liturgie vyrastajú a k liturgii aj vedú. Tieto rôzne pobožnosti nemožno však uprednostňovať pred liturgickými úkonmi.

Rozmanité slávenia liturgie

V Cirkvi sa od najstarších čias zaužívalo odlišné slávenie liturgie v rôznych častiach sveta. V Ríme a jeho okolí sa slávila *západná bohoslužba – rímska*. V Grécku sa zaužíval spôsob *východnej liturgie – gréckej*. Tento odlišný spôsob slávenia nazývame *obrad – rítus*.

V Cirkvi je viacero obradov – spôsob slávenia liturgie. Najznámejšie z nich sú: *rímsky obrad, grécky obrad, arménsky obrad a koptský obrad*.

Naši bratia vo viere – gréckokatolíci – používajú pri bohoslužbách východnú liturgiu.

Cirkev opatruje tieto rôzne spôsoby obradov ako vzácnu pamiatku z prvých čias kresťanstva. Je v nich ukryté nesmierne duchovné, kultúrne a umelecké bohatstvo Cirkvi od najstarších čias.

Ovocie liturgie

Cirkev zo slávenia liturgie, najmä zo svätej omše, čerpá *všetko spásanosné dobro*. Liturgia je tak vrcholným prejavom jej života, ale aj hlavným zdrojom. Z nej čerpajú veriaci výživu pre život z viery. Dostávajú poučenie Božieho slova, prijímajú posilu Božej milosti na plnenie každodenných povinností.

Liturgia pomáha utvárať *jednotu medzi veriacimi* a vychovávať ľudí, ako aj navzájom si pomáhať.

Zvláštne ovocie zo slávenia bohoslužieb je naše *spojenie s nebeskou liturgiou*.

Liturgia je predobrazom toho, čo budeme sláviť v nebi. Ňou sa pripravujeme na život v nebeskom kráľovstve. Pomocou liturgie sa už teraz vo viere, nádeji a láske zjednocujeme s osláveným Kristom a so všetkými blaženými v nebi.

2. Kristus – hlavný vykonávateľ liturgie

Kristus je Veľkňaz Novej zmluvy

Už meno Pána Ježiša Krista – *Pomazaný* hlása, že je kňazom. Pri krste v Jordane ho Duch Svätý pomazal za kráľa, proroka a kňaza. Stal sa *Prostredníkom* medzi Bohom a ľuďmi. Pán Ježiš uskutočňoval kňazskú službu sprostredkovateľa medzi Bohom a ľuďmi celým svojím životom a účinkovaním. Všetkým, čo robil, oslavoval Otca a posväcoval ľudí. Celé jeho verejné účinkovanie je akoby jedna veľká bohoslužba.

Kristus – Obetník a Obeta

Vyvrcholením Kristovej kňazskej služby ako sprostredkovateľa medzi nebom a zemou bola *veľkonočná obeta*. Pán Ježiš sa už vo večeradle prejavil ako *Veľkňaz* novej a večnej zmluvy. Pri Poslednej večeri slávil najdokonalejšiu liturgiu – *Eucharistiú*. V nej obetoval za nás svoje telo a krv nebeskému Otcovi. Stal sa našou Paschou, t. j. veľkonočným Baránkom. Bol za nás obetným darom Otcovi a obetným pokrmom pre nás. Svoju obetu Kristus zavŕšil *smrťou na kríži a zmŕtvychvstaním*. Veľkonočné tajomstvo – smrť a zmŕtvychvstanie – je vrcholom Kristovej kňazskej služby a je základom slávenia aj každej liturgie Cirkvi.

Kristus je prítomný v Cirkvi

Pán Ježiš po svojom nanebovstúpení neprestal byť prítomný medzi svojimi učeníkmi. Po odchode do neba im slúbil:

„*A hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta.*”
(Mt 28, 20).

Zostal navždy aj medzi nami v Cirkvi, aby v nej mohol pokračovať v diele vykúpenia ľudí. Robí to najmä prostredníctvom liturgie Cirkvi. O mnohotvárnej *Kristovej prítomnosti*

v Cirkvi a jeho účinkovaní sa píše v Konštitúcii o posvätnéj liturgii II. vatikánskeho koncilu:

„*Kristus je stále so svojou Cirkvou, najmä v liturgických úkonoch. Je prítomný v obete svätej omše aj v osobe toho, kto ju slúži, lebo teraz sa prostredníctvom kňazov obetuje ten istý, čo kedysi obetoval seba samého na kríži, ale je prítomný najmä pod eucharistickými spôsobmi. Svojou mocou je prítomný vo sviatostiach, takže keď niekto krstí, krstí sám Kristus. Je prítomný vo svojom slove, lebo to on sám hovorí, keď sa v Cirkvi číta Sväté písmo. A napokon, keď sa Cirkev modlí a spieva, je prítomný ten, ktorý prisľúbil:*

„*Lebo kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi.*” (Mt 18, 20).

Liturgia – úkon Krista a Cirkvi

Kristus je v Cirkvi nielen prítomný, ale je s ňou aj nerozlučne spojený. Tvorí jedno živé ústrojenstvo lásky – *tajomné telo*. Kristus je hlavou tohto tela a my všetci sme jeho údmi. Táto jednotka Krista a Cirkvi sa uplatňuje aj pri slávení liturgie. Každá bohoslužba je *spoločný úkon Krista a Cirkvi*. Pán Ježiš spolu s Cirkvou oslavuje nebeského Otca a posväcuje jednotlivých veriacich.

Cirkev je kňazský ľud

Kristus dal celej Cirkvi podiel na svojej kňazskej moci a poslaní. Preto hovoríme, že Cirkev je *kňazským Božím ľudom*. Účasť na kňazstve nedáva všetkým členom Cirkvi rovnako. Rozlišujeme dvojaké kňazstvo: *služobné*, ktoré voláme aj *sviatostné a všeobecné*, ktoré nazývame aj *kráľovské*.

Toto dvojité kňazstvo oprávňuje Cirkev konať v zastúpení Krista a v jeho mene. Kňazskú moc a poslanie uplatňuje Cirkev najmä pri slávení liturgie. Prostredníctvom kňazov je takto sám Kristus *hlavným vykonávateľom bohoslužieb*.

Služobné – sviatočné kňazstvo

Pán Ježiš si vyvolil apoštolov, ktorým odovzdal svoju kňazskú moc a poslanie. Ustanovil ich za svojich zástupcov na zemi. Prikázal im učiť všetky národy, sláviť Eucharistiu, dal im moc odpúšťať hriechy a vysluhovať aj iné sviatosti. Vkladaním rúk prevzali od apoštolov Kristovu kňazskú moc a poslanie *biskupi* a od nich zasa *kňazi*. Kňazská moc sa odovzdáva pri slávnosti kňazskej vysviacky. Preto toto kňazstvo nazývame *sviatostným kňazstvom*. Služobným kňazstvom ho voláme preto, že náplňou života kňazov je služba veriacim.

Sviatostné kňazstvo v Cirkvi má závislosti od stupňa účasti na Kristovom kňazstve tri stupne: *diakon, kňaz a biskup*. Pri slávení liturgie Pán Ježiš účinkuje hlavne prostredníctvom diakonov, kňazov a biskupov. Oni ho na bohoslužbách sprítomňujú, zastupujú a účinkujú v jeho mene a z jeho moci.

Svätý Otec – Kristov námestník

Prvým liturgom bohoslužieb Cirkvi je *Svätý Otec*. On je Kristovým námestníkom na zemi. Má plnosť jeho kňazskej moci. Jemu prislúcha právo rozhodovať aj o spôsobe slávenia liturgie Cirkvi. Vydáva zákony a predpisy, podľa ktorých sa bohoslužby konajú. Jeho úlohou je bdieť nad čistotou katolíckej viery a starať sa aj o to, aby sa po celom svete konala dôstojná oslava a chvála Bohu pri rozmanitých bohoslužbách Cirkvi. V jeho pastierskej službe je najdokonalejšie prítomný a účinkuje sám Kristus – Veľkňaz.

Biskupi – nástupcovia apoštolov

Kristus zveril starosť o Cirkev nielen Petrovi, ale aj ostatným apoštolom. Ich nástupcami sú *biskupi*. Aj oni majú plnosť Kristovej kňazskej moci. Pomáhajú Svätému Otcovi starať sa o celú Cirkev a zároveň spravujú určitú časť všeobecnej Cirkvi,

ktorú nazývame *miestna cirkev – biskupstvo*. Svojím veriacim je biskup *otcom i pastierom*.

Biskup vykonáva trojaký úrad: učiteľský, pastiersky a kňazský. Biskup je hlavným vykonávateľom liturgie vo svojom biskupstve. On riadi celý liturgický život diecézy a posieľa kňazov do jednotlivých farností, aby ho tam zastupovali. Všetci kňazi zjednotení okolo svojho biskupa tvoria *presbytérium – kňazský zbor*. Znázornením jednoty kňazov s biskupom je *koncelebrácia* – spoločné slávenie svätej omše.

Kňazi – zástupcovia a sprítomňovatelia Krista

Kňazskou vysviackou dostáva kňaz Kristovu moc a poslanie. Medzi ľuďmi Krista sprítomňuje a *zastupuje ho*. Kňazskú službu vykonáva z jeho moci.

Hlavným poslaním kňaza medzi ľuďmi je *ohlasovať evanjelium, prinášať obeť svätej omše, vysluhovať sviatosti, modliť sa za ľudí a požehnávať ich*. Najvznešenejšou službou každého kňaza je sláviť liturgiu. Pri slávení liturgie je kňaz *sprostredkovateľom* medzi nebom a zemou, medzi Bohom a ľuďmi.

3. Účasť veriacich na slávení liturgie

Všeobecné kňazstvo laikov

Jednoduchí veriaci – *laici* – majú v Cirkvi svoje osobitné postavenie a poslanie. Kristus aj im dal určitý podiel na svojom kňazskom poslaní, ktorý nazývame *všeobecné – kráľovské kňazstvo* alebo *kňazstvo laikov*.

Hodnosť kráľovského kňazstva dostávajú veriaci pri krste a pri birmovaní. Pre túto hodnosť všeobecného kňazstva majú všetci veriaci spoluzodpovednosť za Cirkev a podiel na jej poslaní. Kráľovské kňazstvo veriaci uplatňujú živou a aktívnou účasťou na bohoslužbách.

Uplatňovanie všeobecného kňazstva v liturgii

Veriaci -laici – uplatňujú hodnotu všeobecného – kráľovského kňazstva najmä pri slávení liturgie. Kristus aj prostredníctvom nich vykonáva určitú časť svojej kňazskej služby. Preto účasť veriacich na liturgických sláveniach má byť *plná, uvedomelá a aktívna*. Takou je vtedy, keď sa do úkonov bohoslužby živo zapájajú tak, ako si to vyžadujú jednotlivé liturgické úkony a odriekanie modlitieb, spev, státie, kľačanie, zachovávanie posvätného ticha a pod. Niektoré liturgické úkony vykonávajú veriaci uskutočňovaním služieb, ako sú *miništranti, speváci, lektori, usporiadatelia* a iní.

Miništrantská služba

Vznešenou službou veriacich laikov pri slávení liturgie je *miništrantská služba*. Vykonávajú ju obyčajne chlapci, ale niekedy aj dievčatá a dospelí veriaci. Slovo miništrant je z latinčiny a znamená *služobník*. Miništrovanie je posvätná služba pri Pánovom oltári. Miništranti prisluhujú pri svätej omši, ale aj pri iných bohoslužbách.

Lektori Božieho slova

Hodnota všeobecného kňazstva oprávňuje veriacich čítať na liturgických slávnostiach lekcie zo Svätého písma. Túto službu nazývame *lektorská služba*. Lektorom môže byť každý kresťan katolík, (muži i ženy), ktorý je schopný prednášať úryvky zo Svätého písma. Lektor má čítať Božie slovo *dôstojne a zreteľne*, aby ho všetci počuli. Lektorstvo je posvätná služba v cirkvi, lebo pri ňom sa naším hlasom prihovára ľudom sám Boh.

Speváci – schola cantorum (kantorum)

Osobitnú skupinu laikov tvoria *speváci*. Spevákov spievajúcich responzóriové žalmy nazývame *žalmisti*.

Vo farnostiach býva *detský spevokol* a *chrámový zbor* zložený z mládeže i z dospelých veriacich. Spevácku skupinu vedie *kantor*. Organista hrou na organe vedie spev veriacich. Dbá o to, aby sa pri bohoslužbách spievalo jednotne a melodicky správne. Služba spevákov je veľmi záslužná, ale aj náročná.

Ostatné liturgické služby

Dôstojný priebeh bohoslužieb vyžaduje, aby sa do nich zapojili veriaci aj inými službami. Významnú úlohu má *kostolník*, ktorý pripravuje kostol na slávenie bohoslužieb. Niekoľko veriacich spolupracuje s ním pri výzdobe kostola a udržiavaní

Katedrála v Miláne

čistoty a poriadku. Iní laici sa starajú o dôstojný priebeh bohoslužieb *usporiadateľskou službou*. Na veľkých zhromaždeniach býva aj *zdravotná služba*.

Mimoriadne vznešenou službou je *prinášanie obetných darov* k oltáru. Pri bohoslužbách niekedy účinkuje aj *komentátor*.

Veriaci slávia liturgiu

Všetci veriaci prítomní na liturgii, či už vykonávajú jednotlivé služby, alebo sa do liturgie zapájajú len spevmi a úkonmi, ktoré majú konať všetci, *spolupracujú* s Kristom – Veľkňazom. Sú *spoluvorcami* liturgického úkonu, a nie pasívnymi účastníkmi. *Slávia* liturgiu spolu s kňazom. Takto aj prostredníctvom veriacich – laikov – Pán Ježiš oslavuje nebeského Otca, posväcuje ľudí a buduje svoju Cirkev.

4. Liturgiu slávime v kostole

Kostol je Boží chrám

Najveľkolepejším Božím chrámom je celá príroda. Prvotné bohoslužby ľudí na zemi sa konali v tomto veľkom kostole prírody. No už v praveku ľudia vytvárali medzi svojimi obydliami budovy určené na uctievanie Boha. V nich konali obety i bohoslužby. V Starom zákone Boh prostredníctvom Mojžiša nariadil Izraelitom, aby si zriadili *svätostánok*. Bol to kožený stan, ktorý prenášali so sebou pri svojom putovaní cez púšť do zaslúbenej zeme. Neskoršie si Izraeliti pod vedením *kráľa Šalamúna* postavili v *Jeruzaleme* veľký a nádherný chrám. *Šalamúnov chrám* však neskoršie spustošili vojská babylonského kráľa *Nabuchodonozora* pri dobytí Jeruzalema, z ktorého potom odvliekli obyvateľstvo do babylonského zajatia. Po návraťte z tohto sedemdesiatročného zajatia si Židia za vlády kráľa *Zorobábel*a znovu postavili chrám. Do tohto chrámu chodie-

val neskoršie aj sám Ježiš Kristus a posvätil ho svojou prítomnosťou. Povedal o ňom: „*Môj dom sa bude volať domom modlitby...*” (Mt 21, 13). Aj tento chrám rímske vojsko zničilo.

Chrámy ľudia vždy považovali za *Boží dom*. Boží dom bol pre nich nielen znakom Pánovej prítomnosti, ale zároveň aj strediskom hlbokého náboženského života.

Kresťanské kostoly

Prví kresťania spočiatku slávil liturgiu po domoch. V čase krutého prenasledovania sa veriaci zhromažďovali v katakombách a tam, na hrobách mučeníkov slávil svätú omšu. Prvé chrámy kresťania prebudovali zo starých pohanských svätýň. Postupne sa po mestách objavovali nové, veľkolepé stavby zasvätené Bohovi. Kresťanské kostoly sa v jednotlivých obdobiach stavali podľa určitých umeleckých slohov. Najznámejšie z týchto architektonických slohov sú: *bazilikový, byzantský, románsky, gotický, renesančný, barokový, rokokový* a v súčasnosti *moderný sloh*.

Už od začiatku sa v Cirkvi ujala obyčaj ozdobovať chrámy rôznymi obrazmi, sochami a symbolikami. Tak sa kresťanské kostoly stali umeleckými sieňami s nevyčísľiteľnými duchovnými a kultúrnymi hodnotami.

Rôzne druhy chrámov

Podľa dôležitosti a významu kresťanské kostoly delíme na: *baziliky, katedrály a farské chrámy*. Baziliky sú najvznešenejšie rímske kostoly: sv. Jána Krstiteľa – *Lateránska bazilika* je katedrálny chrám Svätého Otca; *Bazilika sv. Petra apoštola, Bazilika sv. Pavla apoštola, Bazilika Panny Márie Snežnej*. Svätý Otec udeľuje niektorým významným kostolom na svete titul *basilica minor – bazilika menšia*. *Katedrálny chrám* je hlavný kostol biskupstva. *Katedra* je biskupský stolec. Medzi kostol-

mi má významné miesto *farský chrám*. Okolo neho sa sústreďuje všetok náboženský život vo farnostiach. Na dedinách bývajú ešte *filiálne kostoly*, ktoré sú podriadené niektorej farnosti. *Kláštorné kostoly* sú pre rehoľné spoločenstvá. Kostoly malého rozmeru nazývame *kaplnky*.

Zariadenie kostola

Vnútro kostola je usporiadané tak, aby sa v ňom mohli dôstojne osláviť bohoslužby. *Svätyňa – presbytérium* je miesto na účinkovanie kňaza a jemu prisluhujúcich. Veriaci sa zhromažďujú v *kostolnej sieni*, ktorú nazývame aj *lod'*. *Organ* a *spevákcky súbor* sú obyčajne na *chóre* kostola. Pri každom kostole je *sákrístia*. Je to miestnosť na prípravu bohoslužieb. V niektorých kostoloch sú aj *spovednice*, prípadne *spovedná miestnosť* na vysluhovanie sviatosti zmierenia. Najhlavnejším zariadením každého kostola je *oltár – obetný stôl*. Na ňom sa obnovuje a sprítomňuje Kristova veľkonočná obeta.

Oltár predstavuje Krista. V oltári môžu byť uložené *pozostatky svätých – relikvie*. Na oltári alebo v jeho blízkosti je umiestnený *kríž*, ktorý hlása, že to, čo sa deje na oltári, je obeta kríža. Oltár je prikrytý *plachtou*. *Zažaté sviece* na oltári symbolizujú svetlo, ktorým je sám Ježiš Kristus. *Svätostánok* je miesto, v ktorom sa uchováva najsvätejšia *Eucharistia*. Býval na hlavnom oltári. Teraz môže byť umiestnený v kaplnke Eucharistie alebo na inom dôstojnom mieste. Pred svätostánkom svieti *večné svetlo* a upozorňuje nás na Kristovu prítomnosť. Na znak živej viery a úcty kladieme k svätostánku kvety.

Ambona – kazateľský pult – je miesto, z ktorého sa ohlasuje Božie slovo.

Sedadlo – sedes – je miesto pre kňaza, odkiaľ predsedá zhromaždeniu a vedie modlitbu. Sú aj sedadlá pre prisluhujúcich. Dôležitým zariadením farského kostola je *krstný prameň – krs-*

titelnica. Pripomína nám náš krst a znovuzrodenie za Božie deti. Pri krstiteľnici sa slávi liturgia krstu.

Kostol je vyzdobený obrazmi a sochami, ktoré pomáhajú ľuďom pri rozvíjaní pobožnosti. Obrazy *krížovej cesty* povzbudzujú k rozjímaniu o umučení nášho Pána. V katedrálnom chráme je *katedra – stolec* pre diecézneho biskupa.

Kostol je znamením viery

Kostol je pre všetkých ľudí znamením viery. Je *zobrazením Cirkvi*, keď sa v ňom ľud zhromažďuje. Je symbolom aj nášho budúceho *večného domova* v nebi. Na nebeský chrám a budúcu vlasť nás upozorňuje *kostolná veža*. Je akoby ukazovák, ktorý nás usmerňuje na nebo.

Dvojité cyrilometodský kríž na vežiach vyjadruje, že naša viera je vzácnym dedičstvom našich otcov – svätého Cyrila a Metoda.

Na veži niektorých kostolov je *kobút*, symbolizujúci bdelosť a kajúcnosť. Na vežiach bývajú aj *hodiny* na označovanie času. *Zvony* vo vežiach kostolov zvolávajú ľudí do kostola, vyzývajú nás k modlitbe, oznamujú radostné zvesti a sprevádzajú našich zosnulých na poslednej ceste.

Slávnosť posvätenia chrámu

Podľa starobylej obyčaje Cirkvi sa kostol zasväčuje Bohu zvláštnou liturgickou slávnosťou. *Posvätenie kostola* vykonáva biskup. Pri tejto príležitosti sa určuje aj *titul kostola – patrón* alebo *tajomstvo viery*, ktorému je kostol zasvätený. Na znak toho, že chrám je určený na slávenie liturgie a stáva sa zvláštnym Božím vlastníctvom, biskup pomaže oltár a kostol na viacerých miestach (12) svätou krizmou. Miesta pomazania sú označené krížikom a zvýraznené sviecami. V konsekrovanom kostole sa potom každý rok slávi *výročie posvätenia chrámu*.

Úcta a láska ku kostolu

Kresťanský chrám je obrazom samého Krista. Je aj miestom jeho stálej eucharistickej prítomnosti a jeho účinkovania v liturgickej Cirkvi. Veriaci sa v ňom zhromažďujú v Kristovom mene a utvárajú živé spoločenstvo, ktoré je duchovným chrámom – príbytkom Ducha Svätého. Kristus v kostole rozdáva veriacim spásnosné dary. Veriaci tu počúvajú Božie slovo, spoločne sa modlia, prijímajú sviatosti a slávia Eucharistiú. Pre všetky tieto dobrodenia kresťania milujú kostol, správajú sa v ňom s posvätnou úctou a bázňou a obetavo sa oň starajú. Považujú ho vždy za Boží dom a bránu do neba a preto doň často a s radosťou prichádzajú.

Liturgia Eucharistie

Svätá omša – vrcholná slávnosť Cirkvi

Svätú omšu slávime

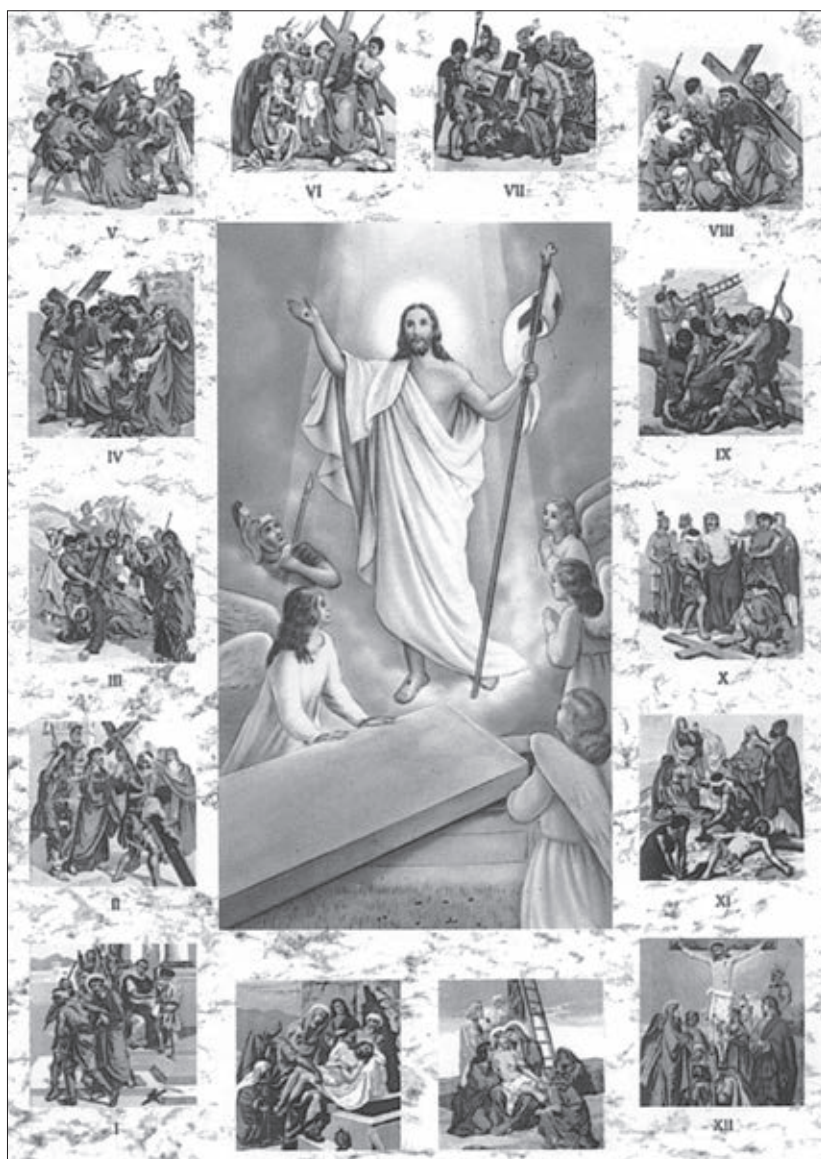
Svätá omša je vždy slávnosťou, lebo ňou oslavujeme Boha a prežívame radosť z vykúpenia. Je dôstojnou oslavou Boha aj vtedy, keď sa musí sláviť v skrytosti, napr. v čase prenasledovania kresťanov v katakombách, alebo vo väzení. Pri svätej omši sa spájame s nebeskou liturgiou a pridávame sa k plesaniu anjelov a svätých. Dobre ju slávime vtedy, ak *úkony a modlitby prežívame s hlbokou vierou sústredenou a zbožnou myslou.*

Rôzne spôsoby slávania

Podľa slávnosti a osôb rozlišujeme niekoľko typov slávania svätej omše. *Pontifikálna omša* je omša, ktorú slávi biskup. *Slávnostnú omšu* slávi kňaz s asistenciou diakona a miništrantov. Používa sa pri nej kadidlo a spievajú sa slávnostnejšie spevy. Poznáme *omšu za účasti ľudu a bez účasti ľudu*. Podľa textov – formulárov – rozlišujeme *omšu liturgického dňa* alebo *sviatku*, *omšu za rozličné potreby*, *voľnú omšu*, *omšu pri vysluhovaní sviatostí* a *omšu za zosnulých*.

Koncelebrácia

Koncelebrácia je slávenie svätej omše viacerými kňazmi naraz. V tejto svätej omši Kristus prostredníctvom viacerých kňazov prináša jedinú obeť. Spoločné slávenie má hlboký zmysel a predovšetkým naznačuje jednotu kňazstva. Vo všetkých kňazoch a prostredníctvom nich účinkuje ten istý Kristus.

Vzkriesenie

Koncelebrácia podnecuje jednotnú a bratskú lásku medzi kňazmi a najmä jednotu kňazov so svojím biskupom. Koncelebrácia bola v Cirkvi, najmä východnej, zaužívaná od začiatku jej vzniku. II. vatikánsky koncil ju obnovil a odporúča ju sláviť aj v západnej Cirkvi.

Spev pri svätej omši

Pri slávení svätej omše má veľký význam *liturgický spev*. Zvýrazňuje sa ním slávnosť a vznešenosť bohoslužby. Spievaním posvätných liturgických textov sa hlbšie prežíva a chápe ich obsah. V Cirkvi sa od začiatku využíval liturgický spev.

Pri svätej omši ľud spieva tri druhy piesní: *procesiové spevy*, ktoré sa konajú počas sprievodov – introit – vstup, ofertorium – príprava obetných darov, na prijímanie. *Medzispěvy* spájajú jednotlivé čítania Svätého písma. *K spevom stálych častí omše* patrí Kyrie, Glória, Krédo, Sanktus, Agnus Dei.

Osobitné miesto medzi spevmi na omši majú *zvolania ľudu*, ktoré sa niekedy aj recitujú. Vyjadrujú dialogickú formu slávenia svätej omše. Procesiové spevy možno nahradiť schválenými piesňami zo spevníka.

Kadidlo na svätej omši

Na zvýšenie slávnosti liturgie sa niekedy používa *kadidlo*. Naznačuje hlavne obetu a vonný dym je zobrazením našich modlitieb. Okiadzaním kadidlom sa prejavuje úcta ku Kristovi. V priebehu svätej omše sa kadidlo používa pri vstupnom sprievode, po vstupe sa okiadza oltár a kríž, pred čítaním evanjelia sa okiadza Evanjeliár, pri príprave obetných darov sa okiadzajú obetné dary, oltár, kňaz a veriaci. Po premenení sa okiadza telo a krv Pána Ježiša.

Príprava svätej omše

Aby slávenie svätej omše bolo dôstojné, všetci prisluhujúci v liturgii sa musia na ňu *dôkladne pripraviť*.

Prvé miesto v príprave patrí liturgickému spevu. Lektori si majú už vopred prečítať čítanie z Lekcionára. Prisluhujúcim sa určia jednotlivé úlohy: pri prinášaní obetných darov, služba usporiadateľov a podobne. Pred veľkými slávnosťami vo farnosti sa kňaz stretne a poradí so všetkými, čo budú mať akúkoľvek službu pri svätej omši.

Výzdobu kostola má na starosti kostolník a veriaci, ktorí sa starajú o čistotu a výzdobu kostola. Kostol sa vyzdobuje kvetmi a inými ozdobami, v závislosti od liturgického obdobia. Výzdoba kostola má byť vkusná a umelecky hodnotná. Veriacich pri slávení nemá rozptyľovať, ale má povznášať ich myseľ. Kvetmi sa kostol nevyzdobuje v adventnom ani v pôstnom období.

Duchovná príprava na svätú omšu

Príprava na svätú omšu môže byť *vzdialená a bezprostredná*.

Vzdialená príprava je vlastne všetko, čo robíme na oslavu Boha a z lásky k nemu a ľuďom. Dobrými skutkami, sebazapieraním a modlitbami v priebehu dňa zbierame obetné dary, ktoré potom prinášame na svätú omšu. Našu prácu, plnenie povinností a utrpenia usmerňujeme na svätú omšu, aby sa stali našou duchovnou obetou.

Bezprostredná príprava spočíva v sústredenosti mysle a očistení srdca na slávenie svätej omše. Súčasťou bezprostrednej prípravy sú vlastne aj úvodné obrady ku svätej omši, najmä úkon kajúcnosti. Je dobré vzbudiť si pred svätou omšou úmysel, pre ktorý sa na omši zúčastňujeme. Pomáha nám to hlbšie prežívať úkony svätej omše a chráni nás pred povrchnosťou a prázdnu zvykovosťou.

Na svätej omši s Kristom spolupracujeme

Hlavným vykonávateľom liturgie svätej omše je sám *Kristus – Velkňaz*. Celá svätá omša je jeho dielom. On sa prihovára veriacim pri čítaní Svätého písma. Viditeľným znakom jeho prítomnosti na svätej omši je *kňaz*, v osobe ktorého je prítomný Kristus. Kňaz ho na svätej omši sprítomňuje a zastupuje. Preto každé slávenie svätej omše je stretnutie s umučeným a vzkrieseným Kristom, ktorý jej úkonmi pokračuje v diele vykúpenia ľudí.

Svätá omša je obetou Cirkvi

Svätá omša je *spoločný úkon Krista a Cirkvi* – Hlavy a jeho tajomného Tela. Preto sa na slávení svätej omše okrem kňaza podieľajú aj ostatní veriaci. Kristus aj prostredníctvom nich uskutočňuje svoju kňazskú službu.

S Kristom oslavujeme Boha

Hlavným cieľom slávenia svätej omše je *oslava Boha*. Dokonalú oslavu nebeskému Otcovi vzdáva Boží syn – *Ježiš Kristus*. Vo všetkom, čo robil, má Boh zaľúbenie. Jeho veľkonočná obeta je vrcholným prejavom poslušnosti a lásky voči Otcovi. Pri svätej omši sa tento úkon dokonalej oslavy sprítomňuje a obnovuje. Pri jej slávení sa aj my pripájame k Ježišovi Kristovi a oslave nebeského Otca.

Svätá omša – obeta vďaky

Pán Ježiš slávi spolu s Cirkvou svätú omšu, ako prejav vďaky za všetky dary nebeského Otca. Tento hlavný úmysel svätej omše vyjadruje najmä preferácia – pieseň vďaky. Preto prví kresťania nazvali svätú omšu *Eucharistia*, t. j. *vzdávanie vďaky*. Na svätú omšu prichádzame vždy s úmyslom ďakovať Bohu, lebo všetko, čo máme, je dar jeho lásky.

Liturgický (cirkevný) rok a sviatky

V liturgii sa sprítomňuje a oživuje celé vykupiteľské dielo Pána Ježiša. Toto slávenie diela vykúpenia sa uskutočňuje v priebehu liturgického (cirkevného) roka.

Liturgický rok je časový okruh, v ktorom si Cirkev spomína a sprítomňuje tajomstvá Kristovho života, aby z nich mohli ľudia čerpať dary vykúpenia. Počas slávania liturgického roka je s nami Pán Ježiš. Na liturgii sa s ním stretávame a prežívame jednotlivé udalosti jeho života: narodenie, pôst na púšti a verejné účinkovanie, spájame sa s ním v jeho utrpení, radujeme sa z jeho zmŕtvychvstania a sme účastníci aj zoslania Ducha Svätého.

Liturgický rok sa delí na päť období: *adventné, vianočné, pôstne, veľkonočné a obdobie „cez rok“*.

Jednoročný cyklus slávností vykupiteľského diela Kristovho voláme liturgickým (cirkevným) rokom, ktorý sa začína v decembri Adventom.

Advent – obdobie radostného očakávania

Advent (lat.: adventus – príchod) je prípravné obdobie radostného očakávania Pánovho príchodu a zároveň je aj časom prípravy na Vianoce. Advent má štyri nedele. V jeho prvej časti (do 16. decembra) sa Cirkev pripravuje na druhý slávnostný príchod Krista a očakáva jeho zjavenie sa v sláve. V druhej časti Adventu (od 17. decembra) sa veriaci už bezprostredne

pripravujú na slávnosť narodenia Pána. Advent má ráz kajúcnosti, ale iný ako pôst. S radosťou v ňom očakávame príchod Krista, ale v pokání, a preto je aj liturgická farba fialová. Toto obdobie je presiaknuté mariánskou úctou. Jeho symbolom je adventný veniec so štyrmi sviecami, ktoré znázorňujú Svetlo – Krista.

Adventný veniec

Je to starodávna germánska predkresťanská tradícia, späť s pohanskými obradmi svetla, ktoré sa slávil v decembri. Veniec z vetvičiek jedličky, alebo vavrína sa zavesí pod povalu, alebo k lampe, prípadne sa položí na stôl. Na venci sú pripravené štyri sviece: svieca prorokov, svieca Betlehema, svieca pastierov a nakoniec svieca anjelov. Prvý týždeň sa zapáli prvá svieca, druhý týždeň druhá a tak ďalej.

Dlhé dejiny jedličiek

Už od prvých rokov 2. storočia začali kresťania putovať do Betlehema, do jaskyne, ktorú pokladali za miesto narodenia Ježiša. V 7. storočí mala rímska Bazilika *Panna Mária Veľká* kaplnku, ktorá predstavovala betlehemskú jaskyňu. Zásluhou *svätého Františka Assiského* sa jasličky rozšírili a stali sa obľúbenými. Na Vianoce roku 1223 v kraji Grecio „oživil“ slávenie svätej omše tým, že počas čítania evanjelia o narodení Pána uložil do slamenej kolísky skutočné novorodiatko. V Taliansku je veľa umeleckých a slávnostných jasličiek. Najznámejšie sú v Neapoli (18. storočie).

Aký zmysel má vianočný stromček

Po roku 1000 sa v kostoloch Severnej Európy začínajú stvárňovať niektoré príhody uvedené v Biblii. Sú to tzv. „*posvätné predstavenia*“. Veľmi často znázorňovali stvorenie. Rajskú záhradu predstavoval strom plný ovocia: strom postavili

uprostred scény. Pre zimné obdobie si vyberali jedličku, alebo smrek. Postupne začal tento strom naznačovať Ježiša, víťaza nad tmou hriechu: preto ho začali okrášľovať sviečkami a svetlami.

Mnohí múdri učitelia kresťanského života povedali, že opravdivý strom života je Ježišov kríž, pretože prostredníctvom neho ich oslobodil od zla a hriechu.

Vianoce – najmilšie sviatky

Vianoce sú sviatkom narodenia Ježiša Krista. Je to akoby vyvrcholenie tajomstva vtelenia, keď sa Syn Boží stal človekom, aby sa ľudia mohli stať dieťkami Božími.

Mystérium vtelenia oslavuje kresťanský Západ a Východ od starodávnych čias ale nie rovnako (Západ 25. decembra a Východ 6. januára). Obidva sviatky oslavujú to isté tajomstvo vtelenia Syna Božieho.

V rodinách sa začínajú sláviť Vianoce na *Štedrý večer* posvätnou večerou. Používanie jedál spájame s modlitbou, čítaním Božieho slova a piesňami.

Slávnosť narodenia Pána vyvrcholí účasťou na svätých omšiach. Na štedrý večer môže byť vigíliová vianočná omša. V noci je *polnočná svätá omša*, v ktorej oslavujeme narodenie Ježiša z Panny Márie.

Na svitaní je *Pastierska svätá omša*, pri ktorej oslavujeme narodenie Krista v našich srdciach, a pri tretej omši *cez deň* oslavujeme narodenie Večného Slova pred všetkými vekmi z Otca.

K vianočnému obdobiu patria tieto sviatky: *slávnosť Bohorodičky* (1. januára), *Zjavenie Pána* (6. januára), *sviatok Svätej rodiny* v nedeľu po Narodení Pána a *sviatok Krstu Pánovho* v nedeľu po Zjavení Pána. Symbolom Vianoc je *vianočný stromček a betlehem*. Liturgická farba je *biela*.

Pôstne obdobie

Pôst je obdobie prípravy na veľkonočné sviatky. Začína sa *Popolcovou stredou*. Koná sa na pamiatku štyridsaťdenného pôstu Pána Ježiša na púšti. *Je to čas kajúcnosti a pokánia*. Veriaci prežívajú duchovnú obnovu a katechumeni sa pripravujú na krst. Častejšie sa zamýšľame nad svojím krstom a konáme skutky pokánia. Do kajúcnosti nás v tomto čase povzbudzuje rozjímanie o mučení Pána Ježiša. Liturgická farba je *fialová*. Nespieva sa Aleluja, organ môže spev iba sprevádzať, oltáre sa neozdobujú kvetmi. Oltárny obraz je zahalený. Veriaci tento čas posväcujú odriekaním a skutkami dobročinnnej lásky.

Významnými dňami tohto obdobia je *Popolcová streda a Veľký týždeň*. Popolcová streda je dňom verejného pokánia a prísneho pôstu. Pôst záväzne zachovávajú veriaci od 18. do 60. roku života. Veriaci na znak kajúcnosti a pokory prijímajú popolec. Popol je znakom smrti a prísľubom života. Každý človek musí zomrieť, ale každá smrť vedie k zmŕtvychvstaniu.

Svätý – Veľký týždeň

Kvetnou nedeľou – nedeľou utrpenia Pána – začína Cirkev sláviť *Veľký týždeň*. V ňom vrcholí príprava na oslavu veľkonočného tajomstva Pánovho zmŕtvychvstania.

Na Kvetnú nedeľu si pripomíname slávnostný vstup Krista do Jeruzalema na veľkonočné sviatky. Slávnostná procesia sa koná na počesť Krista Pána s prvými ratolesťami jari. Pri omši sa čítajú *Pašie* – evanjelium o umučení Pána Ježiša. Liturgická farba je *červená*. V celej Cirkvi sa tento deň podľa želania Svätého Otca Jána Pavla II. slávi ako *Deň mládeže*.

Veľký týždeň je zameraný na spomienku Kristovho utrpenia od jeho mesiášskeho vstupu do Jeruzalema.

Veľkonočné trojdnie

Veľkonočné trojdnie je vyvrcholením celého liturgického roka. Toto trojdnie Pánovho umučenia a zmŕtvychvstania sa začína sláviť večernou omšou vo Štvrtok Pánovej večere. Stredobodom tohto trojdnia je Veľkonočná vigília, ktorá sa končí večerami Nedele Pánovho zmŕtvychvstania.

Zelený štvrtok

Deň Pánovej večere – Poslednej večere – ľudovo nazývame *Zelený štvrtok*. Slávime v ňom pamiatku kňazstva a najsvätejšej Eucharistie – Sviatosti oltárnej. Pán Ježiš ju ustanovil za dramatických okolností posledných hodín svojho života.

V katedrálnom chráme v tento deň predpoludním slávia kňazi spolu s biskupom omšu svätenia olejov, pri ktorej si obnovujú kňazské sľuby.

Večerná svätá omša na pamiatku Pánovej večere

V podvečerných hodinách vo farnostiach slávime pamiatku *Poslednej večere* a ďakujeme za najväčšie dary Kristovej lásky: ustanovenie Eucharistie, sviatosti kňazstva a nové prikázanie

Leonardo da Vinci: Posledná večera (1452)

lásky. Vo svätej omši po evanjeliu sa koná obrad *umývania nôh*. Kňaz umýva nohy dvanástim chlapcom alebo mužom. Je to na pamiatku toho, že Pán Ježiš z pokory umýval nohy apoštolom, aby dal príklad vzájomnej služby lásky. Po svätej omši je v kostoloch poklona Sviatosti oltárnej umiestnenej mimo svätostánku na pamiatku Ježišovho pobytu v Getsemanskej záhrade. Oltár je úplne odhalený, bez plachiet a ozdôb. Pri prežehnávaní nepoužívame svätenú vodu.

Veľký piatok

V tento deň sa podľa prastarej tradície Cirkvi neslávi svätá omša, ale iba *slávnostné obrady* na uctenie Kristovej smrti na kríži. Obrady Veľkého piatku začínajú *bohoslужbou slova* – čítaním pašií a homíliou a slávnostnými modlitbami veriacich za všetky naliehavé potreby. Potom nasleduje odhalenie kríža, *poklona na krížu* a nakoniec je *sväté prijímanie*. Po skončení prijímania sa najsvätejšia Eucharistia odnáša do Božieho hrobu na poklonu veriacim. Koná sa to na pamiatku Ježišovho pochovania v hrobe.

Na Veľký piatok zachovávajú veriaci *prísny pôst* na znak pokánia. Liturgická farba je *červená*. Po odhalení kríža až do Veľkonočnej vigílie sa kľaká pred krížom.

Biela sobota

Biela sobota je charakterizovaná očakávaním radostného Vzkriesenia, ktoré sa slávi po západe slnka. Na bielu sobotu sa neslávi svätá omša. Veriaci prichádzajú na *poklonu k Božiemu hrobu*. V modlitbách očakávajú slávnosť Kristovho zmŕtvychvstania. V podvečerných hodinách, po západe slnka, sa zhromažďujú v kostole na slávnosť Veľkonočnej vigílie.

Velkonočná vigília

Velkonočná vigília je očakávanie Pánovho zmŕtvychvstania. Celá slávnosť Veľkonočnej vigílie sa koná v noci. Nemá sa začať pred západom slnka a má sa skončiť v nedelu ráno pred svitaním. Omša vigílie je už omšou Veľkonočnej nedele. Slávnosť vigílie má štyri časti: *Prvá časť* je *obrad svetla* – posvätenie ohňa a veľkonočnej sviece. *Druhá časť* je *liturgia slova* – čítania zo Starého i Nového zákona, v ktorých sa opisujú udalosti nášho vykúpenia. Po homílii nasleduje *tretia časť* – *liturgia krstu*. Po svätení krstnej vody, prípadne po krstných obradoch je obnova krstných sľubov. Svätá omša potom pokračuje *štvrtou časťou* Veľkonočnej vigílie, v ktorej sa pripravujú obetné dary a konajú sa ostatné úkony svätej omše. Na konci svätej omše je *slávnosť vzkriesenia*. Po nočnej slávnosti Pánovho zmŕtvychvstania majú veriaci zažaté sviece, a to pri obrade svetla, pri obnove krstných sľubov a pri procesii na Vzkriesenie.

Velkonočná nedela – Matka nediel'

Najväčším sviatkom liturgického roka je *Velkonočná nedela*. V tento deň oslavujeme Kristovo zmŕtvychvstanie. Veľkonočné tajomstvo našej viery je stredobodom a prameňom celého kresťanského života. Na pamiatku zmŕtvychvstania slávi Cirkev vždy prvý deň v týždni ako veľký sviatok. Tento sviatok sa nazýva *nedela* alebo *deň Pána*. Každá nedela je akoby malou Veľkou nocou. V tento deň prichádzame na svätú omšu a zachováame pracovný pokoj. Posvätný pokoj využívame na odдых a rekreáciu. Nedelu posväcujeme aj dobročinnou láskou, návštevami chorých a príbuzných. Osobitne sa venujeme rodinnému spoločenstvu a nájdeme si čas aj na modlitbu v rodinnom kruhu a náboženské vzdelávanie.

Velkonočné obdobie

Od nedele zmŕtvychvstania až po slávnosť Turíc prežívame *velkonočné obdobie*. Je to päťdesiatdňové plesanie Božieho ľudu nad Kristovým zmŕtvychvstaním. Po *velkonočnej oktáve*, t. j. po ôsmich dňoch, ktoré slávime ako jeden sviatočný deň, nasleduje veľkonočné obdobie, ktoré je pre Cirkev akoby jeden veľký sviatok, jedna veľká nedeľa. Veľká noc je pohyblivý sviatok. Slávi sa vždy v nedeľu po splne mesiaca po jarnej rovnodennosti. Liturgická farba tohto obdobia je *biela*. Pri bohoslužbách znie radostný spev *Aleluja*. Záver veľkonočného obdobia tvorí slávnosť zoslania Ducha Svätého – Turíce. Pred týmto sviatkom sa koná *novéna* – deväťdňová pobožnosť k Duchu Svätému.

Obdobie „cez rok”

Obdobie liturgického roka – *obdobie „cez rok”* má dve časti. Prvá časť je po sviatku Pánovho krstu do Popolcovej stredy. Druhá časť sa začína po Turíciach a končí sa sobotou po slávnosti Krista – Kráľa. V tomto období sa neslávi zvláštny zreteľ Kristovho života, ale celé Kristovo tajomstvo v jeho celistvosti. Je to obdobie kresťanskej nádeje. Vyjadruje to aj *zelená liturgická farba*.

Pápež František

Liturgické sviatky

V jednotlivých obdobiach cirkevného roka slávime *liturgické sviatky*. Hlavným sviatočným dňom je *nedela*, ktorá sa slávi v prvý deň každého týždňa. Okrem nedele ďalšími liturgickými dňami Cirkvi sú slávnosti, sviatky, spomienky, oktávy, vigílie a férie.

Slávnosti sú dni oslavy významného tajomstva Kristovho života, alebo Panny Márie a niektorých svätých. Niektoré slávnosti sú *prikázanými sviatkami* a svätíme ich ako nedelu. Ako sviatky slávime dni apoštolov a niektoré tajomstvá Pána Ježiša, alebo Panny Márie. Úctu ostatných svätých v Cirkvi nám umožňujú praktizovať *liturgické spomienky* na svätých, ako ich v jednotlivé dni uvádza liturgický kalendár. Niektoré sú z nich povinné a niektoré ľubovoľné.

Oktáva je osemdňové slávenie slávnosti Vianoc a Veľkej noci.

Vigílie sú predvečernou prípravou na veľké sviatky, ako Vianoce, Veľká noc, Turíce, sviatok sv. Jána Krstiteľa, apoštolov sv. Petra a Pavla a Nanebovzatie Panny Márie. Vigíliová svätá omša sa slávi v predvečer sviatku. Liturgická farba je ako vo sviatok.

Férie sú dni, na ktoré v kalendári nepripadá nijaký sviatok, ani spomienka (voľné dni). V takéto dni sa slávi svätá omša

niektorej nedele, alebo votívne sväte omše. Výnimkou sú adventné, pôstne a veľkonočné férie, ktoré majú vlastné formuláre svätej omše.

Nanebovstúpenie Pána

Nanebovstúpenie Kristovo je dogma (uvedená vo vyznaniach viery), ktorá vyjadruje pravdu, že Pán Ježiš na 40. deň po svojom vzkriesení sa naposledy viditeľne zjavil apoštolom, pred ich očami, vstúpil do neba a sedí po pravici Božej. Toto vystúpenie do neba si nemáme predstavovať podľa našich prírodovedeckých zákonov, podľa vzťahov pohybu v trojdimenzionovom priestore, lebo pomer osláveného tela k priestoru nevieme našimi pojmami jednoznačne pochopiť. Pri nanebovstúpení sa pán Ježiš najprv pozvoľna dvíhal hore, aby bol zjavený jeho odchod zo zeme, ale len čo ho oblak zastrel, už aj zaujal miesto po pravici Otcovej, podľa mesiášskej predpovede. Sedieť sprava vedľa niekoho vysokopostaveného je podnes všeobecným symbolom najvyššej pocty, prípadne dôstojnosti. Pán Ježiš je v dôstojnosti rovný Bohu Otcovi, lebo je Božskou osobou. Pán Ježiš nám v nebi pripravuje miesto, je „*naším ochrancom pred tvárou Božou*“, posielala nám od Otca Ducha Svätého, a tak nám privlastňuje ovocie vykúpenia.

Svätodušná nedela – Turíce

Tento sviatok slávi Cirkev päťdesiat dní po Veľkej noci na pamiatku zoslania Ducha Svätého na apoštolov zhromaždených vo Večeradle. Duch Svätý je tretia Božská osoba, opravdivý Boh, spolu s Otcom i Synom. Od prvých dvoch Božských osôb sa odlišuje tým, že od nich pochádza ako od jedného pôvodcu, ako jediný duch ich spoločnej lásky. Je opravdivou osobou, lebo sa priraďuje k Otcovi, Synovi, ktorí sú osobami a pripisuje sa mu osobná činnosť: svedčí o Kristovi, učí a ochra-

ňuje apoštolov, ustanovuje predstavených v Cirkvi. Po skončení veľkonočného obdobia sa zhasne veľkonočná svieca a s úctou sa uchováva pri krstiteľnici. Pri vysluhovaní krstu sa zapáli, aby sa od nej mohli zažať sviece pokrstených.

Sviatok všetkých svätých

Sviatok všetkých svätých je prikázaný sviatok, ktorý sa slávi 1. novembra. Je to spoločná oslava všetkých, ktorí už dosiahli nebeskú blaženosť. Už v dávnych dobách si jednotlivé miestne cirkvi vzájomne zasielali *relikvie svätých* (najmä mučeníkov), aby sa ich úcta viac rozšírila. Neskôr bol zavedený sviatok všetkých svätých, ktorý bol v 9. storočí rozšírený na celú Cirkev. Týmto sviatkom oslavujeme Boha, ktorý cez Krista toľkým osláveným rozličného stavu dal účasť na svojom večernom živote a prosíme ho, aby na príhovor všetkých svätých dal nám hojných milostí a raz večnú radosť v ich spoločenstve.

Spomienka na všetkých verných zosnulých

V deň zosnulých veriacich – 2. novembra – si s úctou a láskou spomíname na našich zosnulých. Navštevujeme cintorín, upravujeme hroby a modlíme sa za zosnulých. Na znak živej viery a nádeje vo večný život zapalujeme na hroboch sviece. V predvečer tohto dňa, alebo v deň *Spomienky na zosnulých* sa koná v kostole, alebo v cintoríne spoločná pobožnosť za zosnulých. Náplňou tejto pobožnosti, okrem meditácií, je modlitba za zosnulých a duchovné piesne. Môže byť aj procesia z kostola na cintorín. Počas sprievodu sa veriaci modlia ruženec alebo spievajú.

Nedela Krista Kráľa

Je to posledná nedela cirkevného roka, ktorá je zasvätená *Kristovi Kráľovi*. Cirkev v tento deň obracia svoj duchovný

zrak k poslednému súdному dňu a pozýva nás, aby sme radosne išli v ústrety nášmu Spasiteľovi a Sudcovi, ktorý dá každému zaslúženú odmenu. Náš kresťanský život by mal byť celý v službách Krista Kráľa:

„Pokoj je môj pastier, nič mi nechýba. Pán kraluje, oslavujme ho. Nech vládne pokoj v Tvojom kráľovstve.“

V Starom zákone sa často opakuje veta: „*Boh kraluje*“. To znamená, že Boh uplatňuje svoju božskú moc nad všetkým stvorením. Aj Nový zákon označuje Krista ako Kráľa – Mesiáša, aj ako Kráľa vekov.

Krížová cesta

Pobožnosť Krížovej cesty prešla určitým vývojom. Jej začiatok môžeme objaviť v záujme prvých kresťanov o miesta, kde Pán Ježiš trpel. Jeho cesta s krížom viedla od *bradu Antónia na Golgotu*. Neskôr na tejto ceste postavili malé kaplnky. V roku 1187 kresťanské vojská, ktoré chceli oslobodiť *Boží hrob*, zbadali, že ľudia si oddávna pripomínajú najdôležitejšie okamihy Ježišovho utrpenia. Približne v roku 1300 sa objavili prvé rozjímania krížovej cesty. Pochádzajú z františkánskeho prostredia. Pobožnosť sa ich zásluhou rýchlo rozšírila medzi ľuďmi.

Od 18. storočia sa začali stavať na viditeľných miestach, najmä na vrškoch, za dedinkami a mestami „*Kalvárie*“. Najväčšiu zásluhu má na tom horlivý ľudový misionár *Leonard z Portomaurizia*. Pobožnosť Krížovej cesty sa úprimne veriacim ľuďom veľmi zapáčila. Aby mohli o Kristovom umučení rozmýšľať všetci veriaci, rozhodli sa umiestniť „*malé krížové cesty*“ na steny farských kostolov. Krížová cesta sleduje udalosti *Ježišovho umučenia* podľa *Svätého písma*. Hovoriam, za akú cenu sme boli vykúpení. Na konci je vzkriesenie a oslávený život. Snažíme sa ísť na svojej krížovej ceste spolu s Kristom.

Mariánske cirkevné sviatky

Cirkevné sviatky sú Božím darom. Ich prostredníctvom Boh dáva nazrieť so sveta Božích tajomstiev a ich liturgická oslava motivuje veriaceho človeka zamýšľať sa nad nadprirodzenými skutočnosťami. V plnej miere sa to vzťahuje aj na sviatok Nanebovzatia Panny Márie, ktorý Cirkev slávi vždy 15. augusta. V tento deň si uctieваме Pannu Máriu ako najkrajší plod našej zeme, povýšený do nebeskej slávy. Panna Mária má osobitné miesto v Kristovom vykupiteľskom diele. Boh ju vyvolil od večnosti za Matku svojho Syna, ochránil ju pred dedičným hriechom a jej prečisté telo ochránil aj pred rozpadom v hrobe a vzal ju k sebe do neba s telom i dušou. Kresťanský ľud veril už po celé stáročia, že Panna Mária bola vzatá do neba a ako takú si ju aj uctieval. Už 8. storočie zaznamenáva názov sviatku.

Nanebovzatie Panny Márie (v tzv. Gregoriánskom sakramentári). Za článok viery však Cirkev Nanebovzatie vyhlásila až v 20. storočí, za pápeža Pia XII. Bolo to 1. novembra 1950 na sviatok *Všetkých svätých*, keď Pius XII. bulou „*Munificentissimus Deus*“ vyhlásil túto dogmu. Bula uvádza pravdu viery týmito slovami: „*Keď nepoškvrnená Božia Matka dovŕšila svoj pozemský život, bola vzatá do neba telom i dušou.*“ Dogma o Nanebovzatí Panny Márie je vskutku radostným posolstvom pre všetkých. Ježišova Matka, oslávená s telom i dušou v nebi, je vzorom a znamením pevnej nádeje oslávenia každého človeka.

Matka Cirkvi – Blahoslavená Panna Mária

Mariánsky rok 1987/1988 veľmi podnietili záujem o Matku nášho Pána Ježiša.

„Pri slávení ročného cyklu Kristových tajomstiev svätá Cirkev si uctieva osobitnou láskou preblahoslavenú Bohorodičku Máriu, ktorá je nerozlučne spojená so spasiteľným dielom svojho Syna. V nej Cirkev velebí a obdivuje vznešené ovocia vykúpenia. V nej, ako

v tom najvernejšom obraze. Cirkev s radosťou pozoruje, akou ona naskrze chce byť a úfa byť.”

(Konšt. o posv. liturgii, 102.)

Veriaci ľud sa už od tých najdávnejších čias, najmä od *Efezského koncilu* (r. 431), s osobitnou úctou vinie k Panne Márii. To, čo sama predpovedala po *Zvestovaní*: „*Hľa, od tejto chvíle blahoslaviť ma budú všetky pokolenia!*” (Lk 1, 48), sa čoraz obdivuhodnejšie javí nielen v Kristovej Cirkvi, ktorej Matkou je ona, ale aj mimo Cirkvi.

8. septembra – Narodenie Preblahoslavenej Panny Márie

Prvú správu o narodení Panny Márie podáva apokryf z 2. storočia, Jakubovo protoevanjelium. Z neho vieme aj mená rodi-

čov: *Joachim a Anna*. Apokryf píše, že sa narodila v *Jeruzaleme*. Podľa tradície, na tom mieste, kde medzi rokom 400 a 600 stála bazilika k úcte Panny Márie pri betetskóm rybníku. Po rokoch 603 patriarcha *Sofrónius* tvrdí, že toto miesto je rodným miestom Panny Márie. Túto tradíciu potvrdila aj archeológia. Sviatok narodenia Panny Márie vznikol pravdepodobne z posviacky tohto chrámu v Jeruzaleme.

12. septembra – Sviatok Mena Preblahoslavenej Panny Márie

Sviatok Mena Preblahoslavenej Panny Márie zaviedli v *Španielsku* v 16. storočí. Blahoslavený pápež *Inocent XI.* ho ustanovil roku 1683 pre celú latinskú Cirkev na poďakovanie za víťazstvo nad Turkami pri Viedni. Určil ho na nedeľu po oktáve Narodenia Panny Márie. Pius X. ho preložil na deň víťazstva 12. septembra.

Meno *Mária*, po hebrejsky *Mirjam*, sa vysvetľuje rozlične. Prvá známa osoba s menom *Mirjam* je *Mojžišova* sestra (*Mária*). Je možné, že meno je egyptského pôvodu a vtedy by znamenalo: Bohom milovaná. Aramejská podoba *Maryam* môže mať význam „*Pani*” (*Madona, Notre-Dame*).

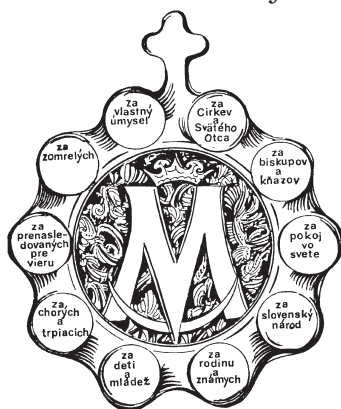
15. septembra – Sviatok Sedembolestnej Panny Márie (Slávnosť patrónky Slovenska)

Úcta k siedmim bolestiam Panny Márie sa začala v stredoveku, ktorej výkvetom je sekvencia *Stabat Mater*, hoci už od najstarších čias si veriaci s úctou spomínali na bolestnú Pannu pod krížom. Prvý známy liturgický sviatok nariadila synoda v Kolíne nad Rýnom 22. apríla 1423 s titulom „*Spomienka na úzkosti a bolesti preblahoslavenej Márie*”, a to na piatok po tretej nedeli po Veľkej noci. Pius X. ustanovil sviatok na 15. septembra.

Z dejín ruženca

Mesiac máj je zasvätený Panne Márii. Preto až pôjdete na májovú pobožnosť, alebo keď budete preberať „ružencové koliesko“ na prste, spomeňte si na dejiny ruženca. Pripomíname niektoré zaujímavosti z jeho vzniku:

- v 4. storočí sa pustovník Pavol modlil 300 Otčenášov a pritom si pomáhal 300 kamienkami;
- v 12. storočí sa cisterciáni modlievali za zomrelých spolubratov 1500 (!) Otčenášov;
- v 13. storočí sv. Dominik rozširoval modlitbu ruženca a nosil modlitbovú šnúru, zvanú Paternoster (Otčenáš), z čoho vznikol ľudový názov „pátričky“;
- v 16. storočí vznikla dnešná podoba ruženca (*Zdravas Mária, tajomstvá...*);
- v roku 1571 kresťania zvíťazili v bitke pri Lepante, čo sa pripisuje modlitbe sv. ruženca;
- v roku 1716 po bitke pri Belehrade sa na 7. októbra zaviedol pre celú Cirkev sviatok Ružencovej Panny Márie.

Ružencové bratstvá

Medzi veriacimi katolíckmi je veľmi obľúbená a zaujímavá *modlitba posvätného ruženca*, preto využívame príležitosť povedať aj čosi viac o nej. Začiatky posvätného ruženca siahajú ďaleko do minulosti. Vznikol ako modlitba jednoduchých ľudí, keď napodobňujúc mníchov v modlitbe liturgie hodín (v nej sa mníši modlili 150 žalmov), si vynasli vlastný „žaltár“ pozostávajúci z modlitby 150 *Anjelských pozdravení – Zdravasov*. Do Zdravasov vkladali tajomstvá z Ježišovho a Máriinho života. Modlitba posvätného ruženca sa veľmi rozšírila v 13. storočí za života *sv. Dominika*, ktorý v období, keď sa Európou šírili bludy, založil rehoľu kazateľov.

Súčasnú podobu posvätnému ružencu dal dominikán *blahoslavený Alain de la Roche* (1428–1478). Už spomínané tajomstvá z Ježišovho a Máriinho života upravil, vybral z nich 15 a rozdelil do troch skupín. 5 venoval skrytému životu Ježiša, 5 jeho utrpeniu a 5 udalostiam po Ježišovom zmŕtvychvstaní.

Tak vznikol *radostný, bolestný a slávnostný ruženec*. Veriaci v jednotlivých tajomstvách uvažujú o evanjeliových pravdách. Súčasnú formu posvätného ruženca v tejto podobe schválil pápež Pius V. pred vyše 400 rokmi. Z pápežov, ktorí modlitbu ruženca veriacim veľmi odporúčali, to boli predovšetkým *Lev XIII. sv. Pius, Pius XI., Pius XII., Ján XXIII. a Pavol VI.*, ktorý si želal, aby sa veriaci modlili ruženec spoločne v rodinách.

Postoj Svätého Otca *Jána Pavla II.* dokresľuje aj skutočnosť, že sa ho denne modlí, pričom každú prvú sobotu v mesiaci máme všetci možnosť spojiť sa s ním v priamom vysielaní *Vatikánskeho rozhlasu*. V súvislosti so vznikom posvätného ruženca sme spomenuli sv. Dominika a blahoslaveného Alaina de la Roche. Po nich v šírení tejto modlitby horlivo pokračovali duchovní synovia sv. Dominika – dominikáni. Veriaci, ktorí sa chceli modlievať ruženec pravidelne, združovali sa do bratstiev, aby sa vzájomne povzbudzovali a pomáhali si.

Ružencové bratstvá z poverenia pápežov po stáročia viedli a vedú bratia dominikáni, ako cenné dedičstvo po svojom zakladateľovi. Mnohí pápeži udelili bratstvám hojné duchovné výsady a privilégia. Dnes sú k dominikánskej reholi pripojené: Bratstvo svätého ruženca a Bratstvo živého ruženca. *Bratstvo svätého ruženca* – člen bratstva sa v priebehu každého týždňa pomodlí jeden veľký ruženec t. j. 15 desiatkov na úmysel za zosnulých i živých členov bratstva a za obrátenie hriešnikov. *Bratstvo živého ruženca* – členovia tohto bratstva sa modlia denne jeden desiatok za obrátenie hriešnikov a za seba navzájom. Stretávajú sa väčšinou v prvú nedeľu v mesiaci a vymieňajú si ružencové tajomstvá.

Ako vznikli litánie?

Čo sú litánie? Samo pomenovanie má *grécky pôvod* a je odvodené od slova *lité*, čo v slovenčine znamená *prošba*. Tak sa pôvodne nazývala prosebná *procesia*, ktorú viedol celebrant (biskup, kňaz, alebo diakon). On počas procesie prednášal viacero prosieb, na ktoré ľud odpovedal niektorou z týchto aklamácií: *zmiluj sa nad nami, odpusť nám, vyslyš nás*, a podobne. Pomenovanie procesia (od processio) sa objavuje až v 12. storočí.

Litániami sa nazývali aj prosebné modlitby veriacich, a to aj v prípade, že neboli spojené s procesiou. Takáto prosebná modlitba bola známa dokonca už v *Starom zákone*.

Východná liturgia v prvých storočiach priam ovplyvvala touto formou modlitby, dokonca aj vo svätej omši sa táto prosebná modlitba opakovala niekoľkokrát. *Východná liturgia* však prosebné modlitby od začiatku nazýva *ektenie*.

V stredoveku vzniklo veľké množstvo rozličných litániových modlitieb, ktoré pápež Klement XIII. zakázal používať pri verejných pobožnostiach. To však nie je dôvod, aby sme tohto pápeža upodozrievali, že nemal v úcte *Božiu Matku*. On totiž korunoval veľmi známy obraz Panny Márie *Salus populi romani* v bazilike *Santa Maria Maggiore* v Ríme.

Medzi najstaršie litániové modlitby, ktoré neboli súčasťou svätej omše, patria *Litánie k všetkým svätým*. Sú známe už vo 4. storočí a v 7. storočí ich nachádzame aj v rímskych liturgických knihách. Svoj začiatok majú vo vzyvaniach prednášaných Bohu pri exorcizmoch. Najprv zazneli výzvy k *Najsvätejšej Trojici*, potom ku všetkým svätým, ale nie menovite, lež v skupinách (sv. apoštolí, sv. mučeníci...), až neskôr sa začali spomínať jednotlivé mená svätých.

Od 13. storočia sú známe *mariánske litánie*, ktoré sa veľmi rozšírili v rozličných verziách. Súčasná najznámejšia verzia *Loretánskych litánií* je buď výberom vzyvaní z rozličných starších litánií, alebo, čo je pravdepodobnejšie, sú to litánie pochádzajúce z konca 15. storočia, ktoré sa používali v talianskom mestečku *Loretto*.

Loretánske litánie boli po prvýkrát zverejnené v *Dillingene* v roku 1558 pravdepodobne pričinením veľkého širiteľa *mariánskeho kultu* a horlivého zakladateľa *mariánskych kongregácií*, nemeckého jezuitu *sv. Petra Kanízia* (1521–1597). Tieto litá-

nie pre celú Cirkev schválil v roku 1587 pápež *Sixtus V.*, ktorý k nim pripojil aj možnosť získať si odpustky.

Samozrejme, litánie nemali od svojho začiatku presne takú podobu, akú majú dnes. Mnohé výzvy sa k litániám pridávali postupne, ako to diktovala situácia vo svete a v Cirkvi.

A tak, po ohrození kresťanstva Turkami v roku 1571, pápež *Pius V.* pozval veriaci ľud na veľkú prosebnú procesiu, pri ktorej vzýval litániami Pannu Máriu a ochranu, a sám po prvýkrát pripojil výzvu *Pomocnica kresťanov, oroduj za nás*. Podobný pôvod má výzva *Kráľovná presväteho ruženca, oroduj za nás*.

V roku 1854, po vyhlásení dogmy o *Nepoškvrnenom počatí Panny Márie*, pápež *Pius IX.* rozhodol o tom, že do litánií treba vložiť aj prosbu *Kráľovná bez poškvrny dedičného hriechu počatá, oroduj za nás*. V tom čase, keď 1. svetová vojna prinášala ľuďom mnohé utrpenia, pápež *Benedikt XV.* v roku 1915 zareagoval vložением ďalšej prosby do mariánskych litánií: *Kráľovná pokoja, oroduj za nás*.

V roku 1950 pápež *Pius XII.* využil svoje právo učiť „*ex cathedra*” a vyhlásil dogmu o *Nanebovzatí Panny Márie*, a ako dôsledok toho k litániám pripojil prosbu: *Kráľovná nanebovzatá, oroduj za nás*.

II. vatikánsky koncil sa do dejín okrem iného vpísal aj jedinečnou vieroučnou konštitúciou o *Cirkvi Lumen gentium*. V tejto konštitúcii sa konciloví otcovia veľmi pozorne zaoberali aj otázkou správnej úcty k Panne Márii. A tak po skončení koncilu na popud vtedajších poľských biskupov pápež *Pavol VI.* rozhodol o vložení ďalšej výzvy do mariánskych litánií: *Matka Cirkvi, oroduj za nás*.

Zatiaľ posledná, len pri nedávnom pridaná výzva: *Kráľovná rodiny, oroduj za nás*, je najnovším dodatkom. K litániám ju pripojil pápež *Ján Pavol II.* ako odozvu na *Rok rodiny*.

Ked' zvonia na Anjel Pána...

Modlitba *Anjel Pána*, mnohými už zabudnutá, nám denne pripomína tajomstvo Božieho narodenia. Každý deň na pravé poludnie zvony katolíckych kostolov na celej zemi pozývajú všetkých veriacich k tejto modlitbe. Donedávna sa ju s veľkou láskou a úctou modlievali aj naši starí rodičia. Ózaj, koľkí z dnešných kresťanov ju poznajú? Vedia ako vznikla? V ktorých katolíckych školách sa ju ešte modlievajú? Ktorí rodičia ju ešte pripomínajú svojim deťom osobným príkladom?

Je zaujímavé, že táto *mariánska modlitba* sa nezrodila pod poludňajším slnkom, ale za súmraku. Roku 1269 *sv. Bonaventúra* požiadal svojich františkánov, aby každý večer zvoniením vyzvali všetkých spolubratov, ale i laikov modlitbe *troch Zdravas Mária* po žalmoch kompletória – večernej modlitby breviára – a aby pri tom meditovali o tajomstve vtelenia. A tak už samotný počiatok modlitby Anjel Pána je neodmysliteľne spojený so zvukmi zvonov, ktoré ju dodnes sprevádzajú. Začiatkom 13. storočia *sv. Anton Paduánsky* veľmi odporúčal túto modlitbu. Niektorí veriaci počas nej dokonca trikrát pokľakli, ako to znázorňuje klasická ikonografia, na ktorej *Pánov Anjel* kľací pred Madonou.

Podľa stredovekých svedectiev tri zvuky zvona ohlasovali každý večer Anjel Pána v Benátkach, v Španielsku, v Uhorsku i vo Francúzsku. Prvý pápež, ktorý sa začal zaoberať touto modlitbou, bol *Klement V.* V roku 1314 nariadil večerné zvonenie, sprevádzané modlitbou k Panne Márii. Jeho nástupca, pápež *Ján XXII.* umožnil odpustenie hriechov každému, kto sa na kolenách pomodlí tri *Zdravasy* počas troch prerušovaných zvukov zvona. V 14. storočí Angličania pridali, ako predvoj mariánskej úcty, k večernej modlitbe Anjel Pána aj rannú – hneď po prvej modlitbe breviára. Už v roku

1330 bolo toto zdvojnásobenie prijaté v talianskom meste Pavia.

Veľmi pozoruhodnou pre naše národné dejiny je prvá zmienka o poľudňajšej modlitbe Anjel Pána, ktorá pochádza práve zo Slovenska. Podľa svedectva z roku 1413 bola však obmedzená len na piatok, ako prejav úcty ku Kristovmu utrpeniu.

V roku 1456 pápež *Kalixt III.* vyzýva veriacich k tejto poľudňajšej modlitbe ako k prosbe za odvrátenie nebezpečenstva od Turkov. *Ludovít XIV.* v roku 1472 rozšíril túto modlitbu na celom území Francúzska ako vzývanie pokoja. Odvtedy sa modlitba Anjel Pána rozšírila po celom svete. Dnešná forma však pochádza z 15. storočia, ako to potvrdzujú niektoré knihy o pobožnosti. Modlitba *Raduj sa, nebies Kráľovná...*, ktorá nahrádza Anjel Pána vo veľkonočnom období, bola stanovená pápežom *Benediktom XIV.* v 18. storočí.

Prostredníctvom hromadných oznamovacích prostriedkov vie nielen kresťanský, ale aj ostatný svet, že pápež *Ján Pavol II.* sa v každú nedeľu napoludnie, modlieval Anjel Pána. Pravda, modlil sa ho aj ráno, aj večer.

Z dejín zvonov

Za prenasledovania kresťanov, keď ešte nebolo miesto bohoslužieb presne ustálené, veriacich zvolávali prostredníctvom posla. Za cisára *Konštantína*, keď Cirkev dostala slobodu a počet veriacich sa zvýšil, bolo treba nájsť vhodnejší prostriedok. Používali sa trúby, prípadne kovové dosky, na ktoré udierali. Spomínajú sa aj „*sväté drevá*“, ktoré sa tiež používali na podobné ciele. Tieto sa dlho udržali aj v novoveku vo východnej cirkvi, lebo Turci zakázali zvonenie.

Rapkáčky, ktoré vo *Veľkom týždni* zvolávajú veriacich k bohoslužbám, majú zaiste vzťah k týmto starodávnym pred-

chodcom zvonov. Zvony sa vyvinuli z kovových dosák tak, že zbili niekoľko kovových platní dohromady. Doteraz sú zachované v edinburskom múzeu. Práve pokusy s väčšími zvonmi podnikali v Škótsku a Írsku. Takýmito zvonmi v kláštoroch zvolávali mníchov k modlitbám. Dost' zavčasu sa spomínajú zvony aj v Taliansku, kde pápež *Štefan III.* dal vystaviť pri *Chráme sv. Petra* vežu a umiestnil do nej tri zvony.

Za *Karola Veľkého* boli zvony na Západe už dosť rozšírené. Ako slávny zvonár týchto čias sa spomína *Tancho*. Grécka cirkev dostala prvé zvony v roku 865 ako dar od benátskeho dóžu *Orsu I.* Pri chráme *Haga Sofia* postavili pre ne osobitnú vežu.

Zavedenie zvonov malo za následok veľké zmeny v cirkevnej architektúre. Spočiatku sa stavali iba malé *zvonice*. V Taliansku začali stavať vysoké veže – *kampanily* – oddelene od kostolov. Románsky a gotický sloh, najmä mimo Talianska, zapojil vežu do kostolnej budovy ako jej organickú súčasť. Zakrátko potom súperili kláštory a mestá v počte a výške veží a v nádhere zvonov. Napríklad *Dóm sv. Štefana vo Viedni* má zvon s hmotnosťou 314 q, „*Národný zvon*“ v *Bazilike Sedembolestnej Panny Márie v Šaštíne* má hmotnosť len 47 q. Najmohutnejšie zvony sú v Rusku a v Číne.

Špecifický architektonický typ voľne stojacej zvonice – *kampanily* – sa vyvinul v období renesancie na východnom Slovensku (*Kežmarok, Spišská Belá, Spišská Sobota, Poprad*).

Roku 1968 posvätil pápež *Ján XIII.* veľký zvon a dal mu meno *Ján*. Odvtedy sa tento zvyk, dávať zvonom mená, stále udržiava. Okrem mien bývajú na zvonoch ešte nápisy ako: *Oplakávam mŕtvych, Živých zvolám... a pod.*

Hlavným poslaním zvonov však ostáva ráno, na poludnie a večer pobádať veriacich k modlitbám a napomínať človeka, aby v každodennom pracovnom zhone nezabudol na svoje životné poslanie.

Pramene k dejinám Slovákov v Maďarsku

Dedičstvo solúnskych bratov

„Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bol Boh...
Všetko povstalo skrze nebo a bez neho nepovstalo nič z toho, čo
povstalo. V ňom bol život a život bol svetlom ľudí...”

Toto je začiatok Evanjelia podľa Jána a toto sú prvé slová v staroslovienskom jazyku, ktoré doň uviedol Konštantín Filozof. To on je na začiatku nášho písomníctva a písomníctva všetkých Slovanov. Tie slová vyznievajú priam symbolicky: *Konštantín* a jeho brat *Metod*, obidvaja zo *Solúna*, k nám priniesli svetlo poznania a kresťanskej viery.

Pravda, ukážky Svätého písma a základné modlitby existovali v ľudovej reči ešte pred príchodom obidvoch vierozvestov na Veľkú Moravu. Začiatky písanej literatúry súvisia už s pôsobením misionárov zo susednej Franskej ríše, Talianska a Grécka, ktorí šírili kresťanstvo na území našich predkov na počiatku 9. storočia.

Písaná literatúra so zachovanými pamiatkami sa zrodila v druhej polovici 9. storočia vo Veľkomoravskej ríši. Prítom šírenie kresťanstva ani zďaleka nemalo iba náboženský ráz. Veľkomoravské kniežatá boli nútené vzdorovať mocnému politickému tlaku Východofranskej ríše, ktoré bolo sprevádzané aj tlakom kultúrnym. Tento tlak je badateľný za vlády *Mojmíra*, zatiaľ čo za *Rastislava* (vládol v rokoch 846–870) prevládala vplyv východnej Byzantskej ríše. Byzantský cisár *Michal III.* (838–867) vyhovel prosbe Rastislavovho posolstva, keď žiadal

vierozvestov, ktorí by šírili slovo Božie ľudu zrozumiteľnou rečou. Poslal mu teda bratov gréckeho pôvodu, Konštantína (Cyrila) a Metoda.

Títo, na svoju dobu mimoriadne vzdelaní a rozhladení muži, r. 863 zostavili prvé *slovanské písmo – hlaholiku*, a tým vytvorili *prvý slovanský jazyk*.

Christianizačná činnosť Konštantína a Metoda sa od počiatku vyznačovala ťažkosťami a zápasom o uplatňovanie *slovienskeho bohoslužobného jazyka*. Po nástupe kniežaťa *Svätopluka* (vládol v rokoch 870–894), ktorý žičil latinskej liturgii, franskí biskupi dali Metoda odviecť do Bavorska. Prepustili ho iba na energický zákrok pápeža Jána VIII. Ten síce potvrdil sloviensky liturgický jazyk, ale jeho nástupca Štefan V. (885–891) sloviensku bohoslužbu zakázal. Väčšina slovienskych kňazov musela opustiť Veľkomoravskú ríšu. Niektorí odišli do Čiech a Bulharska a niektorí boli predaní do Benátok ako otroci.

Dielo Konštantína a Metoda však neupadlo do zabudnutia. Staroslovienský jazyk bol nárečím z okolia Solúna a toľto jazyku veľkomoravský ľud rozumel. Vtedy boli ešte medzi slovanskými jazykmi iba nepatrné rozdiely. Starosloviencina sa prejavila ako vyspelý literárny jazyk. Dôstojne vstúpila do kultúrnej súťaže s latinčinou a gréčtinou. Moderná filologická veda sa o ňu dodnes opiera ako o základ všetkých slovanských jazykov. Je obdivuhodná nielen schopnosťou básnického výrazu, napríklad v tlmočení starozákonných žalmov lebo Piesne piesní, ale i dokonalosťou vo vyjadrovaní abstraktných pojmov. Napokon – ako to povedal Štefan Krčméry –, pre celú budúcnosť národa znamenala „*nacionalizovanie viery kresťanskou literatúrou staroslovanskou. Ako v jazyku písiem zliat sa duch biblický nevyhnutne s duchom národa, tak ne-
pochybne dialo sa i v duši národnej*”.

Vydajme sa teda na chvíľu po stopách najstarších pamiatok v staroslovienskom jazyku. Táto literatúra bola určená najmä pre liturgické potreby a náboženské vzdelávanie. Zachovala sa iba v odpisoch z neskoršej doby. Autormi tejto literatúry vo Veľkej Morave boli Konštantín, Metod a ich žiak Kliment.

Konštantínovi sa pripisuje prvá slovanská báseň *Proglas* (predslov k svätému Evanjeliu), ktorá takto oslavuje slovanské písmo a vyzdvihuje domáci jazyk ako základ knižnej vzdelanosti:

*Lebo ako bez svetla radosť nebude,
aj keď oko vidí všetko dielo Božie –
lenže všetko nie je ani krásne ani zrejme –
tak je to i s každou dušou bez kníh,
ktorá nepozná zákona Božieho,
zákona knižného a duchovného,
zákona raj boží zjavujúceho...*

*Naozaj nahé sú všetky národy bez kníh,
bo nemôžu bojovať bez zbroje
s protivníkom našich duší –
určené sú na korisť večných múk.*

Konštantín je zároveň prekladateľom rituálu, čiže obradných predpisov a breviáru, čiže kňazskej modlitebnej knihy. Spolu s Metodom preložil misál, čiže omšovú knihu, ako aj všetky štyri evanjeliá a Skutky apoštolské. Z misálu sa zachovali iba zlomky, známe pod názvom Kyjevské listy.

Metod preložil najmä *Starý zákon*, okrem kníh *Makabejských*, a okrem iného je autorom *Napomenutia k vláďarom*, ktoré sa vzťahuje pravdepodobne na *Svätopluka*.

Žiakovi Konštantína a Metoda, *Klimentovi*, sa pripisujú okrem iného legendy *Život Konštantína* a *Život Metoda*,

ktoré patria medzi najvýznamnejšie veľkomoravské literárne pamiatky. V prvom životopise autor vyzdvihuje vierozvestovu neochvejnosť pri obrane slovienskej vzdelanosti proti takzvaným trojjazyčným, t. j. tým, čo uznávali gréčtinu, hebrejčinu a latinčinu. Konštantín Filozof im povedal takto:

„Či neprichádza dážd' od Boha na všetkých rovnako? Alebo či slnce tak isto nesvieti na všetkých? Či nedýchame na vzduchu rovnako všetci? A tak vy nehanbíte sa, tri jazyky len uznávajúc, aby všetky ostatné národy a plemená boli hluché a slepé?“

Aj v Živote Metoda sa autor zaoberá najmä vierozvestovým zápasom s franskými kňazmi a vykresľuje politické pomery a spoločenské ovzdušie vo Veľkomoravskej ríši. Záver legendy takto zaznamenáva Metodov pohreb:

„A ľud, nesčíselný zástup, zhromaždivši sa, plačúc, odprevádzal so sviecami dobrého učiteľa a pastiera – mužské pohlavie i ženské, malí i veľkí, bohatí i chudobní, slobodní i poddaní, vdovy i siroty, cudzinci i tuzemci, neduživí i zdraví...“

Na základoch staroslovienskej vzdelanosti, ktorá nezanikla ani po odchode Metodových žiakov, vyrastali ďalšie slovanské národné literatúry. Slovanská liturgia, zakázaná roku 885, pokračovala pri Ochridskom jazere v Bulharsku a sázavskom kláštore v Čechách. Tam však čoskoro zvíťazil obrad latinský, slovanské knihy boli zničené. Zároveň sa staršie legendy upravujú a nové zostavujú tak, že Konštantín a Metod sa v nich líčia ako pravoverní latiníci.

Z literárnych pamiatok napísaných mimo územia Veľkej Moravy má bezprostredný vzťah k pôsobeniu solúnskych bratov traktát mnícha Chrabra o písmenách z konca 9. alebo zo začiatku 10. storočia. Ďalšou takouto pamiatkou je anonymná životopisná próza Život Naumov zo začiatku 10. storočia. Meno Chabr je pseudonym niektorého z Metodových žiakov, najskôr Nauma.

Chrabrova obrana hlaholského písma prináša aj dôležité ponaučenie o gréckom písme a najmä o vzniku slovanskej abecedy. Odráža útoky vzdelancov, ktorí vzhľadom na veľkú grécku literárnu tradíciu pokladali slovanské písmo za niečo menejcenné a nepotrebné. Chváli Konštantína za to, že vynášiel slovanské písmená za omnoho kratší čas, než siedmi muži zostavujúci grécku abecedu. A tiež za to, že sám s Metodom preložil Bibliu, ktorú do gréčtiny prekladalo sedemdesiat učeníých mužov.

Veľkomoravská a cyrilometodská tradícia v neskorších storočiach prebúdzala záujem o dávnu históriu i domáci jazyk a pomáhala dvíhať slovenské národné povedomie. Túto tradíciu prvýkrát vyzdvihol spevník *Cantus catholici* (Piesne katolícke) z roku 1655 od *Benedikta Szöllösiho*. O Veľkú Moravu sa opiera aj *Ján Baltazár Magin* vo svojej obrane Slovákov z roku 1728.

K tejto tradícii sa vzletne hlási aj „*ozdoba Uhorská*“ *Matej Bel* vo svojom úvode k mluvnici Pavla Doležala *Gramatika slovensko-česká* z roku 1746.

Prvky cyrilometodskej tradície sa vyskytujú v krásnej literatúre od 19. storočia. Najveľkolepejšie ospieval túto epochu *Ján Hollý* vo svojich eposoch *Svätopluk* a *Cyrilometodiáda*. Úryvkom zo 4. Spevu *Cyrilometodiády*.

*Velehrad – súsošie sv. Cyrila
a Metoda*

Historické tradície panónskych Slovanov a počiatky Uhorska

Zaujímavá je história samotných počiatkov uhorskej štátnosti, o to zaujímavejšia, že po rokoch jej vykladania v takom- či onakom svetle, ani dnes nie je ľahké pre nikoho uspokojivo vyložiť ako to bolo. „*Kolko ľudí, tolko názorov*“, zvykne sa hovoriť, ale možno to povedať aj takto: koľko národov, tolko názorov. A staré Uhorsko stvorili predkovia dvoch národov národa maďarského a národa slovanského vo všetkých jeho neskorších vetvách, teda východnej západnej i južnej.

Naozaj, oba národy stvorili svoj historický výklad dávnych udalostí. Pokiaľ však maďarská historická tradícia povstala na Podmaniteľskej teórii, ktorá prvý raz uzrela svetlo sveta vďaka Anonymnému notárovi kráľa Belu azda na konci 12. alebo začiatkom 13. storočia, slovenská uhorská tradícia nemajúc takého ideovo vyhraneneného diela sa musí skladať postupne a len veľmi pomaly a opatrne.

Pre začiatok je tu fakt, že nech už starí Maďari prišli ako podmanitelia, alebo boli slovanským domácim obyvateľstvom prijatí pohostinne (ako hovorí staršia pohostinská slovenská teória z 18. storočia), Maďari neprišli do opustenej krajiny, ale stretli sa tu so starším slovanským osídlením. Toto si na dvoch budúcich kľúčových miestach Uhorska utvorilo svoju štátnosť. A stalo sa tak dávno ešte pred príchodom Maďarov. Menovite na dnešnom Slovensku, ktoré bolo súčasťou Nitrianskeho kniežatstva, neskôr Veľkej Moravy a okolo Blatného jazera,

teda Balatonu (Panónske kniežatstvo Pribinu, jeho syna Koceľa, a ešte neskôr južnopanónskeho Braslava).

Kresťanstvo v týchto dvoch kniežatstvách zapustilo veľmi hlboké korene už od 9. storočia, o čom nás informuje ihneď niekoľko historických prameňov, najmä však dobový Spis o obrátení Bavorov a Korutáncov. Prvý oficiálne kresťanský kostol bol v Nitre vysvätený Soľnohradským arcibiskupom už okolo roku 930. V oboch prípadoch, ako v Nitre, tak v Blatnohrade významnú úlohu pri upevňovaní kresťanstva zohrala Cyrilo-Methodská misia. Podľa slov životopisca jedného zo svätých bratov Slovania s radosťou prijali slovo Božie hlásané v ich jazyku. Čo nemožno povedať o iných národoch vtedajšej Európy, na myslí máme napríklad osud starých Sasov, ktorých Karol Veľký doslova až s mečom presvedčil prijať novú vieru.

Príchod starých Maďarov sčasti narušil toto Bohoľubé dieľo, najmä však úplne rozložil oficiálnu štruktúru Moravskej cirkvi, ktorá sa ešte i jej poslednému panovníkovi *Mojmírovi II.* s pomocou samotného pápeža darila nielen udržať, ale aj upevniť. Moravské arcibiskupstvo a jeho štyri biskupstvá teda padli, nie však slovanskí veriaci. Tí zostali, a hoci možno predpokladať, že časť z nich sa vrátila naspäť k pohanstvu, väčšina pretrvala.

Dôkazom tohto môže byť aj fakt, že maďarčina, ako jazyk prijala do svojej slovnej zásoby množstvo slov, ktorých pôvod je všeslovanský (hoci hlavne západoslovanský) a ktoré patri-
li a patria vlastne dones k základnej náboženskej terminológii každého Slováka-kresťana. Sú to: kereszt (krst), malaszt (minulosť), apát (opát-abbat), apáca (obatica-abbatissa), barát (brat), karácsony (Kračún-najkratší deň v roku, dnešné slovenské Vianoce), bárány (baránok), atď. Je dôležité si to pamätať aj preto, že to nakoniec neboli len misie, ktoré prichádzali do budúceho Uhorska z Byzantska, Nemecka, ale i vtedajšej

Itálie, ktoré pomohli pokresťančiť maďarský pospolitý ľud, ale boli to ich vlastní slovanskí susedia. Ako zaujímavosť na tomto mieste možno uviesť príklad ortodoxnej Gréckej misie, ktorá sa síce spomína v historických prameňoch, ale v náboženskej terminológii Maďarov nezanechala ani jedno slovo.

Kresťanská kultúra a predchádzajúca štátnosť, to sú skúsenosti, ktorými domáci Slovania obohatili rodiace sa Uhorsko, lebo nie je a nemôže to byť náhoda, že taktiež najvyšší štátnicky titul, kráľ, ktorý nosili po stáročia Uhorský panovník, má svoj pôvod v západoslovanskom slove *král'* (poľsky – *król*, česky – *král*, maďarsky – *király*). Mimochodom, tento titul je na večné veky zapísaný aj na Svätoštefanskej korune. Staré Panónske kniežatstvo, spolu s kniežatstvom Nitrianskym, sú hlavnými oporami Veľkokniežata Gejzu pri jeho budovaní Uhorska. Rovnako však i jeho syna Vajka, neskôr sv. Štefana, a to aj vtedy, keď na iné územia Uhorska, azda i etnicky viac maďarské, ešte na ich strane neboli. Tradične známa a uvádzaná je tu história boja mladého Štefana proti Kopáňovi, keď to bolo práve územie dnešného Slovenska, alebo vtedajšieho Nitrianskeho kniežatstva, ktoré bolo oporou mladého panovníka.

Toto sú všetko len ťažko odškriepiteľné skutočnosti, ktoré museli nájsť, a našli svoj odraz v historických prameňoch. Podmaniteľská teória obsiahnutá v diele *Gesta Hungarorum*, čiže Činy Uhrov, akokoľvek súvislá a pekná, je neskorá, a na dôvažok jej autor ju píše, aby eliminoval tradíciu inú, azda práve tradíciu slovanskú. Jej autor hoci negatívne naladený proti pôvodnému obyvateľstvu Uhorska, si ešte pamätá Veľkomoravskú štátnosť, keď v trochu zdeformovanej podobe podáva osud posledných jej vládcov, ktorí hrdinsky padli v boji proti podmaniteľom. Hoci ešte neskôr, viac si z tejto tradície pamätá iný uhorský kronikár – Simon z Kézy. Ten podáva aj miesto bitky, v ktorej padol Svätopluk, posledný moravský

panovník Bánhyda. Český kronikár Kosmas v 12. storočí si však pamätá ešte viac, lebo práve uňho sa zachovala legenda, podľa ktorej Svätopluk, poznajúc svoju hriechnosť, odišiel do kláštora na Zobor, kde žijúc ako pustovník zomrel nikým nepoznaný. Akokoľvek, stará slovanská tradícia musela byť ešte bohatšia.

Na mysl máme teraz vedomosť o nej, ktorá sa zachovala v Kronike Uhorskopolskej. Jej autorom, najskôr pôvodcom uhorský Slovan, v nej opisuje, stručne povedané, dejiny spásy Maďarov. Hoci im dáva meno Huni, a hoci celá spomínaná kronika môže pôsobiť sčasti zmäteným dojmom, jej hlavná idea je skrytá práve v tomto posolstve.

Aquila, lebo tak menuje autor Arpáda, dobijúc na Slovanoch ich vlastnú krajinu, ktorá sa tu volá Sclavinia, dlho nevie, či sa vrátil do vlastnej krajiny, alebo túto len ako cudziu vyrobil, keď tu mu dá niekto výbornú radu, aby si ako daň od jedného zo slovanských kniežat zobral za ženu jeho dcéru, čím by získal celú túto krajinu v pokoji. Až keď to urobí, a to isté rozkáže robiť aj svojim bojovníkom, ako i potomkom zo svojej krvi, sa upokojí, rozdelí zem a pomenuje ju podľa svojich vojov v Uhorskom. Až keď takto sa konečne Sclavinia stáva Ungariou, teda Uhorskom. Sobášny akt medzi slovan-skou princeznou a Aquilom (Arpád) je tým, čo právne spojilo a historicky odôvodnilo spojenie domáceho ženského slovanského živlu s príchodzím mužským živlom nomádkym do jedinej jednotky Uhorska. Autor, vedomý si svojho výkladu, však akoby nechcel nikoho nechať na pochybách, že práve na tomto stojí stavba Uhorska, svoj príbeh rozširuje ešte o jednu rovinu. Živel slovanský mu totiž nie je len živlom roľníckym a usadlým, ale aj živlom kresťanským. A vlastne tu je koreň veci. Gejza, ktorý v tomto príbehu nosí meno starozákonného predka domu Dávidovho Jesseho, si presne podľa

želania svojho predka Aquilu (Arpáda) berie za ženu slovan-
skú kňažnú z Krakova, sestru poľského kniežata Mieška I.

A práve táto je už kresťankou, ženou dobre vychovanou, jemnou a vzdelanou. Táto žena, čo je veľakrát podkreslené v zmienenej kronike tým, že doslova presvedčí Gejzu (Jesseho) prijať kresťanstvo, skrz svoju rodinu prináša kresťanstvo i do celého Uhorska. Dalo by sa v tejto chvíli veľa hovoriť o tomto type presvedčajúcej ženy (*mulier suadens*), za všetko azda len toľko, že v našej oblasti má tento typ svoj pôvod v českej kňažnej a svätici Ľudmile, matke svätého Václava. Rovnako by sa dalo veľa hovoriť aj o historicite Adelajdy, keďže podľa najnovších vedeckých výskumov, maďarských aj poľských, Adelajda, ako matka svätého Štefana, nikdy neexistovala. Všetko to je teraz druhoradé. Pre čitateľa Kroniky Uhorsko-poľskej ona existovala, ak nie inakšie, tak aspoň ako literárny hrdina, a čo je ešte dôležitejšie, že v dobovom Uhorsku existovalo publikum, ktoré si žiadalo práve takéhoto hrdinu. Vôľa uhorských Slovanov podčiarknuť svoju účasť na dejinách počiatkov Uhorska, teda v čase vzniku (začiatok 13. storočia?) tejto kroniky musela byť ešte stále dosť veľká a čo je hádam ešte zaujímavejšie, táto vôľa sa nijako nebila s vôľou žiť s Maďarmi v jednom štáte. Keď teda autor Kroniky Uhorsko-poľskej hneď na jej začiatku spomína, že Huni, teda Uhri, neboli pokrstení vo vlastnej krajine, ale v krajine cudzej, ktorá sa nazýva Sclavinia, akoby si jedným dychom pripravoval cestu na vypovedanie faktu, že tento krst k nim prišiel vďaka slovanskej žene. Ekonómia spásy Hunov (Uhrov) sa teda riadi týmito pravidlami, Huni (Maďari) dobývajú slovenskú krajinu a získavajú ju vďaka manželstvu medzi Aquilom a slovanskou princeznou. V tejto zemi potom vďaka slovanskej žene Adelajde pokrstení a vďaka tomuto krstu prijatí medzi ostatné kresťanské, rozumej vyvolené, národy. Ale v postave Adelajdy

sa zjednocuje ešte iný prvok – ako slovanská matka svätého Štefana potvrdzovala historickú účasť Panónskych Slovanov na tvorbe Uhorska.

Dívajúc sa na celú historickú situáciu, možno povedať, že to bola práve slovanská kresťanská žena, ktorá zohrala najväčšiu úlohu v procese christianizácie Uhorska. Kým totiž jej muž, ktorý sa obyčajne staral o iné záležitosti (najmä však o záležitosti vojenskej), ona sa starala o rozvoj rodiny a o jej kresťanskú výchovu. Týmto spôsobom nielen misionári spoza hranice, ale práve domáci slovanský živel sa pričínal o pokresťančenie Uhorska.

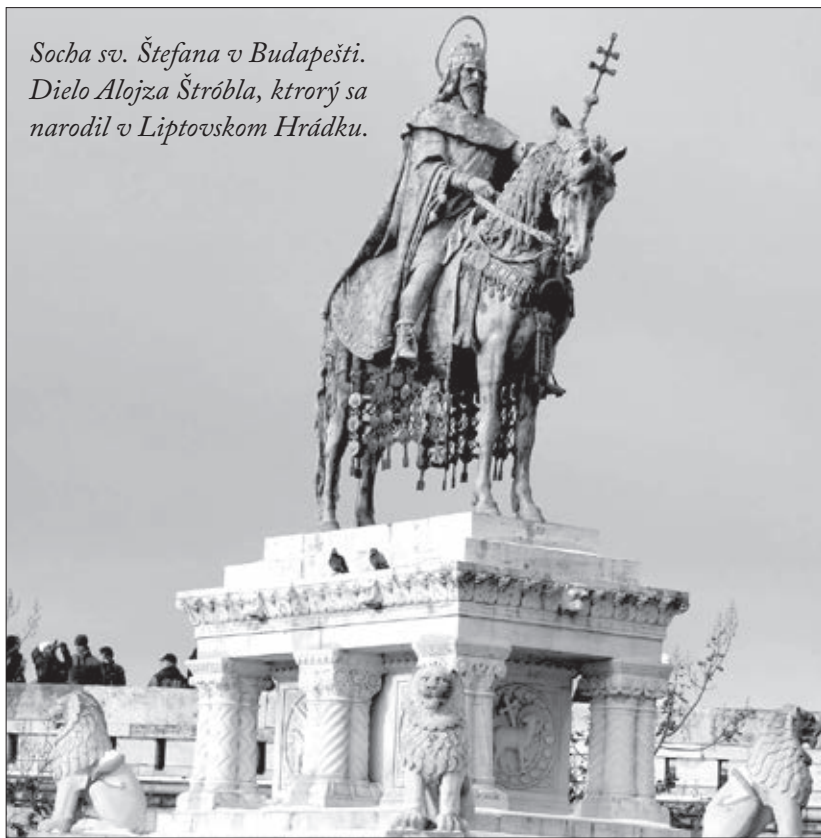
Slovanský podiel na počiatkoch kresťanstva v Uhorsku je podčiarknutý ešte inou povestou, a síce rozprávaním o krste svätého Štefana, ktorý mal previesť svätý Vojtech (Adalbertus). Bol to on, ktorý nielen podľa Kroniky Uhorsko-poľskej, ale aj podľa iných starých uhorských prameňov, hlavne však Životopis svätého Štefana, sa na svojej ceste do Poľska zastavil v Uhorsku, aby tu vykonal tento cirkevný obrad. V symbolickej podobe, podobne ako v prípade Adelajdy, sa tu opäť zviditeľňuje tá istá historická realita, boli to teda slovanskí popolití mnísi, ktorí pripravovali cestu Uhorska ku kresťanstvu. Aj preto nie je náhoda to, že svätý Vojtech sa stáva patrónom práve prvého uhorského arcibiskupstva založeného v Ostrihomme. Takisto, ako nemôže byť náhoda, že územie tohto arcibiskupstva bolo až donedávna položené najmä na dnešnom Slovensku, ktoré je bývalým územím Nitrianskeho kniežatstva.

Nakoniec zopár viet ešte o jednej historickej tradícii uhorských Slovanov. Museli to byť totiž opäť oni, ktorí po celom slovanskom svete rozšírili povesť o panónskom pôvode Slovanov. Je totiž až zarážajúce, ako veľmi sa zhodujú na tomto údaji slovanskí kronikári východu – Nestorov letopis, severu – Kronika galla Anonyma, západu – Letopis popa Dukljaniana.

Nie je a nemôže byť teraz dôležité, či tento údaj zodpovedá aj historickej „realite”, ako sme sa ju naučili chápať v posledných storočiach. Lebo podstatné je len jedno, že panónski Slovania si v stredoveku vytvorili svoju vlastnú historickú tradíciu, ktorej dnešnými dedičmi sú najmä Slováci.

Ale o všetkých týchto veciach by sa dalo vykladať ešte veľa. Nateraz končím vetou: *Nech slúži na večnú chválu našim ženám, že svetlo viery preniesli cez dobu temna na druhú stranu a pritom sami zostali akoby nepoznané.*

*Socha sv. Štefana v Budapešti.
Dielo Alojza Štróbla, ktorý sa
narodil v Liptovskom Hrádku.*

Počiatky kresťanstva u Slovákov

Počiatky kresťanstva na Slovensku sa viažu k prisťahovaniu Slovákov spoza Karpát k brehom Dunaja, i keď ojedinele boli na južnom Slovensku kresťania medzi rímskymi vojakmi už v 2. storočí po Kr. Boli to legionári z východných, maloázijských území Rímskej ríše. Uďajne už cisár *Markus Aurélius*, ktorý bojoval v rokoch 166–168 po Kr. Na území Slovenska neďaleko dnešného *Žiaru nad Hronom*, ďakoval za víťazstvo nad *Markomanmi a Kvádmi* kresťanským vojakom, pretože vymodlili od svojho kresťanského Boha zázračný dážď, čím dopomohli k víťazstvu.

Keď Slováci prekročili severné hrebene Karpát, boli ešte pohanmi a prinášali si so sebou svojich bôžikov, ktorých podoby si vytesávali z dreva, alebo z kameňa. Istú sošku pohanského bôžika z kameňa, pochádzajúcu z oblasti *Blatenského jazera* na okraji Badačoňských hôr, popísali aj vo vedeckých publikáciách. Ide tu o úlomok kamennej sošky bôžika s dvojitou hlavou z obce *Lád*, uložený v múzeu v *Keszthelyi. J. Csemegi* sa na základe účesu a vrkočov domnieval, že je slovanského pôvodu a porovnával ho s inou hlavou slovanského bôžika, ktorá sa nachádza v múzeu v *Kyjeve*. Dvojtvárnosť mu zasa pripomínala inú sošku svojtvárneho bôžika z *Holzgerlingenu*. Z tohto usudzuje príbuznosť slovanského vkusu s vkusom keltským. Keltské ťahy vidí predovšetkým v tvári – tu poukazuje na iného dvojtvárneho bôžika v *Roquepostuse*, pochádzajúceho ešte z doby laténskej kultúry.

Popri týchto príkladoch spomína slovanských bôžikov zo *Zbruce* (z Podolia v Galícii) a z *Ivankovic* na ľavom brehu Dnestra, ako aj sochu Perúna v *Kyjeve*, ktorú dal zbúrať *Vladimír Veľký*. Z *Helmholdovej kroniky* (1167–1172) prináša príklady božstiev s viacerými hlavami, napr. Veľkého bôžika v slovanskom chráme Arkona na ostrove Rujana na brehoch severného mora.

Hlava slovanského bôžika z *Ládu* v blízkosti iných slovanských osád, ako *Nederice*, *Tvrdonice*, *Rapošská* a iné, je vzácna pamiatka z čias, kedy boli Slovania ešte pohanmi. Iné pamiatky z tejto oblasti poničili írsko-škótski, alebo cyrilometodskí misionári a na ich mieste postavili kresťanské kostoly, kaplnky.

Na obetiská pohanov upomínajú miestne slovenské názvy pochádzajúce ešte z čias, keď boli naši predkovia pohanmi. Sú to názvy vrchov a miest, odvodené z kmeňa „*trib*“, alebo „*tribso*“, čo v starej gréčtine označovalo miesto, kde obetovali božstvám zvieratá. Z tohto kmeňa sa odvodzujú slovanské „*trebišče*“, čo znamená obetná hostina a na Slovensku zasa názvy *Trebišov*, *Trebatice*, *Třebíč-Tribeč* a podobne. Z tohto koreňa sú odvodené ešte aj dnes slová v ukrajinčine a bulharčine.

Už v dobe predcyrilometodskej možno na Slovensku badať úsilie o uvedenie slovenských prvkov do náboženských prejavov hlásateľov evanjelia, ktorí neboli slovanského pôvodu. Tak máme už spreď roku 800 pamiatky, kde sa nachádzajú slovanské vplyvy v umeleckých pamiatkach. Dobrým príkladom sú Evanjeliáre. V ich výzdobe a ornamentoch sú prvky slovanského pôvodu. Tak napríklad v *Cuthbertovom evanjeliári*, ktorý svojou prácou dosvedčuje pôvod z Kremsmuensterského okruhu, kde pôsobili medzi našimi predkami anglosaskí misionári, nachádzame slovanské prvky v ozdobách okrúhlastých ružíc, srdcovitých úponkov popri vtedy dobových pletencoch.

Tieto ozdoby museli vidieť misionári na slovansko-avarskom území, pretože boli všeobecne známe.

Kremsmuensterské benediktínske opátstvo patrilo do salzburského arcibiskupstva. Bolo to stredisko, odkiaľ odchádzali misionári aj na Slovensko. Nitrianske *knieža Pribina* sa obrátil práve na toto opátstvo, keď sa rozhodol priviesť na svoje územie kresťanských misionárov. V kremsmuensterskej oblasti má svoj pôvod aj *Gumpoldov kalich*, ktorý sa dostal koncom 8. storočia do Zadunajska, teda do Burgenlandu, počas pôsobenia týchto misionárov medzi zadunajskými Slovanmi. Tento Gumpoldov kalich je vyzdobený pletenicami a jeho „nodus“ pripomína známy kalich tasilov z Kremsmuensteru, pochádzajúci z toho istého storočia.

Aj malé závesné krížiky z liateho olova pochádzajú z tých istých čias, ako nám dosvedčujú hrobové náleziská z 8. a 9. storočia vo východnej viedenskej oblasti. Sú znakom misionárskej činnosti medzi Slovanmi.

Príklon slovanského kniežaťa Pribinu ku kresťanstvu je aj prejavom jeho nesúhlasu s politickým smerom pohanského *Mojmíra*, čo *Pribina* prejavil stavbou kostolíka v Nitre v rokoch 833–836. Kostolík vysvätil salzburský arcibiskup *Adalrád* na počesť sv. *Emeráma*, ktorého si uctievali predovšetkým v regensburskej diecéze.

Mojmír prinútil *Pribinu* opustiť Nitru. Uchýlil sa ku grófovi *Ratbódovi*, ktorý bol priateľom Frankov. V tom čase prijal *Pribina* krst v Treisme pri *St. Pölten*. Ale už o krátky čas sa dostal do sporu s grófom *Ratbódom* a musel aj so synom *Kocelom* utiecť k Bulharom. Neskôr sa dostal na dvor chorvátskeho kniežaťa *Ratimíra* v Siseku. Keď v roku 838 *Ratimír* stratil svoj trón vo vojne proti *Ratbódovi* a kráľovi *Ludovítovi*, *Pribinovi* neostávalo nič iné, ako zmieriť sa s Frankmi a získať si dôveru kráľa *Ludovíta*, ktorý mu podaroval pri rieke *Sále*

v Zadunajsku majetky a správu tamojšieho územia. Pribina postavil neskoršie na týchto pozemkoch pri *Blatnohrade* hrad, dnešný *Zalavár*, nazývaný po nemecky *Moosburg*. Pri ňom postavil aj kostol, ktorý na počesť Panny Márie vysvätil v roku 850 salzburský arcibiskup *Luitpram*. Pri tejto príležitosti Pribina poprosil arcibiskupa, aby vzal do ochrany jeho kňaza *Dominika* a dal mu povolenie vykonávať všetky kňazské služby.

Pri archeologickom výskume blatnohradského okolia sa našli základy Pribinovho kostola so zlomkami reliéfových kameňov, ozdobených trojprúdovými pletencami. Táto ozdoba bola charakteristická v taliansko-alpskej oblasti.

V 9. storočí tvorili Slovania v Panónii a v Korutansku väčšinu tamojšieho obyvateľstva, takže vtedajší účastníci označovali obidve pohraničné územia ako „*partes Slavorum*”. V sídelnom meste Blatnohrade postupne pribudli dva ďalšie kostoly. Jeden bol postavený na počesť *sv. Jána Krstiteľa* a druhý ku cti mučeníka *sv. Hadriána*, ktorého pozostatky uložili v kostole. O stavbu sa zaslúžil arcibiskup Luitpram, keď sa postaral o staviteľov a maliarov. Ku kostolu *sv. Hadriána* pripojil aj kláštor. Po Pribinovej smrti jeho syn Kocel (od roku 861) prebral za pomoci salzburského arcibiskupa *Adalvína* starosť o kostoly a založil pri nich nové farnosti. Od roku 856 sa tu vystriedali viacerí kňazi, medzi ktorými boli niektorí vynikajúci jedinci, ako učený *Swarnagal*, alebo *Altfríd* a arcibrezbyter *Richpald*.

Slovania v Zadunajsku postupovali smerom na juh. Tu zaujali staré koloniálne rímske mesto s pevnosťou v *Sofiáne – Quinque Ecclesiae*, čiže v *Pätkostolí* (Pécs), čo má svoj pôvod v slovanskom slove „pec”, t. j. päť, od päť kostolov, ktoré tam stáli. Tadiaľto prechádzala za Kocelovho panovania cyrilometodská misia do Ríma, sprevádzaná učeníkmi. Tu sa nachádza aj starodávna „*cella trichora*”, obnovená kresťanskými Slovany. Jeden z chórov obrátených na východ, bol použitý za svätyňu

s oltárom, predsieň zasa za pohrebisko pre niektorého pohlavára. V ňom sa našli črepy so slovanskou výzdobou a charakteristickými vlnovkami. Zaujímavý je tiež spodok stien „*celly trichory*“, vyzdobený maľovaným „*vélom*“, t. j. maľbou. Záves, na ktorom sa nachádzajú prvky malieb starých rímskych chrámov: rozety s perličkami dookola, trojuholníkové listy „*haedery*“ (breštana). Vzory pre tieto maľby nájdeme v Ríme v kaplnke lekárov v *Santa Mária Antiqua* z roku 750, alebo v kaplnke *sv. Quiríka a Julietty* z roku 750, ďalej v kaplnke *sv. Crisogona* (731–741) a v apside *sv. Sábu* (800–850). Rozety s bodkovaním dookola sa nachádzajú napr. v *Bazilike sv. Klementa* (847–855).

Dôležitým prvkom pre datovanie tejto maľby v Pécsi je obruba závesu. Na jeho samom spodku medzi trojitou vlnovkou sa nachádza v skratke troch písmen kaligrafickej formy tzv. foliovaného „*kuficu*“ arabské zvolanie „*baraka Allah*“. „*Cellu trichoru*“ pravdepodobne obnovili v čase, keď bol Metod uväznený v Nemecku a za pobytu niektorého z jeho žiakov u Kocela. Velum namaľovali okolo roku 850.

Vplyv týchto kostolov, ako aj stavieb v Blatnohrade sa prejavil aj na stavbe kostolíka, ktorý postavili v druhej polovici 9. storočia na hrade v *Bratislave*. Ako vysvitá z vykopávok *T. Štefanovičovej a A. Fialu*, išlo tu o trojlodovú baziliku, ktorej riešenie pripomína baziliku v Blatnohrade. Jej východná časť, na ktorej bola fresková výzdoba, svedčí o umeleckejšom spracovaní.

Pamiatky kresťanských stavieb sa zachovali najmä na západnom Slovensku. Tak sa zachovali pozostatky kostolov na zemepánskych sídlach napr. v *Dúcové*, kde bol kostol okrúhleho pôdorysu s apsidou, ďalej v *Kostolišti* pod Trebíčom, kde mal formu pretiahnutej lode. Tieto pamiatky sú z čias predrománskeho slohu. A aj tu nachádzame na stenách freskovú výzdobu, ako to dosvedčuje kostol v *Kostolišti*.

(*m. h.*)

K základom Debrova (Debrő) a jeho chrámu

Dnes už nieto pochybností o slovanskom pôvode názvu *Debrev*, ako to dosvedčuje väčšina slovanských jazykov, v ktorých nachádzame koreň tohto názvu s tým istým významom, totiž v zmysle hlbokého výmoľu, alebo doliny zarastanej stromami. Ešte dnes roľníci na Morave hovoria: „...a kuň si v debře nobu vytknul”. A tak aj výmoľ rieky *Tarny-Trnavy* bol dôvodom pre pomenovanie dediny *Debrev*, ako je tomu aj pri iných mestách a miestach, napr. *Debrov*, *Debrava*, ale aj napr. *Debre-cín*, taký známy vo východnom Maďarsku.

Debrov tvorí jeden článok slovanského miestopisu už od čias sťahovania národov. Patrí do reťaze obcí, smerujúcich od severu hrebeňom pohoria Matry na juh údolím Trnavy. Ako to naznačujú mená susedných obcí, táto reťaz siaha až po rieku Tisu. Všetky tieto obce sú slovanského pôvodu. Podobné názvy nachádzame aj v údoliach susedných riek, ako to dosvedčujú napr. obce *Zagyvy – Sádzavy*, alebo *Galgy – Hlohy*. Ešte aj terajšie hlavné mesto Maďarska sa skladá z dvoch slovanských mien: latinské *Aquincum* sa premenilo v preklade na *Vuda-Buda*, ku ktorému pridali druhé meno *Piešt-Pešt*, odvodené od pomenovania hrnčiarskych pecí, ktoré sa nachádzali na druhej strane za vodou. Ak by sme viedli priamu čiaru cez obce *Dány a Csány* (Dán a Čán), prišli by sme k bodu na rieke Tise, kde menší „*Čers-jarok*” pretínal breh tejto rieky.

V starších historických atlasoch Maďarska spred roku 1890, teda pred mileniárnymi oslavami príchodu Maďarov do novej vlasti, kedy ešte vedeli hľadiť na svoje dediny bez predpojatosti, sídliská Slovanov v Karpatskej kotline boli presnejšie vyznačené a siahali spod Matry až hlboko do Sedmohradska.

Okolie Debrova pred vpádom Tatárov (1241–1242), ba až po tureckú okupáciu (od roku 1544) bolo husto osídlené

Debrovský chrám (Fel Debrő), zasvätený sv. Martinovi

slovanským obyvateľstvom práve tak, ako všetky územia na hornom toku rieky Trnavy s početnými slovanskými obcami. Len ako príklad pre toto tvrdenie uvedieme mená obcí, ktoré majú nesporne slovanské názvy. Začnime od severu: *Váraszó-Vršava, Terpeš-Trpíš, Derecske-Driečok, Recsk-Riečka, Sirok-Široké, Verpelét-Vrbovec, Debrő-Debrov, Domoszló-Domoslavce, Tóthfalu-Slovenská Ves, Kál-Kal, Zsadány-Žiadany, Mera-Miera* a pod. Na východ od doliny Trnavy nachádzame obce: *Poroszló-Preskav, Vezekény-Vozokany* atď. Isté je, že až po tzv. „Malý jarok“ z dvojnásobného „Čersjarku“ nachádzame v doline slovanské názvoslovie.

Táto oblasť za riekou Tisou s močaristými brehmi a mŕtvymi ramenami na východ od *Preslavy* a *Vozokian* až po dnešný *Klúž* a prítoky rieky *Krasňany - Krísos-Körös* patrila koncom 9. storočia ako údelné kniežatstvo *Svätoplukovi II. Menšiemu*, synovi kráľa *Svätopluka Veľkého*. *Svätopluk II. Menší* bol

vtedy pánom severnej časti „*solnej cesty*”, ktorá viedla na južné Slovensko. On nechal vojsť na hornej Tise Maďarov, ktorých používal v boji proti Bulharom, tlačiacim sa zo Sedmohradska Verečianskym priesmykom cez Karpaty. Udržal sa tu napriek tlaku brata Mojmíra II., za pomoci korutánskeho kráľa a nemeckého cisára *Arnulfa*, ktorý mu uvoľnil cestu na *Szolnok-Solník*, kde sa nachádzali sklady sedmohradskej soli, určenej pre dovoz na Veľkú Moravu po zákaze vývozu zo Solnohradu na základe *Reiffenštettskej zmluvy*.

Prvé písomné záznamy o *Debrove (Debrő)* máme vo váradských regestoch ešte pred tatárskym vpádom z roku 1219. Podľa tohto svedectva už vtedy tu bol kláštor. V listine o pápežských desiatkach z roku 1232–1237 sa tiež spomína Debrov. Roku 1235 Debrov patril do majetku rodiny *Abovskovcov*. Neskôr, roku 1352, prechádza do rúk *Debrovcov*. Roku 1464 sa spomína v Debrove pevnosť na hranici obce *Čalovce-Čal*. Toto opevnenie – hrad získal *Imrich Perényi obce Debrov, Kal, Čalovce a Slovenská Ves-Tóthfalu*. Po bitke pri Moháči prešli tieto obce do dedičstva *Petra Perényiho*. Konečne roku 1552, kedy Turci dobýjali mesto Jäger, zničili najprv hrad pri Čalovciach a hneď aj Debrov. Bola to dlhá reťaz bojov, ktoré táto obec prežila od pustošiacich útokov tatárskych vojsk *Batu chána a Šejbana chána* (1241–1242), neskôr tureckých vojsk namierených na východné Slovensko. V týchto vojnách utrpel kostol i kláštor veľké škody. Až v 18. storočí za panstva rodu *Grasalkovičovcov* sa začalo s obnovou tohto pamätníka dávnych čias.

V 17. storočí sa začal Debrov a jeho okolie znova zaľudňovať. Noví osadníci sem prichádzali najmä zo *Zvolenskej župy, z Novohradu, Gemera a Abaújskej župy*. Zo starého hradu v Čalove ostala už len hĺba kamenia. Lepšie časy nastali za vlády *Grasalkovičovcov*, ktorí zakúpili osadu r. 1740. Táto rodina mala svoje kaštiele v *Jedlove-Gödöllő* a hlavne v Bratislave.

Za ich panstva Debrov narástol a rozdelil sa na *Horný Debrov* (*Fel Debrő*) a na *Dolný Debrov* (*Alsó Debrő*). Debrov patrili rodine Grasalkovičovcov až do roku 1841.

Debrovský chrám, zasvätený *sv. Martinovi*, sa nachádza uprostred dediny na rozšírenej hlavnej ceste. Prvý raz ho predstavali po tatárskom vpáde v 13. storočí v románskom slohu. Z pôvodného predrománskeho chrámu sa zachovala krypta a niektoré sochárske zvyšky z horného chrámu. Počas vykopávkov odkryli pôvodné základy chrámu s troma apsidami, z ktorých dve sa nachádzajú vonku za postrannými stenami terajšieho kostola. Opravený chrám slúžil náboženským cieľom len po roku 1745, ale už roku 1782 bol jeho stav taký zlý, že sa báli, aby sa nezrútil. Až do roku 1835 previedli menšie opravy, ale len roku 1839 urobili na ňom dôkladné opravy a posilnili celú stavbu.

O jeho historickej dôležitosti sa zmieňuje po prvý raz r. 1865 *Imrich Henszelman* a r. 1873 upozorňuje na jeho spoločnú kryptu *Arnold Ipolyi*, pričom spomína aj jeho nástenné maľby. Nimi sa zaoberal v osobitnej štúdii r. 1874 *Florián Rómer*, kým o maľbách v spodnej krypte písal už spomínaný I. Henszelman. O opravách kostola a jeho stave napísal *Peter Gercze*.

Zemetrasenie r. 1925 znova poškodilo kostol, takže bolo treba pristúpiť k ďalšej oprave. To predpokladalo výskumné práce, ktoré viedol *Koloman Lux* a *Otto Szőnyi*. Na začiatku odkryli len vonkajšiu severnú stranu kostola a odhalili čiastku mimobarokovej stavby, ktorú potom znova odkryli. Pre ďalšie práce nebolo dosť prostriedkov. Počas práce sa zistilo, že stĺpy lode sú časťou spodného kostola – krypty a pochádzajú z toho istého obdobia. Steny, ktoré vyplňovali priestor medzi nimi, boli románskeho pôvodu. *Koloman Lux* vo svojom predbežnom článku o vykopávkach (v časopise (*Magyar Művészet*),

Dolný kryptový kostol v románskom slohu z 11. storočia

1925. 1. str. 207 n.) tvrdil, že tu išlo o odhalenie základov kostola postaveného už pred pôsobením Cyrila a Metoda na Veľkej Morave. O tejto pamiatke sa vyjadril r. 1938 aj profesor *Tibor Gerevich* v diele „*Magyarország románkori emlékei*” na str. 10 a n., lenže hlavicu stĺpca v spodnom kostole – krypte posúva do 11. storočia, teda do doby svätoštefanskej.

Medzitým sa pracovalo hlavne na oprave popukanej vakovky a na záchrane malieb v spodnom kostole – krypte pričinným maliara *Juraja Szabó Kákaya a Jána Illésa*, ktorí upevnili odpadávajúcu vakovku malieb. Prácu skončili v roku 1936. Až do roku 1963–1964 sa pracovalo na iných opravách v spodnom kostole, hoci základné práce boli v tomto priestore dokončené už v roku 1957, keď kryptu zaistili betónovou platňou a podpornými vonkajšími múrmi. Celú úpravu objektu previedol architekt *František Erdei*.

Počas prác v rokoch 1961–1962 pod vedením *Jána Illésa* sa zistilo, že pod vrstvou maľovanej vakovky sa nachádza ne-maľovaná vrstva. Týmito skúsenosťami sa prišlo na to, že základná farba a kontúry ozdobných malieb boli prevedené maliarskou technikou „*fresco*“, kým maľby hornej vrstvy boli urobené technikou „*al secco*“.

Po reštauračných prácach nástenných malieb, prevedených *Štefanom Méreim*, sa započalo s historickým výskumom. Ním sa potvrdil náhľad *Václava Mencla*, ohľadom rekonštrukcie prvého a pôvodného centrálného riešenia kostola v Debrove (*V. Mencl: „Dva z najstarších zachovaných stavieb v Maďarsku“ in „Pamiatky a múzeá“ VIII. (1959), Bratislava, str. 31–35*).

Kampis nás spoľahlivo informuje o biskupskej palici, nájdenej v debrovskom chráme v článku „A feldebrői pásztor botról“, ktorý vyšiel v časopise Archeológiai Értésítő (88) z roku 1961 (str. 109–114).

Dejepisci *Gy. Moravcsik, G. Entz a M. Tóth* sa tiež dotkli problému kostola v súhrnných prácach o byzantskom umení na území Maďarska. Zo slovenských a českých historikov a znalcov dejín umenia spomínajú Debrov len náznakovito *V. Wágner, F. Dvorník, V. Vavřínek a Michal Lacko*, keď hovorili o jeho chráme, nachádzajúc sa v 9.–10. storočí na území pod veľkomoravskou zvrchovanosťou.

Po zhodnotení diskusií, sporov a pozorovaní mnohých autorov, ktorí sa zaoberali otázkou Debrova a jeho chrámu po stránke historickej a umeleckej, prinášame teraz vlastnú mienku o základoch a výzore pôvodného debrovského chrámu. Podľa nášho názoru sa v ňom stretajú v harmonickom súlade západné prvky s prvkami európskeho juhu a východu.

Všimnime si najprv spodný chrám-kryptu, jeho pôdorys naznačuje, že na jeho výzor pôsobili vplyvy karolíngského obdobia a podobné stavby nachádzame v starokresťanských

pamiatkach na juhu a novšie v západnej Európe. Stavba je výrazom úcty voči významným jednotlivcom, ktorí strávili svoj život v službách kresťanskej pospolitosti a zaslúžili sa o povznesenie náboženského života a bohoslužobných miest.

Dolný kryptový kostol má zhruba rozmery 20×20 metrov, ak do toho nerátame polkruhové apsidy. Nachádza sa pod hlavnou svätyňou. Zaujímavé sú dva rady stĺpov po pravej i ľavej strane. Na každej strane ich je päť a majú dosť zložitú formu. Vo svojom priereze naznačujú pôdorys horného kostola. Ich forma v priereze sa zachováva i pri stĺpoch, ktoré nesú klenbu aj horného debrovského chrámu.

Tvary takýchto prierezov pripomínajú formy stĺpov v Arménsku a v Georgii ako aj v niektorých byzantských chrámoch.

Ak si všimneme pôdorys chrámu v Debrove, môžeme ho pokladať za *jedinečnú architektonickú zvláštnosť v Karpatskej kotline*. V debrovskom chráme je charakteristická práve tvarová jednotnosť pôdorysu a prierez stĺpov. Ide tu o formu skríženého štvorcového pôdorysu s polkruhovými výklenkami. Pôdorysy tohto druhu, ako sme už spomenuli, majú svoj pôvod v Arménsku a Sýrii a sú dodnes rozšírené aj v Srbsku a Bulharsku.

V debrovskej krypte, v priestore, ktorý predstavuje ako by dolnú svätyňu, nachádza sa medzi prostredným nosným stĺpom a výklenkom jednoduchý okrúhly stĺpček s hlavicom. Hlavica pozostáva zo štylizovaných pozdĺžnych lístkov a stĺpčekov, ktoré z listov akoby vyrastali. Meraním špecifickej teploty kameňa tohto stĺpca a hlavice a z iných náznakov sa zistilo, že sú geologicky rozdielne od materiálu ostatných stĺpov, ktoré nesú klenbu krypty. Tento stĺpec s ranostredovekou hlavicom bol sem prinesený pravdepodobne zo Zadunajska, ako naznačuje jeho zloženie z tamojšieho alebo alpského vápenca.

Pravdepodobne bol ako symbol vklinený do kryptového kostola rovno pod oltár v sanktuáriu horného chrámu. Chcela sa tým vari naznačiť spojitosť s pribinovsko-kocelovským Zadunajskom.

Vonkajšie reliéfové ozdoby kostola si tiež zasluhujú pozornosť. Nástenná maľba v krypte, nachádzajúca sa v okrúhlej mandorle obkolesenej polofigúrami symbolov štyroch evanjelistov, predstavuje poprsie Spasiteľa. Maľovaná je „*al fresco*“. Na Ježišovych prsiach možno ešte aj dnes čítať zlomok nápisu

Rímskokatolícky kostol v Trnavskej Svätej Márii

„*Ego sum qui sum*“. Celá klenba krypty je rozdelená okrúhlymi orámovanými pásmi. Zo zachovaných namaľovaných figur možno dnes rozoznať postavu Kaina s prázdnyimi klasmami v rukách a s nápisom „*CAIM*“. Plášť figúry je zdobený trojbodkovou ozdobou, ktorú nájdeme obyčajne na ranostredovekých maľbách. Ostatok klenby je vyplnený rastlinnými ornamentami a štvorlístkovými ozdobami.

Po ustanovení 4 biskupstiev pre Veľkú Moravu na sklonku Metodovho života zaiste chrámové staviteľstvo živo pokračovalo a je pravdepodobné, že aj stavbu v Debrove dokončili v tomto období.

Nakoniec sme si náročky nechali rozbor a datovanie biskupskej palice „*combuty*“, nájdenej v krypte debrovského kostola. Z biskupskej palice sa zachoval iba horný zahnutý koniec, krivúľa, no „*nodus-orech*“ pod ňou už chýba. Namiesto nej na palici vidíme už len hlbšiu ryhu, ktorá pravdepodobne notus držala. Ak si vývojovo postavíme typologické schémy biskupských palíc, debrovská palica patrí do kategórie BB, t. j. na počiatok stredoveku, prípadne na začiatok 9. storočia.

Rozlúštiť otázku, komu patrila biskupská palica, je veľmi ťažká úloha. Či svätému Metodovi priamo a či jeho nástupcovi v tejto oblasti, to je otázka dnes ťažko rozlúštitelná. Je úlohou prípadných budúcich výskumníkov.

Na pohrebisku tesne okolo debrovského kostola sa konali vykopávky. Správu o tamojších vykopávkach len stručne uverejnila *Júlia Kralovánszka*.

Od registra Váradskeho z r. 1219 nemožno preniknúť historicky hlbšie do minulosti debrovského kostola. Len slohovo-historický rozbor umožňuje predpokladať, že sa tu stretli prvky Východu, Západu i Juhu. Ide s veľkou pravdepodobnosťou o reprezentačný chrám z doby Veľkomoravskej ríše a cyrilometodskej misie.

Dr. J. G. Cincík

Trnavská Svätá Mária – Tarnaszentmária

Osem kilometrov severne od Debrova – prejdúc cez obec Verpelét – Vrbovec – v doline rieky Trnavy leží *Trnavská Svätá Mária (Tarnaszentmária)*. Na vyvýšenine pri hradskej stojí jej kostolík s miestnym cintorínom. Trnavskou Sv. Máriou sa svojho času zaoberali *I. Henszelman, L. Szabó, O. Szőnyi, T. Gerevich* a neskoršie (r. 1949) *J. Csemegi*. Csemegi sa po prvýkrát zmienil o stavbe r. 1941 v časopise maďarských inžinierov a staviteľov.

Csemegi rozoberal tento kostol na základe pozdĺžneho výškového prierezu a pôdorysu. Zaujali ho najmä stĺpy na stenách, ktoré dnes nedostupujú až po povalu a svojou ozdobou napodobňujú drevené vyrezávané ornamenty pri päťach. Päty odpočívajú na nízkej kamennej lavici. Lavice na svojich čelách majú jedno – až viacprúdové pásové ozdoby.

Pôvodný pôdorys chrámu, postaveného z vápencových kubíkov, bol kratší, keďže siahal po štvrtý stĺpec (rátaný od svätyne). Ďalšie dva stĺpce boli pri neskoršom pozdĺžnom rozšírení kostola vsadené do novej, čelnej steny kostola, pod novým chórom.

Obloky v bočných stenách boli taktiež neskoršie vyvýšené do roviny horných hlavíc stĺpov. Zdá sa, že kostol bol neskoršie pripravovaný ako pohrebný kostol s kryptou, ktorá leží pod svätyňou.

Do svätyne je prístup šiestimi schodmi nahor, a má podobu „*celly trichory*“. Prednú časť svätyne nesú štyri masívne románske stĺpy. Pod tzv. svätyňou-cellou trichorou je krypta, ku ktorej je prístup zvnútra kostola úzkymi schodmi na pravej strane.

Najpozoruhodnejšou časťou vnútra kostola je spomenutých desať stĺpov, ktoré vítaním a kresaním napodobňujú ozdobné

drevené stĺpy. Nohy stĺpov objímajú dvoj- až trojprúdne pletence. Pletence sa nachádzajú aj na pozdĺžnom čelnom podklade kamennej lavice, priamo nad podlahou kostola. Trojprúdny pletenec v podobe predrománskeho rovnoramenného kríža nájdeme dnes neprimerane umiestnený na vonkajšej, južnej stene chrámu, k čomu došlo asi pri prestavbe kostola. Nad hlavným vchodom do chrámu zasa pozorujeme pozdĺžnu kamennú tablicu s pletencami vo zvieracom páskovom slohu, s hlavičkami vtákov. Ďalej tabuľu, narušenú pri obnove kostola za biskupa *Császka* z Jágru.

Pozdĺžna kostolná loď – podľa názoru Csemegiho – má pôvod ešte v predrománskych časoch v dobe pred príchodom maďarských dobyvateľov.

Csemegi sa pritom odvoláva aj na štúdie *Istvána Kniezsu*, ktorý tiež tvrdí, že maďarský ľud sa stretol v údolí rieky Trnavy v Matre so slovanským usadeným obyvateľstvom, tak ako aj Debrov bolo sídlo slovanské a slovenské.

Po druhej svetovej vojne J. Csemegi sa zasa vrátil k slohovo-kritickému skúmaniu kostola v Trnavskej Svätej Márii. Znova zistil, že časovo najstaršou časťou kostola je loď zdobená napodobnením drevených stĺpov a ako taká mala pôvodne štvorcový pôdorysový ráz.

Potom uvažujúc o spôsobe povaly kostola uvádza dve možnosti: zakrytie oblúkovým stropom, alebo stropom vodorovným. No nerozhoduje sa pre nijakú z nich.

Nakoniec autor sám uzatvára že ide o umenie 9.–10. st., teda pred svätoštefanskou dobou. Uvažuje aj o možnostiach Chazarov ako staviteľov, ale vylučuje možnosť západného kresťanstva a pripisuje stavbu kostolnej lode potrebe pohanského zhromaždišťa. K tomu ho vedie existencia kamennej lavice okolo pôvodnej chrámovej lode.

Zdá sa mu, že východnú stenu neskoršie zrútili (asi v 11. st.) a prístavbu svätyne prestavali v podobe „*celly trichory*“ na kostol kresťanský.

Ak by názor autorov zodpovedal pravde, mali by sme v Trnavskej Svätej Márii v pohanskej dobe dočinenia so slovenskou pohanskou svätyňou. Potom, na prostriedku štvorca, obklopeného pozdĺž stien kamennou lavicou, nachádzalo sa obetište.

Obetište bolo aj priestorovo na povale pohanskej svätyne vyjadrené otvorom, v priesečníku brvien, ktoré boli nesené stĺpmi v kamennom materiáli, ako sme už spomenuli (*porovnajte pohanské slovanské chrámy na Rujane-Akron alebo v Kyjeve*).

Hlavný oltár kostola v Trnavskej Sv. Márii

Dr. J. G. Cincík

Pribinov kostol v Zalavári

Pribinu si dobové pramene (najmä spis *Obrátenie Bavorov a Korutáncov*, zachovaný v rukopise z 11.–13. storočia) všímajú tak často, že sa z nich dá zostaviť jeho takmer podrobný životopis. Známe sú detaily, ale nie všetky s presnými dátami. Napríklad nevedno, kedy sa Pribina narodil, a aj rok úmrtia sa iba odhaduje. Všeobecne sa predpokladá, že zomrel roku 861.

Spory s Moravanmi určili Pribinov život. Hneď prvá zmienka o Pribinovi znie takto: „*Istý Pribina vyhnaný Mojmirom kniežaťom Moravanov nad Dunajom, prišiel k Ratbodovi.*”

Prišiel (zrejme aj s družinou) a domov sa už nikdy nevrátil. Zvyšky života strávil v Zadunajsku, kde ho na dvore salzburského arcibiskupa v Treisme pokrstili, a keď mu potom kráľ Ľudovít Nemec zveril roku 846 správu panónskeho Zadunajska, vybuďoval *Mosapurk – Blatnohrad*.

O jeho činnosti v Panónii sa zachovalo autentické svedectvo. Spomína napríklad toto: „*Vtedy dal Pribina svojho kňaza Dominika do moci a k službám arcibiskupa Luiprama a Luipram dovolil onomu kňazovi vo svojej diecéze spievať svätú omšu, a zveril pod jeho ochranu onen kostol a ľud, ako si vyžadoval kňazský poriadok.*”

A ďalej: „*Po uplynutí dvoch alebo troch rokov posvätil kostol ku cti svätého Hrodberta v Salapiugine.*”

Významná informácia, pretože Salapiugin je dnešný Zalavár pri Balatone, a tam sa Pribinov kostol podarilo nájsť. Jeho základ odkryli v rokoch 1947–1948.

Do slovenských dejín sa Pribinu podarilo zakotviť jedinou vetou: „*Jemu vysvätil niekdajší arcibiskup Adalram kostol za Dujanjom na jeho vlastnom majetku zvanom Nitrava.*”

Stopy bitiek v Moháči

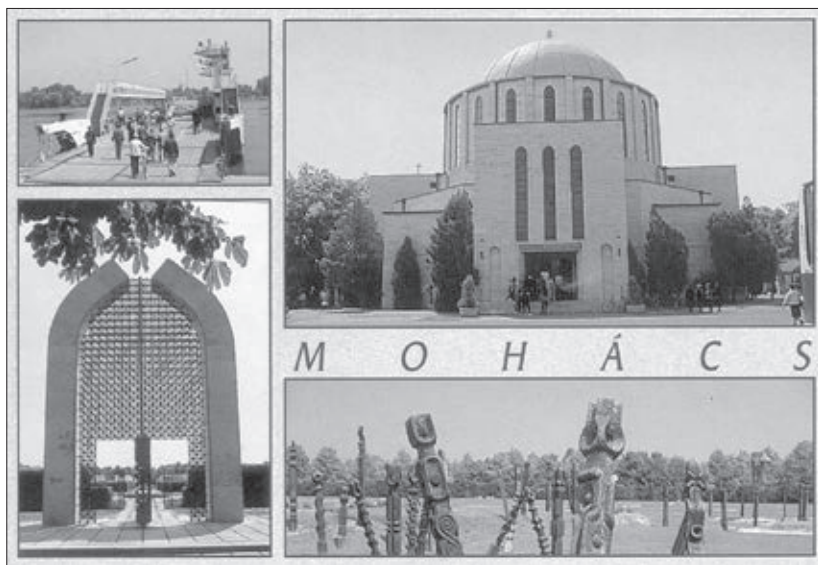
Symbody víťazstva kresťanov nad pohanmi

Dňa 29. augusta 1526 sa na rovine okolo mesta *Moháč* stretlo v boji vojsko uhorského, českého a poľského kráľa *Ludovíta II.* s armádou tureckého sultána *Sulejmana*. Neúplná uhorská dvadsaťtisícová armáda, bez 27 000 mužov sedmohradských kniežat *Jána Sapolaja a Kristofa Frangepána*, sa postavila proti 80–90 tisícovej tureckej armáde. Boj netrval ani dve hodiny. Na bojisku zostalo tisíce mŕtvych, veliteľská špička Uhorska a bojová technika. Samotný kráľ sa utopil v rieke Csele, prítoku Dunaja.

Na každom kroku dnešného mesta na návštevníka dýcha história. Centrálnemu námestiu kraluje *Pamätný kostol*, ktorý postavili z darov západných kresťanov na znak vďaky za ochranu pred postupujúcimi Osmanmi. Slávnostne ho vysvätili v roku 1987. Celá stavba je poňatá symbolicky. Betónová ku-

pola tvarom pripomína tureckú mešitu, vnútro je vyzdobené ako pamiatka na slávnych a bezmenných padlých hrdinov. Čierny kríž symbolizuje smútok, 15 bielych krížov na podlahe 150 rokov tureckého panstva a červená dlažba krv.

Pred kostolom na oboch stranách námestia stoja súsošia. Jedno predstavuje svornosť nemeckej, srbskej a šokavskej národnosti, ktoré tu žijú. Druhé súsošie zobrazuje troch významných veliteľov rakúskej armády v boji proti Turkom – *Eugena Savojského, Karola Lotrinského a Ľudovíta Bádenského*. Pripomína druhú moháčsku bitku z roku 1687, v ktorej Turci utrpeli zdruvujúcu porážku. Zrkadlovo sa zopakoval obraz pred 150 rokov. Je prekvapujúce, že sa táto bitka nespomína v žiadnej maďarskej učebnici dejepisu. Podľa niektorých preto, že Maďari popri veľkom množstve prehratých bojov na ojedinelý víťazný zabudli.

Na miestnom cintoríne stojí kaplnka pripomínajúca účasť 600 študentov univerzity v Pécsi, ktorí sa postavili na obranu uhorského vojska roku 1526.

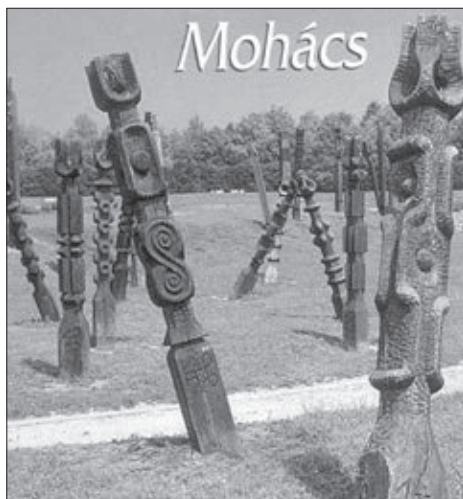
Vežu kaplnky zdobí kríž postavený na polmesiaci ako symbol víťazstva kresťanov nad pohanmi. Vo vonkajších nikách stoja delá z čias obrany mesta. V parčíku

pri dnešnom francúzskom lýceu postavili pamätník padlým poľským rytierom, ktorí bojovali v uhorskom vojsku pod velením *Livharta Gnievskeho*.

Najnavštevovanejším miestom je však určite pamätník v *Moháči-Sátorhelyi*. Je históriou v súčasnosti, súčasnosťou v histórii, ohmataním dejín a prežívaním historických udalostí na tvári miesta. Leží na miestach archeologických výskumov, ktoré tu uskutočňovali od roku 1960. Postupne tu odkryli 5 masových hrobov padlých kresťanov aj Turkov, ktoré tvoria akúsi kostru dnešného pamätníka v piatich kruhoch.

Umelecké diela v areáli pamätníka zobrazujú prerušenie vývoja oblasti, rozdelenie krajiny, utrpenie obyvateľstva, či výjavy z bitky. Sú to drevené plastiky zomierajúcich, topiacich sa koní, veliteľov oboch armád, zbrane, kamenná fontána v tvare ružového puku a drevené pomníky.

Každý návštevník si pokladá za povinnosť zazvoniť na malom umieráčiку, a tak vzdať hold mŕtvym.

Duchovné a kultúrne zázemie Slovákov v Budapešti

Historicky, etymologicky i etnograficky je nespornou skutočnosťou, že oblasť dnešnej Budapešti, ako i značná časť samotného mesta, najmä starších centier známych ako Budín a Pešť, bola oddávna označená prítomnosťou slovenského etnika.

Na oboch stranách Dunaja, teda na dnešnej slovenskej i maďarskej sa živo vyvíjali prvky slovenskej kultúry, identity duchovného i národného života a nebráňme sa pripomenúť, že príchod starých maďarských kmeňov do Európy znamenal aj prvé styky so starým slovenským kultúrnym i duchovným prostredím. Prelom tisícročia vlastne predstavuje prvé interetnické kontakty a prvé dary starých Slovákov ako zakladateľov Uhorska.

Jazykoveda a etymológia rovnako maďarská, ako i slovenská má k dispozícii množstvo dôkazov a dokladov o vzájomnom obohacovaní sa v pomenovaní, názvosloví a kultúre života. Veda už jasne poukázala, že časť maďarskej lexiky a slovenskej zásoby má svoje korene v slovanských a staroslovanských tvaroch.

Staré župné usporiadanie Uhorska viac-menej korešponduje s územným a hradobným systémom staroslovenskej, alebo ak chcete bývalej Veľkomoravskej ríše, mohlo čerpať z jej kultúrneho a duchovného zázemia, obranného, poľnohospodárskeho i remeselníckeho systému. Slováci a Maďari majú v tomto zmysle nielen spoločné dejiny, ale i spoločné osudy a Uhorsko

ich na tisíce rokov vkladilo do svojich územných, spoločenských, politických a etnických pomerov.

Takto postavená logika prvých vzťahov a kontaktov mieri aj k tomu, aby sme sa pokúsili sústrediť na oblasť starého Budína či Pešti, ich blízkeho okolia, Pilíšskych hôr a Podunajska, ktoré celé stáročia udržiavali aj v tomto prostredí slovenskú etnickú prítomnosť, v istých reláciách a obmenách pretrvávajúcich doposiaľ.

V tomto príspevku sa teda pokúsime naznačiť niekoľko podstatných oblastí slovenského duchovného a kultúrneho zastúpenia práve na pôde dnešnej Budapešti, rešpektujúc, že ostatné konkrétne príspevky sa dotýkajú konkrétnejších tém a okruhov, ku ktorým sa budeme vyjadrovať tak široko, ako by si ju azda aj tu zaslúžili, lebo sa k nim vyjadria iní, tu prítomní.

Aj keď možno povedať, že slovenský kultúrny a duchovný život tu, v Budapešti, získal na vyšších obrátkach najmä v posledných dvoch storočiach, blízke okolie sa sotva vyhne skutočnosti, za ktorou stojí etnické zastúpenie Slovákov na tomto území Maďarska a Európy od 10. storočia. Postupné splyvanie obyvateľstva, interetnické procesy a jazyková situácia dala vyniknúť obom stranám, prakticky až do 17. storočia. Odkedy možno mapovať bohatšie slovenské zastúpenie prostredníctvom kultúrnych, duchovných i spoločenských aktivít.

Pre nás bude podstatné, aby sme sústredili pozornosť na obdobie po renesancii, ktorá spôsobila obojstrannú etnickú i kultúrnu revitalizáciu, a to napriek tomu, že značná časť slovenskej inteligencie, remesla i obchodu smerovala skôr západne, ako južne. Posilnenie spoločenského, politického života Uhorska smerom na Budapešť vyvolalo tvorbu nových smerov stredísk, čoho praktickým dôsledkom bolo aj bohatšie etnické zastúpenie Slovákov zo severných žúp do Budapešti a jej okolia. Vplyv migračných vln sa nedal zastaviť a prirodze-

né procesy vytvorili podmienky pre konštelovanie sa širokospektrálnej enklávy uprostred maďarského, nemeckého obyvateľstva v Budapešti. Ak vezmeme do úvahy, že tomu napomohla univerzitná, výchovno-vzdelávacia, vydavateľská i záujmová sieť tohto mesta, potom musíme pripustiť, že usadení, zavše sem „vyhnaní“ Slováci, tvorili integrálnu súčasť budapeštianskej spoločnosti a nie zanedbateľnej miery. Styk s centrom získali kňazi, advokáti, obchodníci, ale i remeslá. Tradícia remesiel pomohla estetizácii a skultúrňovaniu Budapešti, Viedne, ale i poľských či českých miest a v tomto je výnimočná slovenská zásluha prestížnou skutočnosťou.

Navyše, po 17. storočí sa začína presadzovať maďarčina na úkor latinčiny a iných národných jazykov, bilingvizmus či trilingvizmus boli bežnou vecou. Tu žijúci Slováci, vystavení prudkým zmenám v spoločenskom i politickom živote Uhorska, nemali na výber. Podobne, ako tomu bolo v iných oblastiach ríše, dnes už v samostatných moderných štátoch (*Rumunsko, Vojvodina a pod*).

Ak slovenský barokový slavizmus, reprezentovaný prvými náznakmi slovenskej historiografie (*S. Timon, J. B. Magin, J. Sklenárek, J. Papánek a i.*) orientoval svoj výskumný smer na uhorské a staroslovenské dejiny, rešpektoval aj fakt, že aj oblasť Budapešti zohľadňuje prítomnosť tohto etnika v historickom vývine ríše a viacerí slovenskí vzdelanci sa stali súčasťou uhorskej literatúry a vedy. Nie je bez zaujímavosti, že napr. *Magyar rigmusok* od *Petra Benického* z r. 1664 sa svojho času stalo najčítanejším dielom maďarskej literatúry. S uhorským centrom logicky komunikovali slovenské učené spoločnosti, ako i významní Slováci usadení vo Viedni (napr. *Adam Kollár* – riaditeľ dvorskej knižnice) i iní. Z tohto hľadiska, ako i z hľadiska slovenských vedeckých a literárnych aktivít (napr. dielo spomínaných historikov, či diela *Michala Rotari-*

desa k dejinám literatúry v Uhorsku, či abecedného zoznamu uhorských autorov) možno vnímať slovenskú prítomnosť v Budapešti aj cez prizmu sekundárnych vplyvov a kontaktov, najmä z Bratislavy a Viedne.

Stará Pešť i Budín so svojim okolím neboli len sídlom uhorskej aristokracie či šľachty, ale i stredných remeselných vrstiev, kde mali svoje zastúpenie i Slováci. Tí, ako vieme, a prideme k tomu neskôr, získavali svoje miesta v duchovných strediskách, kde sa presadili nielen ako katolícki či evanjelickí kňazi, ale i ako organizátori kultúrneho i národného života. Nebráňme sa pripomenúť, že na súdobú Budapešť boli akiste napojení aj Slováci – duchovní hodnostári z Ostrihomu, kde sa výraznejšie presadil kardinál *Alexander Rudnay*, kanonik *Juraj Palkovič*, inak aj prvý prekladateľ Biblie do slovenčiny – tzv. bernolákovčiny. Na budapeštianske duchovné centrú bol napojený z Nového Sadu aj *Parvol Jozef Šafárik* a iní.

Keďže sa tu bude hovoriť o evanjelických duchovných predstavených, spomeniem len takmer 30-ročné pôsobenie ev. kazateľa a farára *Jána Kollára* v rokoch 1819–1849, ktorý tu pripravil a vydal svoje najvýznamnejšie dielo ako *Slávy dcéru* r. 1824, *Písne světské...* r. 1827, *Národné spievanky* r. 1834–1835, ale i svoju čítanku, šlabikár r. 1825, či staršiu *Štúdiu o pomadárčovaní Slovákov v Uhorsku* r. 1821. Kollár viedol ľudí v duchu svojho hesla o národnosti a nábožnosti ako základných pilierov záchrany a ochrany každého etnika, zapájal sa do spolkové-

Evanjelický kostol na Deákovom námestí v Budapešti

ho a kultúrneho života, viedol svojich veriacich k znášateľnosti, úcte k materinskej reči a tolerancii.

V súvislosti s Budapešťou sa menej hovorilo a aj hovorí o pôsobení katolíckeho kaplána *Štefana Moyses*a v chráme sv. Jozefa v r. 1828–1829. Tu sa zapojil aj do štúdia filozofie a peštianska filozofická fakulta mu tu udelila doktorát, aby sa v r. 1829 vybral na svoj dlhoročný pobyt do Záhrebu. Neskorší banskobystrický biskup sa stal prvým predsedom *Matice slovenskej* v r. 1863–1869, ako úzky spolupracovník viedenského cisárskoho dvora mal kontakty s budapeštianskou societou.

Výrazným znakom ekumenizmu a spájania národných i duchovných síl sa tu po r. 1834 stal *Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej*, založený z iniciatívy katolíka *Martina Hamuljaka*, a za predsedníctva evanjelika *Jána Kollára*. Spolok vydával almanach *Zora* a stal sa akýmsi mecénom na vydanie viacerých literárnych diel, najviac na vydanie diela *Jána Hollého* (najmä jeho *Cyrilometodiáda*, *Sláv* a *Selanky*). Tu sa sústreďovali slovenské talenty, organizovali národné a výchovné podujatia, sem smerovali cesty slovenských vzdelancov nielen zo Slovenska, ale i z Európy. Martin Hamuljak tu chcel v 30. rokoch dokonca vydávať aj časopis *Budínsky priateľ*, *Michal Godra* spolu s inými tu založili *Občiansko-uhersko-slovenské noviny*.

I. polovica 19. storočia, keď už významne ožil slovenský duch v Budapešti, je už poznačená rečovými trenicami, zásahmi domácich orgánov do tunajšieho slovenského života. Akýsi vyvolaný odpor proti narastajúcej maďarizácii spôsobil zjednocovanie Slovákov, katolíkov i evanjelikov, reprezentantov biblickej češtiny a bernolákovčiny. Pravda, prostý ľud na okolí, ale i v meste okrem maďarčiny akiste komunikoval slovenským dialektom a stály prísun remeselníkov, či podomových obchodníkov, drotárov a iných podnikateľov, miešal slovenčinu so všetkými jazykmi v meste, najmä s maďarčinou.

Omnoho živšie bolo obdobie revolučných rokov, keď duchovné i kultúrne zázemie tu žijúcich Slovákov získalo svojho partnera na druhej strane Dunaja, najmä v Bratislave a západnom Slovensku. Nezabúdajme, že jediným poslancom v uhorskom sneme bol *Ludovít Štúr*, za chorvátske pravicové strany Slovákov, už spomínaný *Jozef Moyses*.

Toto obdobie vlastne vyvolalo akýsi útlm slovenského života a sústredilo jeho prúdy len na chrámy a literárne – hoci len skromné podujatia.

Jednako však naďalej výrazne fungovala budapeštianska typografia, ktorá bola pripravená vydávať ďalšie literárne a umelecké diela v slovenčine, šírenie akiste aj v slovenskom budapeštianskom svete. Na starú Budapešť sa upínali zraky mnohých, viacerí sa však usadili v iných centrách a pôsobili v odľahlých mestách a strediskách.

Čulejší slovenský ruch zažila II. polovica 19. storočia, najmä v oblasti vydavateľskej, žurnalistickej či spolkovvej. Už v roku 1851 sa tu usadil – za trest – na nemeckej fare slovenský dramatik a organizátor slovenského života *Ján Palárik*, neskôr spojený aj s aktivitami *Novej školy slovenskej* a vydávaním slovenských časopisov.

Budín musel reagovať na rodiaci sa slovenský život v 60. rokoch, ktoré nazývame *matičné*. Ich snahou bolo získať v Budapešti povolenie pre základné občianske, ľudské i národné práva Slovákov, tvorbu autonómneho okolia, zavedenia slovenčiny a slovenského úradného života. To sa napokon vyriešilo vo Viedni. Slovenská inteligencia hľadala pomoc vo Viedni, no využila Budín na tlač svojich diel, viazaných na toto obdobie. Budín vydal A. Sládkovičovi Svätomartiniádu r. 1861, *Štefanovi Markovi Daxnerovi* Hlas zo Slovenska, *Ján Francisci Rimavský* a *Mikuláš Ferienčík* tu začali vydávať v r. 1860–1870 časopis *Pešťbudínske vedomosti*. Ten

reprezentoval takmer politický orgán na presadzovanie národných práv, mal priestor aj pre kultúru a duchovný život. To sa v Budíne už uchytil slovenský srbsko-kulpínsky poslanec uhorského parlamentu *Viliam Paulíny Tóth*, s manželkou z Kecskemétu a pôsobil nielen ako redaktor a publicista, ale aj spisovateľ. V jeho súvislosti treba spomenúť tu vydávaný časopis v r. 1861–1864 *Černokňazník*, kde kritizoval odrodilstvo, stratu národnej identity a prízvukoval etnické, kultúrne i duchovné korene Slovákov.

Spomínaný *Ján Palárik*, inak tiež kňaz a *Jozef Viktorín* mali snahu spájať slovenskú inteligenciu časopisom *Concordia*, teda *Svornosť* od roku 1858 a vlastným nákladom aj začali svoju publicistickú, kultúrnu i duchovnú misiu priamo v Budíne. *Concordia* vychádzala po slovensky, česky a na jej stranách sa objavili diela najvýznamnejších slovenských umelcov ako *Jána Kalinčiaka* – prozaika, *Janka Krála* – básnika, *Jozefa Miloslava Hurbana* – literárneho kritika i historika, *Pavla Dobšinského* – zberateľa slovenských povestí, rozprávok a iných.

Kultúrne bohatstvo typografie a žurnalistiky dopĺňali ďalšie tu vydávané časopisy, ako *Sokol* – od roku 1860–1862 so zábavnými a poučnými príspevkami, ale i prieborný, takmer politicko-historický časopis *Jozefa Hložanského Biele Uhorsko* (1869–1872). Ten bol za svoju odvahu odsúdený do žalára vo Vacove.

Z literárnych slovenských almanachov spomeňme národný zábavník známy ako *Lipa*, ktorý v Budíne redigoval *Jozef Viktorín* v roku 1860–1864. Ten, okrem významných slovenských autorov ako *Jána Bottu*, *Jána Palárika* a iných, tu zverejňoval aj svoje preklady zo svetovej literatúry, čím sa rozširoval obzor literárneho poznania čitateľov a ich znalosť svetovej literárnej tvorby.

Aj keď sú tu spomínané, predsa len do významného radu kultúrnych počínov Slovákov v Budapešti treba zaradiť Slo-

venské noviny z roku 1868–1875 ako orgán tzv. Novej školy slovenskej. Tú reprezentovali Slováci ako *Ján Bobula*, *Ján Malý Dusarov*, *Ján Palárik*. Táto skupina na rozdiel od iných staroslovákov, ktorí, ako sme už vyššie spomenuli, žiadali územné a autonómne práva, okolie a všetko čo súvisí s plynulým životom takmer dvojmiliónového slovenského národa v Uhorsku, svojou aktivitou, vydavateľskou i organizátorskou činnosťou sa sústredili zväčša na obhajobu práv kultúrnych i jazykových. Táto skupina dôsledne prispela aj do slovenskej osvety v Budapešti, zakladania slovanských spolkov a propagácii spoločenského života tu žijúcich Slovákov.

Z kultúrneho a duchovného zázemia v Budapešti sa prirodzene rodilo slovenské zázemie politické a spoločenské.

Na pôde spomínanej Novej školy sa postavil i zrod neskoršej Uhorskej národnej strany a stupňovanie požiadaviek voči uhorskému parlamentu a politickému systému. Ten, ako je známe, zavádzal v druhej polovici 19. storočia Deákovú teóriu o jednotnom uhorskom národe, ako i dôsledky jeho výroku, že slovenského národa jednoducho niet...

Treba však brať na vedomie, že slovenská duchovná i kultúrna reprezentácia mala dočinenia aj s zmiernejšími uhorskými či maďarskými autoritami, no v konečnom dôsledku nebolo možné robiť nič iné, len hľadať spôsoby ako čeliť nastolenému asimilačnému programu voči všetkým národnostiam v ríši.

Tu sa nám žiada uviesť pri tomto rade osobností a udalostí aj budapeštiansku prítomnosť evanjelického farára *Daniela Bacháta-Dumného* po roku 1873, zakladateľa slovenského spolku v Budapešti. Ten reprezentoval aj literárnu skupinu Dunaj po roku 1874, prekladal z maďarskej literatúry a rozvíjal živý ochotnícky život. Podstatnou je aj jeho účasť na duchovných podujatiach evanjelickej cirkvi a spoločnosti.

Popri ňom dva roky študoval a žil v Budapešti *Jozef Škultéty*, neskorší správca Matice slovenskej, spisovateľ, jazykovedec, organizátor slovenského života niekoľko rokov.

Na jeho budapeštiansky študijný pobyt, v učiteľskom ústave a pri štúdiách histórie a literatúry je viazaný školský časopis *Néptanítók Lapja*, ktorý vychádzal aj pre Slovákov po slovensky.

Jozef Škultéty sa stal aj budapeštianskym dopisovateľom Národných novín v Turčianskom Svätom Martine.

Napokon spomeňme budínske pôsobenie redaktora Pešťbudínskych vedomostí *Mikuláša Ferienčíka* už od roku 1861 i *Matúša Dulu*, poslucháča práv na tunajšej univerzite...

Títo mnohí spomenutí i nespomenutí takmer dve posledné storočia výrazne prispievali do atmosféry slovenského života v Budapešti.

Všetci disponovali nielen intelektuálnou, ale i organizátorskou schopnosťou a reprezentovali svoju identitu jazykovú, národnú, duchovú i kultúrnu v centre bývalej ríše.

Na druhej strane im treba pripísať aj tú skutočnosť, že svojím duchovným i kultúrnym vplyvom poistvovali národný i spoločenský život prostým vrstvám obyvateľstva – Slovákov v Budapešti, na okolí a nielen tu. Položili duchovné i kultúrne základy aj obdobiu po rozpade Rakúsko-Uhorska r. 1918.

Kapitola 20. storočia tunajšieho slovenského života získava mnoho nových obrysov.

Dnešná slovenská enkláva v Budapešti má o čo oprieť svoje tradície napriek skutočnosti, v akej sa najmä po 60. rokoch tohto storočia ocitla.

Verme, že nová éra slovenského národného, duchovného i kultúrneho života Slovákov v Budapešti získa na očakávaných úspechoch.

S. B.

Kresťanské korene a tradície pilíšskych Slovákov

„Nielen z chleba žije človek,
ale z každého slova, ktoré vychádza z Božích úst“.
(Mt 4,4)

Každý národ, ale aj národné a etnické menšiny si opatrujú svoje korene, tradície a pamiatky minulosti. Poznanie minulosti, teda aj minulosti Slovákov žijúcich v Maďarsku, je svetlom poznania budúcnosti a zárukou nášho bytia. Myslím si, že aj my – *Slováci žijúci v pilíšskej oblasti* – by sme mali byť hrdí na svoje *kresťanské cyrilometodské korene a tradície*, ktoré sú staršie než *svätoštefánské* a pritom ojedinelé v Maďarsku.

Viera, náboženstvo a cirkev mali nezastupiteľné miesto v každej spoločnosti a historickej etape jej vývoja. Dokazujú to aj cirkevné dejiny, ktoré oprávnene považujeme za „učiteľku života“. Cirkev nevymysleli ľudia, ale pochádza od Boha. Založil ju na zemi sám Boží syn – *Ježiš Kristus*. Štruktúra Cirkvi siaha do čias apoštolov. Jej prvé stopy pochádzajú z 2. a 3. storočia. Dejiny Cirkvi trvajú už dvadsaťjeden storočí. *Katolícka Cirkev latinského (západného) obradu je najväčšie spoločenstvo na svete*. Jeho bohaté skúsenosti a zásluhy môžeme spoznávať z cirkevných dejín a matrik, ktorých vedenie siaha do stredoveku. Prvý krok z zjednoteniu urobil 2. *Lateránsky koncil* v roku 1139, ktorý upozornil na potrebu vedenia matrik v rámci cirkevnej disciplíny. Na základe tohto rozhodnutia začali viesť matriky najmä v *krajinách západnej Európy*. Všeobecné vedenie matriky *pokrstených* (baptisatorum) a *zosobášených* (copulatum) nariadila Cirkev na *Tridentskom koncile* (1545–1563). Rímsky rituál v roku 1614 predpísal viesť aj matriky *zomrelých*

(defunctorum) a súčasne vydal formuláre na vedenie všetkých druhov matrik. *Trnavská synoda* v roku 1564 o. i. zdôraznila spomínané nariadenie tridentského koncilu.

Z dejín *Rímskej ríše* je známe, že v čase okolo narodenia Ježiša Krista bol pod vládou Rimanov prakticky celý vtedy známy svet. Dosvedčuje to aj evanjelista *sv. Lukáš*:

„*V tých dňoch vyšiel rozkaz od cisára Augusta vykonať súpis ľudu po celom svete.*” (*Lk 2,1*)

Rímsky miestodržiteľ *Pilát* spravoval *Palestínu*. Okolo stredného úseku Dunaja zriadili Rímania provinciu na území *Panónie*. Naši predkovia prišli do styku s *kresťanstvom* najmä prostredníctvom *obchodných a vojenských kontaktov*. Ako príklad sa uvádza výjav znázornený na stĺpe *Marca Aurélia* (121–180), vo vojsku ktorého v okolí *Hronca* boli zrejme aj kresťania. Najnovšie archeologické výskumy na rímskych lokalitách v Panónii dosvedčujú prítomnosť kresťanov už v 4. storočí.

Sťahovanie *slovanských kmeňov* v Karpatskej kotline prebiehalo v niekoľkých etapách. V druhej polovici 5. a 6. storočia bolo dokončené osídlenie *východných, západných a južných Slovanov*. V 7. storočí v čase jestvovania *Samovej ríše* prichádza k Slovanom za Dunajom misionár, mních *Amandus*, neskorší biskup v Maastriche, ktorého činnosť však nepriniesli pozoruhodnejšie výsledky.

Po zániku *Avarskej ríše* vznikli v Panónii vhodné podmienky pre rozsiahlu misijnú činnosť. Toto územie bolo priamo začlenené do *Franskej ríše*. V roku 796 veľmi horlivú aktivitu *evanjelizácie Slovanov* rozvinul významný pedagóg, teológ 8. storočia „*minister kultu*” *Karola Veľkého* (747–814) *Alkuin* z *Yorku*. V lete roku 796 zvolal Karolov syn *Pipin* vo vojenskom tábore na brehoch Dunaja synodu, na ktorej zhromaždení biskupi prerokovali problémy pokresťančenia slovanského obyvateľstva v Panónii. Rozsiahlu misijnú prácu mali

Kostol a časť cintorína slovenskej podpilišskej obce Kestúc

rozvinúť akvilejskí kňazi spolu s farskými misionármi. Predpokladá sa, že prvými misionármi na týchto územiach boli aj *írski a škótski misionári*, ktorí pokresťančili aj bavorských Nemcov, medzi ktorými účinkovali od 7. storočia.

Začiatkom 9. storočia zastihuje *slovanské kmene* pri strednom Dunaji štádium *politického zjednocovania kmeňových skupín*. Ich etnický názov bol *Sloveni* (Slavi alebo Sclavi) a bližšie topografické označenie *Sloveni moravskí*. Prvá písomná zmienka o nich je z roku 822, keď sa zástupcovia Moravanov zúčastnili na ríšskom sneme vo Frankfurte nad Mohanom. Skoro sa na to vytvorili dva nadkmeňové útvary – kniežatstvá: *moravské a nitrianske*. Z tohto obdobia poznáme aj prvých vládcov: *Mojmír* – vládol v moravskom a *Pribina* v nitrianskom kniežatstve. V roku 836 došlo k politickému zápasu, z ktorého vyšiel víťazne Mojmír a nitrianske kniežatstvo pripojil k svojmu panstvu, spojením ktorých vznikol väčší a silnejší útvar pod menom *Velká Morava – Velkomoravská ríša*. Prezieravý Rastislav videl v činnosti nemeckých misionárov aj politický vplyv a preto sa chcel politicky osamostatniť, ale chcel zriadiť aj samostatnú *cirkevnú provinciu*. Už v roku 861 vyslal do *Ríma* žiadosť o misionárov a biskupa, ktorý by bol nezávislý od nemeckej hierarchie. Keďže pápež *Mikuláš I.* odložil žiadosť na neskoršie vyriešenie, v roku 862 vyslal posolstvo v tej istej záležitosti do *Caribradu*. Cisár *Michal III.* vyhovel Rastislavovej žiadosti a vyslal na Moravu solúnskych bratov *Konštantína* a *Metoda*, ktorí prišli v roku 863. Ich veľkým prínosom bolo vytvorenie *hlaholského písma*, preloženie *Svätého písma* a iných náboženských kníh do staroslovenčiny. Najhlavnejším dielom *cyrilometodskej misie na Morave* bolo zavedenie *staroslovienskej reči do liturgie a konečne zriadenie osobitnej hierarchie* pre svoje územie. Po 40 mesiacoch prežitých na Morave, roku 866 v sprievode svojich učeníkov sa Konštantín a Metod vydali

na cestu do *Ríma*, nesúc posvätné slovenské knihy a pozostatky pápeža a mučeníka *sv. Klementa*. Pretože ich cesta viedla cez územie *Zadunajskej Panónie*, nemohli obísť *Blatnohrad*, kde panoval *Pribinov syn Kocel*. V lete v roku 867 opúšťali Panóniu.

Pápež *Hadrián II.* potvrdil *starosloviensku liturgiu*, prikázal vysvätiť žiakov a zriadil samostatnú hierarchiu pre Veľkomoravskú ríšu a ostatné slovanské kraje obnovením starobylého arcibiskupstva *Sirmia*, podriadeného pápežovi. Konštantín v Ríme ochorel a tam aj v kláštore, kde prijal meno *Cyril*, dňa 14. februára 869 zomrel. Metod bol v Ríme ustanovený za *arcibiskupa a pápežského legáta* a ešte v tom istom roku sa vydal na spätočnú cestu na Veľkú Moravu. Po jeho smrti 6. apríla 885 nastáva zákaz liturgie v ľudovom jazyku a jeho žiaci boli vyhnaní do Čiech, Chorvátska a Bulharska.

Obrátením predkov dnešných Slovákov a vybudovaním ich kultúry Cyril a Metod napojili Slovanov na Európu, ktorá bola stvárnovaná vo vysokej dvojitej kultúrnej forme – *Rímom a Carihradom*.

Po zániku *Veľkomoravskej ríše* sa tu vykryštalizovali dva nástupnícke štáty: *uhorský a český*. Uhorské knieža Gejza položil základy pokresťančenia Maďarov. Profesor *Špirko* vo svojich dejinách uvádza:

„*V Uhorsku začalo sa ujímať kresťanstvo najmä vplyvom slovenského obyvateľstva.*”

Prví slovenskí misionári pôsobili medzi Maďarmi, ktorí obsadili vtedajšiu Panóniu v roku 896. Slovenské obyvateľstvo, ktorého zvyšky si podrobili, bolo už kresťanské. Slováci mali svoje písmo, preložené Sväté písmo, modlitby, duchovné piesne, kostoly, školy, cirkevnú provinciu v Nitre, svojich svätcov Sv. Cyrila a Metoda. A práve Slováci sa stali prvými apoštolmi Maďarov. Maďarský cirkevný hodnostár *Lévy* píše vo svojich „*Počiatočných cirkevných dejinách*”:

„Nie je možné, aby sa Maďari nerozprávali o náboženských záležitostiach so Slováckmi, medzi ktorými žili, a tak sa Slováci stávali prvými hlásateľmi evanjelia maďarskému národu.”

Blahodarnú misijnú činnosť nielen medzi Slováckmi, ale i Maďarmi vyvíjali aj členovia *Zoborského benediktínskeho kláštora v Nitre*. Najnovšie historické výskumy potvrdzujú, že keď *sv. Gellért* zriaďoval biskupstvo v *Marosváre*, pozval si na pomoc aj dvoch členov zoborského kláštora.

Syn Gejzu sv. Štefan pokračoval v započatom diele a patrí nepochybne medzi vládatárov, ktorí si zasluhujú čestné miesto tak v cirkevných, ako aj občianskych dejinách. Sv. Štefan popri štátnických úlohách systematicky podporoval budovanie cirkevnej organizácie. Na základe Veľkomoravskej tradície cirkevnoprávne rozdelil celé územie na desať diecéz, z čoho boli dve arcibiskupstvá – v Ostrihome a Kalocsi a osem biskupstiev, vybudoval opátstvo v Pannonhalme, dostaval starobylý benediktínsky kláštor v Nitre. Okrem iného sa preslávil zásadou – postaviť pre desať obcí aspoň jeden kostol, dostupný pre veriacich. Cirkev i jednotlivých duchovných zabezpečil rozličnými výsadami. Za jeho panovania pilíšska oblasť patrila medzi cirkevnú jurisdikciu Ostrihomskej arcidiecézy.

Uhorsko sa stalo takmer na celé tisícročie domovom našich predkov, Slováci si priniesli všetko, čo zdedili z čias svojej *štátnej samostatnosti*: predovšetkým svojou kresťanskou kultúrou prevyšovali ostatné národy, ktoré obývali územie vznikajúceho Uhorska.

O náboženskom a kultúrnom raste Uhorska svedčia početné kláštory, ktoré boli centrami nielen náboženského, ale aj kultúrneho a hospodárskeho života.

Pilíš – patrí medzi jedinečné oblasti Maďarska nielen svojou bohatou históriou od najdávnejších čias, nevšednou koncentráciou umelecko-historických pamiatok a prírodných krás, ale aj zložením obyvateľstva.

Po celé stáročia žili v *Pilíšskej oblasti* vedľa seba príslušníci viacerých národností: *Arménci, Maďari, Nemci, Rómovia, Slováci, Srbi* a v menšej miere *Židia*. Pestrosť národnostných pomerov sa osobitným spôsobom premietla aj do pomerov náboženských. *Religiózna štruktúra* obyvateľstva Pilíšskej oblasti bola pomerne homogénna a s výsadbým postavením rímskokatolíkov. Slovenské, nemecké, arménske a rómske obyvateľstvo uprednostňovalo *rímskokatolícke náboženstvo*, Srbi *ortodoxné* – pravoslávne a *Židia judaizmus*.

Úcta k sv. Cyrilovi a Metodovi na Slovensku zapúšťala hlboké korene a bola živá počas celých storočí. V 19. storočí sa slávil tri významné výročia, ktoré boli vhodnou príležitosťou na oživenie úcty k sv. solúnskym bratom. Bolo to predovšetkým 1000. výročie *ich príchodu na Veľkú Moravu* (863) a 1000. výročie *smrti Konštantína-Cyrila* (14. februára 869) a 1000. výročie *smrti sv. Metoda* (6. apríla 885). Hoci oslavy týchto výročí zohrali dôležitú úlohu pri úsilí o národnú identitu a autonómiu Slovákov v druhej polovici 19. storočia, treba vidieť aj rozvoj cyrilometodskej úcty, ktorá sa prejavila: vo vzťahu pápeža k cyrilometodskej tradícii a postojov biskupov; pri výstavbe kostolov na ich počesť a v znameniach patrocínií na ich titul; v počte procesií, pútí, modlitieb, spevov ako aj v poézii a vo výtvarnom umení. Treba zdôrazniť, že na rozširovaní cyrilometodskej úcty sa podieľali aj slovenskí národovci: ostrihomský arcibiskup kardinál *Alexander Rudnay*, biskup *Štefan Moyzes* z Banskej Bystrice, básnik *Ján Hollý*, *Anton Bernolák*, *Andrej Radlinský* a mnohí ďalší. K oslavám na národnej a ekumenickej báze sa hlásili aj predstavitelia evanjelického prúdu na čele s *Ludovítom Štúrom*, *Jozefom Miloslavom Hurbanom*, *Andrejom Sládkovičom*, *Michalom Hodžom* a *Pavlom Országhom Hviezdoslavom*.

V roku 1985 si celý kresťanský svet pripomínal 1100. výročie smrti *sv. Metoda* – bol to *Jubilejný cyrilometodský rok*.

Pre Slovákov mal tento jubilejný rok dvojnásobný význam, pretože hlavným ťažiskom pôsobenia sv. Cyrila a Metoda bola vlast' našich predkov. Pri tejto príležitosti sa konali početné pamiatkové slávnosti, nábožensko-kultúrne stretnutia i vedecké konferencie. Celé Slovensko, ako aj krajania, oživilo význam dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre nás. Ide však o udalosť veľkého významu aj pre Slovákov, ktorí žijú mimo územia Slovenska. Bola to *posledná historická príležitosť v minulom storočí*, a teda jedinečná možnosť pre súčasné generácie slovenského pôvodu, aby si uvedomili korene svojho *náboženského a kultúrneho bytia* a obnovili sa na duchu pri čistých prameňoch, z ktorých čerpali naši predkovia.

Pápež Ján Pavol II. 31. decembra 1980 vyhlásil sv. Cyrila a Metoda za *spolupatrnov Európy* a tak dal najavo svetu, že *kresťanstvo slovanskej časti starého kontinentu* má svoj pôvod práve v rozsiahlej misii solúnskych bratov a ich učeníkov. Cyrilometodská tradícia je tradíciou európskou. Spisovný jazyk *starosloviensky*, ktorý solúnski bratia vytvorili, bol v Európe tretím, podľa niektorých odborníkov štvrtým spisovným jazykom.

Okrem toho vydal 2. júna 1985 osobitnú encykliku „*Slavorum Apostoli*” (Apoštoli Slovanov), ktorú napísal pri príležitosti tisícstého výročia smrti sv. Metoda. Pápež v nej predstavuje solúnskych bratov ako vzory pre *modernú misionársku prácu, predchodcov ekumenizmu a budovateľov kresťanskej Európy*. Je doteraz najhlbšie ocenenie zásluh sv. Cyrila a Metoda:

„...patrí sa teda, aby celá Cirkev oslávila dôstojne a radostne tisícsté výročie, ktoré už uplynulo od dovŕšenia apoštolského diela prvého arcibiskupa vysväteného v Ríme pre slovanské národy, t. j. Metoda a jeho brata Cyrila, a pritom si pripomenúť, že tieto národy tým vstúpili na javisko dejín spásy, a boli takým spôsobom začlenené do počtu európskych národov, ktoré už v predošlých stá-

ročiach prijali evanjeliové poslanstvo. Všetci istotne chápu, s akou hlbokou radosťou sa na tejto oslave chce zúčastniť prvý syn slovenského rodu, povolovaný po skoro dvetisíc rokoch na biskupskú stolicu sv. Petra v Ríme.”

Veľký význam pre náboženskú, mravnú i národnú výchovu slovenských katolíkov od roku 1870 mal *Spolok sv. Vojtecha v Trnave*, ktorý založil Dr. *Ondrej Radlinský*. Jeho bohatá misijná služba a edičná činnosť upevňovala nielen náboženský život, rozširovala vzdelanie, ale aj posilňovala náboženské a národné povedomie slovenských katolíkov doma i v zahraničí. Medzi biskupov, ktorí zastávali v tom čase nielen cirkevné, ale aj národné a politické práva Slovákov, patrili ostrihomský arcibiskup *Alexander Rudnay*, spišský biskup *Ladislav Zábojský*, prvý predseda Matice slovenskej, banskobystrický biskup *Štefan Moyses*.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918–1920 sa Slováci ocitli v troch štátnych útvaroch a tým boli nielenže odtrhnutí od svojho materinského etnika, ale značne sa oslabili aj ich vzájomné styky, čo najnegatívnejšie zasiahlo práve Slovákov v Maďarsku.

Poznamenávam, že medzi našimi katolíckymi pôsobili viacerí slovenskí misionári: *Andrej Breštanský* (Šóškút), *Jozef Kacvinský* (Senváclav), *P. Ján Guga SJ* a *P. Koloman Grieger SJ* (Santov).

Žiaľbohu, už iba s trpkosťou v srdci si môžeme zaspomínať na tie časy, keď v pilišských obciach (*Čív, Huť, Kestúc, Mlyny, Pilišska Caba, Santov a Senváclav*) slúžili slovenskí kňazi a rectori. Sväté písmo, modlitebníky boli slovenské a donášali sa nielen z územia dnešného Slovenska, ale tlačili sa aj v *Budíne a Pešti* a v rôznych iných miestach dnešného Maďarska. Nutnosť vydávať *náboženské knihy a literatúru* pre pilišských Slovákov v slovenčine uznávala aj cirkevná vrchnosť

pilíškeho okolia, teda aj *najdôstojnejší Ordinariát Ostrihomský*. Zrejme preto, lebo tu žijúci veriaci hovorili len po slovensky.

Medzi tu žijúcimi *slovenskými katolikmi* bola aj veľmi obľúbená a rozjímavá modlitba *posvätného ruženca*, ktorej počiatky siahajú ďaleko do minulosti. Vznikla ako modlitba jednoduchých ľudí, keď napodobňujúc mníchov v modlitbe liturgie hodín, si vynašli vlastný žaltár, pozostávajúci z modlitby 150 anjelských pozdravení – Zdravasov. Do Zdravasov vkladali tajomstvá z Ježišovho a Máriinho života. Tak vznikol *radostný, bolestný a slávnostný ruženec*.

V každej obci sa zakladali *Ružencové bratstvá*, členovia ktorých sa modlia denne jeden desiatok, stretávajú sa väčšinou v prvú nedeľu v mesiaci a vymieňajú si *ružencové tajomstvá*. Jestvovali tu aj tzv. *Bratstvá Božského srdca Ježišovho*.

A teraz sa pozrime, aké sú kresťanské korene a tradície v Pilíšskej oblasti a nakoľko sa zachovali v jednotlivých obciach.

„*Stoj noha, posvätné sú miesta, kdekoľvek kráčaš, lebo do dnešného dňa mená miest, riek i potokov hovoria o našej prítomnosti na oných územiach*” – slová Jána Kollára sa vzťahujú aj na nás, potomkov, Slovákov žijúcich v pilíšskej oblasti.

Kestúc

Svojrázna obec *Kestúc* (Keszttölcs) s terasovitými ulicami leží pod *Čiernym vrchom*. Spolu s *Kláštorom* je široko-ďaleko vyhľadávaná pre svoju bohatú históriu a malebné prostredie. Z historickej spisby vieme, že v Zadunajskej Panónii žili Slovania pred príchodom Maďarov. Bývalý kňaz, misionár v Kestúci *dr. Pál Kárpáti* (1905–1977) počas svojej dlhoročnej dušpastierskej služby, húževnatou bádateľskou činnosťou objavil dôkazy toho, že obec je oveľa staršia, ako to doposiaľ histografia predpokladala. V období najväčšieho rozmachu Rím-

skej ríše tadiaľto viedla významná komunikácia do *Aquinca* – Starého Budína. Nálezky svedčia aj o prítomnosti *Avarov*, *Hunov*, *Slovyanov*, *Maďarov*, ktorí sa tu vystriedali, alebo spolužili. P. Kárpáti predpokladá, že pôvodné obyvateľstvo bolo slovanského pôvodu a prvý kostol postavili okolo roku 863 v *Eletíši*. Potvrdzuje to aj výber patróna kostola – *sv. Klementa*, pápeža i mučeníka. Poznamenávame, že je to typické patrónium z epochy *byzantskej misie*, ktoré je aj na Slovensku zriedkavé. Podľa kroniky na vysviacke kostola sa roku 864 zúčastnili aj *sv. Cyril a Metod*. Nadhodí sa otázka, či na ich podnet si vybrali za patróna kostola *sv. Klementa*, ktorého telesné pozostatky sú zamurované do oltárneho kameňa. Patrón kostola, titul po jeho posvätení, alebo požehnaní sa nemení. Možno, že jeho kult priniesli ďalšie dve prístahovateľské vlny Slovákov po odchode *Tatárov*, resp. *Turkov*. Isté je, že úctu k *sv. Klementovi* šírili oni.

Sv. Klement bol po *sv. Petrovi* štvrtý rímsky pápež, ktorý bol vypovedaný do vyhnanstva k *Čiernemu moru* a odtiaľ na nútené práce do kameňolomu pri *Chersone*, kde zahynul mučeníckou smrťou okolo roku 100. Ako je známe, *sv. Cyril a Metod* objavili na *Kryme* jeho hrob a jeho pozostatky vzali so sebou najprv do *Caribradu*, odtiaľ na *Velkú Moravu* a nakoncom do *Ríma*, kde boli uložené v starokresťanskej *Bazilike sv. Klementa*, neďaleko *Kolosea*. Pretože ich cesta viedla cez územie *Zadunajskej Panónie*, mohli prejsť aj do *Kestúca*. Nemohli však obísť *Blatnohrad*, kde po *Pribinovej* smrti panoval jeho syn *Kocel*, ktorý ich tiež prijal.

Roku 1985 pri príležitosti 1100. milicentenária, v *Kostole sv. Klementa v Kestúci* vysvätili dve mozaiky *sv. Cyrila a Metoda*. Mozaika *Metoda* bola vyhotovená v roku 1985 pri príležitosti 1100. výročia jeho smrti a mozaika *Cyrila* o rok neskôr. Vyhotovil ich rodák z *Kestúca Tibor Nyilasi* a talianski

mozaikári *Ernesto Paulino a Lorenzo Del Bene*. Starší dedinčania sa ešte dobre pamätajú na tri predchádzajúce podobizne sv. Klementa a solúnskych bratov, ktoré zdobili kestúcky kostol. O živej úcte svedčí aj tá okolnosť, že sú tu zasa ich obrazy, ktoré chcú zachovať a *posilniť cyrilometodské dedičstvo v Slovákoch tejto obce aj na začiatku tretieho tisícročia a odovzdať úctu sv. Klementa ako aj Cyrila a Metoda* ďalším generáciám.

Prvý písomný záznam z Kestúca je z roku 1075, z čias vlády kráľa *Gejzu I.* Spomína sa pod menom *Kestelec* ako obec s kostolom a vinicami. Písomné pamiatky dokazujú, že kráľ *Gejza I.* v roku 1075 založil *benediktínske opátstvo v Hronskom Beňadiku* a kestúcky chotár daroval beňadickým mníchom. Kráľ *Belo III.* tu zasa v roku 1184 založil *pilišské opátstvo*. *Bl. Eusébius* okolo roku 1250 spolu s piliškými mníchmi založil na počesť *Svätého kríža* malý kostol s kláštorom, ktorý bol od roku 1250 až do roku 1304 zároveň strediskom *pavlínskej rehole*. Turci ho pravdepodobne spolu s inými piliškými opátstvami už v roku 1526 vypálili.

V 19. storočí bolo ešte vidieť zrúcaniny opátstva, ale v 20. storočí po nich nebolo ani stopy. Iba meno *Kláštor-Klastrompuszta* zachovalo jeho pamiatku. Odborníci predpokladajú, že je tu pochovaný zakladateľ pavlínskej rehole, preto sa pomocou *Maďarského národného múzea* pokúsia nájsť jeho náhrobok.

Dušpastiersku službu v obci vykonávajú mnísi – pavlíni z Kláštora. V roku 1397 bola už v obci príkladná farnosť, ktorá roku 1562 dostala pozvanie na synodu v Trnave. *Canonica Visitation* z roku 1732 uvádza 311; roku 1799 863; roku 1848 1125; roku 1892 1573; roku 1910 1964; roku 1942 2268 a roku 1982 2508 *obyvateľov*.

Huť

V *Huti* (Piliszentlélek) sa založila v Uhorsku jediná mužská rehoľa *pavlínov-paulánov* (Ordo santi Pauli primi eremitaie). Rehoľu pavlínov založil ostrihomský kanonik, *blahoslavený Eusebius* (Özséb) v polovici 13. storočia, ktorý sa vzdal kanonickej funkcie a pridala sa k pilíšskym mníchom (1621).

Spiritualitu pavlínov charakterizuje apoštolské nadšenie za Cirkev, neobyčajná úcta k Panne Márii, rozjímanie a liturgia, prostota a služba blíznym. Poznámam, že pri rumoviskách pavlínskeho kláštora je prírodný oltár, pri ktorom sa každý rok v prvú májovú nedeľu konajú viacjazyčné sväté omše pre národnostných veriacich, žijúcich v Komárňansko-Ostrihomskej župe.

V 18. storočí Matej Bel už píše o tunajšej *Sklenej Huti* (vtedy *Hutaszentlélek – Huta Svätého Ducha*). Od polovice 19. storočia spomína jedna *kanonická vizitácia* túto obec ako dvojjazyčnú a dnes tu ešte vždy počuť slovenskú reč.

V roku 1992 odhalili na stene hutianskeho kostola dvojjazyčnú pamätnú tabuľu *Petra Pázmánya*. Nastolí sa otázka, aká môže byť súvislosť medzi tunajším malým kostolíkom s niekoľko sto dušami a Petrom Pázmáňom? Nuž taký, že Peter Pázmán vo svojom dočasnom sídle v Trnave daroval pre *hutiansky františkánsky kostol tri tisíc zlatých na zariadenie miesta slovenského kazateľa, aby tamojší Slováci mohli počúvať Slovo Božie vo svojej materinskej reči*.

Čív

Prvú písomnú zmienku o *Číve* (Piliscsév) poznáme z roku 1262. Ešte v tomto roku kráľovná *Izabela* darovala časť svojho čívského majetku *dominikánskym mníškam na Margitinom*

ostrove. V roku 1307 kráľovský správca *Mikocha* daruje pavlínskemu kláštoru pozemok *Chazlow*, ktorý patrí k chotáru Čívu.

Čív znovu osídlili Slováci pred 300 rokmi. Kostol bol vybudovaný v roku 1715 a je zasvätený *Panne Márii*, čo svedčí o živej mariánskej úcte tunajšieho obyvateľstva.

Mlynky

Korene osady *Mlynky* (Pilisszentkereszt) nájdeme už v dobe *Velkej Moravy*, keď sami obyvatelia sa najprv nazývali *Pilíšanmi*. Meno *Pilíšan* sa dodnes nevytratilo z vedomia pilíšskych Slovákov, i keď popri ňom vzniklo meno *Mlynky*, respektíve *Mlynčania*.

Kráľ *Belo III.* tu v roku 1184 založil *Pilíšske opátstvo*, ktoré bolo činné až do roku 1526. Pôsobili v ňom *cisterciti*. Sú to členovia rehole, ktorá vznikla odštiepením benediktínov. Meno majú od kláštora v *Cisteriu vo Francúzsku*. Pri príležitosti 800. výročia založenia rehole boli v *Mlynkoch* v roku 1984 veľké oslavy. V *Jubilejnom svätom roku 2000* vysvätili bustu zakladateľa opátstva kráľa *Belu III.*

Mlynky boli znovuosídlené v roku 1752. Kostol je tu zasvätený *Svätému Krížu* a bol postavený v roku 1766.

Santov

V obci *Santov* (Pilisszántó) už roku 1725 stál v starom cintoríne drevený kostol. Kostol znovuzaloženej dediny dala roku 1758 postaviť vdova *Mihálya Zichyho – Alžbeta Berényiová* a bol vysvätený roku 1760. Patrónom je *Svätý Anton Paduánsky*, kňaz, rehoľník a cirkevný učiteľ (1195–1231), ktorý nepochybne patrí medzi najuctievanejších svätých.

Je pozoruhodné, že v kostole sa nachádza aj bočný oltár *Sedembolestnej Panny Márie*, ktorý dal postaviť *Pavel Kormoš* a jeho manželka roku 1872. Pieta je kópiou sochy *Sedembolestnej Panny Márie v Šaštíne*, ktorú vyhlásil pápež *Pius XI.* v roku 1927 za patrónku Slovenska.

Pilíšska Čaba

Pilíšsku Čabu (Piliscsaba) znovuosídlili Slováci v 18. storočí a slávnostná vysviacka miestneho kostola sa konala roku 1781. Kostol je zasvätený Panne Márii, ktorej úcta tu dodnes pretrváva. V zakladacej listine kostola majú zakotvené aj rozhodnutie, že kým kostol bude stáť, musia sa v ňom odbavovať slovenské sväté omše. Potomkovia dodnes dodržiavajú tento sľub.

Senváclav

Dejiny *Senváclavu* (Pilisszentlászló) sú spojené s osudmi 700-ročného miestneho rímskokatolíckeho kostola. Odohrali sa tu významné historické stretnutia. Napríklad roku 1308 *kardinál a pápežský posol Gentilis* na tomto mieste uzavrel dohodu s *Matúšom Čákom*, ktorý dovtedy nebol ochotný uznať oprávnenosť kralovania Karola Róberta. Kráľ mu tu na znak vďaky dal vybudovať pekný kostol, na stavbu ktorého použili množstvo tesaných kamenných kvádrov. Keďže výstavba trvala viac desaťročí, jeho vysvätenia sa už Karol Róbert nedožil. K vysväteniu došlo až roku 1350 za panovania jeho syna *Ludovíta I.*, ktorý dal tunajšiemu pavlínskemu mníšskemu rádu aj určité privilégia.

Podľa jedného dokumentu z roku 1515 navštívil Senondrej aj kráľ *Matej Corvín*, ktorý daroval pavlínom mlyn. V 16. storočí bola osada zničená Turkami. Po páde tureckého panstva pavlíni

zaľudnili osadu prisťahovalcami slovenského pôvodu, ktorí ju znova vybudovali. Senváclav sa znovu dostal pod patronát pavlínov, ktorí dali roku 1753 vybudovať v strede dediny faru a kaplnku a postarali sa aj o obnovenie kostola. Dnešný kostol vybudovali r. 1770–1772 na základných múroch starého a to v barokovom štýle. Jeho patrónom je uhorský kráľ *sv. Ladislav*.

O pilíškych Slovákoch

Slovenskí spisovatelia si len sporadicky všímali pilíškych Slovákov. Básnik, evanjelický farár *Ján Kollár* nespomína pilíškych Slovákov vo svojich „*Pamätiach z mladších rokov života*”. Trasa jeho putovania na Dolnej zemi počas prázdnin r. 1812 tade nevedla.

Presnejšie údaje spod Pilíša pochádzajú zo začiatku storočia. Roku 1902 cestoval spisovateľ *Jozef Gregor Tajovský* s *Andrejom Helašom* z Turčianskeho sv. Martina do Kestúca. Spolu sa ubytovali u tamojšieho farára *Jozefa Šrobára*, brata známeho slovenského politika. Skúmali tu ľudové piesne, zvyky a reč slovenského ľudu v Kestúci a Huti. Po návrate uverejnil J. G. Tajovský v *Slovenskom denníku* roku 1903 dva cestopisy: „*Panslavizmus na Hute a Slováci v Ostrihomskej... Z Martina na Kestúc*”. Spisovateľ píše:

„Cítili sme sa teda hneď ako doma, že sa toľko povedomých Slovákov raz na Kestúci zišlo. Ľud náramne chápaný, zhovorčivý, dôverný, priateľský a nadmieru pohostinný. Kedy a ako Kestúc a ostatné slovenské obce povstali, o tom si tunajší ľud nič nerozpráva. Ba, jedni by mysleli, že sú to potomkovia poslovenčených Turkov – lebo sú tu mená ako Kara, Minczér – druhí zasa hovoria, že sú to slovenské osady po tureckom páde založené, a tretí hovoria, že možno sú írečité zvyšky drievych zadunajských Slovanov. V reči vyslovujú všetko tvrdo. V domácnosti ide všetko

po slovensky. Že by však dakedy Kestúčanov pomadarčili, toho sa niet čo obávať!”

Pilíšski Slováci si svoju príslušnosť začali uvedomovať až po 2. svetovej vojne, najmä zásluhou správcu Spolku sv. Vojtecha v Budapešti *Alexandra Horáka*. V súčasnosti obývajú tunajší Slováci takmer súvislý ostrov obcí od Ostrihomu na východ pod Pilíšskymi vrchmi až po Senondrej a patria k najaktívnejším Slovákom v Maďarsku.

V nových, demokratických podmienkach a ovzduší náboženskej slobody aj slovenskí veriaci žijúci v Maďarsku si uvedomili potrebu zachovania duchovného dedičstva svojich predkov a to v duchu *cyrilometodskej tradície a svätoštefánskeho kresťanského odkazu*.

Slovenskí katolíci žijúci v Pilíšskej oblasti, ale aj v iných oblastiach aj napriek nepriazni a útlaku zo strany mnohých nezičlivcov prežili, nezriekli sa svojho duchovného bohatstva, zachovali si vieru a nestratili si národnú identitu. Výsledky bádateľov cirkevných dejín, histórie, národopiscov, jazykovedcov a zberateľov ľudovej kultúry dokazujú, že *pilíšski Slováci* prispeli svojimi kresťanskými tradíciami, slovesným umením i jazykom do pokladnice slovenskej národnej kultúry.

Zaujímavé údaje o pilíšskych Slovákoch môžeme nájsť v korešpondencii básnika *Jána Hollého*. V liste *Martinovi Hamuljakovi* z 13. októbra 1842 Ján Hollý spomína obec *Čív*. Tu sa u svojho strýka, farára *Jána Urbanovského*, zdržiaval budínsky typograf *Kotešovský*, ktorý sádzal Hollého básne. Ján Hollý si písal s ostrihomským učiteľom *Martinom Eliášom*, ktorý sa narodil v *Perbaji* (Perbál).

Biskup *Bartakovič* navštívil Eliášovu školu a hľadal hudobníka pre Hollého texty náboženských piesní. Eliáš v súvislosti s tým Hollému píše: „*Ja som k tej veci súci, Slovák rodení a z národnosti, vďaka bich ti pesni z průvodom organa zložil až milá*

vec, ne ale za penáže, ale z náboženstva a pobožnosti” (list z 10. novembra 1844). Pilišsky Slovák Eliáš potom aj Hollého texty piesní zhudobnil.

Na potrebu výskumu nárečia zadunajských Slovákov poukázal aj *Jozef Škultéty*. Archeológ a publicista *Štefan Jansák* chodil po okolí Ostrihomu ako vojak v prvej svetovej vojne. V oblasti Ostrihomu ho prekvapilo mnoho slovanských názvov vrchov a častí lesa a poľa. Skúmal život a zvyky v podhorskej dedine *Huť*. Navštívil *Čív* a *Kestúc*, kde bol hosťom farára *Jozefa Šrobára*. Svoje zážitky pútavo a sviežim jazykom opísal v pamätiach *Posledný sublikant*, ktoré vyšli v roku 1973. Pilišskej oblasti sa dotýkajú posledné dve kapitoly: *Ostrihomský kraj a jeho niekdajšie poklady* a *Trojaké dobrodružstvo v Čéve*.

Univerzitný profesor *Ján Stanislav* skúmal po 2. svetovej vojne miestne názvy v *Zadunajsku* a teda aj v kraji pod *Pilišskými vrchmi*. Rozbor názvov miest a dedín dokazoval, že túto oblasť osídlili predkovia Slovákov. Napr. *Esztergom* (Ostrihom) vznikol zo *Stręgom–Stręhom*, názov *Čív* je zo slovenského *Čevo*. *Kestúc* z *Kostolec*, *Csolnok* – z *člnok*, názov hradu a obce *Višegrád* zo slovenského *Vyšegradu* (Vyšehrad). V názve obce *Šářišáp* (Sárisáp) je druhá časť zo slovenského osobného mena *Šáp*, ktorá je aj v slovenskom názve obce *Šápinec*. Výsledkom namáhavého výskumu starých listín, písomných prameňov i knižných prác je Stanislavova dvojdielna monografia *Slovenský juh v stredoveku* (1948).

Dialekt pilišskych obcí nadväzuje na *dolnonitrianske a tekovské nárečie na Slovensku* a je ich pokračovaním. Možno preto predpokladať, že *pilišski Slováci sú pozostatkom veľkomoravských Slovienov, predkov Slovákov, ktorí bývali za Dunajom v Panónii a ktorí sa v oblasti Blatnohradu stýkali s predkami dnešných Slovincov*. Pristáhovalcami z oblasti *Záhoria, Trnavy* a z *Považia* spod *Inoveckých vrchov* tu vznikol *miešaný dialekt*.

Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane!

„Chváliť nám treba slávných mužov, našich otcov, ako nasledovali po sebe. Pre svoju rozvahu sa stali vodcami ľudu a pre svoju zbehosť v písmach viedli národy. V ich výrokoch sú slová múdrosti; zostavovali piesne a nápevy, písali a prednášali básne. O ich múdrostiach rozprávajú národy a zhromaždený ľud ich ospevuje.“

(Sir 44, 1., 4–7., 11–15.)

Už viac ako tisíc rokov sa hrdo hlásime ku kresťanským hodnotám, k *cyrilometodskej*, ako aj *svätoštefánskej tradícii*, ako sme si zvykli hovoriť: *k dedičstvu otcov*. Na ňom chceme budovať nielen svoju štátnosť, ale predovšetkým každodenný život. Ten, kto toto zvolanie či prosbu smerovanú k pánovi neberie ako frázu, nevyhnutne sa musí zamyslieť nad tým, o čo vlastne prosíme.

Pojem dedičstvo otcov nás privádza ku koreňom a k základom cyrilometodskej tradície, predovšetkým k obom apoštolom Slovanov a zároveň k postoju všeobecnej Cirkvi k nim.

V živote jednotlivca, rodiny, národa, Božieho ľudu sú hodnoty, o ktorých nemožno nehovoriť, lebo ich odovzdávanie z generácie na generáciu tvorí nosný pilier vlastnej identity. Odkaz – dedičstvo solúnskych bratov nemožno zriedť ani vyberať si z neho len to, čo nám príde práve vhod. Možno ho prijať len v celku a v jednote jeho troch základných rozmerov: náboženského, kultúrneho a spoločenského.

Pápež Pavol VI. o tom výstižne povedal:

„Keď sa zamýšľame nad významom apoštolátu dvoch Solúnčanov, jasne vidíme, že bol pre vašich predkov najštedrejším Božím darom. Ved' oni hlásením evanjelia priviedli slovanské národy do lona Cirkvi, okrem toho vytvorením novej abecedy a uzákonením spisovného jazyka otvorili brány vedy a kultúry. Vďaka ich dielu otvoril sa vám prístup k literatúre Východu a Západu. Cirkev v týchto krajinách dosiahla riadne usporiadanie, aj civilné právo bolo poznačené pravidlami plných múdrostí. Právom im teda patrí názov otcov vlasti. Lebo podľa všeobecného presvedčenia im treba ďakovať za to, že sa vaše národy dostali do počtu kultúrne najvyspelejších národov. Ale všetci tí, ktorým záleží na nebeskej milosti, musia sa pre nehybnú pamiatku prijatého dobrodenia starať a usilovať, aby nebeská milosť nevyšla nazmar a by jej očakávané ovocie neuschlo.“

(Pavol VI., Antique nobilitatis, 2.2. 1969)

Náboženský rozmer a prínos misie sv. Cyrila a Metoda je prvoradý a nespochybniteľný. Prišli na územie Veľkej Moravy predovšetkým ako misionári, kňazi, muži modlitby vedení Duchom Svätým.

O náboženskom rozmere ich misie svedčia dobové historické dokumenty i skutočnosť, že prispeli k založeniu *moravsko-panónskej cirkevnej provincie*.

A čo sa týka kultúrneho rozmeru nezabúdajme, že Konštantína vo vtedajšom svete pre jeho vzdelanosť nazývali ako *Filozof*. Na misiu prišiel pripravený a priniesol dar. Pápež Ján Pavol II. o tom píše:

„Solúnski bratia v evanjelizačnom diele, ktoré vykonali ako priekopníci v oblastiach obývaných Slovanmi, je súčasne zahrnutý aj vzor toho, čo dnes voláme „inkulturácia“, t. j. zasadzovanie

evanjelia do miestnej domácej kultúry a zároveň aj začlenenie týchto kultúr do cirkevného života” (Slavorum Apostoli).

A rozmer tretí, spoločenský. Zatiaľ, čo pri kultúrnom rozmere dedičstva otcov stojí väčšia váha na Konštantínovi, v spoločenskom a politickom rozmere je väčšia váha na našom prvom arcibiskupovi sv. Metodovi.

Vzdelaním právnik, syn guvernéra a sám guverné – správca provincie, prináša popri Svätom písme, hlásaní viery v Ježiša Krista a bohoslužobných knihách aj zbierku zákonov tzv. *Nomokánon*, čím položil základ kresťansky orientovaného zákonodarstva a právneho poriadku postaveného na radosnej zvesti o nebeskom kráľovstve.

Aj preto je potrebné si uvedomiť, že nemožno pravdivo a v plnosti hovoriť o cyrilometodskej tradícii tam, kde existujú zákony, ktoré sú v rozpore s evanjeliom.

My, Slováci v Maďarsku, ako aj krajanovia vo svete, patríme k priamym dedičom evanjelizačného diela svätých solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda.

Aj my, slovenskí katolíci žijúci v Maďarsku, by sme si chceli chrániť a pestovať naše duchovné dedičstvo, vďaka ktorému sme prežili v tejto krajine takmer tristo rokov.

Veríme, že ich sviatok ešte viac posilní naše náboženské a národné povedomie. Mnohí z nás, najmä členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* slúžia s oduševnením za to, aby sa to podarilo, pričom šíria aj úctu k sv. Cyrilovi a Metodovi.

Aj súčasníci by si mali uvedomovať Božie slovo, čiže hlavný prínos sv. Cyrila a Metoda v reči našich praotcov, ktoré nás pozýva a uisťuje o tejto jedinej ceste:

„Ja som cesta, pravda a život” (Jn 14, 6).

Neblahý náboženský život Slovákov v Maďarsku

Na svete nejestvuje v podstate ani jeden štát, ktorý by bol jednonárodný. V každom žije aspoň jedna, ale často niekoľko väčších, alebo menších skupín obyvateľstva, ktoré sa hlásia k inej národnej alebo etnickej menšine. Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k *Svetovému dňu mieru* z 1. januára 1989 sa dotýka jedného z najaktuálnejších problémov spoločnosti. Vyjadruje to už titul posolstva: „*Na budovanie pokoja treba riešiť menšiny!*”

V ústrednej časti svojho posolstva Ján Pavol II. vymenúva práva a povinnosti všetkých menšinových skupín:

„*Prvým právom menšín je právo jestvovať. Druhým je právo zachovať si a zveľadovať vlastnú kultúru!*”

Pápež Ján Pavol II. nám ďalej kladie na srdce:

„*Zostávajúce verní svojmu duchovnému dedičstvu!*” – ako prameň našich duchovných koreňov, z ktorých musí vyrastať celá naša budúcnosť. V týchto slovách sú zahrnuté najvyššie hodnoty ľudu a národa: viera, vernosť Kristovi a svojmu národu, mravný charakter, snaha spojiť sa s Európskym domom.

Katolícka Cirkev zohrávala v duchovných a kultúrnych dejinách stredovekej Európy mimoriadnu úlohu. Christianizácia znamenala vždy a všade nielen vieru, výstavby kostolov a ich výtvarnú ozdobu, ale aj šírenie osvety, zakladanie škôl, odpisovanie kníh, vznik literatúry, hudby a samozrejme i rozvíjanie bohoslužobného spevu. A tak sa Cirkev stala tvorcom

a strážcom duchovných a morálnych hodnôt spoločnosti a nadobudla aj spojivú silu medzi štátmi, národmi a národnými a etnickými menšinami.

Keď Svätý Otec *Ján Pavol II.* vyhlásil v roku 1980 sv. Cyrila a Metoda za *spolupatronym Európy*, dal najavo svetu, že kresťanstvo slovanskej časti starého kontinentu má svoj pôvod práve v rozsiahlej misijnej činnosti solúnskych bratov a ich učeníkov. Cyrilometodská tradícia je tradíciou európskou. Spisovný jazyk *starosloviensky*, ktorý solúnski bratia, apoštoli Slovanov *sv. Cyril a Metod* vytvorili, bol v Európe tretím, v najhoršom prípade štvrtým spisovným jazykom, okrem latinčiny a gréčtiny. Všetky ostatné jazyky sú mladšie.

Najcharakteristickejší, znakom samobytnosti národa je jeho materinský jazyk. Materinský jazyk je vzácny poklad, ale mimo materskej krajiny – ako to dokazuje súčasnosť, možno veľmi ľahko oň prísť. Byť a cítiť sa Slovákom nie je výsadou len tých, ktorí sa narodili a žijú na Slovensku. Jestvovať a cítiť sa Slovákom, byť rodomilom mimo Slovenska znamená uchovať si veľký cit a vzťah k predkom a ich dedičstvu. Pridržiavať sa národnostnej svojskosti bez prehánania, uctievať si pritom iný národ, prehlbovať duchovné hodnoty a zušľachťovať vlastnú národnosť môže iba napomáhať utužovaniu dobrých vzťahov k iným národom a národnostiam. Znakom kultúrnosti národnosti je aj spôsob spolužitia s našim obyvateľstvom, ktorý ovplyvňujú aj dlhoročné stereotypy a reakcie na ne. Nazdávam sa, že kresťanstvo, umenie a kultúra sú najschodnejšie cesty k preklenutiu nedorozumení a k predchádzaniu tragického stretu medzi národmi a štátmi. To je výzva do dnešných dní, aby sme emócie národného šovinizmu prekonali duchom kresťanskej lásky a spolupatričnosti.

V kruhu Slovákov žijúcich v Maďarsku je aj dnes nesmierne aktuálny tento odkaz, preto musíme rozvíjať lásku k dedičstvu

našich predkov a k materinskému jazyku. Zamyslime sa aj dnes a spytujme si svedomie, či aj náš vlastný postoj k tomuto dedičstvu zodpovedá požiadavke myslieť, žiť a konať v duchu lásky k našej národnosti. Raz sa totiž bude hodnotiť, ako sa slovenská inteligencia v Maďarsku – kňazi, učitelia, osvetári, novinári – správala a do akej miery bola spojená so svojimi koreňmi. Naši predkovia boli hlboko nábožní a svoje presvedčenie si priniesli aj do nového domova, preto si hneď po usadení začali budovať kostoly a školy, ktoré mali chrániť a pestovať ich vieru a materinský jazyk, ich nábožensko-spoločenský život sa odohrával väčšinou v rámci farností a ich prvé organizácie boli úzko späté s cirkvou. Po rozpade Uhorska, v rokoch 1918–1920, sa Slováci ocitli v troch štátnych útvaroch – v bývalej Juhoslávii, Rumunsku a Maďarsku. Tým boli nielenže odtrhnutí od svojho materinského etnika, ale značne sa oslabili aj vzájomné styky, čo najnegatívnejšie zasiahlo práve Slovákov v Maďarsku. Po druhej svetovej vojne sa medzi Československom a Maďarskom na základe dohody uskutočnila výmena obyvateľstva, ktorá priniesla tragické zásahy do života Slovákov v Maďarsku. Odchod mnohých horlivých a uvedomelých Slovákov, medzi ktorými bola početne zastúpená práve inteligencia, znamenal citeľné oslabenie slovenskej menšiny. Následky tejto politickej akcie sa dodnes odrážajú na tu žijúcich Slovákoch, ktorých počet sa odhaduje na 110 000.

„... kráľovstvo jedného jazyka a jedných obyčajov je slabé a krehké. Preto prikazujem ti, syn môj, aby si mi preukázal dobrú vôľu a šťastne sa voči nim zachoval, aby sa radšej s tebou zdržiavali, než by inde mali prebývať.” – čítame v pokynoch Sv. Štefana Uhorského, ktoré tento panovník určil svojmu synovi Imrichovi. V týchto pravidlách, či zrkadle ideálneho kresťanského kráľa (*de institutione morum ad Emericum Ducem – Spis o formovaní mravov pre vojvodu Imricha*) sú krásne myšlienky, kto-

ré sa v posledných rokoch tak často citujú v kostoloch, na politických fórach a rôznych medzinárodných menšinových podujatiach. Nie náhodou, veď sv. Štefan Uhorsko zaradil medzi *kresťanské a kultúrne krajiny Európy* a jeho pokyny by mali byť *aktuálne a nasledovaniashodné* aj pre súčasný politický, spoločenský a náboženský život.

Maďarsko – rovnako ako ostatné susedné štáty v Karpatskej kotline – prekonalo v posledných rokoch vnútorné zmeny, napätia, otrasy a prežíva identické problémy. Máme už demokraticky zvolenú tretiu vládu, parlament a preto si všetci primerane želáme *konštruktívny prístup* ku každému problému, teda aj k *osudu národných a etnických menšín žijúcich v Maďarsku*. Politická nevyváženosť, hospodárske ťažkosti, zlé medzilidské vzťahy zneprijemňujú spokojnú premenu celej spoločnosti.

Sekularizácia, praktický materializmus, klesajúca pôrodnosť, bezvýchodiskovosť života, odcudzenie sa ľudí, rozpad rodiny a z toho vyplývajúce dôsledky sú charakteristické pre súčasnosť. Tento nepriaznivý stav, pochopiteľne negatívne ovplyvňuje spoločenský a v konečnej miere aj náboženský život občanov našej krajiny. Viacerí si kladú otázku, či sa cirkvi vôbec patrí do spoločenských záležitostí miešať. Osobne si myslím: áno, patrí sa. Ľudia, patriaci do cirkvi sú aj občanmi štátu a tak ani im, ani predstaviteľom cirkvi nesmie byť ľahostajné, čo sa deje v občianskom spoločenstve. Keby tak neurobila, spreneverila by sa svojmu kresťanskému poslaniu.

Všetci vieme, že v *Maďarsku existuje zákon o právach národných a etnických menšín*, ktoré prijalo *Národné zhromaždenie* na svojom zasadnutí dňa 17. júla 1993. Vznikli aj *národnostné samosprávy*. Navonok a formálne je všetko v „*najväčšom poriadku!*” Kto však pracuje na národnostnom poli viac rokov, ba celé desaťročia, ten pozná skutočnosť a na základe rukolap-

ných skúseností môže spochybníť „*príkladnú národnostnú politiku*“ maďarskej vlády, ktorá vonkoncom *negarantuje finančnú podporu k jej uspokojivému realizovaniu!*

A aký je náboženský život Slovákov v Maďarsku?

V nových demokratických podmienkach a v ovzduší náboženskej slobody aj slovenskí evanjelici, grécko- a rímskokatolíci, adventisti, baptisti žijúci v Maďarsku si uvedomili potrebu zachovania kultúrneho dedičstva svojich predkov a to v *duchu svätoštefanského kresťanského odkazu*. Netreba si namýšľať, keď sme si raz získali vieru, naučili sa náš materinský jazyk, osvojili si ľudovú kultúru, je to tak naveky. Nie! Každá generácia si musí znovu a znovu nájsť cestu k bohu, naučiť sa jazyk svojich predkov a k tomu je potrebná v prvom rade výchova v rodine, materskej, všeobecnej a strednej škole, ale aj v cirkvi.

Aký postoj majú v súčasnosti mladí ľudia k náboženstvu, jazyku a kultúre? Taký, aký mali ich rodičia, starí rodičia, blízki, príbuzní, učitelia a známi. Podľa ich príkladu žijú aj mladí. Preto sa musíme snažiť, aby sme časom dosiahli to, aby si aj mladí ľudia našli cestu k našim duchovným koreňom a prostredníctvom nej aj svoju národnú identitu.

Zachovať dedičstvo našich predkov! – to je myšlienka, ktorú si musíme dať do vienka ako svoje krédo. A to je skutočne misijná úloha pre každého z nás – veriaceho, hľadajúceho, pochybujúceho i neveriaceho. Nebude to ľahké, pretože nadväzovať na prerušenú kontinuitu je, a či bude, pre mnohých z nás úloha priam nadľudská.

Nechcem hľadať vinníka príčiny smrteľnej choroby slovenskej menšiny žijúcej v Maďarsku. To nie je mojím cieľom. Chcem len poukázať na to, že ešte azda je nejaký spôsob, možnosť a malá iskierka nádeje na jej liečenie a záchranu. Ešte nie je v hrobe, len pri hrobe.

Naša národnosť sa dá vzkriesiť! Ako?

Dokazujú to aj neúnavné snahy veriacich – slovenských evanjelikov, grécko – a rímskokatolíkov žijúcich v Maďarsku. Z potreby doby a z potrieb slovenských veriacych v Maďarsku vznikol *prvý slovenský ekumenický náboženský mesačník* – „*Cesta, pravda a život, časopis sv. Cyrila a Metoda*“, k ktorý vydávala kresťanská nadácia „*Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell*” (teda nie cirkev). Zodpovedná redaktorka: Ildika Klauszová Fúziková. Nulté číslo vyšlo v decembri roku 1992 a posledné číslo v decembri 1996. Náboženský časopis vychádzal v náklade 2000 výtlačkov a dostal sa takmer do každého mesta, obce, ako aj krajanom, žijúcim v susedných štátoch a vo svete. *Cesta, pravda a život* bol jediný náboženský menšinový mesačník. *Ani jedna minorita žijúca v Maďarsku nemá a nemala podobné náboženské periodikum!*

Náboženský mesačník bol poslom viery a vznikol z lásky a povinnosti, ktorú cítime voči našej menšine. Uvedomili sme si totiž, že naši veriaci potrebujú prehĺbiť *svoju náboženskú vieru a kresťanskú náuku v materinskom jazyku*. Naším prvoradým zámerom bolo prostredníctvom náboženského časopisu *obnoviť* v tunajších Slovákoch *povedomie príslušnosti k duchovným koreňom nášho kresťanstva a kultúry*, a to predovšetkým v presvedčení, že naša menšina môže žiť, rozvíjať sa a zvelaďovať svoje hodnoty, ak si zachová vernosť k týmto koreňom. Sme si plne vedomí toho, že ešte stále je *príliš veľa odpudzujúcich a nepriaznivých okolností, ktoré negatívne ovplyvňujú našu náboženskú a národnú identitu*. Napriek tomu, že *kresťanstvo a náboženská viera boli jedným z najdôležitejších faktorov, vďaka ktorých si Slováci žijúci v Maďarsku zachovali svoju národnú identitu aj po strate slovenských kňazov a škôl!*

Cestu, pravdu a život si naši veriaci oblúbili a stali sa jej pravidelnými čitateľmi a podporovateľmi. Čas dokázal, že je po-

trebný a osožný. Lenže... Po štyroch rokoch bolo jeho vydávanie pozastavené a dnes naši veriaci zostali opäť bez svojho *posla viery v materinskom jazyku*. Darmo sme dokazovali dlhé roky, že časopis je životaschopný a potrebný, kompetentné miesta – *Úrad predsedu vlády, Úrad pre národné a etnické menšiny, verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku, Ministerstvo školstva a kultúry MR, slovenské menšinové samosprávy, slovenské civilné organizácie, ako aj evanjelická a katolícka cirkev v Maďarsku ako keby náš hlas nepočuli!*

Časopis totiž vychádzal z rôznych nadácií a vďaka milodarom našich dobrodincov, ako aj finančnej podpory zo Slovenska a zo sveta. Kompetentní kde- tu nám dali nejaké „*omrvinky*“, aby sme nemohli potvrdiť, že sme nedostali vôbec žiadnu finančnú podporu na jeho pravidelné vydávanie. Bol to skutočne Boží dar, že sme vydali úplné štyri ročníky!

Povzbudení veriaci časom pocítili *aj potrebu založenia ekumenického záujmového združenia s celoštátnou pôsobnosťou*, preto prostredníctvom svojho náboženského mesačníka iniciovali vznik *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku (KSSM)*. Slovenskí veriaci chceli takto vystúpiť z úzadia na scénu verejného života, veriac v obrodnú silu dobrej zvesti a ľudskej solidarity osnovanej na prikázaniach *Desatora*. KSSM vznikol 23. apríla 1994 v Budapešti, a šesť rokov slúžil a vyvíjal vnútroemisijnú službu. Spolok zanikol koncom roku 2000. V rámci činnosti KSSM v roku 1995 bola založená *Slovenská katolícka misia v Budapešti*, na čele ktorej bol dôstojný pán *Pavol Zaťko* zo Slovenska. V celom Maďarsku nebol dovtedy ani v jednej slovenskej katolíckej obci (je ich 40) náznak snahy o zavedenie slovenskej liturgie do bohoslužieb podľa požiadaviek *II. vatikánskeho koncilu (1962–1965)*. Pritom vo všetkých obciach *žijú Slováci a v prevahe sú to oni, ktorí tvoria aj podstatné jadro tamajších cirkevných zborov a spoločenstiev*. Tieto fakty sú zná-

piesní, ľudových pobožností a vysluhovanie sviatostí, či svätení. Ani v evanjelických kostoloch nie sú pravidelné slovenské bohoslužby, hoci evanjelici sú v priaznivejšej situácii než katolíci.

Aký postoj majú k tejto záležitosti maďarské cirkvi?

Či je zrovnateľná idea kresťanstva a duch II. vatikánskeho koncilu s *vytláčaním slovenskej reči z našich kostolov s cieľom presadiť na jej miesto výlučne maďarčinu*? Môžu byť slovenskí evanjelici a katolíci verní posolstvu svojich predkov, ak ich vyzývajú biskupi a kňazi po maďarsky, aby si chránili duchovné dedičstvo? Nehovoriac o tom, že *náboženská výchova prebieha výlučne po maďarsky vo všetkých našich obciach a mestách*.

Čo mohol urobiť v tejto neblahej situácii Kresťanský spolok Slovákov v Maďarsku?

Žiaľbohu, *Slovenská katolícka misia v Budapešti* zanikla, lebo *vdp. Pavol Zaťko* ochorel a vrátil sa na Slovensko. Je na invalidnom dôchodku. Musíme sa vynasnažiť nájsť si náhradného kňaza. S touto žiadosťou sme sa obrátili na bývalého predsedu *Komisie pre pastoráciu Slovákov v zahraničí*, na jeho Excelenciu, najdôstojnejšieho arcibiskupa-metropolitu Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy *Mons. Jána Sokola*.

Zatiaľ sa nám nepodarilo vyriešiť ani to, aby aj slovenskí evanjelici dostali kňaza zo Slovenska, ktorý by slúžil medzi našimi veriacimi.

Kresťanský spolok Slovákov v Maďarsku kládol veľký dôraz aj na *odovzdanie duchovného dedičstva*, preto pravidelne organizoval ekumenické biblické tábory pre deti a mládež na Slovensku.

„*Nechajte deti prichádzať ku mne!*” – slová Pána Ježiša platia v každej dobe a majú čo povedať aj dnešnému človeku. Je to

priamy odkaz najmä rodičom, ale i kňazom, katechétom a učiteľom, ktorí sa starajú o kresťanskú výchovu detí a mládeže. Nepopierateľne veľmi veľký význam pre duchovný život dieťaťa má už atmosféra domova, v ktorom vyrastá. Náboženská výchova dieťaťa je právo a povinnosť rodičov. V tom ich nemôže nikto nahradiť, ani kňaz, ani katechéta, ani učiteľ. Tí môžu iba doplniť a zdokonaľiť túto výchovu. Vďaka pánu Bohu dnes máme veľké možnosti privádzať dietky k Pánovi Ježišovi. Kiež by sme ich dostatočne využili!

KSSM vydal pre slovenských katolíkov dvojjazyčný modlitebník a spevník pod názvom „*Aleluja*” ako aj slovenskú príručku „*Dovoľte dietkam...*” pre náboženskú výchovu slovenských evanjelických detí. Už máme aj takých *slovenských učiteľov, ktorí sú katechéti*. Malo by sa zabezpečiť ich *pravidelné doškolovanie* na Slovensku.

Spolok každoročne organizoval pre našich katolíckych veriacich *pútnické zájazdy* doma, na Slovensku, a do slávnych mariánskych pútnických miest, ktoré si platia pútnici.

S poľutovaním musím skonštatovať, že počiatočná publicita misie v maďarských médiách, účasť vysokých vládnych a parlamentných funkcionárov na slávnostnom uvedení, prijatie na slávnostnom obede, boli len *politické ťahy*, z ktorých, ako sa neskrývane aj niektorí vyjadrili, bolo možné následne *vytĺcť politický kapitál*. Povolenie založiť Slovenskú katolícku misiu bolo od počiatku *politicky zneužitú*, žiaľ, s vedomím tunajších cirkevných predstaviteľov. Nebola vôbec zabezpečená *finančná podpora a osobné podmienky k jej bezstarostnému účinkovaniu*.

Všetci členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* sa nazdávali, že konečne by si mali uvedomiť predstavitelia *evanjelickej a katolíckej cirkvi*, ale aj *štát, vláda, politici*, že slovenským veriacim, žijúcim v Maďarsku *nemožno brať právo prak-*

tizovať svoju vieru a náboženský život v rodnom jazyku! A toto právo sa vzťahuje nielen na liturgický jazyk, ľudové pobožnosti, vysluhovanie sviatostí, náboženskú výchovu, ale aj nato, aby mali svoj ekumenický mesačník – posla viery!

Štát, v ktorom žijeme, má povinnosť vytvárať také predpoklady a možnosti, ktoré by nielen v politických deklaráciách, ale najmä v každodennom živote *zaručili pretrvanie našej menšiny, v našom prípade veriacich, a ich náboženské a národné povedomie*. Samozrejme, o to by sa mali *príkladne postarať aj evanjelická a katolícka cirkev v Maďarsku*.

Vari tieto formy nenapomáhajú, aby si naši veriaci znovu objavili a vzkriesili svoje *náboženské a národné povedomie*?! Keď nie takto, ako si majú obnoviť svoje korene, náboženskú identitu a kresťanské tradície, ako aj európsku duchovnú spolupatričnosť?

Historické tradície, materiálna a duchovná kultúra, jazyk ako aj iné osobitosti menšín – teda aj slovenskej – žijúcej v Maďarsku sú súčasťou nášho individuálneho i kolektívneho sebaurčenia. Sú to špecifické hodnoty, ktorých zachovávanie a starostlivosť o ne nie je iba našim základným právom, ale aj záujmom maďarského národa, ba v konečnom dôsledku aj spoločenstva štátov a národov. Či je už pre každého ľahostajné, či Slováci v Maďarsku podľahnú neúprosnému asimilačnému tlaku a stanú sa suchou ratoľstvou na slovenskom strome?!

Slovenskí veriaci v Maďarsku sa však nedajú odradiť! Aj naďalej budú vykonávať vnútromisijnú službu v ekumenickom duchu. Chceli by si *zachovať cyrilometodské duchovné dedičstvo otcov*! Návrat ku kresťanským koreňom znamená zároveň aj návrat k sebe samým a k uvedomeniu si vlastného historického prínosu do európskych duchovných a kultúrnych dejín, bez ktorých ťažko môžeme dospieť do vytúženého *Európskeho domu*.

I. F.

Pútnické zájazdy

Púte (pia peregrinatio). Myšlienka návštevy svätého miesta je Starému zákonu a iným starým kultúram spoločná. V kresťanskom kulte sa javí v slávení sv. omše pri hrobch mučeníkov, ako aj ľudovou púťou k milostivým miestam.

Pútné miesta sú tie, na ktoré veriaci so zvláštnou dôverou putujú. Súvisí to so životom Pána Ježiša – pútné miesta Svätej Zeme, Panny Márie alebo svätých. Známe sú najmä mariánske pútnické miesta, na ktorých sa zvlášť uctieva Panna Mária. Napríklad: *Lurdy, Fatima, Loretto*; na Slovensku – *Šaštín, Marianka, Levoča, Strážne*.

Slovenský kútik vo Večnom meste

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme

V roku 1963 si Slováci a s nimi aj ostatný kresťanský svet pripomínali 1100. výročie príchodu solúnskych bratov Konštantína (Cyrila) a Metoda na územie Veľkej Moravy. Títo vierozvestovia ohlasovali našim predkom blahozvesť evanjelia a položili základy slovenskej literatúry a kultúry vôbec. Aby sa táto skutočnosť natrvalo zapísala do pamäti národa, roku 1863 sa vodcovia slovenského národa rozhodli osláviť tisícročie tejto udalosti založením *Matice slovenskej*. Podobným spôsobom a s podobným úmyslom si ju pripomenuli Slováci o sto rokov neskoršie, roku 1963, založením *Slovenského ústavu sv. Cyrila*

a *Metoda v Ríme (SÚSCM)*, ktorý vznikol ako stredisko slovenského života z potreby zjednotiť a zefektívniť náboženské, kultúrne a vzdelávacie iniciatívy.

V oblasti zvanej *Spizzichina*, naľavo od *Via Cassia*, stojí červená stavba *Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda*, ktorý je slovenským centrom v Ríme. Postavený bol v roku 1963 a vybudovali ho Slováci žijúci mimo vlasti, predovšetkým v Amerike. Prvým riaditeľom ústavu bol *Mons. Štefan Nahálka* a jeho protektorom slovenský americký biskup *Andrej Grutka*. Budova SÚSCM je viditeľne rozdelená na dve časti, ktoré súčasne zodpovedajú aj poslaniu ústavu. Vpravo je slovenské nábožen-

ské a kultúrne stredisko a vľavo slovenský malý seminár, ktorý vedú slovenskí saleziáni. Keď vojdeme do predsiene, hneď vľavo vidíme vchod do kaplnky sv. Cyrila a Metoda. Kaplnka je čo do architektúry a výzdoby riešená moderným slohom. Na prvom mieste sa vyníma veľká mozaika za hlavným oltárom, ktorej náčrt vyhotovil slovenský umelec profesor *dr. Jozef Cincík*. Uprostred vidíme sv. Cyrila a Metoda ako pútnikov, prichádzajúcich do Ríma. V rukách držia starosloviensky preklad sv. Písma. Vedľa nich sú znázornení ich žiaci, ktorých sv. Bratia priviedli z Veľkej Moravy na vysviacku do Ríma. Sú akoby predchodcovia dnešných seminaristov tohto ústavu. V štyroch rohoch sú hlavné výjavy z cyrilometodských dejín. Hore vľavo pápež *Hadrián II.* víta sv. Bratov, ktorí prinášajú pozostatky sv. Klementa. Hore vpravo pápež *Hadrián II.* požehnáva starosloviensky preklad sv. Písma a bohoslužobných kníh, schvaľujúc liturgiu v slovienskej reči (stalo sa tak v *Bazilike S. Maria Maggiore*, ktorú som si tiež prezrela počas svojho pobytu v Ríme – pozn. redaktora). Dolu vľavo je vysviacka cyrilometodských učeníkov a dolu vpravo sv. Metod, sediaci na katedre, dáva vyhlasovať bulu *Industriae tuae*, ktorou pápež potvrdil staroslovienčinu ako bohoslužobnú reč. Pred ním vľavo sedí kráľ *Svätopluk*.

Veľmi pekný je aj oltár z mramoru. Aj na bočných oltároch sú mozaiky. Vľavo Pán Ježiš Dobrý Pastier, vpravo Panna Mária Sedembolestná, patrónka Slovenska. Farebné okná, tiež podľa náčrtov *dr. J. Cincíka*, vyhotovila známa parížska firma *Barillet*. Na oknách sú symboly siedmich sviatostí a pod sv. Klementom symbol cirkvi. Ak sme obrátení tvárou k hlavnému oltáru, po pravej ruke vidíme obrazy nitrianskych biskupov *sv. Bystríka*, *sv. Andreja Svorada*, *sv. Benedikta Stojislava*, *sv. Jána Vianney*. Vľavo je pápež *sv. Klement*, ďalej *sv. Gorazd*, *bl. Košickí mučeníci* a *sv. Tomáš Akvinský*.

Keď vyjdeme z kaplnky, vľavo je zasadačka, študovne a učebne malého seminára a na konci chodby veľká slávnostná sála s viacerými cennými obrazmi. Vpravo je jedáleň a kuchyňa, ako aj oddelenie ctihodných sestier. Na ďalších poschodiach sú vľavo oddelenia profesorov saleziánov a spálne seminaristov. Vpravo je knižnica a redakcia vydavateľstva, byt riaditeľa, hostí a iných slovenských kňazov.

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme je skutočne krásnym pamätníkom úcty voči sv. Cyrilovi a Metodovi a dôkazom úprimnej snahy Slovákov v zahraničí zveľaďovať duchovné imanie slovenského národa v bratskom spoločenstve so všetkými členmi rodiny národov.

Aspoň krátko sa zmieňme aj o činnosti tridsaťročného ústavu, ktorého riaditeľom je pápežský prelát *ThDr. Mons. Štefan Vrablec*.

– *Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme (SÚSCM), po-kial' ide o cyrilometodské dedičstvo, je najpoprednejšou inštitúciou v slovenskom svete,* – povedal o. i. pán Vrablec.

Je to akýsi slovenský kútik vo Večnom meste. V slovách pápeža *Pavla VI.*, ktoré odzneli pri otváraní ústavu r. 1963, je vlastne zahrnutý celý program ústavu. Citujem: „*Keď prichádzate do Ríma, spájate tým dávne deje s prítomným životom vášho národa, zachytávate opravdivého ducha, znovu potvrdzujete jeho kontinuitu a pripravujete jeho budúcnosť*”.

– *Čo sme za tridsať rokov jeho jestvovania urobili? Na túto otázku sa pousilujem dať stručnú odpoveď,* – pokračuje pán Vrablec:

– *My tu v Ríme sme vytvorili pekné spoločenstvo už v 50. rokoch. Vedomie spolupatričnosti nás hrialo a živilo. Zrodili sa tu všelijaké iniciatívy. V roku 1951 bol založený mesačník pre slovenských katolíkov pod názvom Hlasy z Ríma. Prvé číslo vyšlo k Vianociam 1951 a jeho redaktorom bol bývalý skúsený riaditeľ Ústred-*

Bazilika svätého Petra v Ríme je najväčším kresťanským chrámom

nej kancelárie otec Anton Botek. Tento časopis sa rozšíril medzi všetkými krajanmi, po všetkých kontinentoch. Bolo to spojiwo a náš archív by bolo treba zachovať. Ľudia nám písali, reagovali na naše články a ďakovali... Popri časopise sme začali pocitovať aj potrebu slovenských náboženských kníh, preto vzniklo v roku 1956 Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda. Na jeho čele bol otec Štefan Nahálka, ktorý prišiel zo Slovenska a zakotvil v Ríme. Milióny publikácií išlo od nás na Slovensko a do celého sveta.

K vydavateľskej činnosti sa od roku 1959 pridružila aj ďalšia činnosť, založili sme malý seminár. Tlač, duchovná správa, seminár – na týchto poliach sa teda intenzívne pracovalo, ale vo veľmi skromných podmienkach. Slovenskí kňazi a rehoľníci sa pri stretnutí v Ríme na sviatok sv. Štefana 26. decembra 1959 rozhodli vybudovať slovenský dom. Práce čoskoro začali a 15. septembra 1963 bol náš ústav vysvätený. Po dokončení vnútorného zariadenia sa dňa 1. mája 1964 do novej modernej budovy nastahovali prví pracovníci a seminaristi.

Stanovy Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme zhrňujú ciele ustanovizne do štyroch bodov: 1. Pestovanie cirkevných povolání, 2. Uskutočňovanie a zvelaďovanie duchovnej služby emigrantom, 3. Vydávanie a rozširovanie náboženskej literatúry, 4. Pohostinnosť a služba pútnikom, ktorí prídu do Ríma navštíviť posvätné miesta, – povedal na záver Mons. Štefan Vrablec.

Môžeme smelo povedať, že v ústave je naozaj všetko z božej dobroty. Pre pracovníkov Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme je Božie vedenie skutočnosťou, ktorú prežívajú takmer každý deň.

Ústav v Ríme je skutočným ohniskom náboženského života Slovákov žijúcich v celom svete, medzi nimi aj slovenských katolíkov žijúcich v Maďarsku. Nech naša vďaka prejde v spoločný súzvuk oslavy Boha i jeho Prozreteľnosti.

I. F.

Baziliky, kostoly a kaplnky

Bazilika v starovekom Ríme bola verejná budova súdna, alebo obchodná (tržnica). Rimania prevzali baziliku od Grékov, ktorí označovali pomenovaním bazilika súdne siene. Spravidla išlo o priestranné budovy pozdĺžneho tvaru, rozdelené dvojitém stĺporadím na tri i päť lodí. Prostredná hlavná loď bola ukončená apsidou. Rímske baziliky boli tiež troj- alebo päťloďové plochostropné budovy. Stredná loď bola krytá sedlovou strechou. Strechy bočných lodí boli pultové, opierali sa o vyvýšené múry strednej lode. V prevýšenej časti strednej lode boli veľké okná. Typ rímskej baziliky sa ujal v cirkvi ako základný typ kresťanskej kostolnej architektúry. Umožňovala vhodne umiestniť oltár na vyvýšenom mieste v apside a zároveň umožňoval zhromaždiť v lodiach baziliky veriacich tak, že mohli bezprostredne sledovať úkony liturgie. Okolo stien apsidy bola lavica pre presbytrov (odtiaľ názov presbytérium – kňazište) a v jej strede za oltárom bol vyvýšený biskupský stolec. Pred oltárom bol postavený ambon na čítanie.

V súčasnom Ríme nachádzame *antické a kresťanské baziliky*. Antické sú: *B. Emilia*, postavená v r. 179 pred Kristom, *B. Júlia Cézára*, ktorú dal postaviť Cézár a dokončil ju Augustus. Slúžila vysluhovaniu spravodlivosti a v nej zasadal súd zboru Centumviri. *B. Maxencia a Konštantína* chrám božského Romula. Rotundový chrám bol postavený na pamäť Maxenciovho syna Romula, ktorý zomrel v mladom veku r. 309.

Trajánová bazilika, zvaná Ulpia, sa nachádza vedľa Trajánovho fóra, kde je aj Fórum cisára Augusta, prvého rímskeho imperátora. Pri tejto bazilike pri vykopávkach našli najkrajšie a najlepšie zachované ozdobné predmety rímskej antiky. Vlastvo sa nachádzajú ešte zrúcaniny Trajánových trhovísk.

Kresťanské baziliky sú nasledovné: *Bazilika XII. sv. Apoštolov*, ktorá sa nachádza na námestí *Piazza SS. Apostoli*. Svojim pôvodom siaha do 6. storočia, r. 1702 ju prebudoval Fontana.

Bazilika sv. Jána v Lateráne je titulom prvá zo všetkých rímskych bazilík. Je to rímska katedrála (biskupský chrám), a tak súčasne aj *matka všetkých kostolov celého sveta*.

Jej pôvod siaha do čias pápeža Melchiáda (311–314). Pôvodný päťlodový kostol bol zasvätený *Najsvätejšiemu Spasiteľovi*, až neskoršie aj *sv. Jánovi Krstiteľovi* a *sv. Jánovi Evanjelistovi*. Bazilika bola viackrát zničená. Vandalmi v 5. storočí, zemetrasením v 9. storočí, v 14. storočí zase požiarom. Terajšia bazilika je zo 17. storočia, kedy *Inocent X.* najal slávneho architekta *Borrominiho*, aby ju v základoch obnovil. Za *Klementa XII.* (1735) sa prestavalo priečelie a za *Leva XIII.* apsida (1885). V bazilike a príslahlom paláci sa konali koncili v rokoch 1123–1139, 1179–1215 a 1512.

Bazilika je dlhá 130 metrov, má päť lodí, oddelených od seba stĺporadím. V strednej časti krížnej lode pod veľkým oblúkom je gotický oltár, dielo *Jána di Stefano* (1367) zvonku ozdobený freskami, o ktorých sa predpokladá, že ich maľoval *Barna da Siena*. Hore sú uložené schránky s pozostatkami *sv. Petra a Pavla*.

Na námestí pred hlavným priečelím Baziliky sv. Jána v Lateráne je od roku 1927 bronzová socha sv. Františka z Assisi, sv. patróna Talianska, dvíhajúceho ruky k Lateránu.

O *Bazilike sv. Klementa* budeme písať, ako aj o *B. Panny Márie Väčšej* (S. Mária Maggiore). *Bazilika sv. Marka* z roku 336

sa nachádza na Piazza Venezia, ktorý patrí k palácu Venezia. Palazzo Venezia je jeden z najstarších renesančných palácov Ríma. K palácu patrí vlastne aj starobylá Bazilika sv. Marka.

Po ceste Via Ostiense sa dostaneme k *Bazilike sv. Pavla za hradbami* – s. Paulo fuori le Mura. Po Bazilike sv. Petra je to najväčšia rímska bazilika. Cisár Konštantín ju dal postaviť nad hrobom sv. Pavla. Bola to veľkolepá stavba s piatimi lodami oddelenými od seba 80 stĺpmi. Začiatkom tohto storočia postavili pred bazilikou obrovské štvorhranné nádvorie uzavreté radmi 150 stĺpov, uprostred neho stojí socha sv. Pavla.

Bazilika sv. Petra je najväčším kresťanským chrámom. Veľkí géniovia renesancie, ako *Bramante, Michelangelo, Raffaello, della Porta, Fontána a Maderno* ho stavali 100 rokov. Odvtedy pápeži ustavične dopĺňujú jeho výzdobu. Bazilika, ktorá tak výrazne odzrkadľuje veľkosť Cirkvi, obnovenej katolíckou reformou, inšpirovala génia *Berniniho* k stavbe monumentálneho stĺporadia. Tvorí dôstojnú predsieň chrámu. 284 stĺpov v štyroch radoch a dvoch polkruhoch nesie 164 sôch.

Námestie sv. Petra je veľká elipsa, široká 204 metrov. Uprostred námestia medzi krásnymi fontánami sa dvíha obelisk bez hieroglyfov. Je vysoký 25,5 metra a stojí na chrbtoch štyroch bronzových levov. Hore pod krížom sú pozostatky Svätého kríža Kristovho. Smerom k bazilike sa vypína Apoštolský palác, v ktorom pracuje Svätý Otec. Odtiaľto riadi i celú Cirkev.

Pred schodmi do baziliky sú dve sochy, sv. Peter s kľúčmi a sv. Pavol s mečom. Na priecheli vidno veľké travertínové sochy Krista a apoštolov, ktoré merajú skoro 6 metrov. Celá fasáda je dielom *Madernu* (1607–1614). Po bokoch, kde mali byť podľa pôvodných plánov dve veže sú vľavo zvony a vpravo hodiny. Vyššie vidno rad 9 balkónov. Z prostredného, tzv. *Lóže požehnaní*, dáva Svätý Otec požehnanie *Urbi et orbi* (Svetu a mesu). Tu je tiež balkón, z ktorého niekoľko minút po zvolení

nového pápeža prvý kardinál z radu diakonov oznamuje jeho meno: „*Oznamujem Vám radostnú zvesť, máme pápeža...*” po krátkom čase sa objaví aj znovuzvolený pápež, aby udelil svoje prvé požehnanie „*Svetu a mestu*”.

Nad všetkou touto krásou vládne *Michelangelova kupola*, ktorá je jedným z najväčších a najmajestátnejších stavebných diel na svete.

Terajšia bazilika je postavená na mieste, kde je hrob *svätého Petra*. Tu bol z vôle cisára *Konštantína* po prvý raz r. 324 postavený Veľký chrám k úcte kniežata apoštolov. Podľa starých záznamov v blízkosti sa nachádzal Nerónov cirkus, na ktorom ukrižovali sv. Petra. Keď bazilike hrozilo zrušenie, pápež *Mikuláš V.* sa rozhodol ju odstrániť a na jej mieste postaviť novú. *B. Rosselino* začal so stavbou v roku 1452. Plány chrámu často menili. Konečne 18. novembra 1626 *Urban VIII.* posvätil nový chrám na 1300. výročie konsekrácie prvého chrámu.

Vstúpme do chrámu. Na prvý pohľad sa ani nezdá byť taký veľký, čo je dôkazom geniálneho riešenia jeho proporcií. Tvorí ho rad pilierov, medzi ktorými sú veľké arkády, široké 13 metrov a vysoké 23 metrov. Takýmito arkádami sa vchádza do bočných lodí a kaplniek. Nad nami je klenba, vysoká 44 metrov, plná bohatých okrás, ktorými ju vyzdobili za *Pia VI.* r. 1780.

Pri hlavnom vchode v pravej bočnej lodi sa nachádza *Kaplnka Piety*. Obdivujeme slávnou mramorovú sochu „*Pieta*”, ktorú vytvoril *Michelangelo*, v r. 1499–1500. Vtedy mal iba 24 rokov. Súsošie je obdivuhodné svojou jemnosťou a precítnym utrpením, čo žiari z pohľadu Matky bolestnej, držiacej v náručí mŕtve telo svojho syna Ježiša. Je to jediná práca, ktorú *Michelangelo* podpísal. Podpis je na stuhe prehodenej cez prsia Matky Božej.

V *kaplnke Najsvätejšej sviatosti* je na oltári cenné cibórium *Berniniho*, ktoré predstavuje kostolík sv. Petra in *Montorio* (pod Janikulom) tiež od *Berniniho*.

Teraz si prezrime sakristiu a klenotnicu sv. Petra. Sakristiu postavil *C. Marchioni* (1776–1784) na želanie *Pia VI.* Je to samostatná stavba vo forme kupoly, majestátna ako sa sluší na celé prostredie.

V *kaplnke Colonna* je hrob *sv. Leva Veľkého*. Nad oltárom je najväčší mramorový reliéf sveta, ktorý predstavuje stretnutie *sv. Leva s Attilom* (hunským kráľom). Reliéf je dielom *Algardiho* (1646–1650).

Bronzový baldachýn sa vypína nad oltárom, na ktorom slúžieva sv. omšu iba pápež. Baldachýn zhotovil *Bernini*. Na zábradlí sú večné svetlá, ktoré osvecovali hrob sv. Petra, prvého apoštola. Sem sa chodia modliť katolíci z celého sveta, ale s úctou sa tu skláňajú i mnohí inoveriaci a neveriaci. Samotný hrob sv. Petra sa nachádza niekoľko poschodí pod oltárom.

Teraz sme pred *tribúnou* alebo *apsidou*. Štyria cirkevní učitelia podopierajú *katedru sv. Petra*. Je to pôvodná drevená stolica, na ktorej sedával sám sv. Peter. Táto drevená stolica je vo vnútri veľkého bronzového interiéru, ktorý navrhol *Bernini*. Štyria učitelia sú *sv. Ambróz a sv. Augustín* ako učitelia latinskej Cirkvi, za nimi *sv. Atanáz a Ján Zlatouсты* ako predstavitelia gréckej Cirkvi. Nad katedrou v žiari svetla sa vznáša holubica, symbol Ducha Svätého. Táto baroková nádhera pochádza z doby pápeža *Alexandra VII.*

Ak chceme vystúpiť na kupolu, dostaneme sa tam výťahom, alebo pohodlnou rampou. Z terasy na streche baziliky je pekný pohľad na námestie sv. Petra i na kupolu, ktorá sa vypína nad nami ešte do výšky 98 m. Odtiaľ tiež možno obdivovať veľkosť sôch na priechlí baziliky.

Keď chceme navštíviť krypty pod bazilikou, prejdeme popod oblúk zvonov, strážený Švajčiarskymi gardistami v uniformách navrhnutých *Michelangelom* (sú to slávnostné uniformy, používané pri zvláštnych príležitostiach). Cez námestie rímskych prvomučeníkov prideme ku vchodu do krypt. V kryptách sú mnohé pamiatky z antických dôb, z baziliky Konštantína, veľa kaplniek a hrobky 17 pápežov, 1 cisára, 1 kráľa a 2 kráľovien. Spomenutiahodný je hrob *Pia XII.* naproti kaplnky sv. Petra a hrob *Jána XXIII.* na pravej strane.

Lateránska bazilika sv. Jána v Ríme – Matka chrámov

Kresťania sa bezprostredne od uzákonenia kresťanstva v 4. storočí rozhodli stavať Bohu chrámy, nielen ako miestnosť prítomnosti Boha, ale aj zhromažďovania, kde počúvali Božie slovo, spoločne slávil Eucharistiu.

Pohľad na Baziliku sv. Jána v Lateráne s prílablým palácom

Jedným z prvých kresťanských chrámov je bazilika v *Lateráne*, ktorú dal postaviť cisár *Konštantín* na pozemku rodiny *Lateránov*, vyvraždenej počas prenasledovania kresťanov. Baziliku s palácom tejto rodiny daroval cisár pápežovi. Tak sa stal Laterán sídlom hlavy rímskej Cirkvi a bol ním až do 16. storočia, keď bolo sídlo prenesené do *Vatikánu*.

Pápež *Silvester I.* posvätil baziliku 9. novembra 324. Slávnosť výročia posvätenia bola najprv sviatkom mesta Ríma, neskôr sa na počesť baziliky nazývanej *Matka a hlava všetkých kostolov mesta a sveta* rozšírila na celý rímsky obrad, ako znak lásky a jednoty s Petrovou katedrou. Na spôsob prvých rímskych bazilík sa stavali kostoly v celom kresťanskom svete.

Kostoly sú vyjadrením viery kresťanov. Zároveň sú útočiskom vo chvíľach bolesti i radosti, miestom prítomnosti Boha medzi svojím ľudom. Sú vyjadrením spoločenstva, ktoré tvorí miestnu Cirkev.

Vnútro baziliky s hlavným oltárom a baldachýnom

Chrám je pre nás posvätnou zemou. Tam sa stretávame s Ježišom, tam si pripomíname jeho život, jeho narodenie, to čo robil, aké zázraky vykonal, tam si pripomíname jeho mučenie i slávenie Poslednej večere, tam slávime jeho zmŕtvychvstanie, nanebovstúpenie i zoslanie Ducha Svätého. Kde na svete môžeme nájsť viac, ako v chráme? Tam sa stretávame s Pánom Ježišom! Veď chrám Boží je dom a brána do neba.

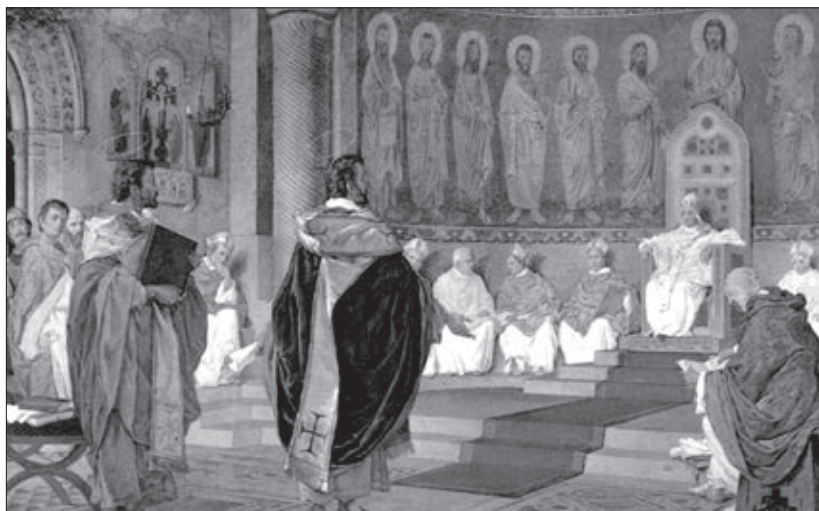
Bazilika sv. Klementa v Ríme

Bazilika sv. Klementa v Ríme patrí k najvýznamnejším pamätihodnostiam Ríma tak z hľadiska cirkevných dejín, ako i z hľadiska archeologického. Pre nás, Slovákov a Slovanov vôbec, je významná preto, že je v nej pochovaný náš apoštol – *vierozvesta sv. Cyril*.

Bazilika je zasvätená *sv. Klementovi*, štvrtému pápežovi, ktorý zahynul okolo roku 100 mučeníckou smrťou vo vyhnanstve na Kryme. *Titulus Clementis* je jedným z najstarších bohoslužobných miest v Ríme, pravdepodobne z 1. storočia.

Podľa tradície rímsky senátor *Titus Flavius Clemens*, pokrstený *sv. Petrom*, daroval časť paláca na bohoslužobné ciele. Neskôr, okolo roku 384, postavili na základoch tohto paláca baziliku ku cti sv. Klementa. Kostol utrpel veľké škody za normandského plenu roku 1084, kedy bola veľká časť mesta úplne zničená. Roku 1108 postavili na jeho múroch dnešnú baziliku v románskom

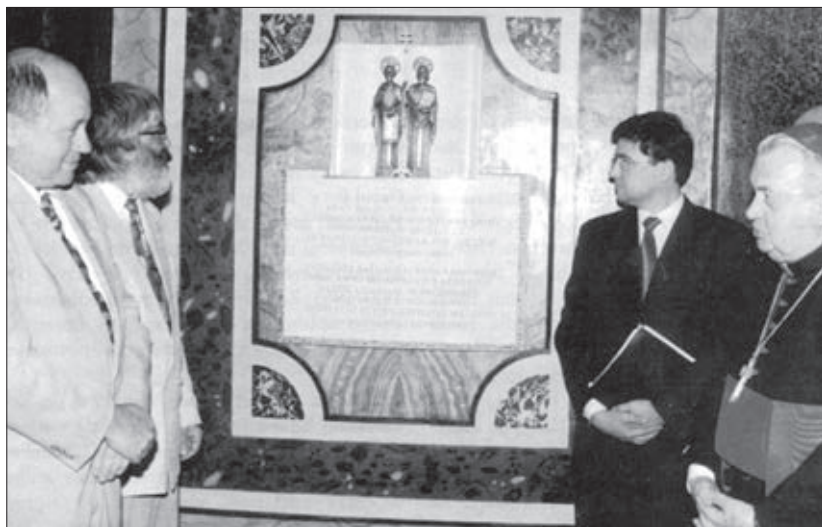

Sv. Cyril a Metod pred pápežom Hadriánom II., ktorý schválil používanie slovienskej reči pri bohoslužbách: „...prijal slovienske knihy, posvätil ich a položil v chráme Svätej Márie, ktorá sa volá Fatné, a spievali nad nimi svätú liturgiu”

štýle. Za pápeža *Klementa XI.* (1715–1719) architekt *Štefan Fontana* jej dal dnešnú podobu.

V dnešnej bazilike rozoznávame dve časti: hornú a dolnú. Obe možno dnes navštíviť. Horná bazilika, do ktorej sa vchádza priamo z ulice, je menšia, ako bola pôvodná bazilika zo 4. storočia. Uprostred pravej lode je pre nás najdôležitejšia kaplnka, venovaná úcte našich vierozvestov *sv. Cyrila a Metoda*. Postavili ju v rokoch 1882–1886 na pamäť tisícého výročia smrti sv. Metoda (†885) zásluhou vtedajšieho pápeža a chorvátskych biskupov.

Sv. Cyril zomrel v Ríme 14. februára 869 a pôvodne boli pochovaný v dolnej bazilike, čiže bazilike pôvodnej. Keď však táto bola zničená, relikvie preniesli do hornej, čiže novej bazi-

Pamätná tabuľa v Bazilike Santa Maria Maggiore v Ríme

liky. Tu ich uctievali po stáročia na ďalšom oltári *sv. Dominka*, vzadu pravej bočnej lode. V ľavej bočnej lodi je miesto, kde bol pochovaný v 9. storočí *sv. Cyril*. Hrob je dnes prázdny. Zachoval sa tu však múrik pozdĺž ľavej vonkajšej steny baziliky, do výšky asi 1 metra, v dutine ktorého bola uložená truhla s telom *sv. Cyrila*.

Významná kultúrna udalosť v Ríme

V troch rímskych bazilikách sa 18. júna 1998 za prítomnosti oficiálnej vládnej delegácie *Slovenskej republiky* uskutočnilo slávnostné odhalenie diel s cyrilometodskou tematikou troch slovenských výtvarných umelcov: v baptistériu *Baziliky Santa Maria Maggiore* bola umiestnená mramorová Pamätná tabuľa *sv. Konštantína-Cyrila* a *sv. Metoda* od akad. sochára *Mariána Polonského* s textom:

„V tejto bazilike pápež Hadrián II. roku 868 schválil a posvätil staroslovenské bohoslužobné knihy slovanských apoštolov sv. Konštantína-Cyrila a sv. Metoda.“

V Bazilike San Clemente (Bazilika sv. Klementa) bola inaugurovaná Tumba sv. Konštantína-Cyrila (na snímke vľavo) z kralického pieskovca, dielo akad. sochára Andreja Rudavského, ktorá nesie nápis:

„Miesto posledného odpočinku sv. Konštantína-Cyrila, tvorcu staroslovenského písma a písomníctva.“

A napokon v Bazilike Santa Praseda bola odhalená pamätná tabuľa z kararského mramoru (na fotografii vpravo) s podobou vierozvestov od akad. sochára Ľubomíra Ferka s vytesaným nápisom:

„V tomto kláštore v roku 867–869 bývali slovanskí apoštoli sv. Konštantín-Cyryl a sv. Metod, zakladatelia staroslovenskej liturgie a písomníctva.“

Všetky cesty vedú do Ríma...

Kostoly a kaplnky

Svätenie kostola (konsekráciu) vykonáva biskup. Účel je, aby kostol slúžil podľa cirkevného zákona len pre bohoslužby. Okrem toho je aj benedikcia kostola (jednoduché svätenie, požehnanie), vykonáva ju kňaz s poverením biskupa.

Podľa sprievodcu v *Ríme* je vyše *štyristo kostolov*, ktoré je jednoducho nemožné popozerať si. Vybrala som si iba tie najdôležitejšie, ktoré mi známi duchovní pastieri odporúčali. Na námestí Piazza S. Pietro in Vincoli sa nachádza *Kostol S. Pietro in Vincoli – sv. Peter v okovách*. Kostol vďačí za svoj vznik štedrosti matróny *Eudoxie*, dcéry cisára *Teodóza* a manželky cisára *Valentiniána III.* Matka jej poslala okovy, ktoré použil *Herodes*, keď väznil sv. Petra a ktoré dostala od *Juvenála*, jeruzalemského patriarchu. Z úcty k Petrovmu utrpeniu a aby mala kde uschovať toto svedectvo jeho väzenia, Eudoxia dala postaviť tento kostol, ktorý sa kedysi volal *Bazilikou Eudoxiána*. Dnes je však známa pod menom *Svätý Peter v okovách*. Vysvätil ho roku 439 *Sixtus III.*

Lode kostola rozdeľuje 20 stĺpov, ktoré vzali z niektorej starorímskej stavby. Najväčším umeleckým dielom v tomto chráme je *socha Mojžiša*, v ktorej *Michelangelov* génius priviedol renesančné sochárstvo k najvyššiemu vrcholu. Hľadá z nej na nás asketický muž, vodca židovského národa, nezlomný zákonodarca, ktorý hovorieval priamo s Bohom. Sedí tu pred nami, akoby ešte vyžaroval odlesk Božieho pohľadu (rohy na hlave sú symbolom tejto žiary), s takým vzhľadom biblickej majestátnosti, že nik sa nemôže ubrániť dojmu, ktorý preniká priamo do hlbín duše.

Roku 1505 povolal pápež *Juliánus II.* Michelangela z Florencie do Ríma, aby mu postavil mauzóleum, ktoré by sa vyrovnalo dielam antického Ríma. Mladý *Michelangelo* prijal

pápežovu ponuku a dal sa do nákresov mauzólea babylonských rozmerov: malo ho ozdobiť 40 sôch. Ale keď sa predstavil pápežovi, zistil, že tento zmenil plán a rozhodol sa radšej vybudovať novú *Baziliku sv. Petra*. Veľké mauzóleum sa nemalo nikdy uskutočniť. Niektoré zo sôch, ktoré Michelangelo už vyhotovil, sa dostavili do skromnejších náhrobkov. V Bazilike sv. Petra ostal však Mojžiš v okovách a pri ňom *sochy Ráchela Lia* ako symbol aktívneho a kontemplatívneho života, vyhotovené podľa *Michelangelových* nákresov *Rafaelom Montelupom*.

Uprostred náhrobku je ležiaca socha *Júliusa II.* Horná časť zostala nedokončená. Pred hlavným oltárom, za bronzovou tabuľou, ozdobenou výjavmi zo života sv. Petra, je bronzová urna, v ktorej sa uschovávajú reľaze sv. Petra.

Ulicou *Via Ripetta* sa dostaneme na *Piazza del Popolo* – *Námestie ľudu*. Námestie projektoval začiatkom minulého storočia *Valadier*. Uprostred stojí veľký obelisk, ktorý dal do Ríma previezť cisár *Augustus*. Na okraji námestia, architektonicky dokonale a symetricky stvárneného, sa nachádza *Chrám S. Maria del Popolo* – *Panna Mária ľudu*, ktorý má zaujímavú históriu. Vraj popol cisára *Neróna* uložil verný prepustenec *Atta* v hrobke rodiny *Domiti*, ktorá stála na tomto mieste. Legenda nám vraví, že na začiatku stredoveku tu strašil duch a preto ľud mauzóleum zničil a na jeho miesto postavil chrám zasvätený Matke Božej.

Na námestí *Piazza Navona* alebo *Circo Agonale*, na starom Domiciánovom štadióne, sa nachádzajú tri skvelé fontány. Stredná od *Berniniho* je *Fontana dei Fiumi* – Fontána štyroch riek: *Dunaja*, *Nilu*, *Amazonky* a *Ganges*, ktorá slúži ako podstavec obelisku, ktorý stál kedysi v *Maxenciovom cirkuse*. Naproti hlavnej fontány stojí *Kostol sv. Agnešky* – *S. Agnese in Agone*, a to na mieste, kde sv. Agneša podstúpila mučenícku smrť.

Je dielom *Rinaldiho a Borrominiho*. Pod kostolom vidieť pozostatky chrámu a Domiciánov štadión.

Dvojvežový *Chrám Trinita dei Monti – Najsvätejšej trojice na vršokoch* z roku 1495 sa vypína hore nad schodištom a z roku 1727 na námestí *Piazza di Spagna – Španielske námestie*. V tomto kostole vo vnútri je veľká freska *Daniela da Volterra* Sňatie z kríža.

Dolu na námestí pod schodmi vidíme peknú fontánu *Berniniho*, nazývanú *Barcaccia* – Člnisko, lebo má formu lode. Vpravo je mariánsky stĺp *Nepoškvrneného počatia Panny Márie*, postavený na pamiatku vyhlásenia článku o viere v nepoškvrnené počatie Panny Márie, t. j. pravdy, že Panna Mária, Matka Kristova, bola slobodná od dedičného hriechu, ktorým sú postihnutí všetci ľudia, a to z toho dôvodu, že pre predvídané zásluhy jej syna Ježiša Krista bola výnimočne od tohto hriechu oslobodená od prvej chvíle svojho počatia. Tu sa koná každoročne 8. decembra spomienková pobožnosť za účasti Svätého Otca.

Kostol Ježiša – Chiesa del Gesù – sa nachádza na námestí *Piazza del Gesù*. Vedľa je jezuitský seminár. V tomto dome býval zakladateľ *Spoločnosti Ježišovej – jezuitov – sv. Ignác z Loyoly*. Na univerzite v Paríži utvoril s niektorými svojimi spoluštudentmi združenie, z ktorého sa neskôr vyvinula Spoločnosť Ježišova. Roku 1540 bola schválená pápežom. Kostol *Gesú* je jeden z najozdobnejších kostolov Ríma. Vnútro kostola je bohato zdobené rôznymi materiálmi. Skvie sa v zlatom a majstrovskými maľbami. Na klenbe je obdivuhodná maľba od *Bacicciu* Oslávenie mena Ježiš. Chrám bol už pôvodne postavený pre Spoločnosť Ježišovu a stal sa vzorom pre mnohé jezuitské kostoly.

Z námestia zahne ulicou doprava a dostaneme sa ku *Panteónu*, k najdokonalejšej a najzachovalejšej stavbe antického

Ríma. Chrám postavil r. 27 pred Kristom *Agrippa* a bol ochranným chrámom božstvám rodiny *Juliovcov*. No zistilo sa, že pôvodný chrám *Agrippov* sa zničil r. 80 po Kristovi a terajší Panteón je jeho rekonštrukciou z čias cisára *Hadriána*. Roku 609 pápež *Bonifác IV.* s dovolením cisára *Fóka* premenil na kresťanský chrám a zasvätil ho Panne Márii Mučeníkov. Pokresťančenie chrámu zachovalo Panteón pred zničením, ktoré postihlo takmer všetky ostatné klasické pamiatky v Ríme.

Portikus chrámu sa skladá zo 16 žulových stĺpov z jedného kusu. V tympane bol bronzový reliéf, ktorý predstavoval boj bohov a gigantov. Povala portika bola pokrytá bronzom. Bronzová brána je pôvodná. Výška chrámu a jeho priemer sú rovnaké – 43,40 m. Nemá žiadne okná. Otvorom na vrchu kupoly vchádza svetlo i vzduch. *Na svete niet inej podobnej stavby.* Majestátna kupola so svojim otvorom dáva pohľad na oblohu a akoby spájala vnútro chrámu s nebom. Jednoduchá pravidelnosť stavby, krása jednotlivých častí a materiálu mu dávajú vznešený výzor. Okolo je sedem výklenkov. V strednom stála socha *Apolónia*. Medzi výklenkami boli sochy iných božstiev a hrdinov. Sochy tu dnes pochopiteľne nie sú, ostali len anticke stĺpy zo žltého mramoru.

V Panteóne majú hrobky aj niektorí umelci a členovia talianskej kráľovskej rodiny, žiak *Rafaella Perin del Vaga*, *Baltazár Peruzzi*, maliar architekt, ďalej kráľ *Umberto I.*, *kráľovná Margita* a najpopulárnejší maliar sveta *Raffaello*.

O kaplnkách

Kaplnka – oratórium jestvuje samostatne, alebo spojené s kostolom, kláštrom, nejakým ústavom, alebo aj v súkromnom dome. Takýchto kaplniek má kostol prípadne aj viac. Ostatné kaplnky sú menšie bohoslužobné miesta a kostoly. Tieto sú

verejné, poloverejné, alebo súkromné, čiže domáce. Verejná kaplnka slúži nejakému zboru veriacich, alebo aj súkromných osôb, ale v dobe konania bohoslužieb majú všetci veriaci zabezpečený prístup do nej. Poloverejná kaplnka je zriadená pre nejakú spoločnosť, alebo združenie veriacich a nie každý má do nej prístup.

Súkromná, čiže domáca kaplnka, je v súkromnom dome len pre niektorú rodinu, alebo súkromnú osobu. Verejnú a poloverejnú kaplnku zriaďuje biskup, ordinár. Súkromné kaplnky povoľuje Svätá Stolica.

Predstavili sme už niekoľko kaplniek, napr. *Kaplnku sv. Cyrila a Metoda v Bazilike sv. Klementa* a v *Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda*, ako aj rad kaplniek v *Bazilike sv. Petra vo Vatikáne*. Teraz by sme chceli predstaviť jednu z najdôležitejších. Je to *Sixtínska kaplnka*, ktorá bola postavená na rozkaz pápeža *Sixta IV.* (1471–1484) podľa plánov *Jána de Dolciho*.

Je to obdĺžniková klenutá miestnosť, dlhá 40,50 m, široká 13,20 m a vysoká 20,70 m. Na dvoch stranách má 6 veľkých okien. Podlaha z 15. storočia je mozaikového štýlu tzv. „opus Alexandrinum“. Vkusná mramorová priehrada s ozdobenými stĺpmi a svietnikmi je dielom *Mina de Fiesole, Andreja Bregnu a Jána Dalmata*. Rozdeľuje kaplnku na dve časti. Väčšia časť s oltárom je upravená na bohoslužobné obrady.

Spomenutí umelci vyhotovili aj mramorové zábradlie chóru, kde spieva slávny spevácky zbor „*Capella Sixtina*“.

Steny a klenba sú skoro úplne pokryté freskami, ktoré pochádzajú z troch období. Sú naozaj vzorom vývoja renesančného umenia. Fresky na stenách sú až po oblúky okien a pochádzajú od toskánskych a umbrijských majstrov z rokov 1481–1483. Klenbu a vložky nad oknami vytvoril *Michelangelo* v rokoch 1508–1512. On namaľoval aj na prednej stene kaplnky „*Posledný súd*“.

Na freskách na stenách dolnej časti sú namaľované záclony, nad nimi sú dve série obrazov rôznych majstrov. Po ľavej strane sú výjavy zo života Mojžiša a po pravej zo života Krista. Fresky na klenbe sú *Michelangelove*. V jedinej architektonickej kompozícii vytvoril skutočne mimoriadne dielo. Podarilo sa mu zliať architektonické, plastické a maliarske prvky.

Stred klenby je rozdelený na 9 oddielov, ktoré predstavujú výjavy z prvej knihy *Bible (Genesisia)*.

Najkrajší obraz je Stvorenie prvého človeka, ktorý očarí každého návštevníka. Vrcholné dielo kaplnky je však obrovská freska (20×10 m) na čelnej strane – *Posledný súd*, ktorý namaľoval tiež *Michelangelo* o štvrtstoročie neskôr, ako klenbu (1534–1541). Kompozícia je obraznou interpretáciou hrôz hymny „*Dies Irae*” a Danteho „*Božskej komédie*”.

Na freske hore v strede je *Kristus–Spravodlivý sudca* (v podobe *Apola* a s gestom Zeusa, hádzuceho blesky). Povedľa neho je spanilá Panna Mária a okolo sú apoštoli, proroci, mučeníci, svätci a svätice. Po Kristovej pravici vystupujú vyvolení do neba, podporovaní anjelmi. Po jeho ľavici sú zatratení, ako sa rútia do pekla. Očakáva ich *Cháron* s bárkou a *Mirod*, pekelný sudca, ovinutý hadom.

Dolu vľavo je vzkriesenie z mŕtvych a v strede nad *Chárom* sú anjeli, ktorí trúbami oznamujú posledný súd.

Michelangelovo dielo i keď nevyjadruje azda naše chápanie, ukazuje predsa hĺbku a precítenie veľkosti Boha a vznešenosti jeho stvorenia.

V Sixtínskej kaplnke sa odbavujú aj niektoré úradné cirkevné obrady, napr. tzv. *Konkláve*, t. j. *voľba nového pápeža*.

Pútnický zájazd KSSM v Trnave a Šaštíne

Posledný septembrový týždeň roku 1995 bol pre členov *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* skutočne štedrý na duchovné zážitky. Zúčastnili sa pútnického zájazdu na Slovensko. Na čele s predsedníčkou KSSM *Ildikou Klauszovou-Fúzikovou* navštívili dve slávne mariánske pútnické miesta – *Trnavu* a *Šaštín*.

Po príchode do Trnavy privítala pútnikov predsedníčka Katolíckej jednoty Slovenska *Alžbeta Kopecká*, ktorá bola aj ich hostiteľkou. Milé privítanie ich čakalo aj na *Mestskom úrade*, kde ich prijal viceprimátor *Ing. Vladimír Butko*, ktorý ich informoval o minulosti a súčasnosti mesta. V priateľskom rozhovore s hosťami z pilišského kraja poznamenal, že je povšimnutiahodné, nakoľko si zachovali svoju vieru, jazyk a ľudovú kultúru.

Po návšteve na mestskom úrade si pútnici pozreli mesto a oboznámili sa s jeho kultúrnymi pamiatkami a kostolmi. Trnavu nazývajú aj „*Malým Rímom*“, pretože náboženstvo má v jej dejinách primárne miesto. Na území historického jadra mesta

*Kostol sv. Jáns Krstiteľ'a
v Trnave*

je sústredených 13 kostolov a kláštorných komplexov. Pútnici si prezreli *Dóm sv. Mikuláša*, kde sa nachádza milostivý obraz „*Slziacej Panny Márie Trnavskej*”, katedrálny kostol slovenského metropolitu, arcibiskupa *Mons. Jána Sokola*, univerzitný *Kostol sv. Jána Krstiteľa* a v *Kostole Najsvätejšej Trojice* (jezuitský) sa zúčastnili sv. omše.

Nepochybne veľkým duchovným zážitkom bola návšteva Šaštína, ktorý leží na rozhraní Myjavskej pahorkatiny a Záhorskej nížiny. Pri tejto príležitosti im slúžil sv. omšu *Don Andrej Pauliny*, usmievavý, srdečný saleziánsky kňaz, pedagóg a redaktor v Šaštíne vychádzajúcich *Mariánskych zvonov*, saleziánskeho mesačníka pre mariánskych ctiteľov. Vo svojej homílii o. i. povedal:

– *Jednotlivci i národy milujú Pannu Máriu pod rozličnými titulmi. Nemci ju uctievaajú ako Jungfrau (Panna), Taliani ako Madonnu, Francúzi ako Notre Dame (Naša pani), Maďari ako Kráľovnú, Poliaci ako Matku Božiu. Náš slovenský národ si uctieva Pannu Máriu ako Matku Sedembolestnú. Veď dejiny slovenského národa sú popretkávané utrpením a bolesťami, ako nimi bol presiaknutý celý pozemský život našej nebeskej Matky. V Sedembolestnej vidia Slováci svoj vzor a ochranu, najmä v ťažkých chvíľach. Putujú k nej do Šaštína, do národnej svätyne, ktorá je jedinou bazilikou na Slovensku. Na vnútornej rímse baziliky pútnici zo všetkých krajov Slovenska s dojatím čítajú:*

„*My, Slováci, teba, Matka, čo patrónkou vzývame, tvoje bóle preveliké vždy na myslí mávame. Veď si nás milovala, Bohu obetovala a celý slovenský národ pod ochranu prijala.*”

V tento deň aj vy, členovia Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku, ste pricestovali sem uctiť si Sedembolestnú Pannu Máriu a vydať svedectvo o svojej viere v Kristovi. Veď cieľom vášho spolku je o. i. uchovať a ochraňovať kresťanský ráz a preto povzbudzovať a upevňovať katolícke povedomie aj slovom a skutkami.

Po sv. omši si pútníci pozreli šaštínsku baziliku, kláštorný komplex a trojhrannú kaplnku pri bazilike. Spiatočnou cestou sa zastavili v malej dedinke *Šelpice*, kde ich mimoriadne srdečne privítala starostka obce *Božena Vadovičová*. Pri pohárikú vína sa rozprúdila živá diskusia o tom, že v *Mlynkoch* sa nachádza ulica, ktorá je pomenovaná *Šelpice*, čo potvrdzuje, že pôvodní obyvatelia tejto ulice pochádzali pravdepodobne z tejto obce. Priezviská na náhrobných kameňoch v miestnom cintoríne boli prvým „*dôkazom*“ novoobjavených spoločných koreňov. *Mlynčania*, ale aj *Santovčania* s radosťou vymenovali známe priezviská, ktoré sa dodnes zachovali v týchto dvoch pilíškych obciach.

Naši pútníci sa cestou domov zastavili aj v historickom meste *Nitra*, kde bolo v roku 880 založené biskupstvo, najstaršie v strednej a východnej Európe. V *Chráme sv. Emeráma*, ktorý podľa historických prameňov postavil v roku 829 knieža

Národná bazilika Sedembolestnej Panny Márie

Naši pútnici v Šaštíne

Pribina a vysvätil ho arcibiskup *Adalrá*m zo Salzburgu, solúnski vierozvestovia sv. Cyril a Metod slávil Eucharistiu v staroslovienskom jazyku.

Počas trojdňovej pútnickej cesty organizovali pre účastníkov zájazdú priateľské stretnutia v ústredí *Katolíckej jednoty Slovenska*. Takto sa mali možnosť zoznámiť aj so svetoznámym historikom *dr. Jozefom Šimončícom*, ktorý im priblížil minulosť Trnavy. Na spoločnom posedení, kde sa viac spievalo, ako hovorilo, vystúpil aj člen Slovenskej filharmónie *J. Dobšovič*, ktorý svojou hrou na harmonike a prednesom náboženských, ľudových a umeleckých piesní očaril pútnikov. Páčilo sa im aj vystúpenie cirkevného mládežníckeho zboru z *farského úradu Tulipán*. Tieto stretnutia boli dôkazom, že spojovacím mostom môže byť nielen jazyk, ale aj spev a hudba.

Členovia Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku mali za sebou tri nezabudnuteľné dni strávené medzi úprimnými ľuďmi, ktorí sa o nich srdečne postarali a pripravili im bohatý program. Pred sebou však majú budúcnosť a nádej, že semienko, ktoré zasiali v *Trnave* a *Šaštíne* zapustí korene a prinesie svoje plody v podobe trvalých a prospešných vzťahov.

Putovanie nás povzbudilo k hlbšej nábožnosti

„*Spievajte Márii radostnú pieseň...*” zaznelo 1. mája 1996 v santovskom rímskokatolíckom kostole z úst 63 pútnikov, členov *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku*, ktorí odchádzali do ďalekej *Fatimy* a *Lúrd*.

Pútnici z piatich pilíšskych obcí *Čív* (Piliscsév), *Kesztúc* (Kesztlöc), *Pilíška Čaba* (Piliscsaba), *Mlynky* (Pilisszentkereszt) a *Santov* (Pilisszántó) sa vydali za posolstvami Panny Márie.

Cestovať na púť do *Fatimy* a *Lúrd* bolo ani nie tak dávno pre veriacich našej vlasti iba snom a neuskutočniteľnou túžbou. Až po roku 1989, keď relatívna sloboda otvorila cestu do sveta aj našim veriacim, obnovili sa náboženské púte nielen doma, ale aj na posvätné miesta v zahraničí. A to tak intenzívne, že to málokto predpokladal.

Rozhodnutie vydať sa na púť aj do vzdialených miest má iste iné, oveľa hlbšie motívy, ako len spoznávanie cudzích krajín. Hlboko sme to pocítili aj pri našom pútnickom zájazde.

Za 15 dní sme prešli takmer 9 tisíc km a navštívili sme sedem štátov. V nasledujúcich myšlienkach sa pristavíme pri najznámejších pútnických miestach.

Taliansko

Padova a Miláno

Prvá naša dlhšia zastávka bola pri veľkolepej *Bazilike sv. Antona Paduánskeho*, kňaza, rehoľníka, cirkevného učiteľa (995? – 1231). V padovskej bazilike sú uložené aj jeho telesné pozostatky.

V priebehu 4. storočia sa stala z Milána dôležitá cirkevná metropola, kde pôsobil aj milánsky arcibiskup *sv. Ambrus*, biskup a cirkevný učiteľ (339?–397). Jemu je zasvätený aj pre-slávnený *Milánsky dóm*, pri návšteve ktorého sme prežili neopísateľné dožitie.

Španielsko

Montserrat

Táto slávna katalánska svätyňa sa nachádza v strede horského kraja impozantnej krásy. Ide o horský masív, ktorý sa náhle dvíha z roviny. Už od 8. storočia priťahoval pustovníkov, ktorí sa sem utiahli, aby viedli asketický život. Postavili si spoločnú modlitebňu – kaplnku. Okolo roku 1000 *opát Oliva* postavil na tomto mieste *benediktínsky kláštor*, ktorý sa stal v krátkom čase hlavným náboženským a kultúrnym strediskom katalánsko-aragónskeho kráľovstva. Za napoleonských vojen svätyňu i kláštor spustošili, ale neskôr postavili z ruín a po dôslednej rekonštrukcii v pôvodnom románskom slohu sú dnes krajšie ako bolo predtým.

Na obraze, pochádzajúcom zo stredoveku, je Panna Mária na tróne s dieťaťom. Okolo svätyne je široký komplex budov, ktoré slúžia na ubytovanie pútnikov.

Barcelona

More z jednej strany, vrchy z druhej – katalánska metropola *Barcelona* je v neposlednom rade aj stáročná architektonická tradícia, končiaca sa modernizmom *Antoniho Gaudiho* zo začiatku 20. storočia.

Vysoko nad úzkymi uličkami čnejú veže preslávenej *Katedrály Sagrada Família*. Životné dielo A. Gaudiho je zároveň symbolom Barcelony. Pohľad na ňu priam vyrazí dych, až sa človek čuduje, že tá krehká katedrála ešte stojí. Je to ako sen: štyri vysoké veže sťa z cukru, centrálny oporný oblúk v tvare visutého mosta, stĺpy ako stromy a kryté predsieni do jaskyne – to všetko vytesané do kameňa, ažúrované, korunované krížmi. *Sagrada Família*, ktorú začali stavať pred vyše 100 rokmi, dodnes nie je dokončená a jej obrovská kostra je vystavená všetkým nepriazňam počasia. Ako iní stavitelia katedrál, aj A. Gaudi nechal inštrukcie pre svojich nasledovníkov nech práca pokračuje...

Toledo

Až do neskorého stredoveku, ale aj v čase výbojov v Amerike bolo najuctievanejšou svätyňou v celom *Španielsku*. Okolo roku 1330, po jednom zjavení sa našla aj mariánska soška. To bolo podnetom pre vznik rozsiahleho pútnického hnutia. Mohutné prúdy pútnikov boli podnetom pre stavbu veľkého chrámu a rozľahlého kláštora s opevnením. Postavili ich v gotickom štýle, so silným maurským vplyvom. Vnútorňá výzdoba chrámu pochádza najmä zo 17. storočia a účasť na nej mali aj talianski umelci. Na veľkolepú a oslňujúcu výzdobu použili množstvo zlata z Nového sveta, čiže Ameriky.

Pri rozširovaní úcty k Panne Márii, pomocnici kresťanov vo svete, je *Španielsko* jednoznačne na prvom mieste.

Santiago de Compostela

Santiago (San Tjago – Svätý Jakub) *de Compostela* je od 9. storočia po *Jeruzaleme* a *Ríme* najviac navštevované pútnické miesto. Je centrom uctievania mučeníka, ktorý bol v 8. storočí patrónom boja za oslobodenie Španielska od *Islamu*. V tejto katedrále sa nachádza staré rímske mauzóleum, kde je podľa tradície pochovaný *sv. Jakub*. Pre Španielov je *Santiago de Compostela* významným pútnickým miestom, ktoré je úzko späté s ich náboženskými i národnými dejinami. Terajšiu svätyňu vybudovali v rokoch 1075–1128. Neskôr chrám doplnili niektorými prístavbami.

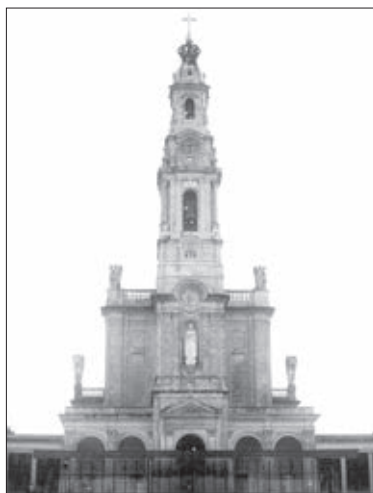
Portugalsko

Fatima

Sú nepopierateľné dôkazy o tom, ako hlboko zasiahli a stále zasahujú fatimské zjavenia do duchovného života ľudstva. Hlboko to precíťovali aj všetci pútnici našej skupiny.

Vzduch, príroda, obloha – celé prostredie *Fatimy* malo akýsi sviatočný nádych. Prispeľa k tomu aj duchovná príprava, ktorú viedol náš sprievodca františkánsky *páter Julián*, a to nielen cestou, ale aj v homíliách pri sv. omšiach, ktoré slúžil počas púte na rôznych posvätných miestach.

Fatima stále priťahuje veriacich celého sveta z mnohých krajín a zo všetkých kontinen-

Fatimská bazilika

tov. Sú to státisíce pútnikov, ktorí prichádzajú s hlbokou dôverou, vrúcnu láskou v srdciach pokloniť sa pred majestátnym *Nepoškvrneného počatia Panny Márie*, ktorá sa zjavila na týchto miestach, aby svojim posolstvom priviedla ľudstvo k vrúcnej modlitbe a k úprimnému pokániu, ničím nenahraditeľných na ceste k spásu.

Vo Fatime sa zjavila Panna Mária prvý raz 13. mája 1917. Okrem požiadavky modlitieb za obrátenie hriešnikov v zjaveniach hovorila trom malým deťom o udalostiach vo svete, o vojne, o mieri, o utrpení národov, o potrebe modlitieb za obrátenie Ruska.

Úchvatným dojmom pôsobí bazilika a obrovské priestranstvo pred ňou, ktoré je dvakrát väčšie ako *Námestie sv. Petra v Ríme*. Na čelo baziliky po oboch stranách naväzuje stĺporadie, ktoré tvorí mohutnú chodbu. Na nej je zobrazená krížová cesta.

Veľkým dojmom pôsobí bohato zdobený interiér baziliky. Po oboch stranách sú oltáre a sochy svätých, na pravej i ľavej strane pred hlavným oltárom sú hroby *Františka a Hyacinty*, ktorým sa zjavila Panna Mária. Tretie dieťa, sestra Lucia ešte žije v *Coimbre*. Pred bazilikou na ľavej strane je *Kaplnka zjavenia*. Práve na tomto mieste sa zjavovala Panna Mária v korune duba trom malým deťom. Kaplnka má z troch strán sklenené steny a na boku oltára na podstavci stojí v priesvitnej skrinke socha Panny Márie. Na priestranstve blízko kaplnky stojí stĺp so sochou *Božského Srdca Ježišovho*, okolo ktorej sú kohútiky s *fatimskou vodou*.

Duchovne povzbudzujúca bola sv. omša a ruženec v Kaplnke zjavenia, po ktorých sme sa zúčastnili večernej sviečkovej procesie.

Fatima je oveľa menšia, ako Lurdy a jej výstavnosť je oveľa skromnejšia, predsa sme aj tam prežívali všetci nezabudnuteľné chvíle.

Francúzsko

Lurdy

Lurdy – malé mestečko ležiace v údolí pod *Pyrenejami* na brehoch rieky *Gave*, kde sa v roku 1858 *Bernadete Soubirousovej* zjavila Panna Mária. *Dnes je jedným z najkrajších pútnických miest na svete a najdôležitejším náboženským strediskom.* Ročne sem prichádza 5 miliónov pútnikov a návštevníkov, aby si oživilí vieru. Chorí tu hľadajú nádej a útechu vo svojich ťažkostiach.

Hneď po ubytovaní naše kroky smerovali do areálu svätyne. Prvé pozdravy, vrúcne prosby, slová vďaky, tie najvnútornejšie rozhovory patria Panne Márii práve tam, kam tak často prichádzala – pri *Massabielskej jaskyni*. Socha Panny Márie je na tom mieste a vo výške, kde stála *Božia Matka* pri zjave-

Slovenskí pútnici z Maďarska v Lurdoch v roku 1996

niach. V pozadí jaskyne, vľavo od oltára, je *zázračný prameň*, ktorý vytryskol 25. februára 1858. Vodou z tohto prameňa sa naplňajú fontány, vodovody a bazény. O tom, že sa tu ľudia skutočne vyliečili, svedčia odložené barly a palice pri jaskyni.

Prvou kaplnkou, ktorú postavili na mieste zjavenia, je *krypta*. Tridsať rokov po zjaveniach postavili *Baziliku Ružencovej Panny Márie*. Má 15 kaplniek podľa pätnástich tajomstiev sv. ruženca.

Aby splnili želanie Panny Márie, postavili v Lurde *Baziliku Nepoškvrneného Počatia* (hornú baziliku).

Pri prehliadke mesta sme navštívili dom *Mlyn – Boly*, kde sa Bernadeta narodila a kde počas zjavení bývala celá rodina Soubirousovcov v jednej malej izbe. Dnes je v dome múzeum.

Na úpätí vrchu za *Jaskyňou zjavenia* a hornou bazilikou bola spoločná pobožnosť krížovej cesty. *Krížová cesta v Lurde* je monumentálna – jej jednotlivé zastavenia znázorňujú sochy odliate z kovu, vysoké takmer dva metre.

Nezabudnuteľným zážitkom pre všetkých pútnikov sú nepochybne aj procesie na spomínanom veľkom námestí pred bazilikou. Konajú sa každý deň, popoludní je sprievod s Oltárnou sviatosťou spojený s požehnaním chorých a večer o pol deviatej je sviečkový sprievod. Úchvatný bol pohľad na tisíce pútnikov, medzi ktorými boli telesne postihnutí, pripútaní k vozíku. Pri večernom sprievode boli skupiny pútnikov jednotlivých národov označené svetelnými tabuľami. Bol to nezvyčajný zážitok manifestácie viery. Modlitby a spev tu odriekali a spievali v rozmanitých jazykoch... Tu sa každému pútnikovi splní jeho celoživotný sen. Na tvárach bolo vidieť veľké dojatie. Nie ani tak telesné, ale azda to dôležitejšie, čo sa odohráva v našom vnútri. To „*obrátenie srdca*“, to „*vedieť odpustiť, začať po rokoch znova*“. A myslím si, že o to práve ide.

Bazilika v Lurdoch

Všetci ďakujeme aj za vzácnu milosť, že sme sa mohli zúčastniť na tejto púti. Počas nej sme všetci pristupovali k sv. prijímaniu, prednášali sme svoje prosby Matke Božej, modlili sme sa za obrátenie hriešnikov, za naše rodiny, za svojich blízkych, ale prosili sme aj za celý náš národ. A za to, aby sme skutočne „jedno boli“. Spievali sme nielen na bohoslužbách, ale aj v autobuse. Spievanie, slovo sa striedalo s modlitbami i s poučnými a povzbudzujúcimi slovami duchovného. Prosili sme nášho Pána a jeho Matku – sprostredkovateľku Božej milosti, aby nás naučili kráčať životom s úsmevom, ktorý bude výsledkom viery, nádeje a lásky.

Bosna a Hercegovina

Medžugorie – posvätné miesto, kde sa nebo dotýka zeme...

*„Panna Mária je už oslávená s telom i dušou v nebi. Je Kráľovnou vesmíru,
ale i našou Matkou. A tak i nám na zemi svieti putujúcemu Božiemu ľudu,
ako znamenie bezpečnej nádeje a útechy.“*

(LG, 68)

Preto sa zjavuje niektorým osobám z Božieho ľudu a povzbudzuje k obráteniu. Zjavenie znamená ohlásenie náboženských právd Bohom. Najznámejším a najslávnejším miestom zjavenia Panny Márie v nových časoch sú *Lurdy* vo Francúzsku a *Fatima* v Portugalsku.

Tieto obidve pútnické miesta už v máji roku 1996 vyhľadali naši veriaci (ako sa o tom píše na predošlých stranách – pozn. redaktora). V dňoch 16. až 20. októbra 1996 43 členov *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* navštívilo ďalšie pútnické miesto *Medžugorie*.

Večer pred odchodom požehnal pútnikov v santovskom kostole otec Vince. Pútnici z *Budapešti, Dabaš-Sáre, Pilišskeho Verešváru, Kestúca, Mlynkov a Santova* sa potom vydali za posolstvami Panny Márie.

Ich cesta smerovala popri brehu Jadranského mora a zastavila sa pri krásnych mestách *Trogir a Split*. Na druhý deň večer prišli do *Medžugoria*. Toto mestečko na juhu Bosny a Hercegoviny neďaleko Mostaru, sa dostalo do povedomia veriacich za posledných pätnásť rokov. Vieme, že v apríli 1991 sa vtedajšia ešte *Juhoslovanská konferencia biskupov* vyjadrila, že zatiaľ ešte nemožno vyhlásiť zjavenia Panny Márie v Medžugorí za potvrdené, jeho nadprirodzený pôvod za dokázaný. Preto aj oficiálny postoj *Vatikánu* je skôr zdržanlivý a biskupi nemajú byť organizátormi púťi. Z druhej strany však platí pokyn tej istej konferencie biskupov, aby *miestny biskup z Mostaru* zabezpečil pre stále rastúci prúd zbožných pútnikov primeranú duchovnú starostlivosť, ktorá by podporila správnu mariánsku úctu podľa učiteľského úradu Cirkvi.

Už takmer dvadsať rokov uplynulo od 24. júna 1981, teda odvtedy, čo deti z *vŕšku Križevac* pri *Medžugorí* prišli domov s radostnou správou, že sa im zjavila „*Gospa*” – Panna Mária. Zjavenia s posolstvami sa stále opakovali a postupne

Skupina našich pútnikov, ktorá mala svätú omšu v kostole, zasvätenom Panny Márii v Medžugorí (na snímke vedľa)

rástol prúd pútnikov z celého sveta. Od roku 1981 navštívilo Medžugorie vyše pätnásť miliónov veriacich.

Pri príležitosti 15. výročia zjavenia v dňoch 24. a 25. júna 1996 navštívilo toto miesto vyše 20 tisíc pútnikov, medzi nimi 3 biskupi a vyše 200 kňazov. Sväté omše slúžili v 15 jazykoch. Celebrantom pri slávnostnej bohoslužbe bol páter *Jožo Zovko*, ktorý bol v Medžugorí v roku 1981. Vo svojej homílii povedal:

„Bezpochyby toto je sväté miesto, kde sa nebo dotýka zeme. Najväčším zázrakom nie je to, že sa tu 15 rokov zjavuje Panna Mária, ale neuveriteľné obrátenia, radikálne zmeny života, zástupy ľudí, ktorí odišli duševne znovuzrodení a natrvalo zmenili svoj život, začali dôsledne žiť v spravodlivosti, pravde a láske“.

Ani naše oči nevideli nič, čo by sa mohlo nazvať nadprirodzené a zázračné. Zažili sme však bez výnimky krásnu atmosféru, ohľaduplnosť a láskavosť. A napokon – toľko šťastia, pokoja, radosti i nadšenia v očiach vari všetkých návštevníkov, že sme sa nemohli ubrániť pocitu: toto je skutočne požehnané miesto!

Bezpochyby pre každého účastníka nášho pútnického zájazdu bola nezabudnuteľná *Krížová cesta na Križevac*. Naša procesia na strmý a skalnatý vrch sa začala za krásneho slnečného počasia. Čoskoro však začalo poprchať a čochvíľa sa spustilo ozajstné krupobitie, lialo ako z vedra, pričom neprestajne hrmelo. Aj v tomto nečase sme pokračovali v pobožnosti a nebolo počuť ani slovko nespokojnosti, alebo ponosy. Spoločná modlitba, viera a nezlomná vôľa zvíťazili nad živelnou pohromou. Brali sme to ako obeť v prospech obrody a hlbšej viery. Cestou domov sme strávili jeden deň v najkrajšom meste Jadranského mora – v *Dubrovniku*. Úchvatný bol pohľad na túto morskú perlu, na jej pozoruhodné pamätihodnosti a krásne kostoly.

Na záver v mene pútnikov vyslovujem slová vďaky našej Nebeskej Matke – Panny Márii. Srdečné Pán Boh zaplať patrí

nášmu duchovnému vedúcemu dekanovi *Jozefovi Szabóovi* z Dabaš-Šáre. Za pútavý program ďakujeme vedúcemu zájazdu *Istvánovi Fischerovi* z Budapešti a *Jozefovi Kuhajdovi* zo Santova. Nech Pán Boh žehná službu dvoch pútničiek, predspeváčok *Márie Czinkovej* a *Rozálie Mikušikovej* z Mlynkov, ktoré viedli pobožnosť svätého ruženca po slovensky, ako aj predspeváčku, vedúcu pávieho krúžku zo Santova *Máriu Nagy-Győryovú*.

Pútnický zájazd nás opätovne potvrdil v tom, že najúčinnjším presvedčovaním nech je náš život úprimného obrátenia a radostného kráčania cestou lásky a pravdy – v nasledovaní vzoru našej spoločnej nebeskej Matky – Panny Márie.

Pútnický zájazd v Marianke a Bratislave

Cirkevné dejiny svedčia o veľkej úcte a dôvere, ktorú prejavoval slovenský národ k Panne Márii počas jedenásť storočí kresťanstva. Úctu k nej nám zanechali aj naši predkovia ako vzácny duchovný dar. Zdedili sme ho a našou úlohou je ponúknuť ho druhým a urobiť ho prítiažlivým pre dnešných a zajtrajších veriacich.

Mariánska úcta má rôzne podoby. K tým najkrajším patria púte. Pútnické miesta majú aj dnes svoju zvláštnu atmosféru a neustále priťahujú tisíce veriacich. Na týchto miestach „*zácítia*“ prítomnosť Pána Boha a Panny Márie. Preto veriaci od nepamäti odpovedajú na vnútorný hlas, na tajomné pozvanie a idú za nim.

Kresťanský spolok Slovákov v Maďarsku (KSSM) od svojho vzniku pokladal organizovanie pútnických zájazdov za prospešnú službu. Z Božej milosti boli už naši členovia v najznámejších európskych pútnických miestach: vo *Fatime*, v *Lurdoch*,

Čenstochovej, Ríme, Mariazelli a Medžugorí. Pokladali sme za dôležité vyhladať aj najznámejšie pútnické miesta na Slovensku: *Šaštín, Trnavu a Nitru.*

Keďže rok 1998 bol pre našu materskú krajinu jubilejným rokom, veď si pripomínala 5. výročie vzniku samostatnej *Slovenskej republiky*, preto KSSM tiež plánoval svoju činnosť v roku 1998 v znamení významného jubilea slovenskej štátnosti. Medzi prioritné podujatia patrilo aj pútnický zájazd na Slovensko, ktorý sa konal pre 44 členov v dňoch 17. až 19. júla 1998. Jeho vedúcim bola predsedníčka Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku *Ildika Klauszová-Fúziková.*

Prvoradým zámerom tejto púte bolo prispieť k oživeniu viery v Boha, duchovného života a rastu našich pilíšskych katolíkov – z Čívu, Kestúca, Mlynkov, Pilíšskeho Verešváru a Santova. Druhotným zámerom bolo umožniť našim veriacim spoznávať hlavné mesto Slovenskej republiky a ďalšie pútnické miesta vo vlasti svojich predkov, ako aj jej pamätihodnosti a prírodné krásy.

Dňa 17. júla o 11. hodine sme pricestovali do Bratislavy, kde nás privítali v *Dome zahraničných Slovákov (DZS).* Tu nás čakal aj dôstojný pán *Pavol Zaťko*, ktorý sa nám venoval počas nášho trojdňového pobytu na Slovensku.

Zástupkyňa riaditeľa DZS *Mgr. Mária Katarína Hrklová* nás informovala o poslaní a cieľoch Domu zahraničných Slovákov v Bratislave. V prostredí inštitúcie sme si prezreli dve výstavy – detské kresby a maľby krajaňských detí. Druhá výstava mala názov „*800 rokov srbského kláštora Chilendar*” a tematicky nadväzovala na náš zájazd. Skutočne šťastnou myšlienkou bolo na celom svete osláviť 800. výročie jestvovania kláštora *Chilendar* – významného strediska pravoslávneho duchovenstva východného rítu. Vďaka vynikajúcemu umelcovi *Hranislavovi Makovičovi* sme mali možnosť aj prostredníc-

Naši pútnici v Marianke

tvom reprodukcií spoznať časť bohatej pokladnice kláštora *Chilendar (Svätá Hora Atoská)*, v ktorej boli po stáročia zhromažďované a našťastie aj uchovávané diela východnej *pravoslávnej ikonografie*.

Z Domu zahraničných Slovákov naša cesta smerovala do kňazského seminára pri *Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského*, kde sme boli počas pútnického zájazdu ubytovaní. Aj touto cestou vyslovujeme srdečné pán Boh zaplať rektorovi Kňazského seminára *Mons. Jánovi Pristavačovi*, ktorý nám to zabezpečil. V seminári sa o nás obetavo a príkladne starali sestričky *Kongregácie premoštrátok*. Zvdďčili sme sa im celovečerným prednesom slovenských pilišských piesní, z čoho boli milo prekvapené.

Prvý deň po obede sme mali aj prehliadku mesta *Bratislavy*, ktorú nám urobila pani *Ing. Anna Križáková*. Dozvedeli sme sa o nej, že pochádza z *Perbaju*, odkiaľ sa po vojne presídlili aj jej rodičia. Oduševnená pani Anna nás dôkladne oboznámila s pamätihodnosťami hlavného mesta SR a venovala sa nám aj na druhý deň, keď sme navštívili najslávnejšie a najstaršie pútnické miesto bývalého Uhorska – *Marianku*.

V malebnom údolí *Malých Karpát* v blízkosti *Bratislavy* sa nachádza známe pútnické miesto *Marianka*, predtým známa ako *Mariatál* a *Máriavölgy*. Stojí tu starodávny chrám zasvätený Panne Márii, v ktorom sa nachádza milostivá socha Madony a Ježiška. Nielen zo Slovenska, ale aj z Moravy, Rakúska a Maďarska, ba i z ďalekých krajín sem po stáročia prichádzali pútnici, aj naši predkovia, iste nie nadarmo.

Dejiny Marianky sú úzko späté s rádom pavlínov. Nemožno ich oddeliť od tohto rádu, lebo pavlíni, ako strážcovia pútnického miesta vnášali doň život, oni vlastne utvárali rámec mariatálskej histórie. Základný kameň pre stavbu kostola v Mariatáli položil *Ludovít Veľký z Anjou* na svätodušnú vigíliu roku 1377. Roku 1380 bol už kostol vybudovaný a kráľ *Ludovít Veľký* sem prišiel osobne, aby slávnostne preniesol milostivú sošku na hlavný oltár do nového kostola. Dovtedy bola totiž soška uctievaná na drevenom stĺpe neďaleko miesta, kde bola objavená a kde ju pustovník uložil. Slávnostného sprievodu sa zúčastnila popredná kráľovská šľachta.

Milostivá soška Panny Márie s Ježiškom pochádza údajne z 11. storočia. Legendy uvádzajú približne aj rok, kedy ju vyhotovil pustovník z dreva, a to roku 1030. Soška nie je veľká, je iba 42 cm vysoká. Je historickou skutočnosťou, že 27. júna 1694 korunoval zlatou korunou zázračnú sošku uhorský palatín *Pavol Eszterházy*.

Ak niektorý Slováč nepoznal Marianku, v roku 1930 sa istotne dopyčul o tomto pútnickom mieste. Celým Slovenskom sa niesol ruch príprav na úctyhodné jubileum 900-ročného jestvovania milostivej mariatálskej sošky. Slávnosti sa začali dňa 15. augusta 1930 na *sviatok Nanebovzatia Panny Márie*. Zišlo sa tu asi 20 tisíc veriacich.

Obraz Marianky sa od 1. svetovej vojny podstatne zmenil. No pútnikov neubúda. Nielen pospolitý ľud putuje, ale putujú aj štátni predstavitelia. V niektorých sviatočných dňoch sa

tu zhromažďuje toľko pútnikov, že ho možno zaradiť medzi *svetové pútnické miesta*.

Pred obedom sme mali slávnostnú sv. omšu, ktorú celebroidval dôstojný pán *Pavol Zaťko*, ktorý odbavil aj pobožnosť krížovej cesty. K púti neodmysliteľne patrí duchovný program na pútnickom mieste. V prvom rade si treba pripomenúť, že pút má svoj správny úmysel. Zúčastňujeme sa na nej, aby sme slávili Boha a na osoh svojej duše. Vhodné je, aby pútnik pristúpil k sviatosti zmierenia, aby sa zúčastnil na svätej omši, pristúpil k sv. prijímaniu, aktívne sa zapájal do spevu a vykonal krížovú cestu. A nemal by „*zabudnúť*“ zostať v tichu, sám so sebou a Bohom, pretože práve tam si môže riešiť mnohé problémy, „*občerstviť*“ sa modlitbou a vyprosiť si veľa milostí. Nuž počas trojdňového pobytu sme sa snažili dodržať tieto duchovné programy. Každý deň sme vďaka dôstojnému pánovi Pavlovi Zaťkovi mali slovenskú svätú omšu, ako aj krížovú cestu v Marianke, pomodlili sme sa ruženec a spievali sme po slovensky náboženské piesne. Počas pobožnosti vyprosili sme všetkým mier vo svete, zdravie a pomoc rodinám. Ranné modlitby, ruženec, svätá omša a spev prispeli k oslávaniu Boha a Panny Márie a boli na osoh našej duše.

A na záver srdečné Pán Boh zaplať patrí predovšetkým dôstojnému pánovi Pavlovi Zaťkovi za skvelý program a ubytovanie, za pútavú prehliadku Bratislavy ďakujeme *Ing. Anne Križákovej*.

Nech Pán Boh žehná službu pútničiek, predspevákky *Márie Nagyovej-Győryovej* a *Kataríny Süvegesovej*, ktoré viedli pobožnosť svätého ruženca a spev, ako aj neoblomnú vôľu harmonikára *Pavla Hoffnera* a šoféra *Martina Glücka*. Všetci účastníci pútnického zájazdu vyjadrili presvedčenie, že takéto púte sú pre nich hodnotným povzbudením na zachovanie si náboženského i národného dedičstva!

Svätá zem – vlast' Ježiša Krista

Krajina koreňov našej kresťanskej viery

Izrael – Svätá zem, prislúbená a tajuplná zem. Krajina kontrastov, kde horúčavu dní strieda nočný chlad, kde úrodná pôda hraničí s kamenistou púšťou.

Betlehem, Jeruzalem, Nazaret – mestá známe i neznáme. Vidieť ich bolo tajným a nesplniteľným snom mnohých, iní sa o tom ani snívať neodvažovali. Ročne do nej prichádza množstvo pútnikov. A preto človek právom začne uvažovať, čo na tieto *sväté miesta* priťahuje veriacich z celého sveta. Po spoločenských zmenách sa síce otvorili cesty na mnohé pútnické miesta aj pre nás, ale návšteva *Svätej zeme* býva ešte stále zriedkavosťou. Mohli sme ju poznať iba zo *Svätého písma*, z novín, či televízie, ktoré nám vždy prinášali správy o bojoch na Blízkom Východe. A keďže nič nepresvedčí lepšie ako vlastná skúsenosť, vybrali sme sa tam v roku 1998 aj my, dvadsiati členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku*. Chcem sa teda, milí čitatelia, podeliť s Vami o svoje dojmy z môjho pútnického zájazdu vo Svätej zemi, najmä tých miest, ktoré sa týkajú vianočných sviatkov.

Haifa

Naša prvá zastávka nie je spomínaná vo Svätom písme, bola založená po biblickej dobe. Známa je chrámom cirkvi *Bahai*, ktorá je zmiešaninou židovstva, kresťanstva a islamu. Leží na úpätí vrchu *Karmel*, kde je *kláštor karmelitánov*, ktorí sú

jediným mníšskym rádom založeným vo Svätej zemi. Odtiaľ je krásny výhľad na *tristotisícové mesto* s prístavom pri Stredozemnom mori.

Nazaret

Nazaret je mestečko postavené na vrchoch dolnej *Galiley*. Má zvláštnu zemepisnú polohu. Obyvateľstvo je čisto arabské, kresťanského a mohamedánskeho náboženstva. Stará časť mesta sa nachádza v strede, kde stojí nová *Bazilika Zvestovania*, františkánsky kláštor a *Kostol sv. Jozefa*. V Božom pláne záchranu sveta mala Panna Mária výnimočné poslanie. Nebeský Otec ju vyvolil za Matku Božieho Syna, Vykupiteľa

Bazilika Zvestovania Pána v Nazarete

sveta. A práve v Nazarete sa archanjel *Gabriel* zjavil Panne Márii, aby jej oznámil zvesť o narodení syna, Ježiša Krista a o jeho mesiášskom poslaní. Zvestovaním sa začal *Boží plán spásy*. Na mieste zvestovania, kde sa podľa našej viery stal najväčší fakt v dejinách ľudstva, stojí dnes bazilika, postavená podľa vzoru *Lurdskej baziliky*. Bazilika zvestovania je miestom jednej z najväčších udalostí sveta – *zvestovania a počatia Ježiša Krista*. Je najväčším chrámom v Nazarete i v celej Galilei a svojou architektúrou jedným z najkrajších a najmonumentálnejších vo Svätej zemi. V tomto mestečku, ležiacom asi 30 km od *Genezaretského jazera*, žil do svojich tridsiatich rokov, teda do začiatku svojho verejného účinkovania Pán Ježiš. Terajšiu Baziliku Zvestovania postavil architekt *G. Muzio* a bola vysvätená 25. marca 1969. Úctu Panne Márii vyjadrujú mnohé národy sveta umiestnením svojho obrazu mozaiky či sochy do Baziliky Zvestovania. Z Nazaretu viedla cesta Panny Márie do Betlehema.

Betlehem

Nedaleko *Jeruzalema*, na ceste smerom do *Hebronu* (10 km) je *Betlehem*, hebr. „*Betlehem*“ – dom chleba. Nachádza sa v Judei a je rodiskom kráľa *Dávida*. Vidieť *Betlehem* je niečo úžasné. Najprv sme prišli na *Pole pastierov*, kde anjel oznámil, že v meste *Dávidovom* sa narodil *Spasiteľ, Mesiáš* a *Pán*. Ježišovo narodenie v *Betleheme* je takou veľkou udalosťou v dejinách ľudstva, že podľa nej rátame náš *kresťanský letopočet*. Ňou sa začína nová epocha dejín. Keď spomenieme *Betlehem a jasle*, zaiste myslíme predovšetkým na tie spreď dvetisíc rokov, do ktorých vložila *Panna Mária* novonarodeného *Ježiška*: „*Porodila svojho Syna prvorodeného a plienkami ho obvinula a uložila do jasiel.*“ (*Lk 2,7*).

Bazilika Narodenia Pána

Betlehem sa preslávil narodením Ježiša Krista, Božieho Syna. Stalo sa to v jaskyni, ktorú možno vidieť aj dnes. *Bazilika Narodenia Pána* je jedným z najstarších kresťanských chrámov. Dala ju v 4. storočí postaviť matka cisára *Konštantína sv. Helena spolu s Bazilikou sv. Hrobu a Bazilikou na Olivovom vrchu*. Dnešná podoba baziliky je z križiackych čias. Na jednej z mozaík boli *Traja králi* oblečení v arabských šatách a to zachránilo baziliku pred zničením v čase perzskej okupácie Svätej zeme z roku 614.

Jaskyňa Narodenia Pána

Nachádza sa presne pod svätyňou hornej baziliky. Za hlavným oltárom sú schody, vedúce do *Jaskyne narodenia*. Miesto, kde sa Ježiš narodil, označené striebornou hviezdou patrí pravoslávnej cirkvi, a miesto, kde stáli jasličky, patrí rímskokatolíckej cirkvi. Jaskyňa je dlhá asi 12 m, široká asi 3,5 m. Podlaha je vydláždená mramorom a steny sú obložené amiantom na ochranu proti požiaru. Hoci oltár patrí grécko-ortodoxnému obradu, na striebornej hviezde je latinský nápis: „*Hic de Maria Virgine Jesus Christus natus est – Tu sa Panne Márii narodil Ježiš Kristus.*”

Miesto, kde sa Ježiš narodil je označené striebornou hviezdou

Napravo je oltár *Troch kráľov* a pred ním je miesto, kde Panna Mária položila svojho prvorodeného do jasličky. Okolo Jaskyne Narodenia sa nachádzajú podzemné kaplnky. Jedna je zasvätená sv. Jozefovi na pamiatku udalostí opísanej v Matúšovom evanjeliu 2,13. Hneď vedľa baziliky je *Kostol sv. Kataríny Sienskej*. Kostol je bočným priechodom spojený s bazilikou a jaskyňou narodenia. Z Kostola sv. Kataríny býva v televíznom prenose vysielaná *polnočná sv. omša z Betlehema na Štedrý večer*. Vedľa nej sú aj iné jaskyne, v ktorých sa roku 384 usadil sv. Hieronym. Viedol tu mníšsky život a študoval Sväté písmo. Tu preložil knihy *Starého zákona* z hebrejčiny do latinčiny. Tento preklad sa volá *Vulgáta*. V Betleheme sa nachádza aj *Kaplnka sv. Jozefa* a *Kaplnka Mládatiek*.

Betlehenské svetielko

Takmer pred 900 rokmi za pápeža *Urbana II.* (1088–1099), sa začala tradícia *Betlehemskeho svetla*. V tých časoch Turci okupovali Svätú zem a v nej miesta, kde sa narodil, žil a zomrel

na kríži zakladateľ kresťanstva – Ježiš Kristus. Kresťania nesmeli tieto miesta navštevovať. Pápež Urban II. sa s tým nespokojil. Vyzval európskych rytierov, aby zorganizovali križiacku výpravu do *Palestíny* a oslobodili od mohamedánov predovšetkým Betlehem – rodisko Ježiša Krista – a Jeruzalem s Kristovým hrobom. Prihlásili sa na ňu rytieri zo všetkých kútov Európy. Jeden z rytierov vyhlásil, ak mu dá Pán Boh silu a zdravie, ale aj kúsok šťastia, aby sa mohol vrátiť domov, prinesie do rodného mesta z Betlehema *plamienok lásky, pokoja a mieru*. Zapáli ho z večného svetla, horiaceho pri Ježiškových jasličkách. Aj sa tak stalo. Sviecu slávnostne odniesli do kostola, kde si mešťania odpaľovali plamienky a roznášali ich po všetkých domoch. A odvtedy sa drží táto tradícia v celej Európe.

Betlehemský plamienok mieru a pokoja – tento pekný predviačovaný zvyk sa od roku 1990 rozšíril aj v bývalých socialistických krajinách. V dohovorený deň prichádzajú do Viedne skauti z Čiech, Maďarska, Moravy, Slovenska, Poľska, Chorvátska, Rumunska, Talianska i Švajčiarska. Po ekumenickej pobožnosti si odpália plamienok Betlehemskeho svetla a odnesú do svojej vlasti.

Kaplnka mládat

Dňa 28. decembra sa oslavuje sviatok – *sv. Neviniatka* – mučeníci. *Herodes Veľký* z chorobného strachu, že by mohol niekto ohroziť jeho vládu, dal zavraždiť veľa ľudí, medzi nimi aj svoju manželku a troch synov. Nečudo, že sa znepokojil, keď počul o akomsi novom nápadníkovi trónu a zavraždil *betlehemských chlapcov* po narodení Ježiša Krista. Triezve odhady sa pohybujú medzi počtom 30–40. *Betlehemske Neviniatka* dostali čoskoro miesto aj v oficiálnej úcte Cirkvi. Ich krst je dostatočným dôvodom, aby sa uctievali ako mučeníci. Ich kult sa vyvinul najprv vo Svätej zemi, najmä v Betleheme, ale už

na konci 2. storočia sa rozšíril aj v západnej cirkvi, kde v liturgii dostal trvalé čestné miesto, na tretí deň po sviatku *Kristovho narodenia*.

Slávnosť Narodenia Pána

Existenciu slávnosti *Narodenia Pána* dokladá kázeň *sv. Jána Zlatoústeho* z roku 386. Slávnosť má však oveľa starší pôvod, ktorý siaha dávno pred svätcovu pôsobenie. Pravdepodobne pochádzal z Ríma. Od 4. storočia sa táto slávnosť koná 25. *decembra*. Je dosť možné, že tento dátum sa určil v dobe, keď ešte jestvovali rímske archívne záznamy o sčítaní ľudu. Sv. Ján *Zlatoústý* (zomrel r. 407) pokladal slávnosť narodenia Pána za najdôležitejší sviatok vôbec, bez ktorého by neboli žiadne ďalšie.

Osobitosťou tohto sviatku je *slávnostná polnočná sv. omša* a právo každého kňaza slúžiť tri sv. omše. Polnočné sv. omše sa prisudzujú pápežovi *sv. Telesforovi* (125–136). Slúženie troch sv. omší je doložené v kázňach pápeža *sv. Gregora I. Veľkého* (590–604). Tri omše symbolizujú trojaké Ježišovo narodenie: z Boha Otca od večnosti, z Panny Márie telesne a v dušiach veriacich duchovne.

Byť osobne prítomný na miestach, kde sa narodil, prežil svoj pozemský život, kde kázal, uzdravoval, nechal sa ukrižovať, ale kde vstal z mŕtvych Boží syn, náš Pán Ježiš Kristus, bolo jedinečným zážitkom každého účastníka tejto púte. Preto si myslím, že Svätú zem by sme mali všetci – starí či mladí, navštíviť aspoň raz v živote, miesta koreňov svojej viery a načerpať i z tohoto prameňa. Na pochopenia Svätého písma nejstvuje lepšie miesto, ako krajina, ktorá dýcha jeho udalosťami. A Svätá zem sa stáva miestom telesného i duchovného pokriatia. A už od prvých krokov pútnik precítiť autentickosť tohto biblického prostredia. Tá sa však v dnešnom Izraeli snúbi

s modernosťou 20. storočia. Dôležité bolo byť na miestach, posvätených Ježišovým pozemským životom a snažiť sa hľadať odpoveď na otázku: aké miesto má v ňom Ježiš Kristus?

Prvý mariánsky chrám v Palestíne

Izraelskí archeológovia z *Ústavu pre staroveké pamiatky* odkryli medzi *Jeruzalemom a Betlehemom* zvyšky byzantského chrámu. Tento objav považujú za potvrdenie tradície, že nad skalou, na ktorej odpočívala Panna Mária na ceste do Betlehema, bola postavená svätyňa zvaná *Kathisma*.

Keď pred niekoľkými rokmi rozširovali cestu vedúcu z Jeruzalema do Betlehema, narazili na základy starej byzantskej baziliky s mozaikou. Neskôr, keď bagre prehlbovali priekopu pre vodovod do nových izraelských sídlisk, privolaní pracovníci archeologického ústavu odkryli zvyšky baziliky zvanej *Kathisma*. Objav hovorí v prospech starej tradície, ktorá sa už v prvých storočiach Cirkvi zmieňovala o tomto chráme.

Grécky výraz *Kathisma* znamená *miesto na sedenie*. Podľa starých prameňov postavili Byzantínci asi päť kilometrov pred Betlehemom baziliku nad väčšou vyčnievajúcou skalou, na ktorej si podľa tradície odpočinula Panna Mária pri ceste do Betlehema. Archeológovia našli uprostred osemuholníkového pôdorysu skalný balvan, ktorý vystupuje nad okolitú úroveň. Spojitosť s týmto miestom má názov obce *Bir-el Qadismu* (Studňa odpočinku), ktorý sa viaže na grécky názov *Kathisma*. Aj ďalšie pramene poukazujú na to, že kresťanské spoločenstvo malo v pamäti túto udalosť. Hovorí sa o nej v *apokryfnom Jakubovom evanjeliu* a pripomínali si ju kresťania v liturgickom sviatku. V arménskom lekcionári z Jeruzalema z počiatku 5. storočia nájdeme zoznam liturgických sviatkov a svätých miest Kristovho života. V tomto zozname sa uvádza miesto „*asi tri míle od Betlehema, ktorého pamiatku slávi*

Jeruzalemská cirkev ku cti Panny Márie 15. augusta". Keď však neskoršie bol 15. august vyhradený sviatku *Usnutia Panny Márie* (čiže Nanebovzatia), sviatok Kathis preložili na 13. august.

Prvý literárny prameň, ktorý potvrdzuje existenciu chrámu Kathisma, je *Život sv. Teodózia Koinobitu*. Životopisec Teodor z Petry v ňom píše, že keď roku 450 Teodózius opustil Kapadóciu a odobral sa do Jeruzalema, „na radu svojho učiteľa navštívil úctyhodné miesto zvané Kathisma, ktoré sa nachádza na ceste do Betlehema. Sprevádzala ho zbožná kresťanka Hykélia, ktorá za čias života biskupa Juvenália dala postaviť na tomto mieste chrám ku cti Nepoškvrnenej rodičky Panny Márie”.

Juvenális bol biskupom v Jeruzaleme v rokoch 422–458. Roku 431 sa konal koncil v Efeze, ktorý definoval, že *Panna Mária je Matkou Božou* (Theotokos). Po koncile v Efeze dal pápež *Sixtus III.* vybudovať v Ríme *Baziliku Santa Maria Maggiore* a na celom svete sa začali stavať chrámy ku cti Panny Márie. Jedným z nich bol aj chrám Kathisma, ktorý možno považovať za prvý mariánsky chrám postavený ku cti Matky Božej v Palestíne.

Desaťkilometrový úsek medzi Jeruzalemom a Betlehemom bol dôležitou pútnickou cestou. Pútnici vo svojich spomienkach často píše o chráme Kathisma. Tieto spomienky sa už neobjavujú, keď Palestínu obsadili Arabi. V 12. storočí sa pútnik Daniel zmieňuje o chráme, ktorý zbúrali mohamedáni. V roku 1347 museli byť zvyšky chrámu viditeľné, pretože sa o nich zmieňuje pútnik fráter *Mikuláš z Poggibonsi*, ktorý opisuje mozaikovú podlahu svätyne.

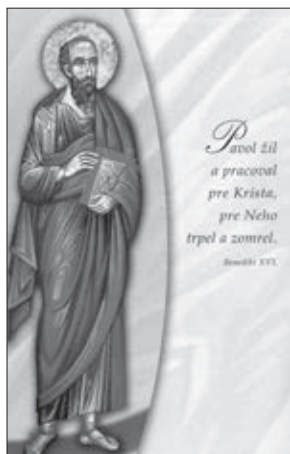
Františkánsky archeológ *Eugen Allata*, žijúci v Palestíne hovorí: „*Bolo by potrebné, aby sa také pamätané kresťanské miesto nestalo obeťou právo-územných sporov, ktoré otriasajú týmto jeruzalemským sektorom.*”

Kresťanstvo je otvorené všetkým národom sveta

Kresťanstvo sa zrodilo vo *Svätej zemi*. Rozšírenie kresťanstva do *Grécka* a *Ríma* však ukázalo, že toto náboženstvo nie je rezervované výhradne Židom, ale je otvorené všetkým národom sveta.

Predstavili sme vám už, milí čitatelia, tie miesta na Svätej zemi, ktoré sú úzko späté s narodením Ježiša Krista. Tentokrát Vás oboznámime s kresťanskými miestami v *Grécku* a na *gréckych ostrovoch*, ktoré členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* tiež navštívili počas pútnického zájazdu.

Grécko sa spomína v *Starom a Novom zákone*. V evanjeliu je zaujímavá zmienka o skupine Grékov, ktorí „*chceli vidieť Ježiša*” (*porov, Jn 12,21*). Gréci boli prví spomedzi *pohanských národov*, ktorí spolu s *Rimanmi* prijali *kresťanskú vieru*. *Svätý Pavol* bol jeden z najväčších apoštolov Kristových, ktorého uctievať aj ako *apoštola národov*, lebo sa najviac pričínal o rozšírenie evanjelia medzi národmi. V Pavlovej apoštolskej činnosti, tak ako ju poznáme zo *Skutkov apoštolov* a z jeho listov možno rozlišovať tri veľké misijné cesty, ktoré uskutočnil v rokoch 45–58. Bol niekoľkokrát v *Grécku* a niektoré

listy adresoval tunajším kresťanským komunitám, alebo cirkvám: dva listy *Korintanom*, dva *Solúnčanom* a jeden *Filipínom*. Sv. Pavol hlásal evanjelium aj na ostrovoch v *Egejskom mori*, ba niektoré navštívil viackrát.

Solún

Solún (Thessaloniké) je v našom povedomí späť predovšetkým s menami slovanských vierozvestov *sv. Konštantína (Cyrila) – filozofa*, a *sv. Metoda – biskupa*. A na naše veľké prekvapenie sme v celom Solúne nenašli jediné pamätné miesto, kde by si nejakým spôsobom pripomínali týchto *slovanských apoštolov, ktorí priniesli Slovanom vieru a vzdelanosť*. Je tam malá katolícka komunita, ktorá si postavila kostolík v husto zastavenej časti mesta. V Solúne kresťanskú cirkev založil *sv. Pavol* na svojej druhej apoštolskej ceste asi r. 51.

Solún je dnes asi 9 tisícové mesto s historickým jadrom. Sú v ňom dva významné chrámy: starokresťanská *Bazilika sv. Demetra*, patróna mesta, ktorá patrí medzi najväčšie na svete; a *Chrám Božej múdrosti*, typická kupolovitá stavba s pôdorysom v tvare kríža, kópia carihradského chrámu *Hagia Sofia*.

Atény

Naša cesta viedla v *Aténach* priamo na *Akropolu*, ktorá so zvyškami monumentálnych stavieb zapôsobí na človeka priam ohromujúco. Človek sa v myslí posunie do histórie, v ktorej prežívali grécka architektúra a sochárstvo rozkvet. Odtiaľ sme smerovali na *Aeropag* – miesto pri *Akropole* (na fotografii), kde sa nachádzal najvyšší súd a kde zvykol zasadať aténsky senát. Tu *sv. Pavol* osobne kázal početným občanom Atén (*porov, Sk 17, 22, 31*).

Podľa starej tradície aj ďalší apoštoli prechádzali cez Grécko a grécke ostrovy, napr. *Ondrej*, Petrov brat, evanjelizoval v *Epiruse* a v *Trácii*, v *Patrase* v *Achájsku* postúpil mučenícku smrť.

Grécke ostrovy v Egejskom mori

Patmos

Ostrov *Patmos* patrí k súostroviu Južnej Sporady a vyznačuje sa skutočnou osobnou spiritualitou. Terajší kláštor v Patmose založil v roku 988 mních *Christodolus* z *Latrosu*. V roku 1988 sa teda dovŕšilo *tisícročné trvanie reholného života, svedectva kresťanskej spirituality*, ako i jeho pôsobenia a vplyvu na umenie a kultúru. Terajší komplex budov kláštora bol strediskom pokoja, svätej liturgie, aktívnej výmeny myšlienok, baštou kresťanstva, znamením viery, a takým ostal až do dnešných čias... Presväta *Bohorodička* naplňa svojim duchom nielen kláštor, ale aj celý ostrov, ktorý bol taký drahý Kristovmu milovanému učeníkovi *Jánovi*.

Patmos pozná celý kresťanský svet, totiž apoštola a evanjelistu *sv. Jána* poslali za cisára *Domiciána* do vyhnanstva

na tento ostrov, kde napísal *Apokalypsu*. Od prvopočiatku bolo toto miesto výzvou na živú vieru a na svätosť a mnoho pustovníkov sa zhromažďovalo okolo jaskyne, kde sv. Ján býval a prežíval videnia zachytené v Apokalypse. *Apokalypsa*, čiže *Zjavenie*, je jediná prorocká kniha *Nového zákona*. Popri sv. Pavlovi apoštol Ján bol druhým apoštolským teológom, ktorý prispel k vytvoreniu pojmov vieroučnej sústavy.

Svätý apoštol a evanjelista *Ján* patril medzi najvýznamnejších apoštolov, medzi oporné stĺpy prvotnej cirkvi, ako sa vyjadril apoštol Pavol v *Liste Galatánov*. Spomína sa aj ako apoštol národov. Ján bol rybárom, ale mal aj iné, duchovnejšie záujmy. Prvý raz sa stretol s Ježišom ešte ako učeník Jána Krsťiteľa. V apoštolskom zbore dvanástich mal Ján akési privilegované postavenie, lebo mal veľkú lásku k svojmu Učiteľovi. Evanjelium spomína niekoľko prejavov vzájomnej lásky medzi božským Majstrom a jeho najmladším učeníkom. Ján sa pri poslednej večeri v Jeruzaleme mohol opierať o Ježišovu

Patmos – jaskyňa, v ktorej napísal apoštol, evanjelista sv. Ján Apokalypsu

hrud' a po zajatí ho ako jediný z apoštolov verne nasledoval až pod kríž, kde mu Ježiš pred svojou smrťou zveril svoju Matku. Na prvú zvesť o zmŕtvychvstaní bežal s Petrom bez meškania k hrobu a nielen mladosť, ale i láska zrýchľovala jeho kroky, takže dobehol k prázdnemu hrobu ako prvý. Sv. apoštol a evanjelista Ján zomrel niekedy okolo roku 100 v *Efeze*, kde ho aj pochovali.

Patmos

Rodos

Ostrov *Rodos*, zvaný aj ružový, alebo ibiškový, sa preslávil jedným zo siedmich divov sveta. Divom starého mesta je veľkolepý *Palác veľmajstrov*, stredoveko zachovaná ulica s názvom *Rytierska*. V období, keď kresťanstvo v Európe ohrozovali Turci, bolo prvoradou starostou pápežov organizovať obranu európskych národov pred ich výbojmi, ktoré boli znásobené náboženským fanatizmom moslimov. Jedna z najväčších bitiek s Turkami bola v roku 1517 pri *Lepante*, keď španielske, benátske a pápežské vojská zvíťazili. Odvtedy začalo panstvo polmesiaca v Európe upadať. Treba spomenúť aj obliehanie a dobývanie ostrova Rodos Turkami roku 1480. V tom čase ostrov už dve storočia úspešne spravovali bratia ošetrovatelia *sv. Jána Jeruzalemského*, nazývaní aj ako *johaniti*, ktorí prišli neskôr do povedomia ľudí pod menom maltézske rytieri. *Ján Almužník* sa stal patrónom *Rádu maltézskeho rytierov*. Sv. Ján Almužník, biskup a dobrodinec, je svätec východnej cirkvi. Narodil sa okolo roku 560 na ostrove *Cyprus*. Poznamenáva-

me ako kuriozitu, že jeho pozostatky sú aj v *Dóme sv. Martina v Bratislave*. Turci sa sústavne a dlho pokúšali dobyť ostrov, ale obrancovia ich zakaždým odrazili. Nakoniec sa rozhodli zorganizovať veľkú vojenskú výpravu, aby konečne dosiahli svoj dávny cieľ. Okolo ostrova bola tvrdá obrana a boj neľútostný, pretože Turci použili všetky dostupné prostriedky na dosiahnutie víťazstva. Obliehanie sa skončilo 27. júla 1480. Zvítazili hrdinskí obrancovia, ale hovorilo sa aj o zázraku. Hneď po víťazstve sa začalo na Rodose so stavbou veľkolepého chrámu, ktorý zasvätili Panne Márii ako *Kostol Svätej Márii Víťaznej*.

Lindos

Je to typické grécke mestečko na ostrove Rodos, ktoré je právom zapísané medzi pamiatky svetového dedičstva UNESCO. Tu sa týči *hrad Lindos a antická akropola* s chrámom bohyně Atény, ktorá je o storočie staršia ako Akropolis v Aténach.

Lindos – prístav apoštola sv. Pavla

Lindos sa preslávil aj tým, že tu evanjelizoval sv. Pavol, ktorý tu založil prvú kresťanskú obec. Malý záliv pri pobreží Egejského mora je pomenovaný podľa neho.

Cyprus

Ostrov je známy tým, že jeho obyvateľstvo sa rozdeľuje na pravoslávnych a moslimov. Platí to najmä o mestách *Nikózia* a *Famagusta*. Od tureckej invázie je Cyprus rozdelený na dve časti.

Mariánska úcta pravoslávnych veriacich je veľmi živá, intenzívna a čo je mimoriadne, je rozšírená aj medzi moslimskou časťou obyvateľstva. Cyprus má výhodné položenie, preto boje oň trvajú od pradávna až dodnes. Takmer každý tu nechal po sebe stopy opevnení, ale aj chrámov, kláštorov a iných významných stavieb. Mesto *Famagusta* bolo do 12. storočia hlavným mestom Cypru. Bolo tam 165 chrámov a iných posvätných, najmä mariánskych objektov. Takmer všetky chrámy sú už v ruinách, alebo ich Turci premenili na mešity. Vo *Famaguste* žil v jednom terajšom chráme a je aj pochovaný karmelitán a latinský jeruzalemský patriarcha *sv. Peter Tomáš Akvitánsky*. Aj jeho hrob je pod zrúcaninami chrámu.

* * *

V celom *Grécku* a *Egejskom mori* je množstvo krásnych ostrovov s nádhernými pamiatkami a žije tu živá úcta *Bohorodičky*. Je tu množstvo mužských a ženských kláštorov zasvätených *Panne Márii* ako *Matke Božej* a všetky sú významnými strediskami mariánskej úcty. 1. januára oslavujeme každoročne slávnosť *Panny Márie – Bohorodičky*. *Bohorodička* je teologický výraz, ktorým vyjadrujeme pravdu, že *Panna Mária* je *Matka Boha*. Možno ani jeden národ na svete si toľko nectí, nemiluje a nechváli *Pannu Máriu* ako *Matku Božiu*, ako prá-

ve Gréci. V 5. a 6. storočí tu vyrástli nádherné pomníky Matke Božej, a kde premenovali a zasvätili jej i staré pohanské chrámy. Každá grécka provincia má svoju mariánsku svätyňu.

Prívlastky, ktoré dávajú Gréci Matke Božej oplývajú toľkou krásou, že podobné by sme márne hľadali v kresťanskej hymnológii na Západe.

Panna Mária sa často nazýva mostom, po ktorom ľudstvo zo zeme do neba prechádza. A súčasný ekumenický titul znie: „*Vznešený most, ktorý spojí do jedného živého tela Kristove údy*“, tie, ktoré rozdelili neblahé schizmy počas storočí.

Pre každého člena *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* bol tento pútnický zájazd v Grécku a na gréckych ostrovoch nezabudnuteľný a ponúkol veľký príspevok z duchovnej stránky.

Posvätné evanjeliové miesta Svätej zeme

Jeruzalem – miesto veľkonočného tajomstva nášho Vykupiteľa

„Každý kresťan má dve domoviny: jednu, kde sa narodil a druhú – Svätú zem, zvlášť Jeruzalem. Pre nás, kresťanov, je Jeruzalem miestom zrodenia našej viery a matkou všetkých cirkví.“

Fr. Godfrey, O. F. M.

Kto by netúžil navštíviť svoju domovinu? Pútnici oddávna navštevovali sväté miesta a neboli to vždy iba kresťania. Putovať do Svätej zeme bolo túžbou kresťanov všetkých čias. Preto sa vybrali aj členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku* v októbri 1999 do *Svätej zeme*. Priblížili sme vám už miesta, spojené s *narodením Ježiša Krista*, informovali sme vás už o *rozšírení kresťanstva a o živej úcte Bohorodičky* v Grécku

a na gréckych ostrovoch. Teraz by sme vás chceli oboznámiť s *Jeruzalemom*, ktorý je historicky spätý s pôsobením Ježiša Krista, najmä s posledným týždňom jeho života: s poslednými ponaučeniami, spomienkami, jeho utrpením a smrťou, jeho zmŕtvychvstaním a nanebovstúpením...

Srdcom Svätej zeme je **Jeruzalem** so svojou vznešenou nádhrou. Skutočne nás však uchvátilo až vtedy, keď sme prišli na miesta posledných Ježišových dní na zemi. Jeruzalem sa rozprestiera na vrchu *Sion*. Jeho priemerná nadmorská výška je 770 m nad morom. Názov mesta vysvetľujú rôzne. Pravdepodobne pochádza zo slova *Shalom*, čo znamená *pokoj*, Yerus-halaim je teda *mesto pokoja*. Aspoň podľa názvu. Toto biblické mesto sa totiž v priebehu svojich tritisícročných dejín vari 18-krát nevyhlo čiastočnému, alebo úplnému zničeniu.

Na mieste dnešného Jeruzalemu stála lokalita už v staroveku, počnúc obdobím *Jebuzejcov*. Kráľ *Dávid* ho pred tritisíc rokmi urobil hlavným mestom svojej ríše. Jedným z najsilnejších zážitkov v Jeruzaleme bola návšteva plošiny, na ktorej stál kedysi veľkolepý *Šalamúnov chrám*. Na vršku *Mória* Dávidov syn *Šalamún* postavil z vôle Božej roku 930 pred Kristom veľký a nádherný chrám. V ňom sa uchovávala *Archa zmluvy*, ktorú prorok *Mojžiš* priniesol zo *Sinaja*. Tento chrám bol strediskom a dušou celej náboženskej a politickej histórie. Údaje o ňom nájdeme v biblických dejinách *Starého i Nového zákona*. Cestou, ktorá viedla do chrámu, veľmi pravdepodobne putoval aj Ježiš so svojou matkou a Jozefom, keď ako 12-ročný prišiel na veľkonočné sviatky do mesta. V tom istom chráme ho jeho rodičia po troch dňoch úzkostlivého hľadania našli, ako počúval učiteľov zákona a kládol im otázky. Počas verejného pôsobenia Ježiš často vyučoval v jeruzalemskom chráme. Ulicami mesta kráčal na *pahorok Golgotu*, kde podstúpil smrť na kríži.

Múr nárekov (Múr plaču)

Šalamúnov chrám zrúcal babylonský kráľ *Nabuchodonozor* roku 587 pred Kristom. *Zorobabel* po návrate z babylonského zajatia roku 516 pred Kristom ho znovu vystavil, ale bol omnoho skromnejší. Za čias Kristových ho obnovil a dal mu naozaj ohromujúcu nádheru *Herodes Veľký*. Chrám bol definitívne spustošený a spálený roku 70 po Kristovi, keď *Títovi* vojaci zaujali Jeruzalem. Múr plaču je časť Herodesových hradieb, ktoré obkolesovali chrám na západnej strane. Múr nie je v pôvodnom stave, ale je prestavaný z materiálu pôvodného jeruzalemského chrámu. Preto sa sem sústreďuje náboženský život Židov z celého sveta, pre ktorých je to posvätné miesto, kde sa modlia za príchod *Mesiáša* a oplakávajú zbúraný jeruzalemský chrám. Muži s bielymi pokrývkami na hlave sú rabíni. Ženy, podobne ako v synagógach, sa modlia oddelene od mužov. Mnohé dievčatá sa modlia za to, aby sa stali matkou *Mesiáša*. Aj *Zlatá brána*, ktorou podľa židovskej tradície má prísť *Mesiáš*, bola roku 1530 Turkami z tejto obavy zamurovaná. Koncom 7. storočia *kalif z Damasku* dal v Jeruzaleme

Múr nárekov – posvätné miesto Židov z celého sveta, nad ktorým sa týči Omarová mešita – jedna z najvýznamnejších v moslimskom svete

na *posvätej skale*, na ktorej stál kedysi *Šalamúnov chrám*, vybudovať osemhrannú svätyňu – *Omarovu mešitu*, ktorá je jednou z najvýznamnejších v moslimskom svete. Má krásnu vnútornú výzdobu.

Olivový vrch

Celý rad krásnych a hlbokých dojmov sme si odniesli aj z *Olivovej hory* a jej okolia. Na Olivovú horu sa viažu mnohé a dôležité udalosti evanjelia. Táto hora sa tiahne rovnobežne s vrchom Mória, na ktorom bol Jeruzalemský chrám, a od ktorého ho delí údolie *Cedron*. Prvým svedkom, ktorý veľmi výrečne hovorí o Ježišovi, je *Olivový vrch*. Je to vysoké a mohutné sivkasté bralo, ktorého výška je 750–800 metrov. Je posiate prastarými olivami, ktoré sa pozerali na to, čo sa odohralo vo *Veľkonočný týždeň*, keď sa Ježiš prvýkrát stretol s apoštolmi. Počas svojho pobytu v Jeruzaleme sa Ježiš utiahol na *Olivový vrch* a často aj do *Betánie*. V kostolíku tejto dedinky opatrujú kameň, z ktorého podľa tradície Ježiš vysadol na oslicu, na ktorej sa vydal v *Kvetnú nedeľu* do svätého mesta – Jeruzalema. Asi v strede svahu sa zastavil, aby sa potešil pohľadom na krásu mesta a aby nad ním zaplakal. Tu, na tomto svahu, ho premkla strašná predtucha o zničení Jeruzalema, ktorá sa roku 70 splnila. Na pamiatku tu teraz stojí *Kostol Pánovho plaču*. Ježiš prešiel mestské hradby práve v tých miestach, kde stojí *Zlatá brána*.

O tom, akí boli predchádzajúci obyvatelia Jeruzalema, svedčia aj kamenné jaskyne, ktorých je na Olivovom vrchu veľmi veľa. Neďaleko vrcholca Olivovej hory v jednej z nich Ježiš naučil svojich učeníkov najkrajšiu modlitbu – *Otče náš*. Na pamiatku toho tu stojí *Kostol Otčenášov*, kde modlitbu Pána možno nájsť napísanú v mnohých jazykoch sveta. Aj po slovensky!

Večeradlo

Večeradlo sa nachádza na *Sione*, t. j. na vršku, ktorý tak pomenovali kresťania v 4. storočí, pretože sa na ňom nachádzal materský chrám kresťanstva. *Večeradlo* je veľká ozdobná sieň na poschodí, o ktorej hovorí evanjelium. Tam vykonal Pán Ježiš so svojimi apoštolmi *Poslednú večeru*, pri ktorej ustanovil *Eucharistiú a kňazstvo*. Tu sa im zjavil po svojom zmŕtvychvstaní a tu sa zrodila jeho Cirkev v deň zoslania Ducha Svätého. Tu jedol Ježiš veľkonočného baránka a umýval nohy svojim učeníkom. Dnešná stavba *Večeradla* je z križiackej doby, ale je postavená na pozostatkoch starej stavby z prvých storočí, kde sa našli stopy po kresťanoch pochádzajúcich zo židovstva. Už od apoštolských čias bolo toto miesto predmetom nábožnej úcty a bolo ušetrené počas rozličných pustošení až do 16. storočia. Roku 1551 ho museli kresťania prepustiť *mohamedánom*, ktorí ho premenovali na mešitu. Dnes je kresťanom vo *Večeradle* dovolená len návšteva a krátka modlitba. Z *Večeradla* vedú schody, ktoré sú ešte z čias Machabejcov, z 1. storočia po Kristovi. Slúžili aj za čias Ježiša Krista. Po poslednej večeri sa Kristus Pán uberal týmito schodmi do *Getsemanskej záhrady* so svojimi učeníkmi.

Getsemanská záhrada

Na úpäti Olivového vrchu je *Getsemanská záhrada*, nazývaná aj Olivovou záhradou, kde sa Ježiš Kristus modlil pred svojim umučením. Stromy pochádzajú z olív, ktoré boli svedkami Kristových smrteľných úzkostí. Tu sa nachádza *Bazilika Getsemani*, nazývaná tiež *Kostolom všetkých národov*, či *Bazilika agónie, smrteľnej úzkosti Pána*. V jeho prednej časti pred oltárom je skala agónie, na ktorej sa Ježiš modlil v noci pred uväznením a prežíval svoje budúce utrpenie. Okolo skaly je trňová koruna z tepeného železa a nad oltárom mozaika, zobrazujúca

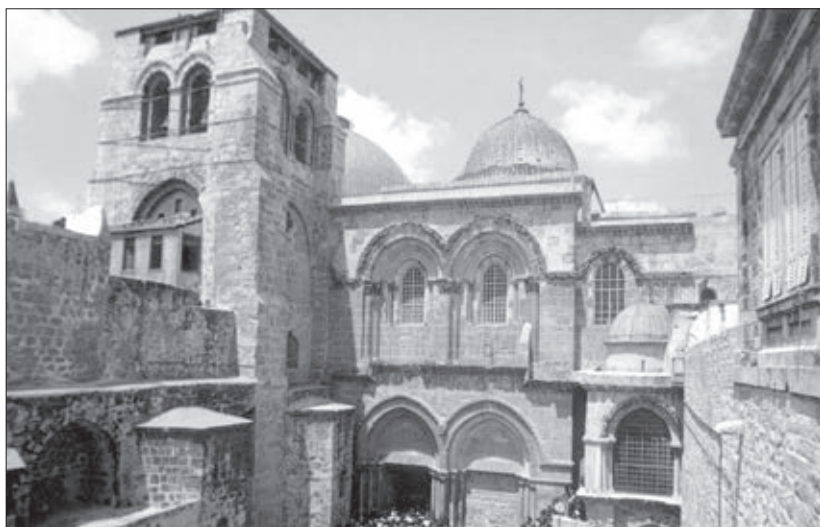

anjela, ktorý utešuje Ježiša. Tu bol človek odrazu zrazený na kolená. Akoby spolu s Kristom precíťoval hrôzu z blížiacich sa múk a smrti. Tu sa potil krvou, tu ho Judáš vydal vojakom, čo pripomína krásny chrám.

Via Dolorosa (Bolestná cesta)

Po odsúdení Ježiša na smrť viedla jeho cesta z pevnosti Antónia Bolestnou cestou – *Krížovou cestou*. Krížová cesta prechádza viacerými kľukatými uličkami, po ktorej niesol svoj kríž sám Pán Ježiš. Na začiatku Krížovej cesty sa nachádza románsky kamenný oblúk, ktorý sa volá *Ecce Homo*. Prvých deväť štácií krížovej cesty je v uličkách, ktorými prechádzal Ježiš Kristus; posledných päť je v *Bazilike Božieho hrobu*. Každý piatok sa za sprievodu otcov františkánov koná *pobožnosť Krížovej cesty*. Denne však možno vidieť pútnikov, ktorí tu konajú túto pobožnosť. Krížová cesta sa začína pri *Kostole Bičovania* a končí sa pri Svätom hrobe. Na *Veľký piatok* sa krížová cesta koná slávnostne za účasti mnohých pútnikov.

Pre každého kresťana stredobodom Jeruzalema a celej Svätej zeme je bezpochyby Bazilika Božieho hrobu

Dve kaplnky na Kalvárii v Bazilike Božieho hrobu

Nádvorie Pretória – pevnosť Antónia

Po zajatí Ježiša ho zobrali na nádvorie *Pretória*, čiže do Pilátovho paláca a potom do pevnosti *Antónia*. Nachádza sa na severozápadnom vrchu jeruzalemského chrámu. Postavil ho *Herodes Veľký* a tu sídlila kedysi vojenská posádka. Na jej nádvorí zvanom *Lithostrotos* bol Ježiš Kristus odsúdený na smrť. Na týchto miestach sa odohralo Ježišovo vypočúvanie, bičovanie a korunovanie trnám.

Kalvária – Golgota

Vrcholnou chvíľou nášho putovania bola *Kalvária – Golgota*, kde na kríži zomrel náš Pán a Spasiteľ, a miesto *Božieho hrobu*. Za čias Kristových bola *Kalvária* malá skalnatá vyvýšenina od 5 do 10 metrov, ktorá kedysi slúžila ako kameňolom. Kráľ *Herodes* mal veľmi veľké stavebné plány, a pretože sa tento kameň veľmi drobil, bol nekvalitný, stavitelia ho zavrhnli. Začali ťažiť inde a na mieste kameňolomu urobili popravisko. Na vrchu Kalvárie sa našli jamy, do ktorých zastokávali drevené kríže. Tu ukrižovali aj Ježiša a odtiaľto ho pochovali večer na *Veľký piatok* do nového hrobu *Jozefa z Arimatey*. Tu na tomto kameni zazneli slová: „*Skutočne to bol Syn Boží*”.

Bazilika Božieho hrobu

Pre každého kresťana je stredobodom Jeruzalema a celej Svätej zeme bezpochyby *Bazilika Božieho hrobu*. Tento chrám dala postaviť *sv. Helena* v roku 324, ale dnešnú podobu mu dali križiaci. Kto si predstavuje Baziliku Božieho hrobu ako jeden kostol, mylí sa. Je to vlastne veľký komplex chrámov a kaplniek na spoločnom území, takpovediac pod jednou strechou. Jeho zvláštnosťou je, že nepatrí jednému cirkevnému spoločenstvu, a všetkým kresťanským cirkvám: *rímskokatolícka, gréckopravoslávna, arménska, koptska, sýrska a abisínska*.

Je práve smutné, že sa nevedia dohodnúť na oprave jedinečného chrámu. Už vyše 40 rokov stojí vnútri lešenie...

Hneď pri vchode vpravo sú dvojité kamenné schody, ktoré vedú na Kalváriu. *Kalvária* je vyvýšená nad úrovňou baziliky asi 5 metrov a sú v nej dve kaplnky.

Kaplnka Božieho hrobu

Pravá je na mieste, kde bol Ježiš Kristus ukrižovaný a pripomína tri výjavy z udalostí, ktoré sa odohrávali na Kalvárii.

V ľavej kaplnke hneď vedľa je možné vložiť ruku do otvoru v živej skale, do ktorej bol vsadený kríž. S dojatím sa naše ruky dotýkali tejto skaly, ktorá bola viac ako pred 2000 rokmi skropená krvou ukrižovaného Spasiteľa. Tam naplno precitujeme slová:

„Križ je kritická situácia lásky“.

Nad oltárom v strede je obraz ukrižovaného Krista s jeho matkou. Naľavo vidno menší oltár Bolestnej Panny Márie.

Svätí a naše kostoly

Kostol – dom Boží, Svätá brána do neba

V živote veriaceho človeka má dôležitú úlohu *kostol*. Voláme ho *dom Boží* a *Svätá brána do neba*.

Brána vyjadruje *Krista, Spasiteľa, Učiteľa*, cez ktorého treba prejsť, aby sme mohli vstúpiť do Božieho kráľovstva.

V evanjeliu sv. Jána čítame tieto slová Pána Ježiša:

„Ja som brána. Ak niekto vojde cezo mňa, bude spasený. Bude môcť vychádzať a vychádzať a nájde dobrú pastvu!“
(Jn 10, 7–9).

Keď máme vstúpiť do Božieho domu, musíme prekročiť prah; zo sveta zraneného hriechom, do sveta nového života, do otcovského domu, kde Otec zotrie každú slzu z očí.

Brána vyjadruje aj Božie milosrdenstvo. Je otvorená pre všetkých, ktorí po ňom úprimne túžia a prosia oň.

Kostol je posvätné miesto, kde medzi nami býva sám Boh v najsvätejšej Eucharistii. Uchováame ju vo svätostánku.

Na stálu prítomnosť Krista upozorňuje večné svetlo.

Hlavným poslaním kostola je zhromaždenie Božieho ľudu na svätú omšu.

Kostol slúži veriacim na počúvanie Božieho slova, na prijímanie sviatostí, na modlitby a spev.

Je strediskom náboženského života. Je akoby Božou domácnosťou, v ktorej sa zhromažďuje Božia rodina – Cirkev.

Patrocíniá, hody, odpusty

Naše mysle v priebehu roka už od detstva ovládali pocity sviatocnosti a osobitnej duševnej pohody, najmä v nedele. Tieto nedele, *Pánove* alebo *Božie dni*, sa navzájom výrazne diferencovali. Jedna z nediel sa nám však vryla do pamäti, že sa na ňu nedá zabudnúť. Bola to takzvaná *odpustová nedela*, deň, keď sa podľa liturgických predpisov slávil *výročie posvätenia chrámu – patrocínium* – zasvätenie niektorému svätcovi.

Patrocínium (v cirkevnej terminológii aj *titulus*) sa mohlo vzťahovať na druhú *Božskú osobu*, teda *Krista* (kristologické patrocínium), na *Pannu Máriu* (mariologické patrocínium), alebo na niektorého z *anjelov* (angelogické patrocínium).

Sakrálné objekty – *kostoly, kaplnky s oltárom* – sa u nás častejšie zasväcovali niektorému *svätcovi*, alebo *svätici* (hagiologické patronícium).

Výročitý deň požehnanja či zasvätenia chrámu nemal na území Slovenska rovnaký názov. Na západnom Slovensku sa vžil názov *hody*. Na značnej oblasti stredného a východného Slovenska sa rozšíril názov *odpust*, utvorený od slovesa odpustiť vo význame „*nemať za zlé, prepáčiť*“. Názov nám pripomína, že sa táto slávnosť spájala s pokáním, že sa tu predpokladala aj *svätá spoveď* a s ňou spojené odpustenie hriechov.

Na nesúvislej oblasti stredného Slovenska, najmä v Gemeri, sa zaužíval v tomto význame názov *posviacka*. Na pomenovanie tejto slávnosti bol sporadicky známy aj názov *hostina*.

Hody, odpusty, posviacky ako výročité dni zasvätenia chrámu sa konali zvyčajne v letných mesiacoch, ale stretávame sa s nimi aj v jarnom a neskorom jesennom období.

Pomenovania slávnosti zasvätenia kostola vypovedajú aj to, že mali duchovný obsah a že základný charakter tohto dňa vyplýval z jeho náboženského zacielenia.

Volba patróna istej lokality nebola náhodná. Pri výbere mestá a dediny prihliadali najmä na *náboženské*, ale aj *kultúrno-spoločenské zretele*.

Vždy sa kládol dôraz na domáce tradície, na zamestnanie miestneho obyvateľstva, a pravdaže, aj na ekonomiku a sociálne možnosti, súvisiace s výstavbou sakrálneho objektu.

Ísť na odpust bola akási nezvyčajná vnútorná potreba, zúčastniť sa na tejto slávnosti sa jednoducho „*patrilo*“. Preto sa na odpusty ani nepozývalo, azda aj zo spoločenského ohľadu, aby sa niekomu nebodaj nepripomenula potreba pokánia, čo by sa mohlo hodnotiť ako spoločensky netaktné.

Ale na odpust sa chodievalo predovšetkým dobre sa *vyspovedať*. Výrazne o tom svedčili disciplinované a v pokore čakajúce rady kajúcnikov pri spovedniciach. Potom nasledovala *slávnostná svätá omša a prijatie Eucharistie* ako vrchol túžby veriacej duše.

Význam a príťažlivosť tohto dňa znásobovali okrem slávnostných bohoslužieb aj návštevy príbuzných i neopakovateľné spoločenstvá, ktoré sa utvárali pri obedňajších i popoludňajších posedeniach.

Dnes ťažko odpovedať na otázku, aký charakter mala slávnosť zasvätenia chrámu v minulosti. Pravdepodobne tento deň už oddávna vplýval na celý spoločenský život miestnej komunity.

Výročie patróna kostola sa nevyznačovalo iba oslavami. Patrón chrámu našiel ozvenu aj v ľudovej slovesnosti i v miestnych obyčajoch a pri výbere krstného mena.

Preto spoznanie podstaty patrocínia má zároveň význam aj pri objasňovaní viacerých miestnych i historických a folklorných súvislostí.

Ostrihom

Ostrihom (Esztergom) je najväčšie mesto *Dunajského ohybu*, stojí na viacerých menších-väčších pahorkoch a je jedným z najstarších miest Maďarska. V Ostrihome sa narodil prvý korunovaný uhorský kráľ *Svätý Štefan I.* Otec sv. Štefana, knieža *Gejza* začal na *Hradnom vrchu* budovať hradný palác, ktorý sa stále rozširoval. Ostrihom v rokoch 950–1250 bol aj jedným zo sídiel uhorských kráľov. Až po tatárskom vpáde v rokoch 1241–1242 premiestnil odtiaľto kráľ *Belo IV.* svoje sídlo na *Budín* a kráľovský zámok spolu s primeraným panstvom dal ostrihomskému arcibiskupovi. Odvtedy až do roku 1944 bol Ostrihom sídlom arcibiskupov.

Po vpáde Turkov (1541) sa síce arcibiskup *Peter Pázmán* aj so svojím dvorom presťahovali do *Trnavy*, ale na začiatku minulého storočia sa arcibiskupstvo zasa vrátilo do Ostrihomu.

Za ustavičných bojov s Turkami boli palác a pri ňom stojaca katedrála zničené, horné poschodia zmizli a dolné boli zasypané zemou. Hrad bol v rokoch 1541–1686 viackrát v rukách Turkov a Maďarov.

Znovuvýstavba mesta sa začala v polovici 18. storočia, jeho dnešná tvár nesie stopy barokového a klasicistického slohu.

Na vývoj a výstavbu mesta vtláčil pečať cirkevný vplyv, tak ako od 16.–18. storočia na Trnavu.

Na dunajskom nábřeží bol v roku 1870 postavený *biskupský palác*, obklopený záhradou. Vedľa neho stojí barokový farský kostol s dvomi vežami.

V *arcibiskupskom paláci* sa nachádza najbohatšie vidiecke múzeum – *tzv. Kresťanské múzeum*. Sú tu cirkevné i svetské maľby počínajúc klasikmi raného talianskeho maliarstva, cez stredoveké maďarské tabuľové maliarstvo a rezbárstvo, až po niekoľkých predstaviteľov moderného maďarského im-

presionizmu. Nájde tu gobelíny z 15. storočia, fajansy, zlatnícke práce a zbierku hodín. Na poschodí paláca je cenný *biskupský archív*. V *Múzeu Bálinta Balassiho* je tiež umiestnená *biskupská knižnica*, bohatá na vzácne zväzky, kódexy a prvotlač (inkunábule).

Ostrihomská bazilika

Ostrihomská bazilika je *najväčším kostolom Maďarska* a je zďaleka viditeľná. Stojí na terase, ktorú urobili zvlášť na tento účel. Postavili ju v rokoch 1822–1869 v klasicistickom štýle. Vybudovala sa podľa plánov architektov *Pála Kühnela*, *Jánosa Packha* a *Józsefa Hilda*. Bazilika bola vysvätená dňa 31. augusta 1856 a na vysviacke odznela *Ostrihomská omša* od *Ferenca Liszta*.

Ostrihomská bazilika je zasvätená *Panne Márii a sv. Vojtechovi* a je titulom prvá zo všetkých maďarských bazilík. Je to ostrihomská katedrála, biskupský chrám a tak súčasne aj matka všetkých maďarských kostolov.

Ostrihomská bazilika stojí na základoch viacerých dovtedy zničených katedrál. Hlavné priečelie je obrátené na východ. Okrem hlavnej klenby má ešte dve menšie klenby, v jednej je zvonica. Najväčší jej zvon váži 58 ton, ozve sa len na veľké sviatky. Na priečelí baziliky je osem 22 metrov vysokých korintských stĺpov. Budova je dlhá 118 metrov, priečelie bez bočných veží je široké 40 metrov, jej výška po kríž na streche je 100 metrov.

Hlavný oltárny obraz – kópia Tizianovej benátskej Assunty – má úctyhodné rozmery: je vysoký 13 metrov.

Vo vnútri kostola je najvzácnejšia *renesančná kaplnka* z červeného mramoru. Dal ju postaviť na konci 15. storočia arcibiskup *Tomáš Bakócz* (1442–1521), ktorý sa chcel stať pápežom. Turci používali mramorovú kaplnku ako modlitebňu.

V krypte pod hlavnou loďou, ktorú zdobia egyptské ornamenty, sú pochovaní ostrihomskí arcibiskupi.

Zvláštny vchod na prízemí kostola vedie do *arcibiskupskej klenotnice*, v ktorej je umiestnená zbierka stredovekých i novších cirkevných umeleckých pokladov. Najcennejšia je zlatá *Kalvária kráľa Mateja*.

Bazilika svätého Štefana v Budapešti

Najväčšia, najvýznamnejšia stavba a cirkevná pamiatka v Budapešti je *Bazilika sv. Štefana*, ktorú budovali v rokoch 1851–1905 pod vedením *Józsefa Hilda* a neskôr *Miklósa Ybla*.

Na výzdobe chrámu, ktorého pôdorysné rozmery sú 86x55 metrov, výška kupoly 96 metrov, pracovalo veľa popredných staviteľov z konca minulého storočia a začiatku nášho storočia. Vo výklenkoch tympanonu hlavného priečelia sú skupiny sôch *maďarských svätých*, na stranách veží sú zobrazení *cirkevní otcovia*, nad apsidou svätyne v polkruhu stojí *12 apoštolov* a na vonkajšej strane kupoly sú postavené *sochy 4 evanjelistov*, prevažne diela Lea Feszlera.

Nad hlavnou bránou je reliéf zobrazujúci *sv. Štefana* a mozaikový obraz *Kristovho vzkriesenia* – práca *Agnia Salviatiho*.

Vo vnútri baziliky na štyroch veľkých pilieroch kupoly stoja sochy *sv. Gellérta*, *sv. Imricha* (Alojz Stróbl), *sv. Ladislava* (János Fadrusz – rodák z Bratislavy) a *sv. Alžbety* (Károly Szenyi). Mozaiky na kupole boli vypracované podľa kartónov Károlya Lotza. Na hlavnom oltári je socha prvého maďarského kráľa *sv. Štefana* z kararského mramoru (Alojz Stróbl).

Okolo hlavného oltára sú bronzové reliéfy s výjavmi zo života sv. Štefana (práce Edeho Mayera).

Štukovú výzdobu kupoly nad oltárom urobil talian *Detoma*, 5 nástenných mozaikových obrazov je dielom Gyulu Benczúra – rodáka z Košíc.

Obrazy bočných oltárov maľovali *Róbert Nádler, György Vastagh, Gyula Benczúr, Ignác Roskovits, Lajos Ébner, Gyula Stettka, Károly Herpka a Árpád Feszty*.

Maľby na skle v polkruhovej kaplnke, umiestnenej v apside chrámu navrhol *Miklós Roth*.

Vacov

Vacov (Vác) je najväčším mestom *Dunajského ohybu*. Leží bezprostredne na dunajskom brehu. V časoch Rimanov tu bol dôležitý prechod cez Dunaj, bol jedným z miest, kde sa konali trhy a výmenný obchod s barbarmi. Bývali tu kmene Jazygov.

Mesto bolo v stredoveku i novoveku veľakrát spustošené. Prvý raz ho zbúrali Tatári v roku 1241 spolu s katedrálou. Potom ho v roku 1541 obsadili Turci, hoci bol Vacov v tom čase bohatá osada obklopená múrom a posilnená hradom.

Vládli v ňom 150 rokov. Po odchode Turkov vybudovali mesto v 18. storočí v barokovom a starobarokovom slohu, preto má Vacov barokový charakter.

Od prístavišťa sa dostaneme úzkymi uličkami do vnútornej časti terasovito vybudovaného mesta. V južnej časti mesta stojí barokový kostol „*Bielych*“ (1700–1755), ktorý voľakedy patrili dominikánskemu rádu. Jeho dva oltárne obrazy namaľoval *Maulbertsch*, vtedajší slávny maliar oltárnych obrazov. Z námestia 15. marca sa dostaneme južným

Vacovská bazilika

Vácovská katedrála

smerom na *Námestie sv. trojice*, kde je barokový kostol s dvomi vežami, ktorý patril bývalému piaristickému kláštoru. V gymnáziu, spravovanom piaristickou rehoľou, študovalo mnoho slovanských študentov, z ktorých niektorí vynikli v rozličných vedných odboroch – napr. vynálezca *J. Murgaš*.

Bočné priečelie je už na Konštantínovom námestí. Tu stojí aj klenutá *biskupská katedrála* (na fotografii hore). Dal ju postaviť biskup *Migazzi* v rokoch 1763–1777 podľa návrhov *Canevaleho*. Katedrála je dlhá 76 metrov, široká 34 metrov a vysoká 58 metrov. Pri hlavnom vchode je rad dvanástich korintských stĺpov. Katedrála je vybudovaná v slohu raného klasicizmu, ktorý prenikol z Francúzska. Jej vnútrajšok je úmyselne skromný. Dominantu tvorí hlavný oltár a kupola. *Svätostánok a kupolu* (dolná snímka) zdobia *Maulbertschove* fresky. Zábradlie svätyne zdobia kamenné stĺpy zo 16. storočia, ktoré sa zachránili zo starej zničenej katedrály. V klenotnici chrámu sú bohaté cirkevné poklady, omšové rúcha a zlatnícke práce.

Na druhej strane námestia, v rozsiahlom parku je *biskupský palác* (1774). V jednej jeho časti je sociálny domov. Neďaleko paláca v Múzejnej ulici č. 4 je múzeum, pomenované po kuruckom generálovi *Jánovi Bottyánovi*. Sú tam archeologické nálezy, stredoveké klenoty, zbrane, keramika, rytiny, turecké pamiatky, cechové pamiatky, exponáty týkajúce sa histórie mesta, ľudové umenie. Na dvore je zbierka minerálov.

Keď ideme po hradskej smerom k Budapešti, prideme k mostu, ktorý vedie cez potok *Gombáš*. Most bol postavený v rokoch 1751–1753. Zdobí ho 7 sôch cirkevného významu. Dňa 10. apríla 1849 pri bojoch o slobodu boli sochy poškodené. Z dôvodov piety ich neopravili.

Z našich katolíckych cirkevných obcí viaceré patria do *vačovskej diecézy*.

Mariánske pútnické miesta v Maďarsku

Počiatky maďarských pútnických miest siahajú do stredoveku. Dnes sa v našej krajine nachádza viac ako 60 mariánskych pútnických miest, ktorých veľkosť a význam sú rozmanité. Sú medzi nimi také, ktoré každoročne vyhľadávajú tisíce až státisíce pútnikov, iné navštevujú iba obyvatelia danej oblasti. Pre ich geografickú polohu je charakteristické to, že väčšina z nich sa nachádza na severe a západe Maďarska.

Máriapócs

Máriapócs sa nachádza vo východnom Maďarsku a je najväčším pútnickým miestom *gréckokatolíkov* z celého sveta. Ročne sem prichádza viac ako pol milióna pútnikov. Keďže Máriapócs považujú za svoj nielen *gréckokatolíci*, ale aj *rímskokatolíci*, *pravoslávni*, ba dokonca i *protestanti*, má tu *ekumenizmus* dobré základy. Počas svojej apoštolskej cesty do Maďarska Máriapócs navštívil i *Svätý Otec Ján Pavol II.*

Dejiny tohto pútnického miesta siahajú až do 17. storočia. Rodák z Máriapócsu *László Csibi* dal pri úteku z tureckého zajatia sľub, ktorý potom aj dodržal: do kostola dal vyhotoviť *obraz Bohorodičky*. 4. novembra 1693 počas svätej liturgie začala Panna Mária na obraze plakať pred očami stoviek ľudí. Správa o tomto zázraku sa veľmi rýchlo rozšírila a dostala sa až ku cisárovi *Leopoldovi I.*, ktorý dal tento obraz preniesť

do *Viedne*. Tu ho môžeme vidieť aj dnes na bočnom oltári v *Dóme sv. Štefana*.

V Máriapócsi zhotovili kópiu pôvodného obrazu, ktorá tiež začala roniť slzy 1., 2. a 5. augusta 1715. Tentoraz bolo už slzenie také silné, že slzy zaplavili tvár, hrud' aj ruky Panny Márie.

V rokoch 1713–1749 bol pre milostivý obraz postavený kostol a pre potreby stále pribúdajúcich pútnikov bol postavený kláštor *baziliánov*. V de-

cembri 1905 znovu, už 4-krát zaznamenali zázračné slzenie obrazu. V roku 1948 povýšil pápež *Pius XII.* pócscsky kostol na „*Basilicu minor*”.

U gréckokatolíckych veriacich bolo voľakedy zvykom, že každý rok aspoň raz putovali k pócscskej Panne Márii.

Pred 1. svetovou vojnou boli pútnici, ktorí sem prišli aj z 3–4000 kilometrovej vzdialenosti. Na cestu sa vydali ešte na jar, počas cesty žili zo zárobku z príležitostných prác a do Pócsu prišli na jeseň. Tu sa vyspovedali, prijali sviatosť oltárnu, pobozkali ikony a vrátili sa do svojej dediny. Tento pútnický zvyk sa dedil z pokolenia na pokolenie.

V Máriapócsi sa stalo nespočetné množstvo uzdravení, o čom svedčia barly, obrazy a rozličné darčeky povešané na stene v blízkosti obrazu Panny Márie.

Máriagyüd

Medzi najslávnejšie mariánske pútnické miesta v Maďarsku patrí Máriagyüd – pútnické miesto ľudí, žijúcich pri rieke *Dráva*. Nachádza sa na juhu krajiny, v blízkosti Siklósa.

V roku 1148 tu dal kráľ *Gejza II.* postaviť kostol k úcte *Panny Márie*, k jej obrazu a neďalekému prameňu už aj vtedy mnohí putovali. Dnešný kostol bol postavený v rokoch 1739–1742. Dávny kosto-

lík vstavali do nového kostola ako svätyňu. Prvá socha počas nadvlády Turkov zmizla. Preto dali v roku 1698 priniesť novú sochu z *Kapronca*.

Pred vojskami kurucov ju v roku 1704 odniesli do *Eszéku*. Po Rákócziho povstaní ju obyvatelia Gyüdu chceli späť, a tak sa obrátili na kráľa, potom na *Svätú Stolicu*, ale bezvýsledne. Sochu aj dnes možno vidieť v kostole eszéckych františkánov.

Terajšiu gyüdsnú sochu vytvoril neznámy umelec. Rozkvet zažilo toto pútnické miesto v 18. storočí. Od roku 1687 tu zaznamenali nespočetné množstvo zázračných uzdravení. V roku 1737 pri vypuknutí morovej epidémie sa ľud obrátil na *gyüdsnú Pannu Máriu* a prosil ju o pomoc. Nákaza rýchlo ustúpila. V roku 1846 vyhlásil Máriagyüd za pútnické miesto aj viedenský biskup.

Máriabesnyő

V okolí Budapešti je veľmi známym a obľúbeným mariánskym pútnickým miestom *Máriabesnyő*. Po víťazstve nad Turkami sa toto miesto dostalo do vlastníctva vojvodu *Antona Grassalkovicha*. Na zručaninách dávneho *premonštrátskeho kláštora* mal úmysel postaviť kaplnku k úcte *Loretskej Panny Márie*. Počas výstavby našli v ruinách hlavného oltára malú sošku Panny Márie zhotovenú z kosti. Socha je pravdepodobne francúzskeho pôvodu a vznikla na začiatku 14. storočia. Grassalkovich ju dal uložiť do striebornej skrinky. Korunu a opasok *Panny Márie a Pána Ježiša* dali manželia Grassalkovichovci vyzdobiť 23 briliantmi zo sobášnych šperkov.

S cieľom starať sa o toto miesto a udržiavať ho v poriadku sem Grassalkovich pozval *kapucínskych bratov*. Medzitým bola z Talianska dovezená i soška *Loretskej Panny Márie* vyrezaná z čierneho cédru, ktorú umiestnili do kaplnky za hlavným oltárom. Kostol a kláštor v *Máriabesnyő* sú jednými z najkrajších diel maďarskej barokovej architektúry. Na hlavnom oltári kostola možno vidieť stredovekú sochu obklopenú anjelmi, po bokoch sú sochy kráľov *sv. Štefana a sv. Ladislava*.

Máriabesnyő je medzi veriacimi azda najobľúbenejším pútnickým miestom, kde sa na každý sviatok Panny Márie usporadúvajú mariánske poklony v duchu lásky.

Márianosztra

V Maďarsku je rad mariánskych pútnických miest, z ktorých *Márianosztra* bola do 1. svetovej vojny najslávnejším pútnickým miestom veriacich z územia dnešného Slovenska, Moravy, Čiech a aj z našich slovenských osád.

Na severe Maďarska sa nachádza pútnické miesto *Čiernej Madony – Márianosztra*. *Ludovít Veľký* v roku 1352 vybudoval kláštor pre pavlínov a pri kláštore dal postaviť kostol na počesť *Panny Márie*, ktorá sa stala patrónkou nielen kostola, ale aj usadlosti: *Maria nostra – naša Mária*.

Pavlínsky rehoľný rád (Ordo sancti Paulini primi eremitae) je jediný, pôvodom maďarský rád. Založil ho ostrihomský kanonik, blahoslavený *Eusébius* (Özséb) v polovici 13. storočia. Blahoslavený *Eusébius* sa vzdal svojej kanonickej funkcie a pridal sa k pilišským pustovníkom. Mnísi spočiatku žili pustovníckym životom. Neskôr sa združili do jedného spoločenstva podľa vzoru *sv. Pavla – Pustovníka*, podľa ktorého sa nazývali. Pri Kestúci v Klastrompuszte, neďaleko troch i dnes prístupných jaskýň založili na počesť *Svätého Kríža* kostol s kláštorom. Kláštor sa stal od roku 1250 až do roku 1304 strediskom pavlínskej rehole. Blahoslavený *Eusébius* sa postavil na jeho čelo (provincialis prior) a rehoľu uznal v roku 1263 pápež *Urban IV.*

Pavlíni sa rozšírili po celom Uhorsku a na vrchole svojho rozkvetu mali 131 kláštorov. Jeden z nich bol v *Márianosztre*.

Počas tureckej nadvlády márianosztránsky kláštor spustol a až v roku 1712 ho ostrihomský arcibiskup *Juraj Széchényi* znovu obnovil a pozval sem bratov z *Čenstochovej* (Poľsko). Tí so sebou priniesli aj podobizeň milostivého obrazu z *Jasnej Hory*, ktorú zhotovil pavlínsky rehoľný brat *Cyprian Laszkiri* a umiestnili ho v kostole.

Mariánska úcta spojená s týmto miestom veľmi rýchlo rástla a 31. augusta 1749 obraz *Panny Márie z Čenstochovej* korunovali.

Cisár *Jozef II.* rád rozpustil a kláštor zavrel. Po čase ho zmenil na ženskú, neskôr mužskú väznicu. Pavlíni sa mohli do kláštora opäť vrátiť až v roku 1989.

Andocs

V západnom Maďarsku sa nachádza Andocs – pútnické miesto zasvätené *Kráľovnej anjelov*. Podľa legendy, v noci okolo roku 1520, ožiarilo veľké svetlo nebo. V tejto nebeskej žiare sa ozýval anjelský spev a potom sa svetlo a spev začali približovať k spiacej dedine Andocs. V túto noc sa vraj Panna Mária s anjelmi vzniesla nad Andocs.

Keď sa na druhý deň dedina zobudila, ľudia s údivom videli, že na prázdnom priestranstve uprostred dediny stojí malá kaplnka.

Dokázateľná história pútnického miesta sa začína okolo roku 1640. Na podnet biskupa *Juraja Jakusicha* sa v Andocsi usídlilo niekoľko jezuitov.

Po vyhnaní Turkov boli jezuiti presunutí späť do Pécsu a pútnické miesto zostalo 30 rokov bez správcu. Neskôr správu tohto miesta prevzali františkáni.

V roku 1725 začali stavať nový kláštor. Základný kameň kostola položili 25. mája 1739 a stavba trvala do roku 1747.

Ozdobný barokový oltár bol zhotovený v roku 1746. V strede stojí milostivá socha *Kráľovnej anjelov* s malým *Ježiškom v náručí* a po bokoch stoja sochy mučeníc *sv. Agaty* a *sv. Doroty*.

Sochu Panny Márie s Ježiškom prezliekajú do nových šiat každý rok 15. augusta pri príležitosti sviatku *Nanebovstúpenia Panny Márie*. Šaty zhotovujú veriaci. Všetky dávne šaty uchovávajú v múzeu pútnického miesta vedľa kostola.

Starodávne mariánske pútnické miesto Andocs i dnes vyhladáva a navštevuje mnoho pútnikov, aby tu, pri *Kráľovnej anjelov*, našli útechu a uzdravenie.

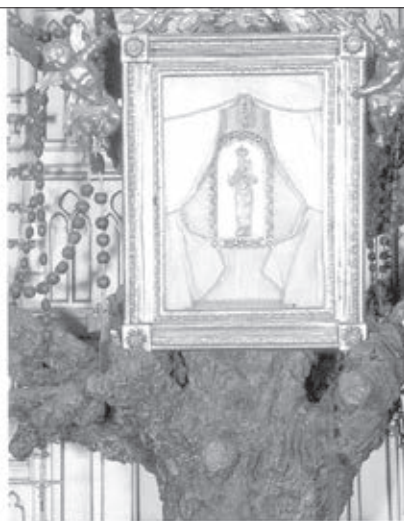
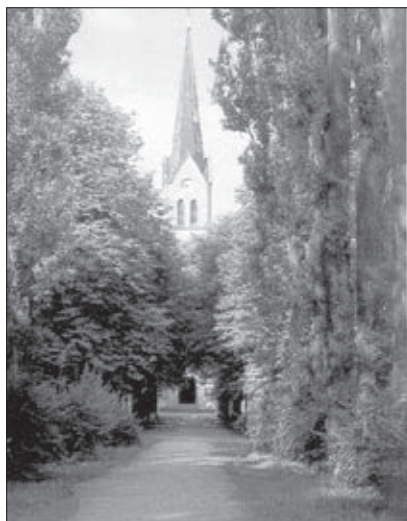
Centenárne oslavy v Máriaremete

Veriaci ľud sa už od tých najdávnějších čias, najmä však od *Efezského koncilu* (roku 431), s osobitnou úctou vinie k Panne Márii. To, čo sama predpovedala po Zvestovaní: „*Hľa, od tejto chvíle blahoslaviť ma budú všetky pokolenia!*” (*Lk 1, 48*), sa čoraz obdivuhodnejšie javí nielen v Kristovej cirkvi, ktorej ona je Matkou, ale aj mimo cirkvi.

Mariánske pútnické miesto Máriaremete vyhľadávajú veriaci z celej krajiny, ale aj zo sveta. Počet pútnikov vzrástol najmä od 25. októbra 1907, keď pápež *Sv. Pius X.* pridelil hlavnému oltáru pútnického kostola titul „*privilegovaný oltár*”. Slovenskí katolíci žijúci v Pilišskom kraji už dlhé desaťročia vyhľadávajú toto pútnické miesto.

História mariánskeho pútnického miesta v Máriaremete siaha až do tureckých čias, už vtedy sa pokladalo miesto za milostivé. Po vyhnaní Turkov sa tu usadili Nemci, ktorí priniesli so sebou milostivý obraz *Panny Márie s Ježiškom*. Bola to kópia obrazu, pochádzajúceho z mariánskeho pútnického miesta vo Švajčiarsku. Tento milostivý obraz bol od roku 1763 vyvesený na jaseň v lese. Uctieva sa tu najmä odvtedy, ako sa tu stal zázrak. Jedna budínska slepá žena sa tu často vrúcne modlila k Panne Márii, aby vyzdravela. Stal sa zázrak, opäť získala zrak. Správa o tomto uzdravení sa rýchlo rozšírila a začali sem chodiť húfy pútnikov. Tunajší zemepán *Ignác Terstyánszky* dal nad obraz vybudovať drevenú kaplnku, ktorá tu stála do roku 1805.

O tri roky neskôr, pri príležitosti sviatku *Narodenia Prebl. Panny Márie* tu 8. septembra 1808 postavili kaplnku z kameňa. Do roku 1897 sa kaplnka natoľko zničila, že tunajší veriaci sa rozhodli vybudovať milostivý kostol. Plány zhotovil architekt *Ferenc Schönnner* a kostol vybudoval *Sándor Hausz-*

mann. Slávnostná vysviacka sa konala 1. októbra 1899. Zvony sa dostali na miesto a boli vysvätené 31. augusta 1924. Organ sa sem dostal zo *Zsigmondskej kaplnky* z kráľovského

hradu. V roku 1961 ho zreštaurovali a odvtedy je najlepším kostolným organom v Budapešti.

Veľkou udalosťou v živote tunajšieho pútnického miesta bol aj *Mariánsky rok 1959*. Vtedy tu bol vybudovaný prírodný oltár, nad ktorým je umiestnená socha Panny Márie, dar biskupa svetoznámeho mariánskeho pútnického miesta *Lurdy*. Tunajší kaplán-kantor *Alajos Werner* z ponúknutých milostivých sôch vybral jednu, na ktorej podľa neho mala Panna Mária najkrajší pohľad.

Kostol mariánskeho pútnického miesta v Máriaremete povýšil pápež *Ján Pavol II.* na *Basilicu minor*. Pri príležitosti 100. výročia vysviacky kostola sa tu 30. októbra 1999 konala slávnostná sv. omša, ktorú koncelebroval pápežský nuncius *Karl-Josef Rauber*, opát z *Einsidelnu* (odkiaľ pochádza milostivý obraz), *Gerg Holzer* a biskup zo Stoličného hradu *Nándor Takács*. Centenárne oslavy obsahovali sériu pobožností: *sv. omše, mesačné, ročné duchovné cvičenia a adorácie*.

Rímskokatolícky Kostol sv. Jozefa v Budapešti

Buďte vítaní v našom Božom chráme!

Rímskokatolícky Kostol sv. Jozefa v Budapešti (Budapešť, VIII. obvod, Námestie Mihálya Horvátha) je dielom architektov *Ignáca Kundta* a *Fidela Kasselika*. Vybudovaný bol v rokoch 1797–1814 za finančnej podpory tamojších Slovákov, Nemcov a Maďarov. Pred kostolom stojí *socha Petra Pázmána*, ktorú zhotovil sochár *Béla Radnai* a ktorá bola vysvätená v roku 1914.

Dekanom *Cirkevnej obce pri katolíckej farnosti sv. Jozefa v Budapešti* bol *Ferenc Bajzáth*, ktorý ochotne vyšiel v ústrety slovenským spolkom, samosprávam, ako aj tu žijúcim veriacim, keď prejavili nárok obnoviť slovenské sväté omše a tým

podporiť náboženské a národné povedomie slovenských katolíkov.

Kresťanský spolok Slovákov v Maďarsku, Slovenská menšinová samospráva VIII. obvodu, Cirkevná obec pri katolíckej farnosti sv. Jozefa v Budapešti, Celoštátna slovenská samospráva, Slovenská samospráva Budapešti a Ústredný tanečný súbor Prameň sa rozhodli pravidelne organizovať každú prvú nedeľu v mesiaci o 10.30 hodine slovenskú svätú omšu, ktorú slúžili františkánsky rehoľný brat, kňaz *Cyril Kovalčík* a kantorka *Katárina Süvegesová* zo Santova.

Svätá omša je vrcholom a centrom kresťanského života. V nej Boh Otec v Kristovi posväcuje svet a Boží ľud skrze Krista vzdáva najväčšiu úctu Bohu. Okrem toho prostredníctvom svätej omše si prisvojujeme ovocie Kristovej obety, čiže sa v nás uskutočňuje dielo spásy. Plnú účasť na svätej omši máme vtedy, keď pristupujeme riadne pripravení na Baránkovú hostinu, ako to robili aj naši veriaci na prvej slovenskej svätej omši, ktorá sa konala 5. septembra 1999 v Budapešti. Zúčastnili sa jej veriaci jozefínskej farnosti, ako aj z iných obvodov hlavného mesta, zo Santova, Mlynkov, Pilíšskej Čaby, Kestúca a Rákoškerestúru.

Dekan *Ferenc Bajzáth* úvodom pozdravil veriacich a zdôraznil, že tento kostol bol od svojho jestvovania *trojjazyčným Božím chrámom*. Dvesto rokov sa v ňom pravidelne slúžili slovenské, nemecké a maďarské bohoslužby. Posledná slovenská svätá omša sa tu konala pred šesťdesiatimi rokmi. Preto sa teší, že sa obnovia slovenské sväte omše a že tu bude opäť znieť slovenská liturgia a spev.

Slovenskú svätú omšu slúžil Otec Cyril, ktorý vo svojej kázni povedal:

– *Pán Ježiš hovorí: „Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi.” (Mt 18, 20). Pán Boh je aj teraz tu, medzi nami, aby nás povzbudil, zapálil srdce láskou*

a naplnil nás šťastím. A my ho modlitbou chváľme, prosme, dakujeme mu a odprosujeme ho. Kladiem vám na srdce, slovenskí veriaci, aby ste si chránili a pestovali duchovné dedičstvo, ako aj jazyk, ktorý by si mali osvojiť aj vaše deti a mládež na slušnej úrovni. Pripomeniem vám však

aj to, aby ste sa nepozerali stále len do minulosti, lež hľadte aj do budúcnosti. Vychovávajújte svoje deti v kresťanskom duchu a snažte sa vychovať si svojho vlastného slovenského kňaza. Preto túto dnešnú prvú slovenskú svätú omšu obetujem za tento účel, a aj vy proste Pána Boha a modlite sa k nemu, aby sa uskutočnil tento váš cieľ.

Slávnostnú atmosféru svätej omše stupňoval umelecký prednes flautistky *Beáty Sutyinszkej* počas obradu prijímania. Záverom svätej omše sa predsedníčka Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku *Ildika Klauszová Fúziková* poďakovala organizátorom a veriacim za aktívnu účasť. Zároveň poprosila slovenských katolíkov žijúcich v Budapešti, resp. v okolitých osadách, aby sa aktívne, vedome, nábožne a činne zúčastňovali na slovenských svätých omšiach v hlavnom meste.

Po svätej omši sa na farnosti Kostola sv. Jozefa konalo agapé – pohostinné posedenie, v rámci ktorého veriacich pozdravil predseda Slovenskej menšinovej samosprávy VIII. obvodu v Budapešti *Kazimír Kápolnai*, Otec Cyril, starosta obce Santov *Jozef Szőnyi*, podpredsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy *Etela Rybová*, podpredseda Slovenskej samosprávy v Budapešti *Gregor Papuček* a predsedníčka Kultúrneho výboru Slovenskej menšinovej samosprávy XVII. obvodu Budapešti *Mária Epressová*. Pohostenie a spoločné posedenie bolo pre každého účastníka pokrmom nielen pre telo, ale aj pre dušu.

(I.F. 1999)

Katolíci v slovenských lokalitách Maďarska

Katolíci na Dolnej zemi

Békésska Čaba – Jamina

Slováci na Dolnej zemi sú prevažne evanjelického vierovyznania s výnimkou békéščabianskeho mestského obvodu *Jaminy* a obce *Kétsoproň* (Kétsoprony) pri *Békésskej Čabe* (Békéscsaba). Slovenskí katolíci žijúci v Békésskej Čabe pochádzajú z *Litavy* zo Slovenska. Do tohto dolnozemskeho mesta a jeho okolia sa prisťahovali koncom 18. storočia, v čase osídľovania Dolnej zeme. Svedčia o tom aj nápisy na hrobch v miestnom cintoríne.

UNESCO každý rok vydáva inovovanú mapu „*Svetové dedičstvo*“, ktoré obsahuje nové prírastky do „*Zoznamu svetového*

dedičstva“. Zaradili do neho aj kultúrnu pamiatku, rímskokatolícky kostol v Békésskej Čabe (*Jamina – Erzsébethely*), ktorý bol vysvätený 28. novembra 1993. Je zasvätený *Srdcu Ježišovu* a patrónom kostola je *Sv. Alžbeta Uhorská*.

Fascinujúci je účinok nástenných malieb (*secco*) kostola, ktoré zhotovil maliar, nositeľ Munkácsyho ceny *László Patay*.

Nástenné maľby v kostole pokrývajú takmer 500 m², na ktorých je znázornených 530 figúr – svätých, mučeníkov, historických osobností, umelcov, hudobníkov, ako aj významných činiteľov mesta a portréty Čabanov v prekrásnom slovenskom ľudovom kroji.

Kétšoproň

Výbor na založenie a stavbu katolíckeho kostola v obci založili v máji 1937. 19. októbra tohto roku dekan *dr. Pavol Domanek* z Békéšskej Čaby posvätil základný kameň. Slávnostná posviacka kostola, ktorú konal apoštolský administrátor *dr. János Lendberger*, bola 25. septembra 1939.

Toho času patrili veriaci k Békéšskej Čabe a ich duchovným pastierom bol *József Flaum*. Začiatkom 70. rokov sa farnosť osamostatnila a prvým dekanom v obci bol *János Radnai*. Patrónom rímskokatolíckeho kostola v Kétšoproni je prvý uhorský kráľ *Sv. Štefan*.

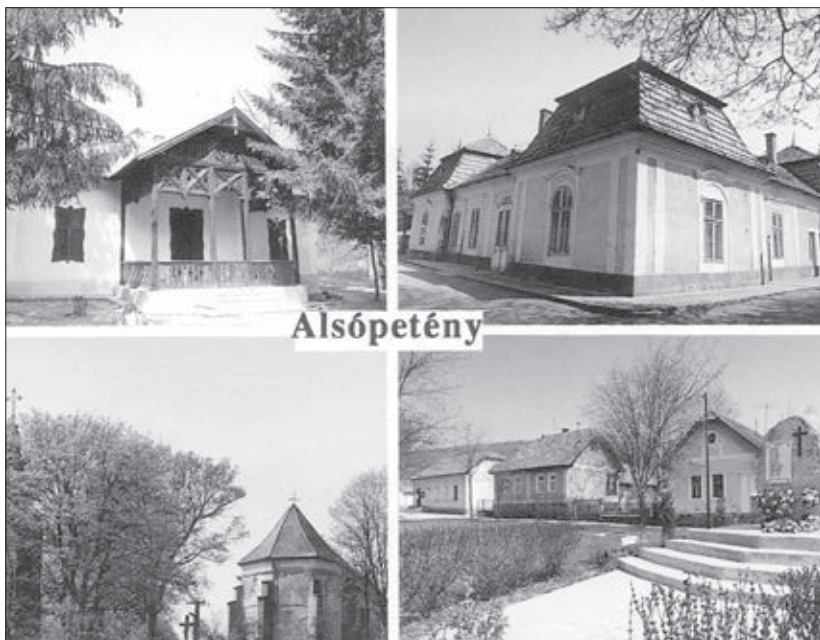

Kostol bez veže v Dolných Peťanoch

Nezvyčajný, až poetický je *Kostol sv. Štefana* v obci *Dolné Peťany* (Alsópetény), ktorý sa týči na vršku. Je neobyčajný predovšetkým preto, lebo nemá vežu. Veža so zvonnicou stojí vedľa kostola. Kostol, zvonica, starý cintorín a pomník Verbőczyho tvoria komplex umeleckých pamiatok.

Miestni obyvatelia sú hrdí na toto svoje dedičstvo a tvrdia, že na stredovekom stĺpe sa nachádza zákon *Verbőczyho*, ktorý tu on zostavil. Palatín, kancelár *István Verbőczy* (1458–1541) sa stal začiatkom 16. storočia stúpencom Zápoľskovcov a s ich pomocou získal rozsiahle majetky aj tu, okolo Dolných Peťan. Roku 1514 sa zúčastnil vojenskej výpravy proti *Dóžovmu povstaniu* a po jeho potlačení bol jedným z hlavných autorov zákona o pripútaní poddaných k pôde.

História tejto malebnej dedinky siaha teda ďaleko do 15. storočia. Toho času sa tu vybuďoval prvý gotický kostol, ktorý bol v roku 1724 prebudovaný pod vedením architekta *Istvána Jeszenszkého*. Stredoveké gotické múry a hlavná loď kostola sa zachovali v pôvodnej podobe. Hlavný oltár a kazateľnica boli vybudované v barokovom slohu.

Podľa kanonickej vizitácie z 18. storočia dvojposchodová veža zvonice bola postavená v roku 1717 v barokovom štýle. Terajší kostol je filiálkou nízanskej (*Nézsza*) farnosti.

Zaujímavosťou je, že interiér kostola skrášľujú sochy miestneho rodáka, ľudového sochára *Juraja Dudása*. Exteriér a interiér katolíckeho kostola v Dolných Peťanoch bol viackrát obnovený. Nedávno previedli rekonštrukciu strechy.

Pozornosť návštevníka upúta aj starý cintorín pri kostole, kde sme objavili náhrobné kamene so slovenskými nápismi. Jeden bol z roku 1880. Je chvályhodné, že tunajší slovenskí katolíci sa snažia chrániť vecné pamiatky svojich predkov.

Čemer

Veľkoobec *Čemer* (*Csömör*), ktorá leží v blízkosti *Budapešti*, má už vyše 6 tisíc obyvateľov. V Čemeri sú dva kostoly, čo prezrádza, že tu žijú veriaci dvoch vyznaní. A to: 4800 katolíkov a 1200 evanjelikov.

Tento fakt ich však nerozdeľuje, ba, spája ich, veď obidve cirkevné obce založili veriaci slovenského pôvodu. Tunajšia rímskokatolícka cirkevná obec patrí k *Vacovskej arcidiecéze*. Rímskokatolícky kostol v Čemeri je zasvätený *Sv. Jánovi Nepomuckému* a bol vysvätený v roku 1773.

Táto rázovitá veľkoobec sa vyznačuje tým, že na sviatok *Najsvätejšieho Tela a Krvi Pána* (Božie Telo) sa tu zachovala jedinečná cirkevná tradícia. Je to tradičný zvyk „*tkania*” dvojkilometrového kvetinového koberca so štyrmi oltármi, umiestnenými v „*búdkach*”. Tento pekný zvyk sem priniesli prisťahovalci nemeckej národnosti z *Budaörsu* pred 200 rokmi. A zachovali si ho všetci čemerskí katolíci dodnes.

Slávnostná procesia s velebnou sviatosťou sa koná na znamenie toho, aby sa prítomnosť Ježiša Krista v Sviatosti Oltárnej verejne vyznala, aby sme mu preukázali úctu a vzdali vďaku za ustanovenie tejto sviatosti, aby sme pre krajinu a ľud vyprosili Božské požehnanie.

Šára

Do *Šáre* (Dabas-Sári) prišli prví usadlíci v roku 1696 na pozvanie zemepána *Forstera* zo Sliezska. Zachovala sa osadnícka zmluva z 24. augusta 1745 a ako to vyplýva zo súpisu, k početnejšiemu osídľovaniu došlo len začiatkom 18. storočia. Šáranski slovenskí katolíci sa sotva usadili, postavili si kostol a cirkevnú školu, aby si mohli pestovať svoju vieru a materinský jazyk. Chvála Bohu, v Šáre si Slováci dodnes zachovali silné kresťanské presvedčenie.

V Šáre sa založila aj cirkevná *Katolícka základná škola sv. Jána*, v ktorej ako jedinej v Maďarsku, sa zaviedla aj výučba slovenského jazyka. Veď katolícka škola, viac, než ktorákoľvek iná, musí vystupovať ako spoločenstvo, zamerané aj na odovzdávanie duchovných a kultúrnych hodnôt menších.

Šára v roku 1996 oslavovala významné 300 – ročné jubileum svojho založenia, ktoré dôstojne pripomenula aj tamojšia katolícka cirkevná obec. Pridali sa k nim aj členovia *Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku*. Predsedníčka spolku *Ildika Klauszová Fúziková* v ich mene odovzdala *pamätnú mramorovú tabuľu so slovenským nápisom*. Miestni slovenskí katolíci ju uložili na sochu *sv. Jána Nepomuckého*, ktorá sa nachádza pri cirkevnej škole, aby im pripomínala bohaté duchovné dedičstvo.

Svätý Ján Nepomucký je milovaný a uctievaný a to nielen na území Čiech, kde si v marci roku 1994 dôstojne pripomenuli 600. výročie jeho smrti. Veľkolepé oslavy prebiehali tak v rodnom českom Nepomuku, ako aj v Prahe. Svätého Jána Nepomuckého podnes oslavuje celý kresťanský svet. Je príkladom vernosti Cirkvi, mlčanlivosti a svedného tajomstva. Stal sa svätcom mostov, teda miest prechodu.

Huť

Rímskokatolícky kostol v *Huti* (Pilisszentlélek) je zasvätený *Duchu Svätému*. Na stene kostola je *dvojazyčná tabula Petra Pázmáňa*. Aká je súvislosť medzi týmto kostolíkom a slávnym kňazom? Peter Pázmán vo svojom dočasnom sídle v Trnave daroval hutianskemu františkánskemu kostolu 3000 zlatých na zariadenie miesta slovenského kazateľa, aby aj tunajší Slováci mohli počúvať slovo Božie vo svojej materinskej reči.

V 18. storočí *Matej Bel* píše o tunajšej *Sklenej Huti* (vtedy Hutaszentlélek – Huta svätého Ducha). Od polovice minulého storočia spomína jedna kanonická vizitácia túto obec ako dvojazyčnú a dnes tu ešte, chvála bohu, vždy počuť slovenskú reč. Tak, ako chcel Peter Pázmán.

V malebnej pilíšskej dedinke Huť sa nachádzajú *rumoviská pavlínskeho kláštora*, pri ktorých miestna farnosť v spolupráci

s *Kresťanským spolkom Slovákov v Maďarsku*, usporadúvali dlhé roky v máji viacjazyčnú slávnostnú svätú omšu.

Kto boli pavlíni? Jedinú v Uhorsku založenú mužskú rehoľu Pavlínov-Paulánov (*OSP – Ordo Sacti*

Paulini primi eremitae) založil ostrihomský kanonik, blahoslaavený *Eusebius* (Özséb) v polovici 13. storočia. Kanonik Eusebius sa vzdal svojej kanonickej funkcie a pridal sa k pilíšskym mníchom. Spiritualitu pavlínov charakterizuje apoštolské nadšenie za Cirkev, neobyčajná úcta k Panne Márii, rozjímanie a liturgia, prostota a služba blížnym.

Jáčč (Jásd-Szentkút)

Tretie najstaršie mariánske pútnické miesto

„Panna Mária je už oslávená s telom i dušou v nebi. Je kráľovnou vesmíru, ale i našou Matkou. A tak i nám na zemi sviati Božiemu ľudu ako znamenie bezpečnej nádeje a útechy.“

(Lk 6, 68)

Panna Mária sa preto zjavuje niektorým osobám z Božieho ľudu a povzbudzuje k obráteniu. Aj keď sa Božie zjavenia v *Novom zákone* ukončilo smrťou posledného apoštola a nové zjavenia už nič nepridávajú k vieroučnému príkladu, ktorý Kristus zanechal svojej cirkvi, predsa zjavenia povzbudzujú k nábožnosti.

Zjavenie znamená ohlásenie náboženských práv Bohom. Pán Boh nám zjavoval v *Starom zákone* svoju vôľu prostredníc-

tvom anjelov i ústami prorokov. V *Novom zákone* k nám prehovoril vo svojom Synovi. Tieto zjavenia sú verejné, lebo sú určené pre celé ľudstvo.

Verejné zjavenie vyvrcholilo v Kristovi a bolo uzavreté smrťou posledného *apoštola sv. Jána*. Obsah tohto verejného Božieho zjavenia Kristus zveril Cirkvi a je v Písme svätom a tradícii. Neomylný učiteľský úrad nám dáva záruku, že obsah Božieho zjavenia sa nám predkladá bez omylu neporušený.

Zjavenia Panny Márie sú známe už v kresťanskom staroveku. Napríklad zjavenia *sv. Gregorovi Divotvorcovi* (†270), *sv. Márii Egyptskej*, *zázrak sv. Jána Damascénskeho* a podobne. V Uhorsku sú tri najstaršie a najslávnejšie stredoveké mariánske pútnické miesta: *Marianka* pri Bratislave (1030), *Starý Budín* a *Jásd-Szentkút (Jásč)*. Najviac pútnikov sem prichádzalo 12. septembra na sviatok *Mena Panny Márie* a 24. mája k sviatku *Panny Márie, Pomocnice kresťanov*.

V severnej časti bakoňských hôr (*Veszprémska župa*) pri potoku *Gaja* sa nachádza malá dedinka *Jásč (Jásd)*, ktorá má 860 obyvateľov. Táto malebná obec si v roku 1989 pripomenula 825. výročie svojho založenia a pri tejto významnej príležitosti obnovili aj miestny katolícky kostol. *Jásč* má teda bohatú históriu. V najstaršom písomnom svedectve sa uvádza, že v roku 1164 tu založili *benediktínsky kláštor sv. Juraja*. Kostol a kláštor počas vpádu Tatárov a tureckej nadvlády vyhorel. Spustošenú dedinu znovuosídlili Slováci v roku 1757,

ktorí prišli z Turčianskej, Trenčianskej a Nitrianskej stolice. Kolonizoval ich zemepán *gróf István Zichy*. Nemci a Maďari sa údajne prisťahovali zo susedných osád.

Roku 1782 dostal obec samostatnú farnosť a roku 1792 začali stavať nový kostol, a to na základoch bývalého benediktínskeho kláštora sv. Juraja. Roku 1862 tu bol veľký požiar, zhorela dedina a vyhorel aj kostol. Terajší kostol vybudovali v rokoch 1865–66 v románskom slohu. Kostol je zasvätený Panne Márii. Na hlavnom oltári sa nachádza maľba *Gyulu Károlyiho*, ktorý ju zobrazil ako Máriu – Kráľovnú sveta. V kostole sa nachádza aj pozoruhodná, hodnotná baroková socha Panny Márie, ktorá je zhotovená z lipy.

Južne od dedinky sa nachádza slávne stredoveké pútnické miesto *Jásd-Szentkút*. Skôr tu bol iba prameň, ktorý objavil pustovník menom *Péter Jásdi* (podľa neho je pomenovaná obec). Pustovník sa totiž chodil modliť na vrch a raz na dlhší čas vyschol malý potôčik, kde si načieral vodu a hasil svoj smäd. Nešťastný začal hľadať vodu a kopal v okolí. Raz v noci sa mu vo sne zjavila Panna Mária, na rukách mala malého Ježiška a oznámila mu, kde má kopať. Takto natrafil na malý prameň, ktorý mal zázračný účinok. Zvest' o zázračnom prameni sa rýchlo šírila a už od jeho objavenia sem chodili zástupy ľudí. Mnohí tu vyzdraveli a od 11. storočia sa prameň pokladá za pútnické miesto. Čo je zaujímavé, že pri prameni nebol milostivý obraz, alebo socha. Prítomnosť Panny Márie a Ježiša dokazuje zázračný prameň.

Po tureckej nadvláde sa spomína, že pri prameni stála drevená kaplnka, ktorá bola vo veľmi úbohom stave. V roku 1837 tu vybudovali a vysvätili novú kaplnku za finančnej pomoci grófa Istvána Zichyho.

Úcta k Panne Márii je tu teda udržiavaná starou tradíciou púťi a odpustových slávností v Jášči a pri Szentkúte. Veríme,

že čoraz viac našich veriacich vyhladá toto miesto pre svoju duchovnú obrodu.

Kestúc

Zachovať a posilniť cyrilometodské dedičstvo!

Svojrážna pilišska slovenská obec *Kestúc* (Kesztölc) s terasovitými uličkami je spolu s *Klásterom* (Klastrompuszta) široko-ďaleko vyhľadávaná pre svoje malebné okolie. Na budove miestnej samosprávy je mramorová tabuľa, ktorá označuje dve dáta 1062–1962, z čoho jasne vysvitá, že dedina si v roku 1962 pripomínala 900. výročie svojho založenia.

Bývalý kňaz, misionár v Kestúci *dr. Pál Kárpáti* (1905–1977) nebol archeológom z povolania, iba milovníkom histórie a starožitností. Počas svojej dlhoročnej dušpastierskej služby v Kestúci si oblúbil túto obec a vďaka húževnatej bádateľskej činnosti objavil dôkazy toho, že Kestúc je oveľa staršia osada, ako to doposiaľ histografia predpokladala.

Dr. Pál Kárpáti pochodil celý rad domácich a zahraničných archívov, kde našiel veľmi cenné, doposiaľ neznáme historické fakty, vzťahujúce sa na dejiny Kestúca. Pomocou týchto poznatkov zistil, že Kestúc a jeho okolie boli osídlené od pradávna. V chotári Kestúca objavil v dvojmetrovej hĺbke viac ako 100 popolnicových urien, ktorých vek odhadujú odborníci na 3000–4000 rokov. Väčšina urien, do ktorých ukladali nedohorené pozostatky kostí príslušného kmeňa, je hladká a jednoduchá. Je však medzi nimi jedna unikátna, zhotovená zvláštnou technikou, ktorá právom vzbudila pozornosť odborníkov, keďže svedčí o vysokej úrovni zhotovenia, ako aj o tom, že objavné sídliská sú dôkazom vyspelej spoločnosti.

Z historickej spisby vieme, že v Zadunajskej Panónii žili Slovania pred príchodom Maďarov. P. Kárpáti vo svojej dupo-

sial' neuvěřenej monografii o Kestúci predpokladá, že pôvodné obyvateľstvo bolo slovanského pôvodu a prvý kostol si postavili okolo roku 863 v *Eletíši*.

Potvrďuje to aj výber patróna kostola – *svätého Klementa*. Poznemenávame, že *typické patrónium z epochy byzantskej misie* – sv. Klementa, pápeža mučeníka – je aj na Slovensku zriedkavé. Zo slovenských obcí v Maďarsku je mu zasvätený jediný kestúcky kostol. Podľa kroniky na vysviacke kostola roku 864 sa zúčastnili solúnski bratia, apoštoli Slovanov a spolupatróni Európy – sv. Cyril (Konštantín) a Metod. Nadhodí sa otázka, či na ich podnet si vybrali za patróna kostola sv. Klementa, ktorého telesné pozostatky sú zamurované do oltárneho kameňa. Patrón kostola, titulus po jeho posvätení alebo požehnaní sa nemení. Možno, že jeho kult priniesli ďalšie dve prisťahovalecké vlny Slovákov – po tatárskom a po tureckom vpáde.

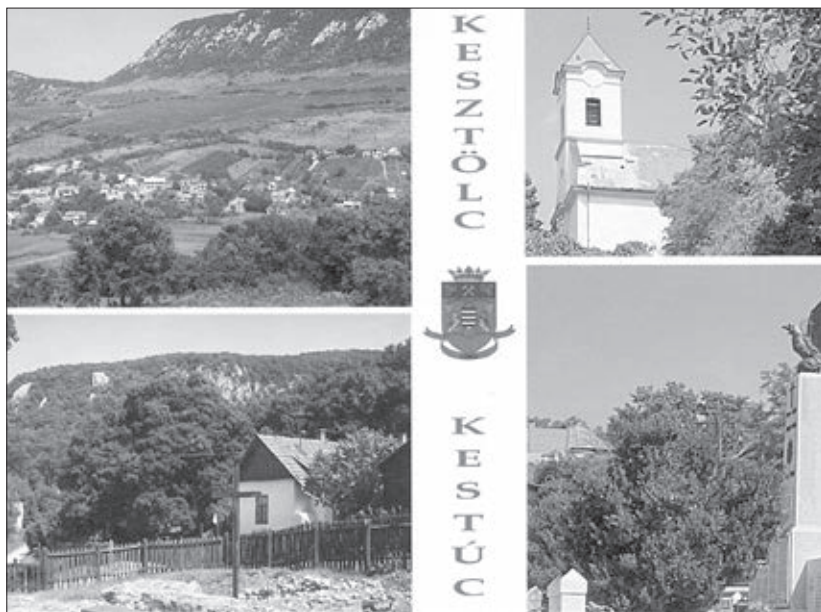
Isté však je, že úctu sv. Klementa rímskeho šírili oni. Prečo?

Solúnski bratia Konštantín a Metod prišli na Veľkú Moravu roku 863. Poslal ich cisár Michal III. na žiadosť kniežata Rastislava (846–870). So sebou si priniesli aj ostatky sv. Klementa, ktorý bol po sv. Petrovi tretí rímsky pápež. Bol vypovedaný do vyhnanstva k Čiernemu moru a odtiaľ na nútené práce do kameňolomov pri Chersone, kde zahynul mučeníckou smrťou okolo roku 100. Ako je známe, Konštantín a Metod objavili na Kryme hrob mučeníka sv. Klementa a jeho ostatky vzali so sebou najprv do Carihradu, odtiaľ na Veľkú Moravu a napokon do Ríma, kde boli uložené v starokresťanskej Bazilike sv. Klementa, neďaleko Kolosea.

Pretože ich cesta viedla cez územie zadunajskej Panónie, mohli prejsť aj cez Kestúc. Nemohli obísť však ani Blatnohrad, kde po Pribinovej smrti panoval jeho syn, knieža Kocel, ktorý ich tiež prijal.

Dr. Pál Kárpáti odôvodňuje aj názov obce Kostelec – Kestúc. Názov obce však z etymologického hľadiska dodnes nie je jednoznačne vysvetlený. Totiž v prvých písomných správach sa názov vyskytuje v nasledujúcich variantoch: *Castellum* (rímsky názov), *Kostoloc*, *Castelic*, *Kestúc* (slovanský názov), *Kastenholz* (germánsky názov, označujúci gaštanový strom). Okrem toho jestvujú aj ďalšie názvy ako *Keztelch*, *Keztenlch*, *Keztheuch* a *Kesztöc*.

Písomné pamiatky doukazujú, že kráľ Gejza I. v roku 1075 založil benediktínske opátstvo v Hronskom Beňadiku a kestúcky chotár daroval beňadickým mníchom. Kráľ Belo III. v roku 1184 tu zasa založil pilíšske opátstvo. Dušpastiersku službu v obci vykonávali mnísi z kláštora. V roku 1397 tu už bola príkladná farnosť a na synodu v Trnave roku 1562 aj kestúcka farnosť dostala pozvanie. Canonica Visitation

*Socha Sv. Urbana v kestúckom
chotári bola slávnostne vysvätená
25. mája 1864*

z roku 1732 uvádza 311, roku 1799 863, roku 1848 1125, roku 1892 1573, roku 1910 1964, roku 1942 2268 a roku 1982 2508 *obyvateľov*.

Nad dedinou na kopci stojí rímskokatolícky kostol, ktorý má výhodnú polohu, vypína sa na vršku a vidieť ho už zďaleka. V barokovom štýle postavený kostol vybudovali talianski architekti a jeho vysviacka sa konala 16. novembra roku 1800.

Je zasvätený sv. Klementovi, ako aj predchádzajúci kostol, ktorý stál na *Starom cintéri*. Od roku 1987 sa v kostole nachádza oltárna mozaika v rozmeroch 3×4,5 metra,

znázorňujúca „Zázrak sv. Klementa“. Jeho autorom je miestny rodák *Tibor Nyilasi*, ktorý žije v Kanade.

Pápež sv. Klement bol cisárom Trajánom vypovedaný do vyhnanstva k Čiernemu moru a odtiaľ na nútené práce do kameňolomu pri Chersone. Podľa legendy v čase sucha pápež Klement a jeho spoluprotipetelia museli nosiť vodu do kameňolomu z veľkej vzdialenosti. Bola to veľmi namáhavá práca a preto sa Klement začal modliť o pomoc pre seba a svojich spolubratov. Na jeho modlitbu sa mu zjavil Svätý Duch v podobe baránka. Nohou začal hrabať skalú, odkiaľ potom vyrazil výdatný prameň vody. Túto scénu zobrazuje mozaika, ktorá bola v kestúckom kostole umiestnená v auguste 1987. Okrem oltárnej moza-

iky sa v kostole nachádzajú aj mozaiky sv. Cyrila a Metoda. Vyhотовili ich talianski mozaikári *Ernesto Paolini* a *Lorenzo Del Bene*. Mozaika Metoda bola vyhotovená v roku 1985 pri príležitosti 1100. výročia jeho smrti a Cyrilova o rok neskôr.

Starší dedinčania sa ešte dobre pamätajú na tri predchádzajúce podobizne sv. Klementa a solúnskych bratov, ktoré zdobili kestúcky kostol. O živej úcte svedčí aj tá okolnosť, že sú tu zasa ich obrazy, ktoré chcú zachovať a posilniť cyrilometodské dedičstvo v Slovákoch tejto obce i na začiatku tretieho tisícročia a odovzdať pamiatku sv. Klementa, Cyrila a Metoda aj ďalším generáciám.

Kóšpallag

V malebnej börzsönyskej dedinke *Kóšpallag* žijú Slováci rímskokatolíckeho vierovyznania. V súčasnosti táto obec má okolo 800 obyvateľov. *Kóšpallag* založil *Grassalkovich* v roku 1750. Katolícky kostol sa začal budovať roku 1803 a bol vysvätený 12. septembra 1805 pri príležitosti sviatku Mena Panny Márie, Matky Pána Ježiša. Uctievanie Panny Márie pretrváva až dodnes. Pečiatka farnosti je datovaná rokom 1877 a slúžili tu kňazi z *Márianosztry* a *Nagymarosu*. Kostol má kapacitu 300–350 miest.

Mlynky

Dátum založenia *Mlynkov* (Pilisszentkereszt) sa všeobecne kladie do roku 1752. Tento rok je spomenutý vo viacerých prameňoch, o. i. aj v zápisnici miestnej farskej knižnice s poznámkou, že vtedy tu žilo už 20 rodín. V roku 1817 bola v dedine kanonická vizitácia. Podľa jej svedectva dve tretiny obyvateľstva tvorili Slováci, jednu tretinu Nemci.

Rímskokatolícky kostol v Mlynkoch je zasvätený Svätému Krížu. Sviatok Svätého kríža sa oslavuje 4. mája – „*Nájdenie Svätého Kríža*“ a 14. septembra sa uctieva „*Povyšenie Svätého Kríža*“. Keďže mlynský kostol je zasvätený Svätému Krížu, v priebehu cirkevného roka majú v tejto dedine dvakrát hoddy-púť.

Nazrime však do histórie o nájdení Svätého Kríža. Hrob Ježiša Krista bol po skaze Jeruzalema roku 70 zneuctený. Nad ním postavili pohania svoj chrám. Horlivá kresťanka, cisárovná *Svätá Helena* (255–330) bola matkou cisára *Konštan-*

tína Velkého a spolu s ním sa zaslúžila o pozdvihnutie kresťanstva z obdobia prenasledovania do éry slobodného rozvoja. Svätá Helena v rokoch 324–326 vykonala púť do Svätej zeme a dala pohanský chrám zrucať. Vtedy bol objavený Kristov hrob a našiel sa aj Spasiteľov kríž.

Svätému krížu je zasvätených veľa kostolov v Maďarsku. Jeden z uvedených názvov tejto pilišskej obce nájdeme aj v súpise z roku 1770–1771 Szent Kereszt. Toto pomenovanie je v dedine známe podnes. Dedina ho dostala od svojho zemepána maďarského pavlínskeho rádu, ktorému od svojho znovuzaloženia patrila. Pavlíni jej dali latinské meno: *Sancta Crux* (po maďarsky Szent Kereszt). Obsahuje ho aj prvá úradná pečať dediny z roku 1758.

Modoróš

Modoróš (Mogyorósbánya) je malá banícka obec v *Komárňansko-Ostrihomskej župe* s 850 obyvateľmi. Žijú tu veriaci rímskokatolíckeho vierovyznania, ktorí príkladne chránia a pestujú svoje náboženské dedičstvo.

V dedine bol vybudovaný kostol len koncom 19. storočia, samostatnú farnosť však majú iba od roku 1970. Patrónom kostola je *Panna Mária* a púť býva 12. septembra na sviatok *Mena Preblahoslavenej Panny Márie*. Mariánska úcta v tejto obci, ale aj v okolí je už tradičná.

Kedže tunajší obyvatelia – Slováci a Nemci – sa zaoberajú aj vinohradníctvom, rozšírila sa tu aj úcta k *sv. Urbanovi*, patrónovi vinohradníkov. V roku 1992 sa na hranici chotárov troch obcí *Modoróšu, Tátu a Tokodu* uskutočnila slávnostná posviacka *Kaplnky sv. Urbana*, ktorú vybudovali z vlastných finančných zdrojov.

V niektorých vinohradníckych obciach sa zachoval ľudový zvyk podniknúť v tento deň slávnostné procesie, ktoré vedú až do viníc. Táto pekná ľudová pobožnosť sa oživila aj v *Modoróši*.

Níza

Pozoruhodné kultúrne a náboženské pamiatky

História rímskokatolíckej obce *Níza* (*Nézsza*) v *Novohradskej župe* siaha až do stredoveku. Pomenovaná bola podľa statkárskej rodiny *Nézsaiovcov*, ktorí mali veľkostatky v *Novohradskej, Peštianskej a Fejérskej župe*. Prvá písomná zmienka o tejto lokalite pochádza z 27. augusta 1387. Koncom 16. storočia tu vybudovali budovu, v ktorej odbovovali bohoslužby. Koncom roku 1700 na ňu postavili vežu a objekt vysvätili v roku 1711. Terajšiu podobu získal *kostol* v roku 1934, za pôsobenia kňaza *Jozefa Dinku*.

Patrónom kostola je apoštol *sv. Jakub starší*. Ja-

kub spolu so svojimi bratmi *Jánom a Petrom* boli povolani za apoštolov rybárskeho remesla na jazere Genezaretského. Svätý Jakub patril medzi popredných apoštolov. Biblický zoznam apoštolov ho uvádza na druhom alebo treťom mieste. V roku 40–41 podstúpil mučenícku smrť. Údajne ako prvý z apoštolov bol uväznený a popravený. Stali ho mečom. Podľa starej tradície, ktorá sa však nedá potvrdiť hodnovernými historickými dokumentmi, telesné pozostatky sv. Jakuba sa ešte v rímskom období dostali do severozápadného Španielska do *Santiaga de Compostely*, kde sa jeho hrob teší veľkej úcte miestnych veriacich a početných pútnikov. Od 10. do 15. storočia sa toto miesto stalo vyhľadávaným cieľom pútnikov z celej kresťanskej Európy. Zo Španielska sa úcta sv. Jakuba rozšírila i do iných krajín.

Pred nížanským kostolom stojí socha *sv. Jána Nepomuckého*, ktorú postavili v roku 1820. V tzv. Starej dedine, na *Cintorínskom vrchu*, ktorý je najvyšším bodom obce, stál v stredoveku prvý gotický kostol, ktorý bol počas tureckej vlády spustošený. Tu sa kedysi nachádzal pavlínsky kláštor s gotickým kostolom. Zachovali sa po ňom kresané kamene, ktoré boli zabudované do miestneho kostola.

V tunajšom cintoríne sa nachádzajú pozoruhodné klenoty a umelecké pamätihodnosti, jedinečné v celej Novohradskej župe. V roku 1826 tu vybudovali *Kaplnku sv. Anny*, matky Panny Márie. Nad kaplnkou sa nachádza kalvária okrúhleho tvaru, v jej strede je pôvodný kamenný korpus a z dvoch strán dve kamenné sochy – Panny Márie a sv. Jána – v životnej veľkosti. Žiaľbohu, celý komplex je pomerne zničený a veriaci by sa tešili, keby sa podarilo obnoviť kalváriu a reštaurovať aj *Kaplnku sv. Anny*.

Nesmieme zamlčať ani to, že sa v Níži nachádzajú unikátne náhrobné kamene so slovenskými textami zo začiatku 19.

Kalvária nad Kaplnkou sv. Anny čaká na obnovenie

storočia, ktoré odkryl a zachránil nedávno zosnulý sochár slovenského pôvodu *Ondrej Lалуja*. Tieto náhrobníky predstavujú umelecko-historické a národopisné hodnoty.

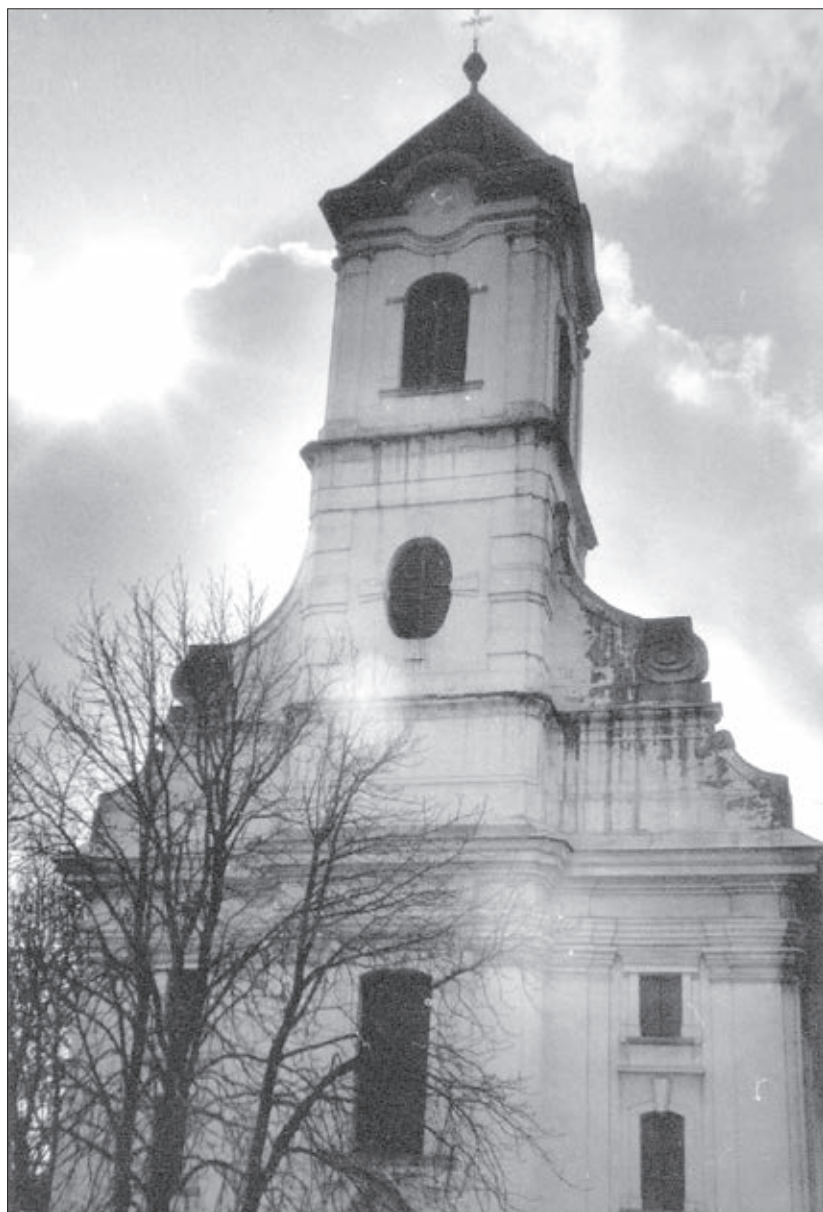
V živote nížanských Slovákov zohrávalo a dodnes zohráva dôležitú úlohu náboženstvo. Dnes je tamojšia cirkevná obec finančne sebestačná, lebo veriaci ochotne podporujú svoju cirkev a zapájajú sa do života cirkevného zboru. V prvej polovici tohto roka obnovili exteriér aj interiér kostola. *Slovenská menšinaová samospráva* darovala pre obnovený chrám Boží dva krásne lustre, ktoré 2. mája 1997 vysvätil vacovský biskup *Ferenc Keszthelyi*.

Nížanské deti, mládež a dospelí sa radi obliekajú do ľudových krojov nielen kvôli zachovaniu zvykov, ale aby boli ozdobou pri slávnostných bohoslužbách a iných významných spoločenských podujatiach obce. Túto ich snahu plne napomáha dekan farnosti *József Görbe*.

Kostol Panny Márie v Pilíšskej Čabe

V *Pilíšskej Čabe* (Piliscsaba) od roku 1720 bol kostol urobený z ohrady, ktorý bol zasvätený *Srdcu Blahoslavenej Panny Márie*. Na jeho mieste vybudovali v roku 1748 nový drevený kostol. Podľa tradície v roku 1750 cestoval cez obec nasledovník trónu *Jozef II.*, ktorý vyjadril svoju nespokojnosť ohľadom na zlý stav kostola. Súčasný kostol sa vybudoval v rokoch 1778–1781 v barokovom štýle. Slávnostná vysviacka kostola sa konala v roku 1781. Dĺžka kostola je 45 metrov, šírka 19 metrov, výška 16 metrov a výška barokovej veže je 40 metrov a je najväčším kostolom tejto oblasti.

Kostol je zasvätený *Narodeniu Preblahoslavenej Panny Márii* (8. septembra), ktorej úcta tu dodnes pretrváva. Liturgia dáva

narodenie Panny Márie do súvisu so svetlom: *Kristus je Slnko spravodlivosti, Mária je zornica, ranná hviezda, ktorá zvestuje východ slnka.*

„*Tvoje narodenie, Panna Božia Rodička, zvestovalo radosť celému svetu, lebo z teba vyšlo Slnko spravodlivosti, Kristus, náš Boh.*” (Ant. na Benediktus). Panna Mária je nádej celého sveta a zornica spásy.

V zakladajúcej listine kostola v Pilíšskej Čabe majú zatknuté aj rozhodnutie miestneho cirkevného zboru, že *kým kostol bude stáť, musia sa v ňom odpravovať slovenské sväté omše.* Potomkovia Slovákov dodnes dodržiavajú tento sľub.

Čív

Rímskokatolícky kostol v Číve (Piliscsév) bol vybudovaný v roku 1715 a je zasvätený *Panne Márii*, čo svedčí o živej mariánskej úcte tunajšieho obyvateľstva. Púte sa konajú každoročne 8. septembra, na sviatok *Narodenia Panny Márie* a to s tradičnou procesiou s krížom, zástavami a prípadne aj kapelou.

Prvú písomnú správu o Číve poznáme z roku 1262. Ešte v tomto roku kráľovná *Izabella* darovala časť svojho čívskeho majetku mníškam Margitinho ostrova. V roku 1307 kráľovský správca *Mikocha* daruje pavlínskemu kláštoru pozemok Chazlow, ktorý patril k chotáru Čívu.

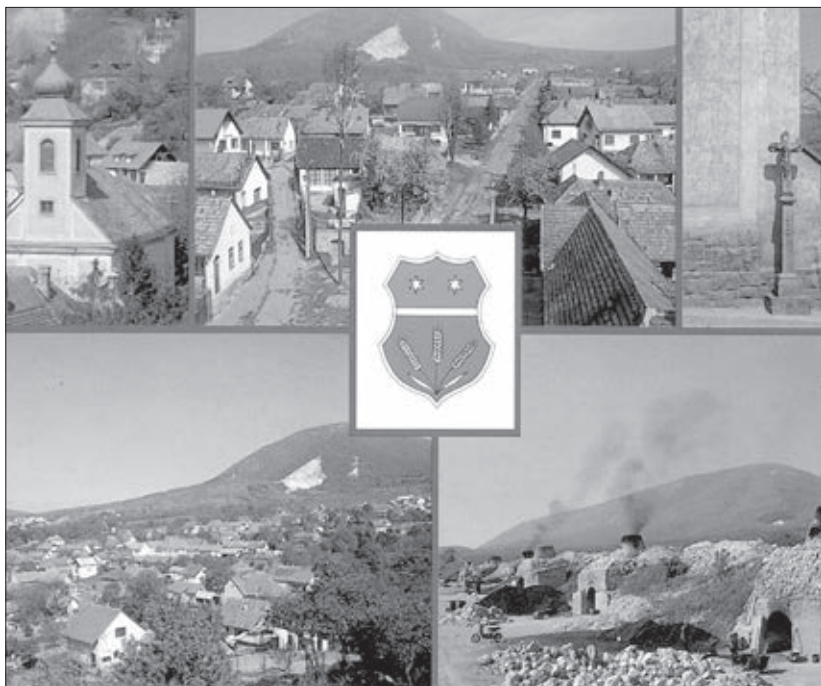
V tomto období tu mal majetok i *Ladislav Luger*, ktorý jednu časť svojich lúk predal ostrihomskému občanovi *Godynovi*. Godynovi potomkovia roku 1328 predali majetok mníškam Margitinho ostrova. Výsledkom výmien a kúp jedna časť dediny ostala majetkom ostrihomského arcibiskupstva, druhú dostal *Štefan Kanizsai* ako záložný majetok, ale v roku 1418 dal túto časť ostrihomskej kapitule.

Počas tureckej nadvlády v rokoch 1526–1543 bola obec celkom zničená. Po tureckom jarme nenastalo znovuosídlenie obce. Prvá vlna poddaných utečencov zo Slovenska sa na území Čívu objavila okolo roku 1705. Prítomnosť Slovákov potvrdzuje už súpis z roku 1715.

Santov

Malebná podpilíšska obec *Santov* (Pilisszántó) si v roku 1990 pripomenula 275. výročie svojho založenia. Z písomných dokumentov vysvitá, že už v roku 1725 stál v starom cintoríne drevený katolícky kostol. Keďže tento časom zanikol, do roku 1758 prebiehali bohoslužby v jednom z rodinných domov dediny.

Kostol znovuzaloženej dediny dala v roku 1758 postaviť *Alžbeta Berényiová*, vdova po grófovi *Michalovi Zichyho*. Kostol bol vysvätený roku 1760. Jeho patrónom je rehoľník a cirkevný učiteľ *sv. Anton Paduánsky*, ktorý nepochybne patrí medzi najuctievanejších svätých. V roku 1995 sme oslavovali 800. výročie jeho narodenia.

Sochy sv. Antona Paduánskeho, Svätého Kríža a Sedembolestnej Panny Márie, ktoré zdobia oltáre, kazateľnicu a krstiteľnicu, zhotovoval sochár *Karol Bebo* od augusta 1759 až do 3. júna 1760. Tu sa nachádzajú iba jeho jednoduchšie sochárske práce. Jeho významnejšie diela sú umiestnené v budínskom *Kostole sv. Anny* na Námestí Batthányiho a v kostole starobudínskej farnosti pri *Árpádovom moste*.

Oltár Sedembolestnej Panny Márie dal postaviť rodák zo Santova *Pavol Kormoš* a jeho manželka v roku 1827. Pieta je kópiou milostivej sochy *Šaštínskej Panny Márie* z roku 1564, ktorá sa nachádza v *Národnej bazilike Sedembolestnej Panny Márie*, patrónky Slovenska v Šaštíne v Nitrianskej župe.

Senváclav

Senváclav (Pilisszentlászló) leží na pravej strane Dunajského ohybu, neďaleko prekrásneho mestečka *Senondrej* (*Szentendre*). Dejiny tejto pilíšskej obce sú spojené s osudom 700-ročného miestneho rímskokatolíckeho kostola.

Prvý vierohodný dokument o Senváclave pochádza z roku 1290 a jasne dokazuje, že v tom čase sa obec nazývala „*Kékes*“, tak isto ako vrch nachádzajúci sa v jej chotári, dnes známy ako vrch *Svätého Ladislava* (odtiaľto pochádza maďarské pomenovanie obce – *Pilisszentlászló*).

O tom, že na území *Senváclavu* žili predkovia Slovákov už pred príchodom Maďarov (asi aj kvôli bezpečiu, ktoré posky-

tovali okolité hory) svedčia najmä prastaré, pôvodné slovenské, resp. slovanské pomenovania hôr, poľných medzí a bystrín.

Ako vieme, počas panovania kráľa *Svätého Štefana I.* vládli nepokoje kvôli tomu, že moc sa snažili získať i pohania na čele s *Koppányom*. Európskym kresťanským svetom podporené vojská prvého uhorského kráľa boli však silnejšie.

Veľkým medzníkom uhorských dejín je pustošenie *Tatárov*. Pilišské hory aj v tom čase poskytovali úkryt pred nepriateľom. Rozhorčení *Mongoli* zanechali za sebou ohnivú čiaru – smer svojho pochodu. Takto vyhoreli *Senondrej*, *Pomáz*, *Kalóz* (dnes Budakalász), *Boroň* (dnes Čobánka), kláštor pilišského opátstva (pri Mlynkoch), *Santov*, *Sokolí hrad* (dnes Pilisvörösvár), *Čív* a *Kestúc*.

Ostrihomský hrad spustošili, ale dobyť ho nemohli. Po odchode *Tatárov* v roku 1242 život na vyplienených územiach sa ťažko vracal do starých koľají. V pilišských horách sa objavili čudní, nezvyčajní „obyvatelia“ – *pustovníci*. Snáď oprávnene môžeme predpokladať, že pobyt týchto pustovníkov viedol k založeniu mníšskeho rehoľného rádu *Pavlínov*, alebo ako sa v kronikách uvádza – *Rádu maďarských Kartauzov*, ktorí v Piliši vlastnili kláštory v *Huti* (Pilisszentlélek), v *Mlynkoch* (Pilisszentkereszt) a v *Senováclave*. Pustovníci museli zložiť sľub chudoby, sľub oddanosti a tiež celibát. Brady si nechali, ale vrch hlavy si museli vyholiť, nechať kruh vlasov a zátylok zas vyholiť. Snáď najzaujímavejšou časťou celého obradu bola na-

Hlavný oltár senváclavského kostola

sledujúca, ktorá sa odohrávala v rakve, do ktorej si mnísi museli ľahnúť, pričom predstavený rádu vykonal pohrebný obrad so slovami:

„*Brat môj, ty si zomrel pre tento svet.*

Odteraz žiješ len pre Boha!”

Aj preto nazývali rád Pavlínov súrodencami, alebo bratmi smrti.

O pomenovaní obce Kékes sa zachovalo málo dobových dokumentov. O to viac a konkrétnejších dokladov nájdeme o novom pomenovaní obce Senváclav. *Kráľ Ladislav* bol jedným z najznamenitejších panovníkov rodu *Árpádovcov*, ktorý upevňoval v krajine kresťanstvo. Senváclav pravdepodobne navštevoval aj kráľ Ladislav, veď na vrchu Kékes v jeho časoch už bola postavená kráľovská hájovňa. Horáreň prestavali pavlíni na *Kláštor sv. Ladislava* a vedľa nej vybudovali nový stánok, ktorý sa r. 1291 uvádza ako veszprémskym biskupom uznávaný majetok Pavlínov.

Po príchode Turkov boli budovy kláštora zničené, obec sa vyludnila. Po tureckej nadvláde pavlíni začali hľadať svoj majetok a tak sa dostali do obce, ktorá okolo roku 1689 bola zaľudnená Slováckmi.

Meno znovuzaloženej obce na základe pečiatky z roku 1710 je Senváclav. Posledná doteraz zachovaná pečiatka dediny je z roku 1851 a zobrazuje sv. Ladislava v prilbe so štyrmi perami, ako sediac na koni zapicháva kopiju do viacštitového vrchu. Súčasné slovenské pomenovanie obce sa používa okolo dvesto rokov, predtým ju Slováci volali ako *Svätý – Vaslov*, teda podľa maďarského pomenovania.

V Senváclave sa odohrali významné historické stretnutia. Napríklad v roku 1308 pápežský posol *Gentilis* na tomto mieste uzavrel dohodu s *Matúšom Čákom*, ktorý dovtedy nebol ochotný uznať oprávnenosť kralovania *Karola Róberta*. Kráľ

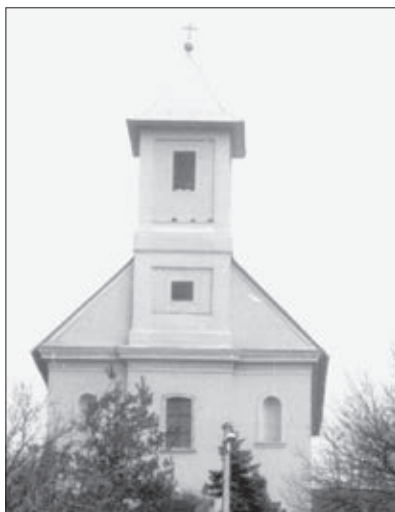
na znak vďaky tu dal vybudovať pekný kostol, na stavbu ktorého použili množstvo tesaných kamenných kvádrov. Keďže výstavba kostola trvala viac desaťročí, jeho vysvätenia sa už Karol Róbert nedožil. Stalo sa to až v roku 1350 za panovania jeho syna *Ludovíta I.*, ktorý dal tunajšiemu rádu aj určité privilégia. Podľa jedného dokumentu z roku 1515 navštívil Senváclav aj kráľ *Matej Corvín*, ktorý daroval mníšskemu rádu mlyn.

Po páde tureckého panstva pavlíni zaľudnili osadu prisťahovalcami slovanského pôvodu, ktorí ju znovu vybudovali. Senváclav sa teda dostal pod patronát Pavlínov. Oni dali v roku 1753 vybudovať v strede dediny faru a kaplnku a postarali sa, samozrejme, i o obnovenie kostola. Dnešný kostol vybudovali v roku 1770–1772 na základných múroch starého, a to v barokovom štýle.

Kostol sv. Imricha v Šárišápe

Šárišáp (Sárisáp) je starodávna obec podľa Pestyho *Sborníku*. Obec za Turkov zanikla a znovu bola osídlená po roku 1696. Slovenskí obyvatelia svojou rečou sú najbližší Slovákom v Nitrianskej stolici. Tu žijúci rímskokatolíci začiatkom 18. storočia si začali budovať kostol, ktorý vysvätili v roku 1766. Jeho patrónom je *svätý Imrich*.

Svätý Imrich bol synom sv. *Štefana*, prvého uhorského

kráľa. Narodil sa niekedy medzi rokmi 1000–1007 v Ostrihome. Bol jedným z potomkov sv. Štefana a jeho manželky *bl. Gizely*, ktorý sa dožil dospelého veku. Mal dobré charakteristické vlastnosti a otec doň vkladal veľké nádeje. Zo svojej strany urobil všetko, aby bol z Imricha vzorný kresťanský vládár. Jeho výchovu zveril do rúk benediktínskeho mnícha a neskoršie csanádskeho biskupa *sv. Gerharda*. Okrem toho dal preňho zostaviť akési pravidlá, alebo zrkadlo dobrého kresťanského kráľa: *Spis o formovaní mravov pre vojvodu Imricha – De institutione morum ad Emericum Ducem*.

Imrich nesklamal očakávanie svojho otca. Po dosiahnutí dospelého veku mal všetky predpoklady na to, aby bol z neho charakterný panovník, ktorý bude robiť česť národu i Cirkvi. Preto mu sv. Štefan chcel odovzdať vládu ešte za svojho života. Ale prv, ako to stihol urobiť, syn mu roku 1031 zomrel na následky poranenia pri poľovačke. Pochovali ho v *Stoličnom Belebrade* (Székesfehérvár).

O svätorečenie kniežaťa Imricha sa zaslúžil neskorší uhorský kráľ *sv. Ladislav*. Stalo sa to roku 1083. Spolu s ním bola priznaná úcta svätých aj jeho otcovi *sv. Štefanovi*, jeho vychovávateľovi *sv. Gerhardovi* a dvom slovenským mníchom *sv. Andrejovi-Svoradovi* a *Benediktovi*.

Obnovený kostol a farnosť v Tardoši

Kostol už odpradáвна slúži ako posvätné miesto komunikácie s Bohom, miesto duchovnej útechy a nádeje, ale i pokánia. Je dominantou miest a obcí. Nie je tomu inak ani v *Tardoši*, ktorý leží v srdci pohoria *Gerecse*.

Čo sa týka histórie tejto obce, siaha až do stredoveku, čo dokazujú písomné zmienky z roku 1307. Stredoveká obec sa nachádzala na mieste dnešného cintorína, kde stál kedysi

kostol. Neskôr obec zničili Turci a po ich odchode ju osadili Slováci, ktorí ovládajú stredonitrianske nárečie. Podľa *Lexikónu osád* z roku 1773 v Tardoši roku 1764 založili katolícku cirkevnú obec. Roku 1775 tu vybudovali barokový kostol s farnosťou, pričom kostol je umeleckou pamiatkou.

Patrónkou tardošského kostola je *svätá Mária Magdaléna*, biblická svätica.

Po Panne Márii ju evanjeliá spomínajú najčastejšie. Patrila medzi ženy, ktoré sprevádzali Krista, podľa možnosti mu slúžili, stáli pred jeho krížom a boli prvými svedkami jeho vzkriesenia. Svätú Máriu Magdalénu uctieваме a obdivujeme ju za jej ušľachtilú lásku ku Kristovi a jej príklad nás môže povzbudiť aj vo vernosti Ježišovi Kristovi.

Nie náhodou sa dostal dekan *dr. József Kalocsai* do Tardošu. Slúži tu od roku 1987. Jeho otec pochádza z tejto obce. On sa síce narodil a vyrastal v Budapešti, ale po vysviacke ho čosi sem ťahalo naspäť. Prišiel teda medzi svojich ako kňaz a hneď sa aj pustil do práce. Zub času poškodil aj tardošský kostol. Bremono rekonštrukcie – podobne ako na mnohých iných miestach – doľahlo na plecía farníkov. Vedenie obce ich nenechalo v biede. Žiaľ, to všetko nestačilo, nevyhnutné práce si vyžadovali náklady, ktoré prevýšili miestne podmienky. Pán dekan neblomne hľadal finančné zdroje na obnovu kostola a rozšírenie farnosti, kde prebieha náboženská výchova. Po-

staral sa aj o rekonštrukciu sakrálnych predmetov a obleky. Rozoslal dvetisíc žiadostí, obrátil sa na rôzne nadácie v celej Európe. Vďaka nezištnej pomoci miestnych farníkov, finančnej pomoci sesterských farností a rôznych nadácií získali štyri milióny dvestotisíc forintov. Kostol a fara sú dnes už opäť pýchou tejto malebnej obce.

Príkladné spolunažívanie teranských evanjelikov a katolíkov

V súvislosti so sťahovaním slovenských poddaných na Dolnú zem, na základe vzniku a rozvoja slovenských lokalít, rozoznávame tri výrazné etapy. Prvá zahŕňa obdobie rokov 1690–1710, druhá 1711–1740 a tretia roky 1745–1790 s doznievaním až do polovice 19. storočia.

Na území *Novohradskej stolice*, v oblasti južne od línie medzi mestami *Balašské Ďarmoty* (Balassagyarmat) a *Salgótarján*, vzniklo v 18. storočí početné, takmer kompaktné slovenské osídlenie, spadajúce do prvej a druhej etapy. V prvej etape, ktorá znamenala prvé pozoruhodnejšie pohyby slovenského obyvateľstva v Novohrade a Honte, vznikli početné cirkevné zbory. V tomto období išlo prevažne o živelné sťahovanie sa poddaných. Ako zistil známy etnograf *J. Zólyomi*, takto sa začali osídľovať novohradské obce *Sudice* (Szügy) a *Terany* (Terény).

Malú cserhátsku obec *Terany* (Terény – Terjén) obývalo roku 1715 päť maďarských a jedenásť slovenských rodín, v roku 1720 tu už bolo dvanásť maďarských a šesťnásť slovenských domácností. Dejiny tejto rázovitej dedinky však siahajú do stredoveku, už v roku 1506 sa spomína, že na brehu rieky *Szandy* sa tiahne majetok *Györgya Radnóthyho – Terjéna*. Neskôr sa tu vyvinula osada, ktorú nazývali *Vásáros – Terjén*. Už aj v stredoveku tu stál gotický rímskokatolícky kostol,

Terény

ktorý vybudovali v roku 1497 a svätyňa ktorého sa dodnes zachovala.

Pokiaľ ide o vieru a náboženstvo, nikdy tu nevládli prekážky. Slovenskí evanjelici a slovenskí a maďarskí katolíci slobodne vyznávali a vyznávajú svoju vieru. Poznemenávame však, že Terany sú jedinou obcou, kde sú Slováci prevažne evanjelického vierovyznania. S radosťou môžeme konštatovať, že tunajší slovenskí evanjelici a katolíci si zachovali svoju vieru, deti vychovávajú v ekumenickom kresťanskom duchu. V miestnej materskej a základnej škole prebieha náboženská výchova, ktorej sa zúčastňuje prevažná väčšina žiakov.

V oboch farnostiach prebieha čulý náboženský život. Katolícka mládež na čele s miestnym dekanom pravidelne vyhľadáva slávne mariánske pútnické miesta, ako napr. Lurdy, Mariazell, Rím, skadiaľ prichádza duševne obohatená. Aj výchove evanjelických detí sa venuje prikladná pozornosť, najmä čo sa týka *tzv. Nedelnej školy*. Okrem pastorálnej služby, návštevy Božieho chrámu, náboženskej výchovy, či biblických hodín je veľmi dôležité, aby sa evanjelický kňaz snažil vytvoriť a poskytnúť deťom priestor pre ich šlachetnú družnosť. Nehovoriac o tom, aby deti živila každodenná modlitba.

Koledy

V slovenčine udomácnené slovo *koleda* má svoj koreň v latinskom výraze *colare*, čo by sa dalo preložiť ako zaklínať. V antickom Ríme sa pri oslavách *Nového roka* usporadúvali oslavné novoročné vinšovania (koledovania), pričom sa spievali piesne s magickým obsahom, ktorými si ľudia zvyčajne vinšovali blahobyt a zdravie do nasledujúceho roka. Odtiaľ sa k nám, pravdepodobne ešte v predkresťanských časoch, dostal zvyk koledovania i názov koleda.

Starí Slovania vtedy ešte zachovávali obrady pôvodne nazývané šťastikovanie, či časitovanie, pri ktorých koledníci (vinšovníci) nosili figurínu, ktorú nazývali koleda.

Novorodiaca sa Cirkev tieto pohanské zvyky, prirodzene, zakazovala a brojila proti nim. Máme o tom dokonca aj písomné doklady v *staroslovienskom poenitenciári z roku 870* (Veľkomoravské obdobie), kde sa výslovne uvádzalo, že kto na nový rok ide koledovať – ako to predtým volali pohania – má sa tri roky kajať o chlebe a vode.

Neskôr v stredoveku, keď sa aj na naše územie preniesol z Talianska zvyk *stavania betlehemov*, začal sa obrad koledovania meniť. Koledovanie dostalo nový rozmer i obsah: zmenilo sa na piesne a hry s tematikou *Narodenia Ježiša Krista, Klaňania Troch kráľov* a podobne. Koledy sa stali oslavou Ježišovho narodenia a akousi zvláštnou „*modlitbou*”.

Zvyk koledovania a putovania s betlehemom dodnes žije v našich slovenských katolíckych obciach. Aj v Kestúci. Milovníčka ľudovej hudby *Mária Dudiková rod. Sztupková* (1930) chodí na Štedrý večer koledovať najskôr k známym, ale aj po domoch, kde žijú miništranti. Slovenské náboženské piesne spája s vinšovaním všetkého najlepšieho, predovšetkým zdravia a šťastia, úspešného hospodárenia, svižnosti, hojnosti dobytka a podobne.

Nech jej Pán Boh zaplatí za jej nezištnú obeť a slovenské vinše!

Františkánska inšpirácia

Betlehem a Vianoce v tvorbe Šeba Bučánskeho z Mlynkov

Zvyk stavania betlehemov sa k nám dostal z Talianska. Talianske betlehemy vznikli pôvodne z predstáv svätého Františka z Assisi, ktorý v roku 1223 v lese pri dedinke *Greccio* posta-

Betlehem Šeba Bučánskeho zdobí mlynský kostol od r. 1984

vil jednoduché jasličky s dvomi živými zvieratkami – oslíkom a volom. Pri jasličkách boli jednoduchí ľudia z okolia. Práve týmto zdôrazňoval sv. František skutočnosť, že Ježiš Kristus prišiel na svet predovšetkým k chudobným, aj on sám bol celkom chudobný.

Tento zvyk, najmä zásluhou *reholných bratov františkánov*, prekročil hranice Talianska a začal sa rýchlo šíriť po celej Európe. O jeho šírení v Uhorsku sa zaslúžili jezuiti už v 15. storočí. V pilíšskej obci *Mlynky* (Pilisszentkereszt) žije ľudový rezbár so zlatými rukami *Sebastián Bučánsky*, ktorého betlehem a čaro vianočných sviatkov motivovali k tvorivej práci. Vytvoril betlehem, ktorý má takú umeleckú hodnotu, že aj najnáročnejší posudzovateľ ľudového umenia môže bez rozpakov konštatovať: je to skutočne vydarené dielo, v ktorom sa najpresvedčivejšie realizovalo jeho rezbárske umenie.

– *Vianočné sviatky ma očarili už od detstva*, – vyznáva pán Bučánsky. – *U nás sa na Vianoce odvždy veľa spievalo. Ved' je to známe, že Mlynčania sú spevavý národ. V tieto vianočné dni*

sa z nášho kostola niesli pekné slovenské náboženské piesne. Dodnes mi znejú v ušiach. A vidím aj betlehem z mojich detských čias. Raz sa však kamsi stratil a na Vianoce bol vyložený Ježiško len v jasličkách. Začali mi chýbať dôverne známe figúrky: osol, vól, Traja králi... Nedalo mi to pokoja. Chodil som po horách, ktoré som mal od malička rád. Pozerám, hľadám a naraz som na okraji hory zazrel vyvalenú rakytu, z ktorej som si odpílił niekoľko kúskov. Doviezol som ich domov a pustil som sa do práce. Zo dňa na deň pribúdalo figúriek – jasličky, Panna Mária, svätý Jozef, Traja králi, ťavy, oslíček... Za dva týždne som bol hotový. Keď som svoje dielo zazrel v roku 1984 prvýkrát v mlynskom kostole na polnočnej omši, konečne sa uspokojila moja duša. Prežíval som šťastné chvíle a keď aj dedinčania chválili môj betlehem, moja radosť bola neko-nečná.

Dvojazyčné betlehemske hry

Už od detstva nás na Vianoce uchvacovali vianočné koledy a nezabudnuteľný betlehem s maštalčkou a figúrkami: Ježiško v jasličkách, klačiaca Panna Mária, v pokore stojací sv. Jozef, anjel, skromný oslíček, vól a ovečky, ako dýchajú na novonarodené dieťatko.

S betlehemom chodievali koledníci z domu do domu a želali domácim veľa zdravia a božieho požehnania. Tento krásny zvyk sa dodnes zachoval v zemplínskej, Slováckmi obývanej obci Fizér (Füzér), a to dvojazyčne.

Vo Fizéri sa na chodenie s betlehemom pripravujú už počas adventu. Vtedy nacvičujú aj betlehemske piesne a novoročné zdravice. Tieto sa uchovali v písomnom i ústnom podaní. Aktívni účastníci hier si sami pripravovali rekvizity: hviezdu, prenosný betlehem z dreva či papiera, do rytmu štrngajúce pastierske palice. Koledníci chodia preoblečení do kostýmov: predstavujú

sa ako *Traja králi* s papierovými korunami na hlavách, niekedy iba sám *starý z betlehemskej jasličkovej hry* v kožuchu prevrátenom naopak, alebo s kolískou chodia po domoch *ako anjeli, Mária a Jozef*.

Fizérske rodiny sa pred Vianocami zapisujú u kňaza, s ktorým variantom betlehemskej hry ich majú koledníci navštíviť. Skutočnosť, že dodnes si takmer všetci nárokuje tento krásny zvyk, svedčí o tom, že ho pokladajú za živú tradíciu, ktorá utužuje ich cit spolupatričnosti, spätosť s koreňmi a pôvodom a pritom akýsi estetický a divadelný zážitok.

Pravidlá chodenia s betlehemom, odriekanie textu, nápevy piesní a spôsob prednesu učí nových betlehemcov vždy niektorý skúsenejší, starší člen skupiny. S betlehemom zvyčajne chodí päť starších chlapcov, alebo mládencov. Rekvizity a odev sa používajú niekoľko desaťročí. Chránia a opravujú ich ako vzácne relikvie.

Na základe priania dedinčanov zavítajú od 24. decembra až do 6. januára do každého domu. Na Štedrý večer chodia len k miestnemu kňazovi a do vlastných rodín.

Ľudia veľmi dobre poznajú text, celý priebeh zvyku, preto sú aj kritickí. Betlehemske hry sú obohatené slovenskými náboženskými vianočnými piesňami, vinšami a veršíkmi, dramatickými prejavmi a vinšovaním mnohého dobrého, predovšetkým zdravia, šťastia, sviežosti, hojnosti a úspešného hospodárenia. Členovia betlehemskej hry dostávali kedysi naturálie, ale dnes už zvyčajne peniaze.

Na záver betlehemskej hry spievajú pieseň:

*„Podzme domu, bo čas mame, bo ovečky dojic mame,
naj še ľudze čudujú, naj nam daco daruju:
halvu vina, halvu piva, halvu paľeneho
a ku temu, paňi matko, daco pečeneho,
bo kedz nam nedaju, ta nas pohňevaju,
harčky, misky potrepeme, co na pecu maju”.*

Naše cintoríny

Každého z nás čaká neodvratný údel smrti. *Smrť* je pre všetkých veľké tajomstvo. Viera nás učí, že je to *dôsledok dedičného hriechu*. Neznamená však *koniec* ľudského života, len jeho *premenu*. Je prechodom z *času do večnosti*. Smrť je dočasné odlúčenie duše od tela. Hoci telo podlieha skaze, *duša človeka je nesmrteľná*. Po odlúčení od tela sa hneď dostaví na *Boží súd*. Pri ňom sa rozhoduje o večnosti: *ide do neba* alebo *do očistca*, alebo *do zatratenia*, podľa toho, ako si to človek zaslúži.

Náhrobné kamene so slovenským textom z r. 1812 a 1825 v Niži

Pripravenosť na smrť je našou najväčšou zodpovednosťou. Preto dbáme o to, aby sme boli stále zjednotení s Kristom a mali čisté svedomie. Kto by zomrel v ťažkom hriechu, je naveky zatratený. Hoci je smrť spojená s bolesťou a útrapami, pozeráme sa na ňu s nádejou. Po dočasnom odlúčení sa telo s dušou opäť spoja. To bude naše *zmŕtvýchvstanie*. Nádej na vzkriesenie nám pomáha ísť v ústrety smrti bez strachu a pripravovať sa na ňu.

Náhrobník v Békešskej Čabe

Vyhľadávanie miesta pre hrob, jeho označovanie i vlastný obrad pochovania sú v celosvetovom meradle neobyčajne rozdielne a sú plodom veľmi zložitého vývoja. Nebolo to inakšie ani u *Slovanov*, ani v *Uhorsku*, ktorého ľud v predkresťanskej dobe veril v náboženské predstavy založené na animizme a manizme. Survivaly týchto predstáv sa nachádzajú u nás ešte aj dnes, najmä v *pohrebnom rituáli*.

Zo snahy uľahčiť duši odchod a zabrániť jej návrat do domu, aby sa buď odstrašila, alebo zmýlila na ceste s pozostalým, vznikli už v predkresťanskej dobe početné zvyklosti, ktoré vo viere ľudu dodnes pretrvávajú. Patrí sem otváranie okien, aby duša mohla odletieť; bdenie pri mŕtvom; zatváranie príbytku; vynášanie mŕtveho tak, aby sa truhlou dotkli prahu; zvyk obliekať sa do čiernych šiat a smútiť atď. To všetko dokazuje, ako húževnato si ľudia udržujú cez celé tisícročia predkresťanské zvyklosti v *pohrebnom ceremoniáli*.

Kresťanstvo sa usilovalo dať kultu predkov, a vôbec pohrebnému rituálu, kresťanský charakter, kresťanskú duchovnú náplň. Od počiatku svojho jestvovania viedlo ostrý boj proti starým, predkresťanským zvyklostiam. Na konciloch, synodálnych zasadnutiach, vizitáciách a podobne, vydávalo prísne zákazy ich zachovávať, pričom nariadovalo aj pokuty tým, čo ich vykonávali. Napriek cirkevným zásahom a zákonom snažila sa praktizovať najmä v pohrebnom rituáli svoje vlastné zvyklosti, založené na starých tradíciách, starej viere a praktickách kolektívneho charakteru. Aj jednotlivé kresťanské cirkvi, na ktoré sa v 16. storočí kresťanstvo rozštiepilo, vytvorili si vlastný *pohrebný rituál*. A tak i z tohto aspektu nám prichodí skúmať a chápať tvarovú mnohostrannosť náhrobníkov.

Úcta k mŕtvemu ľudskému telu

Mŕtve ľudské telo máme v posvätnej úcte. Veď bolo *chrámom Ducha Svätého*. Bolo posvätené jeho prítomnosťou a je určené na vzkriesenie. To isté telo, v ktorom sídli nesmrteľná duša, bude raz oživené a vzkriesené. Bude to na konci sveta, keď príde Kristus v sláve. Túto istú nádej v budúce vzkriesenie vyjadruje aj kresťanský spôsob pochovávania našich zosnulých.

Pochovávanie do zeme znázorňuje siatie zrna do pôdy. Ako zrno vzklíči, tak aj telo raz vstane pri vzkriesení. Vo veľkých mestách je dovolené mŕtvych spaľovať pre nedostatok miesta na pochovávanie.

Skôr, ako mŕtve telo zosnulého pochováme do zeme, prejavíme mu úctu v pohrebnom dome, ktorý je zriadený pri cintoríne. Modlitby večer pri truhle zosnulého voláme *vigília*. Prejavom úcty k mŕtvemu sú aj kvetinové dary a vence.

Rôzne druhy pohrebov

Je niekoľko druhov liturgie pohrebov:

Pohreb detí má svoje zvláštnosti, najmä pokiaľ ide o texty modlitieb a čítaní. Odlišný je aj obrad *pohrebu nepokrstených detí* kresťanských rodičov, ktorí mali úmysel dať ich pokrstiť.

Pohreb dospelých má tiež viaceré formy. Môže byť s tromi zastaveniami, s dvomi zastaveniami, alebo pohreb na cintoríne. Rôzne druhy liturgie pohrebu sa vyberajú podľa okolností a vhodnosti.

Riadny kresťanský pohreb sa slávi len vtedy, keď zosnulý žil primeraným kresťanským životom. Tí, ktorí zanechali vieru a žili odlúčení od Cirkvi, nemajú nárok na katolícky pohreb.

Vzťah ľudu k cintorínom a zosnulým

Cintorín je posvätné miesto posledného odpočinku zosnulých a je zákonite určený pre pochovávanie zomretých veriacich. Tu čakajú na svoje vzkriesenie a oslávenie. Hroby sa majú upravovať a ozdobovať tak, aby hlásali túto kresťanskú nádej.

Spomienka na všetkých verných zosnulých – Dušičky sa slávia 2. novembra. Je to pamätný deň tých duší zosnulých veriacich, ktorí sú ešte dočasne v očistci. *Svätý Odilo*, benediktínsky opát z Clony (zomrel r. 1048) prikázal všetkým svojim kláštorom, aby

*Náhrobný kameň
vo Veľkej Tarči*

dňa 2. novembra každoročne slúžili všetky sväté omše za zomretých. Tento zvyk sa čoskoro rozšíril po celom kresťanskom svete. V Ríme od 14. storočia, v Španielsku od 16. storočia mohol v tento deň každý kňaz slúžiť tri sväté omše za duše v očistci. Pápež *Benedikt XV.* rozšíril v roku 1915 toto privilegium na všetkých kňazov tak, že obetujú jednu sv. omšu za všetkých zomretých, druhú na úmysel Svätého Otca a tretiu za svoj vlastný úmysel.

Na cintoríne sa treba správať dôstojne, zbytočne sa nerozprávame ani nevyrušujeme druhých. Často sa chodievame modliť k hrobom našich zosnulých a staráme sa o ich výzdobu. Pamätáme aj na *hroby zosnulých kňazov*, ktorí na našom cintoríne čakajú na vzkriesenie. Pri návštevách cintorína sa občas zamyslíme aj nad našou budúcou smrťou.

Náhrobné kamene z Čívu (Piliscsev)

Náhrobníky

Ľudové náhrobníky, ich vývoj, estetické výrazy a súčasný stav netvorí osamelý jav v ľudovej kultúre. Preto ich musíme skúmať v kontexte s cintorínom, so zmysľaním ľudu, vo vzťahu živých k mŕtvym, vo vzťahu s hospodársko-spoločenským vývinom dediny, ako aj s prihliadnutím na geografické danosti. Táto práca nevyčerpáva ani zďaleka stále prúdiaci prameň tohto ľudového umeleckého prejavu, no dáva nahliadnúť do tvorivej ľudovej geniality aj na tomto úseku ľudovej kultúry.

V postavení kultúr v strednej Európe *Karpatská oblasť* znamená isté rozhranie. Tu sa kultúrne vlny zo všetkých strán trieštili, zastavovali i zachovávali. *Slováci* zachovali mnohé *celoslovenské i európske archaizmy*, a preto objasňovanie ich kultúry prispieva aj k poznaniu vývoja celoeurópskej ľudskej kultúry. Slováci žijúci v Maďarsku v tomto inonárodnom obkľúčení si jednak uchovali isté prejavy donesené z pôvodnej domoviny, jednak nastalo miešanie kultúrnych prejavov v širšom slova zmysle.

Pri častej zmene pobytu na Dolnej zemi bolo pre poddaných celkom prirodzené, že pochovávali svojich mŕtvych podľa starých zvykov i potom, keď sa už natrvalo usadili, nemali totiž hneď ani kostol, ani vyhradený cintorín.

Slováci, ktorí sa usadili v Maďarsku, boli *grécko- a rímskokatolíckeho*, z väčšej časti *evanjelického vierovyznania*. *Katolíci* označovali hroby *krížmi* bez výzdoby a *evanjelici stĺpmi* s veľmi skromnou výzdobou. I napriek tomu všetkému však v slovenských obciach neďaleko Budapešti (napr. v Peterke – Péteri a Albertirši) vyskytujú sa pomníky azda najzložitejšej drevorezby.

Ľudová drevorezba na slovenských evanjelických náhrobníkoch dosiahla tu svoj vrchol. Náhrobníky v Peterke sú bohato členené. Trup prechádza lomenou čiarou do kalichového

článku, za ktorým nasleduje štvorec. Trojitá stuha ešte viac zdôrazňuje tvary a oktaéder, ktorý má zárez s dvojitou hranou a je akoby stopkou nasledujúceho tulipánového kvetu. Tulipán vytvára korunu náhrobníkov.

Drevené náhrobníky v *Albertirši* a *Peterke* môžeme rozdeliť do troch hlavných skupín: predovšetkým sú to nápadné *štíhle stĺpové tvary*, *kopijové tvary* a *tvary tabuľové*. V *Albertirši* sa zachovali veľmi krásne manželské náhrobníky, ktoré sú kombináciou stĺpového a tabuľového tvaru. Kým spodná časť je tabuľovitá, hornú časť reprezentujú dva stĺpy, vyzdobené rezbou a akoby vsadené do tabúl. Tabuľovité náhrobníky sú zakončené oblou formou a svojou rezbou pôsobia veľmi reprezentatívne. Vyvinuli sa jednak zo stĺpových foriem, jednak na ich doskový tvar vplýval mestský cintorín. Zatiaľ čo stĺpové tvary sú zvyčajne ukončené oktaédrom, tabuľovité náhrobníky mávajú aj oblé striešky.

Kestúcke náhrobné kamene

Náhrobné kamene z Mlynkov (Pilisszentkereszt)

U Slovákov, ako aj Maďarov, zrejme pod vplyvom dlhého spolunažívania v jednom štátnom útvare, vyskytuje sa aj ďalší veľmi zaujímavý typ drevených náhrobníkov, ktoré sa v niečom podobajú predchádzajúcim náhrobníkom. Je to *kopijovitý stĺp*, po maďarsky *kopjafa*. Slovo kopija, ako uvádza *I. Balassa*, prevzali Maďari od Slovanov a prvý raz sa nachádza v maďarčine roku 1464. Najkrajší náhrobník

Kondorošské náhrobníky

tohto typu sme našli v *Peterke*, ako aj v iných slovenských obciach v okolí Budapešti. Kresby týchto náhrobníkov pochádzajú z roku 1894 a sú v *Národopisnom múzeu v Budapešti*.

Z hľadiska spôsobov pochovávanania a už spomenutých komponentov môžeme vychádzať aj pri triedení náhrobníkov. To znamená, že slovenské náhrobníky u nás možno deliť predovšetkým na *mestské a dedinské*. Najmä posledné sú predmetom našej úvahy.

Predpisy, nariadenia a zákony týkajúce sa cintorínov uskutočnili sa skôr v mestách ako na dedinách, čo vyplýva z ich rýchlejšieho historického vývinu. Už v stredoveku vidieť na náhrobníkoch mestských cintorínov triedne rozdiely a podľa toho rozlišujeme *šľachtické hroby, hroby mešťanov a hroby mestskej chudoby*. Na dedinách sa začína tento jav uplatňovať až koncom 19. storočia, keď sa už aj tu markantnejšie prejavujú triedne rozdiely.

Náhrobné kamene z Baňáčky (Rudabányáska)

Podľa materiálu rozoznávame *náhrobky drevené, kamenné, železné* a ojedinele i *keramické*. Najstaršie sú prvé dva druhy. Formy náhrobníkov boli počas svojho vývoja silne ovplyvnené kresťanskými vierovyznaniami, ako aj židovským náboženstvom. Podľa tohoto môžeme náhrobníky deliť na *kríže*, a to u príslušníkov rímsko – a gréckokatolíckeho vyznania, na *stĺpy* u evanjelikov a na *kamenné náhrobníky* u židov. Okrem toho možno nájsť náhrobníky stĺpového, doskového a tabuľového tvaru z dreva i kameňa. Pravda, aj v tom istom náboženstve sa vyskytujú rozličné formy, a tak sa vytvára bohatá tvarová a výzdobná škála.

Výzdoba na pomníkoch bola ovplyvnená náboženskými náhľadmi a ich symbolikou, ktorá je popretkávaná ľudovým ornamentom. V jednotlivých vierovyznaniach sa odlišujú napríklad kríže a kamenné náhrobníky nielen materiálom, ale aj svojou veľkosťou.

Náhrobníky možno rozdeľovať i podľa krajov. Každý takýto kraj si vytvára svoje vlastné charakteristické pomníky hromadného výskytu. Jednotnú formu náhrobníkov na dedine si vytvoril dedinský kolektív. Zväčša sa už kupujú hotové tvary u mestských, profesionálnych kamenárov. Podľa záležitosti bývajú aj z mramoru a zhotoviť treba iba nadpis. Uvedené faktory vytvorili dnes na našich cintorínoch tisíce rozličných pomníkov.

Ľudoví kamenári sú samoukovia, náaturisti. Kamenárstvu sa priučili od starších majstrov prizieraním, alebo pomáhaním. Celú ornamentálnu výzdobu možno rozdeliť na motívy:

1. *cirkevného charakteru,*
2. *vyjadrujúce určitý vzťah medzi zomrelým a pozostalými,*
3. *symbolické,*
4. *magicko-kultového charakteru.*

Náhrobníky tvaru kríža

Kríže na cintorínoch patria medzi znaky, ktoré sakrifikovala jednak cirkev, najmä katolícka a pravoslávna, jednak pod vplyvom ich učenia ľud. Vznikom a šírením kresťanského učenia stal sa kríž symbolom novej viery prešiel do obradoslovia i medzi sväteniny. Nespočetné sú jeho úlohy všade tam, kde ide podľa kresťanskej viery o dosiahnutie požehnania, dobra, spokojnosti, odvrátenia zla a pod. So šírením kresťanstva sa kríž stáva symbolom večného života, symbolom nekonečnej lásky a utrpenia. Kostoly románske i gotické sa stavajú v smere ku kalvárii a ich pôdorysy sú v tvare kríža. Krížom sa označujú verejné i súkromné budovy a miesta. V čase, keď sa kresťanstvo začína šíriť práve v našich krajoch, možno hovoriť o kulte kríža.

Kríže v kresťanskom svete nie sú rovnakého tvaru. Rozoznáваме: *kríž grécky, egyptský, latinský, kríž sv. Ondreja, kríž apoštolský, kríž pápežský, kríž pravoslávny* atď. Kríže na našich cintorínoch sa odlišujú veľkosťou i výzdobou. Dosiaľ ostáva nevyriešená otázka, kedy sa vlastne začali používať ako náhrobné znaky. Pravdepodobne sa tak stalo počas reformačného hnutia a zintenzívnenia náboženského života v 15.–16. storočí, keď veriaci aj týmto znakom chceli dokumentovať svoju náboženskú príslušnosť. Prvé svedectvá o používaní krížov ako náhrobných pomníkov v Uhorsku sa vyskytujú v spise belgického cestovateľa *Dousu* z roku 1594.

Kríže ako náhrobníky sa začínajú stavať najprv v mestách a odtiaľ sa dostávajú na dedinské cintoríny. Kríže, či už kamenné, železné, alebo drevené, ľud dlho nepoužíval na označenie hrobov až aj pre vzdialenosť kostolov a kňazov.

Na cintorínoch dodnes nachádzame ústredný kríž veľkého formátu, pod ktorým sa na *Dušíčky* odbavujú osobitné pobožnosti a pália sa sviečky.

Možno predpokladať, že na cintoríne bol spočiatku iba jeden vyvýšený kríž, ktorý slúžil spomenutým funkciám kríža na hroboch, a to pre celý dedinský kolektív.

V katolíckej reformácii vytváraný barokový štýl zasiahol i cintoríny a výzdoby krížových náhrobníkov. Pribúdali mariánske sviatky, mariánske pobožnosti, sochy. Na rázcestiach sa stavali cirkevné sochy, v chotári, pri vchodoch do obce, do kaplnky, kalvárie. Na cintorínoch sa stavali a posväcovali mohutné ústredné kríže. Na krížoch vidieť vyrezanú sviatosť oltárnu, kalich s hostiou, výjavy z krížovej cesty, trňovú korunu, srdce opletené trnám atď. Pri ramenách kríža sa často vyskytujú štyri srdcia a v strede znak I H S. Vidieť aj výhonky viniča, ktoré vychádzajú zo srdca. Odvážnejší rezbári vyrezali na kríži sviatosť oltárnu a vedľa nej sviece.

Náhrobné kamene zo Santova (Pilisszántó)

Kalich s hostiou, sviatosť oltárna, monogram *IHS*, motív *Božského srdca Ježišovho* v kruhu sú tiež častým motívom.

Z mnohých motívov sa často vyskytujú *vysekané hodiny s ciferníkom a ručičkami*. Tento motív bol veľmi vhodný na vyplnenie stredného priestoru na hlave pomníka a vyjadruje istý vzťah medzi zomrelým a pozostalými, ktorým hodinové ručičky pripomínajú čas jeho skonania. Keď v rodine niekto zomrel, bývalo totiž zvykom zastaviť hodiny. Symbolizovalo sa tým zastavenie jeho života. Hodiny bez ručičiek symbolizujú večnosť.

Motív *vysekanej hviezdy* sa nachádza takmer na všetkých náhrobníkoch. Veľmi rozšírená je u Slovanov povera, že keď sa človek narodí, objaví sa na nebi nová hviezda, a keď umrie, jeho hviezda zanikne. Hviezdy na pomníkoch, počnúc štvorcípvou až po šesťcípvú, alebo osemcípvú hviezdu, sú v podstate motívy symbolické a nemajú u ľudí nijaké kultové spojitosti. Na manželské náhrobníky vysekávali vždy dve osemcípvé hviezdy.

I motív *srdca* je častý na náhrobníkoch, a to jednak preto, lebo sa dal ľahko vytesať, jednak symbolizuje lásku pozostalých k zomretému. Býva umiestnený na hlave ako ústredný motív, ku ktorému sa viažu motívy vedľajšie. Slovania pokladali za sídlo duše i srdce. Ak srdce prestane biť, človek umiera.

K ďalším ústredným motívom umiestneným na hlave náhrobníka patria: do kameňa vytesaný *kruh, slnko, slnečnica, pletený motív* a podobne. K nim sa pripojujú po stranách ďalšie dva dekoračné motívy geometrického rastlinného tvaru. Tým tvorca vytvoril harmonický a estetický celok na hlave.

Rastlinné motívy takmer na každom náhrobníku vyrastajú zo srdca, z hviezdy, alebo z iného základného motívu. Iba v zriedkavých prípadoch tvoria ústredný motív na hlave náhrobníka. Z rastlinných motívov sú tu zastúpené *smutné*

vŕby, tulipány, strom života, žalude, vetvičky a podobne. Vetvičky sa zvyčajne nahýňajú dolu, alebo sú nalomené. Vyjadrujú smútok, zlomený a zastavený život.

Z výzdoby je zaujímavé i písmo. Text je zväčša kliše, ustálené stáročnými zvyklosťami. Začína sa i končí dosť jednotne – *Tu spočívá v Kristu Pánu telo... Tu v Bohu spočívá...* Písmená bývajú vysekané do hĺbky najčastejšie na osobitnej kamennej tabuli. Sú prejavom nanajvýš individuálnym. Každý kamenár má vlastný rukopis a aj pravopis (fonetický, nerešpektujúci správne rozdeľovanie slov). Celý text je značne ovplyvnený cirkevnou rečou. Často sú niektoré písmená obrátené (*S, P*).

Staršie kamenné náhrobníky sú široké asi 1,5 m, hrubé 30 cm, vysoké 1,5 m. V zemi siahajú do hĺbky 1 m. Keďže pozostávajú väčšinou z pieskovca a vystavené sú mrazom, dažďu i prudkému slnku, ich trvácnosť je približne 80 – 100 – ročná.

Rozličné povolania, resp. životné stavy a ich patróni

Advokáti – sv. Alfonz de Liguori; sv. Ivo Héléory; sv. Mikuláš

Archeológovia – sv. Damaz – pápež; sv. Hieronym

Astronauti – sv. Jozef Kupertínsky

Atléti – sv. Krištof z Lýcie; sv. Pavol apoštol

Automechanici – sv. Elég z Noyon-Tournai

Automobilisti – sv. Františka Rímska; sv. Krištof z Lýcie

Baníci – sv. Barbora; sv. Daniel – prorok; sv. Poncián a Hypolit

Bankári – sv. Matúš – apoštol

Básnici – Dávid – kráľ; sv. Damaz – pápež;

sv. Gregor Naziánsky; sv. Efrém Sýrsky

Bezprístrešní – sv. Albert Chmielowski; sv. Jozef

Bibliotekári – sv. Hieronym; sv. Konštantín-Cyril;

sv. Vavrinec Rímsky

Biblisti – sv. Hieronym

Biskupi – sv. Ambróz; sv. Karol Boromejský;

Biskupskí úradníci – sv. Ján Nepomucký

Brusiči – sv. Katarína Alexandrijská; sv. Michal – archanjel

Cestujúci – sv. Gertrúda z Nivelles; sv. Jakub st. – apoštol;

sv. Krištof; sv. Rafael -archanjel

Colníci – sv. Matúš – evanjelista

Deti – sv. Mikuláš z Mýry; sv. Neviniatka;

sv. Pankráč Rímsky

Dievčatá – sv. Agnesa Rímska; sv. Eulália Španielska;

sv. Mária Gorettiová

Dievčatá na vydaj – sv. Anton Paduánsky; sv. Katarína Alexandrijská; sv. Koloman – pútnik; sv. Mikuláš

Dobročinnosť – sv. Alžbeta Durínska; sv. Mikuláš;
sv. Vincent de Paul

Duchovné cvičenia – sv. Ignác Loyolský

Emigranti – sv. Františka Xavéria Cabriniová

Eucharistické združenia a kongresy – sv. Julián Eymard;
sv. Paschal Baylon

Farári – sv. Ján Vianney

Filozofi – sv. Justín Filozof; sv. Katarína Alexandrijská;
sv. Tomáš Akvinský

Fotografi – sv. Veronika

Hájníci, horári – sv. Eustach; sv. Hubert

Hodinári – sv. Anna; sv. Elég; sv. Peter – apoštol

Holiči, kaderníci – sv. Martin de Porres;
sv. Mária Magdaléna

Horolezci – sv. Ján z Kríža; bl. Peter-Juraj Frassati

Hostitelia – sv. Marta z Betánie; sv. Martin Tourský

Hoteliéri – sv. Ján Krstiteľ; sv. Marta z Betánie;
sv. Martin Tourský

Hrobári – sv. Anton Pustovník; sv. Jozef Arimatejský;
sv. Lazár z Betánie

Hudobníci – sv. Cecília Rímska; Dávid-kráľ;
sv. Gregor Veľký; sv. Ján Krstiteľ

Charitatívne ustanovizne – sv. Alžbeta Durínska;
sv. Lujza de Marillac; sv. Vincent de Paul

Chirurgovia – sv. Jozef Moscati; sv. Kozma a Damián

Chorí – sv. Ján z Boha; sv. Kamil de Lellis

Chovatelia dobytky – sv. Anton Pustovník; sv. Blažej;
sv. Vendelín

Chudobní – sv. Ivo; sv. Mikuláš; sv. Vavrinec Rímsky

Jaskyniari – sv. Benedikt; sv. Pavol Thébsky

Kamenári – sv. Ambróz; sv. Klement -pápež; sv. Ľudovít – kráľ; sv. Štefan prvomučeník; sv. Tomáš – apoštol
Kanonic – sv. Ján Nepomucký
Kazatelia – sv. Bernard z Clairvaux; sv. Bernardín Sienský; sv. Ján Zlatoústý
Knihári – sv. Bartolomej – apoštol; sv. Ján – evanjelista; sv. Ján z Boha; sv. Lukáš – evanjelista
Kováči – sv. Barbora; sv. Elég; sv. Servác
Krajčíri, krajčírky – sv. Anna; sv. Bartolomej – apoštol; sv. Martin Tourský
Kuchári, kuchárky – sv. Marta z Betánie; sv. Paschal Baylon; sv. Vavrínek; sv. Zita z Lukky
Kvetinári – sv. Dorota z Cézarey v Kap.; sv. Ružena Limská
Lekárnici – sv. Kozma a Damián; sv. Martin de Porres; sv. Rafael – archanjel
Letci – Panna Mária Loretská; sv. Eliáš – prorok; sv. Krištof; sv. Katarína z Bologne; sv. Lukáš – evanjelista
Majolikári, keramikári – sv. Anton Paduánský; sv. Martin Tourský
Maliari – sv. Ján Damaský; sv. Katarína z Bologne; sv. Lukáš – evanjelista
Manželia – sv. Eleazár de Sabran a bl. Delfína de Signe; sv. Františka Rímska; sv. Tomáš Morus
Matky (v rodine) – sv. Anna; sv. Františka Rímska; sv. Ľudmila; sv. Monika
Mäsiari – sv. Anton Pustovník; sv. Bartolomej – apoštol; sv. Matej – apoštol; sv. Hubert z Tongres
Miništranti – sv. Tarzícius ; sv. Václav
Misionári – sv. František Xaverský; sv. Peter Klaver; sv. Terézia od Ježiška
Mládež – Agnesa Rímska; sv. Alojz Gonzaga; sv. Dominik Savio; sv. Ján Bosco; sv. Stanislav Kostka; sv. Uršuľa

Mlynári – sv. Katarína Alexandrijská; sv. Kristína z Bolseny
Murári – sv. Ľudovít – kráľ; sv. Peter – apoštol; sv. Tomáš apoštol; sv. Silvester – pápež
Námorníci – sv. František Xaverský; sv. Klement – pápež; sv. Mikuláš
Nemocnice – sv. Ján z Boha; sv. Kozma a Damián; sv. Lázar z Betánie
Notári – sv. Ivo Hélorý; sv. Lukáš – evanjelista; sv. Marek – evanjelista
Novici (rehoľní) – sv. Stanislav Kostka
Novorodenci – sv. Rajmund Nonnatus (Nenarodený)
Obchodníci – sv. František Assiský
Obuvníci – bl. Adolf Kolping; sv. Marek – evanjelista
Oční lekári – sv. Lucia; sv. Otília z Hohenbourgu; sv. Rafael – archanjel
Odsúdenci (na smrť) – sv. Ján Krstiteľ
Ochrancovia prírody – sv. František Assiský
Organisti – sv. Cecília
Ošetrovatelia – sv. Ján z Boha; sv. Kamil de Lellis
Otcovia rodín – sv. Jozef; sv. Tomáš Morus
Panovníci – sv. Ľudovít IX.
Pastieri – sv. Genovéva Parížska; sv. Paschal Baylon; sv. Vendelín
Pekári – sv. Alžbeta Durínska; sv. Klement Mária Hofbauer
Pivovarníci – sv. Václav; sv. Tomáš Becket
Pohrebníci – sv. Jozef z Arimatey
Poľovníci – sv. Hubert; sv. Eustach
Poštári – sv. Gabriel archanjel; sv. Krištof
Požiarnci – sv. Barbora; sv. Florián; sv. Vavrinec Rímsky
Pôrodné asistentky – sv. Pantaleon z Nikomedie; sv. Rajmund Nonnatus (Nenarodený)
Práčky – sv. Anna; sv. Klára z Assisi; sv. Veronika

Právníci – sv. Alfonz de Liguori; sv. Ivo Héléory;
sv. Rajmund z Penafortu

Prekladatelja – sv. Hieronym

Prírodovedci – sv. Albert Veľký

Profesori – sv. Albert Veľký; sv. Cyril a Metod;
sv. Tomáš Akvinský

Pustovníci – sv. Anton Pustovník; sv. František z Paoly;
sv. Pavol Thébsky

Pútnici a cestujúci – sv. Brigita Švédska; sv. Jakub st.
– apoštol; sv. Koloman zo Stocketau; sv. Krištof;
sv. Rafael – archanjel; sv. Vendelín

Remeselníci (a robotníci) – sv. Jozef

Rodičky – sv. Anna; sv. Felicia Kartágska;
sv. Gerard Maiella; sv. Hyacint Poľský

Rodina – Svätá rodina; sv. Tomáš Morus;
sv. Zdislava z Lemberka

Roľníci – sv. Anton Pustovník; sv. Benedikt; sv. Blažej;
sv. Izidor – roľník; sv. Prokop Sázavský

Rozhlasoví pracovníci – sv. Gabriel – archanjel;
sv. Jana z Arku

Rybári – sv. Andrej – apoštol; sv. Hubert; sv. Peter – apoštol

Sekretári – sv. Marek – evanjelista

Seminaristi – sv. Karol Boromejský; sv. Vincent de Paul

Siroty – sv. Anton Paduánsky; sv. Hieronym Emiliani;
sv. Vincent de Paul

Skauti – sv. Juraj

Snúbenci – sv. Agnesa Rímska; sv. Blažej zo Sebaste;
sv. Valentín Rímsky

Sociálni pracovníci – bl. Adolf Kolping; Lujza de Marillac

Sochári – sv. Lukáš – evanjelista

Speváci – Dávid kráľ; sv. Cecília; sv. Gregor Veľký;
sv. Ján Krstiteľ

Spisovatelia – sv. František Saleský; sv. Ján – evanjelista;
sv. Terézia Avilská

Spovedníci – sv. Alfonz de Liguori; sv. Ján Vianney;
sv. Leopold Mandič

Stratené veci – sv. Anton Paduánsky; sv. Helena – cisárovná

Stravovanie – sv. Marta z Betánie

Školy – sv. Jozef Kalazanský; sv. Tomáš Akvinský

Športovci – sv. František Xaverský; sv. Krištof;
sv. Pavol – apoštol

Študenti, žiaci – sv. Alojz Gonzaga; sv. Ján Berchmans;
sv. Ján Bosco; sv. Ján Krstiteľ de la Salle

Svätý Augustín – patrón tlačiarov

Tanečnice – sv. Vít
Ťažké situácie – sv. Júda Tadeáš, sv. Rita z Cascie
Tehotné ženy – sv. Perpetua a Felicita; sv. Rajmund Nonnatus
Telekomunikácie – sv. Gabriel – archanjel
Tlačári – sv. Augustín; sv. Ján Bosco; sv. Ján – evanjelista
Učitelia základných škôl – sv. Ján Krstiteľ de La Salle
Učni – bl. Adolf Kolping; sv. Ján Bosco
Umelci – sv. Ján – evanjelista; sv. Lukáš – evanjelista;
sv. Tomáš – apoštol
Univerzity – sv. Katarína Alexandrijská; sv. Tomáš Akvinský
Včelári – sv. Ambróz; sv. Bernard z Clairvaux
Vdovy – sv. Anna; sv. Františka Rímska; sv. Monika
Vinohradníci – sv. Ľudmila; sv. Martin Tourský; sv. Servác;
sv. Vincent – diakon
Vojaci – sv. Adrián z Nikom; sv. Demeter Solúnsky; sv. Juraj;
sv. Ignác Loyolský; sv. Martin Tourský; sv. Šebastián;
sv. Teodor
Voňavkári – sv. Jakub st. – apoštol; sv. Mária Magdaléna;
sv. Mikuláš
Vydavatelia (literatúry) – sv. Anton Mária Claret;
sv. Ján Bosco
Výšivkárky – sv. Anna; sv. Klára z Assisi
Záhradníci – sv. Dorota z Cézarey v Kap.; sv. Mária Magdaléna; sv. Ružena Limská
Zomierajúci – sv. anjeli strážcovia; sv. Anna; sv. Benedikt;
sv. Jozef; sv. Kamil de Lellis; sv. Stanislav Kostka
Zubári – sv. Apolónia Alexandrijská; sv. Kozma a Damián
Zvonári – sv. Anton Pustovník; sv. Barbora
Ženci – sv. Notburga; sv. Peter – apoštol
Žobráci – sv. Albert Chmielowski; sv. Martin Tourský
Žurnalisti – sv. František Saleský

Bibliografia

Sväté Písmo Starého i Nového zákona, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1998

Katechizmus Katolíckej cirkvi, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1998

Malý teologický Lexikón, Cirkevné nakladateľstvo, Bratislava 1989

Malý Lexikón Biblie G. Gecse – H. Horváth, Nakladateľstvo Spektrum, 1984

Liturgia hodín podľa rímskeho obradu, Typis polylottis Vaticanis, 1996

Žalmy, Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1996

Jozef Heriban: Príručný lexikón biblických vied, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Rím 1992

Lekcionár na nedele a sviatky, Spolok sv. Vojtecha Trnava, Vydavateľstvo Vesna, V. D., Bratislava, 1999

Pavol Janáč: Kristus žije v dejinách cirkvi I–II., Spolok sv. Vojtecha Trnava vo Vydavateľstve príroda, Bratislava, 1990

Tomáš Kempinský: Nasledovanie Krista, Rím, 1998

Katolícke noviny, Týždenník pre náboženské
a spoločenské otázky, Spolok sv. Vojtecha

Rajmund Ondruš S. J.: Blízki Bohu i ľuďom,
Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1991

Cesta, Pravda a Život, Náboženský mesačník,
časopis Sv. Cyrila a Metoda, Vydával:
„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány Út,
Igazság, Élet Kiadója

Panteón dejateľov Spolku sv. Vojtecha v Trnave, 1995

Pútnik svätoješký, Spolok sv. Vojtecha,
Trnava – ročník 1996, 1997, 1998, 1999, 2000

Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov,
Etnikum Kiadó, Budapešť 1998

Franyó Rudolf: Pilisszentlászló története,
Pilisi Krónika, Fuhl Bt., 1999

Papuček Gregor: Mlynky a okolie I., Samospráva
obce Mlynky, 2000

Okrem toho nám poslúžili články zo zborníkov,
časopisov.

Ilustrácie, fotky z internetu a redaktorov Ľudových novín.

Obsah

Uľahčiť cestu ku Kristovi (Slová na úvod)	5
Jubilejný svätý rok Božieho milosrdenstva	7
Kristus žije v dejinách Cirkvi	12
Katechizmus Katolíckej cirkvi v slovenčine	24
Liturgia v našom živote	28
Liturgia Eucharistie	43
Liturgický (cirkevný) rok a sviatky	48
Liturgické sviatky	56
Ružencové bratstvá	64
Pramene k dejinám Slovákov v Maďarsku	71
Historické tradície panónskych Slovanov a počiatky Uhorska	76
Počiatky kresťanstva u Slovákov	83
Duchovné a kultúrne zázemie Slovákov v Budapešti . .	104
Kresťanské korene a tradície pilíšskych Slovákov	113
Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane!	131
Neblahý náboženský život Slovákov v Maďarsku	134

Pútnické zájazdy	145
Baziliky, kostoly a kaplnky	151
Pútnický zájazd KSSM v Trnave a Šaštíne	168
Putovanie nás povzbudilo k hlbšej nábožnosti	172
Medžugorie – posvätné miesto, kde sa nebo dotýka zeme...	180
Svätá zem – vlasť Ježiša Krista	188
Kresťanstvo je otvorené všetkým národom sveta	197
Svätí a naše kostoly	213
Mariánske pútnické miesta v Maďarsku	223
Katolíci v slovenských lokalitách Maďarska	236
Naše cintoríny	276
Rozličné povolania, resp. životné stavy a ich patróni	291
Bibliografia	299

Croatica Nonprofit Kft., Budapest
Felelős vezető: Horváth Csaba ügyvezető igazgató

Készült a Croatica Kiadó nyomdájában.

**52.
MEDZINÁRODNÝ
EUCHARISTICKÝ
KONGRES**

Budapešť, 13–20 septembra 2020

„V tebe sú všetky moje pramene.“
(2 87,7)

